עמיל לודוויג

אויטאריזירטע איבערזעצונג

יולי 1914

„ביכער פאר אלעמען", ריגע

DRUKATAVA
GLOBUS
RIGA, TEL. 26636.

דרוקעריי
"ג ל אָ ב ו ס"
ריגע, עליזאבעט גאַס 22
טעל. 26636

עמיל לוּדוויג

יוּלי 1914

פון דייטש: ז. קאלמאנאוויטש

מען האט ניט באדארפט זיין קיין ביסמאַרק,
בכדי ניט צוּ דערלאזן די נארישסטע פוּן אלע
מלחמות.

באַלין.

4A
38908

„ביכער פאַר אלעמען" ריגע
1 9 2 9

די זין א התראה

הקדמה.

שולדיק אין דער מלחמה איז גאַנץ אײראָפּע: דאָס האָט דערװיזן די פאָרשונג אין אַלע לענדער. די הנחות, אז דײטשלאנד אלײן איז שולדיק אָדער אַז דײטשלאנד איז אומשולדיק, זײנען באָבע־מעשהלעך פאר קינדער אף דער זײט און יענער זײט פון רײן. װאָסער לאַנד האָט געװאָלט דעם קריג? לאָמיר שטעלן אַן אַנדער פראגע: װאָסערע קרײזן האָבן אין איטלעכן לאַנד געװאָלט דעם קריג, אים פאַרגרינגערט אָדער אָנגעהײבן? ציט מען דורך אײראָפּע אנשטאָט אַ װערטיקאלן שניט אַ האָריזאָנטאלן דורך די קלאסן, דערקענט מען: די גאַנציע שולד איז געלעגן אין די קאַבינעטן, די גאַנצע אומשולד אף די גאַסן פון אײראָפּע.

װאָרום אין ערגעץ האָט דער מענטש בא דער מאַשין, אין װאַרשטאַט, בא דער סאָכע ניט געהאַט דעם רצון אָדער אינטערעס צו שטערן דעם שלום, אומעטום האָבן די אונטערשטע קלאסן זיך געשראָקן פאַר דער מלחמה און געקעמפט קעגן איר ביזן לעצטן טאָג. פארקערט די קאַבינעטן, די שטאָבן און פאַראינטערעסירטע קרײזן, װאָס אַרבעטן מיט זײ: מיניסטאָרן, גענעראַלן, אַדמיראַלן, ליװעראַנטן, רעדאַקטאָרן — זײ האָט אָנגעטריבן כבוד־זוכערײ און שרעק, טעמפּקײט און להוטקײט נאָך עשירות און זײ האָבן אָנגעטריבן די מאַסן. דערבײ איז װאָס װינציקער אַ רעגירונג האָט באַדאַרפט מורא האָבן פאַר קאָנטראָל, אַלץ שװערער איז איר היסטאָרישע שולד. דעריבער זײנען די ערשטע שולדיקע װין און פּעטערבורג; בערלין און פּאַריז גײען נאָך זײ אין זײער פאַרשידענע מרחקים; לאָנדאָן די לעצטע אין אַ סך אַ װײטערן אָפּשטאַנד.

דאָס באַשרײבן איז ניט צו פּרי, בפרט אַז דאָ װערט דערצײלט ניט די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פאָרגעשיכטע, נײַ=

ערט עס ווערט געשילדערט נאָך דער יולי חודש פון 14=טן יאָר; דערפאר זיינען די דאָקומענטן ניט צו קארג. זיי זיינען צו רייך: ווי אזוי דער לעצטער קריג איז געוואָרן, איז אונז געוויער באקאנט, איידער אַלע פריערדיקע אין דער געשיכטע. נאָך ווער עס וויל נאציאָנאליסטיש פארפינסטערן דעם אויסקוק פון איירֹאָפּע, דער שלאָגט ארויס אַלץ מער שטויב פון די אקטן. שוין 1921, בשעת איך האָב געשריבן די וויטערדיקע בלעטער, מיט פיר יאָר פריער פאַר מיין בוך איבערן קיסר, איז אלץ געווען קלאָר צו לייענען פון די דאָקומענטן; פונדעסטוועגן האָב איך געלאָזט דעם פארטיקן זאַץ פאנאנדערוואָרפן, ווייל מען האָט נאָך ניט געקאָנט פארלאנגען אן אומפארטייאישע באטראכטונג פון די צדדים. וואָס זיינען קוים געווען געקומען צו זיך נאָך דער מלחמה. זינט דע= מאָלט איז בא די כסדרדיקע באַארבעטונגען איסגעקומען ווינציק וואָס צו פאריכטן און ממלא צו זיין.

ווי איטלעכע היסטאָרישע שילדערונג, באַשטיט אויך די דאָזיקע פון דאָקומענטן און זייערע אויסטייטשונגען. פאר דאָקו= מענטן האָבן געדינט די אומעטום אויסגענוצטע פארביקע ביכער, די מלואים צו זיי, די מעמוארן און אנדערע מקורים וואָס אַלע האַלטן זיי פאר ריכטיקע; נאָך די שמועסן פון מלוכה=לייט, וואָס זיי האָבן על פי רוב מיטגעטיילט זייערע רעגירונגען אין אומ= דירעקטער פאָרם, ווערן דאָ איבערגעגעבן אין דירעקטן דיאַלאָג, אָבער די ווערטער זיינען געבליבן די זעלביקע.

אז שטיקער פונם דאָזיקן בוך האָבן זיך אין יאָר 1928 באַ= וויזן אין אמעריקאנער צייטונגען, האָט בא אונז אין דייטשלאנד געשאָטן אף מיר פעך און שוועבל יענער טייל פון דער פרעסע, וואָס האָט אמאָל געהעצט צו דער מלחמה און וויל דעריבער איצט באַווייזן, אז דער קיסר מיט זיין אימפעריע זיינען אומ= שולדיק; צוגלייך האָט דער פאריזער „פיגארא" געשריבן, אז איך מאך „לידער ניט קיין אויסנאם פון יענע, וואָס וואָלטן גע= וואָלט באַפרייען זייער פאָטערלאנד פון די רעזולטאטן פון דער מפלה", וואָרום דורך דער איינשטעלונג פון דער הנחה, אז אלע זיינען שולדיק, האָב איך פארטשעפּעט דעם יסוד פון ווערסאלער

אָפּמאַך, אזוי ווערט באַפאלן פון צוויי זייטן איטלעכער, וואָס שטרעבט צו אן איבערנאציאָנאלער גערעכטיקייט.

דאָס דאָזיקע בוך איז א שטודיע איבער דער נאַרישקייט פון די וואָס זיינען דעמאָלט געווען מעכטיק און איבער דעם ריכטיקן אינסטינקט פון יענע וואָס האָבן דעמאָלט קיין מאַכט ניט געהאַט. אינטערנאַציאָנאַל ווערט דאָ אויפגעוויזן, ווי אזוי א פּאָר טוץ אומפּײאיקע פירערס האָבן דורך געפעלשטע דאָקומענטן, דורך ליגנס און סטראַשונקעס און פּאַטריאָטישע פראַזעס אריינגעטריבן א פרידלעכע, פלייסיקע, פארשטאַנדיקע מאַסע פון 500 מיליאָנען אין א קריג, וואָס איז לחלוטין ניט געווען קיין נויטווענדיקייט. עקאָנאָמישע קריזיסן, קאָנקורענץ־ און קאָלאָניאַל־פראַגעס האָבן פארפלאָנטערט די לאַגע פון אייראָפּע, און פּאָרט האָט מען כסדר אויסגעמיטן מלחמה; דריי פּײאיקע מלוכה־מענער וואָלט ווידער אַמאָל אָפּגעגאָלטן צו טאָן, דאָס וואָס דער גרויסער רוב האָט געוואָלט. א ליגן, אז אן איינציק פאָלק האָט די מלחמה געוואָלט אָדער אז עס וויל זי איצט! די פּאָרם פון מאָדערנעם קריג האָט געמאַכט צו אן אילוזיע דעם באַגריף פון א „קריגערישער נאַציע״: עס זיינען פאַראַן נאָר פארפירערס, וואָס באַהאַלטן זיך, און פארפירטע, וואָס פאַלן, קיין איינער פ יענע מיניסטאָרן און גענעראַלן וואָס האָבן דעם קריג אָנגעדרייט איז ניט געפאַלן אפן פראָנט. אויב איראָפּע וויל זיך ניט לאָזן אריינציען אין א נייער מלחמה, מוזן אלע לענדער אָננעמען געזעצן, וואָס לויט זיי באַדאַרף מען בא אַלע באַטײליקטע מיני־סטאָרן צונעמען די גאַז־מאַסקעס: דעמאָלט וועט מען מיט אַ מאָל זיך איבערבעטן.

דאָרט וואו געשיכטע קאָן ניט דינען ווי א מוסטער, וואָלט זי באַדאַרפט פּאָרט העלפן ווי א התראה. דאָס בילד פון יולי 14 באַווייזט אן ערד־טייל, וואָס זיינע נאַציעס האָבן געטרויט און געפאָלגט זייערע פירערס, ווייל יענע האָבן ניט באַדאַרפט ענט־פערן פאַר א צענטראַל־אָרגאַן; דאָס, וואָס איבער די איינציקע רעגירונגען איז קיין קאָנטראָל ניט געווען, האָט געבראַכט צו אן אַנאַרכישן צושטאַנד אין גאַנצן. מיר ווייסן, אז די וואָס האָבן

עטריבן צו קריג, זיינען אליין געחען געטריבענע; זייער שולד איז געווען, וואָס זיי האָבן זיך געלאָזט טרייבן. חוץ דעם, וואָס די דאָזיקע דיפלאָמאטן האָבן ניט געטויגט, איז נאָך צוגעקומען איבעראײלטקייט, צופאל, צעטומלטקייט, קודם כל דאָס, וואָס איינער האָט מורא געהאט פארן אנדערן. אזוי איז ארויס דער קריג, וואָס א פארשטאנדיקע געזעלשאפט פון נאציעס וואָלט אים געקאָנט נים דערלאָזן. אז ער האָט זיך געענדיקט מיט אן ערשטן פרואוו צו גרינדן אזא געזעלשאפט, איז לאָגיש און מאָראליש ריכטיק.

דאָס דאָזיקע בוך, וואָס באַווייזט די פרידלעכע שטימונג פון די מאסן פון אַלע פעלקער אין יולי 14, וויל מיטהעלפן דעם געדאנק פון א בוררים=געריכט, וואָס איז ניט קיין אוטאָפּיע, נאָר עס ווערט רעאל, נים עס בלייבט א פּראָבלעם. נייערט עס איז א געוויסע זאך, וואָס איז געדרונגען פון דער לעצטער ער=פארונג. זינט אייראָפּע באַשטייט פאַקטיש נאָר פון רעספּובליקעס, קאָן זי זיך גרינגער שיצן פאר קאטאסטראָפעס.

זי האָט מער נים די ברירה צו טאָן דאָס באלד אָדער נאָך נייע מלחמות.

ערשטער קאַפּיטל.

דער אַטענטאַט.

אין מיטאָגס־שײַן האָט געבּרענט די בּרײַטע טעראַסע. בּאַם אונטערשטן טרעפּ האָט געוואַרט דער קאַראָט, הינטער אומבּאַוועגלעכע, הויפּיש געהאָדעוועטע פערד, אַף דער קעלניע דער אומבּאַוועגלעכער מענטש אין דרײַקאַנטיקן הוטל; פיר לאַקײען בּאַ די זײַטן טרעפּ בּיז אויבן אַרויף. גרויס און ווײַס זײַנען דרײַ פליגל־טירן געווען אופגעפּראַלט, בּכדי אַרײַנצולאָזן די יוני־זון אין רויטן סאַלאָן פונם בּעלוועדער־שלאָס אין ווין, וואָס דער בּעל־הבּית פון הויז האָט אים בּאַדאַרפט דורכגײן אפן וועג פון זײַן קאַפּליצע.

אָט האָבּן אין שלאָס טירן גענומען קלאַפּן. עס האָבּן זיך דערהערט טריט, שטימען, פון קינדער און דערוואַקסענע; איצט איז דער ערצהערצאָג אַלײן געשטאַנען הינטער דער מיטלסטער טיר. די מאַסיווע געשטאַלט אײַנגעפּרעסט אין גענעראַל־מונדיר, די אויגן וואונדערלעך פאַרשלײערט, עס האָט דעם פּנים, ווי ער וואָלט ווינציק געזען, ווי עמיצער, וואָס פון טונקעלער קירך און פון אײַנזאַמער, פאַרטיפטער תּפלה טרעט ער פּלוצים אַרויס אין דרויסן, געבּלענדט פון זון און וועלט.

אַ קרעפּטיקע פרוי שטײט נעבּן אים, גרינג האָט זי דעם אָרעם אַרײַנגעלײגט אין זײַנעם. דרײַ שײנע קינדער וואַרטן אפן געזעגן־קוש, און אַזוי שטײען זײ אין ראַם פון דער ווײַסער טיר, אַ בּילד פון אײַנפאַכן גליק און מזל פון מענטשן, אויך פון די מעכטיקסטע.

פראַנץ פערדינאַנד וואַרפט אין דער רגע אַ בּליק אַף זײַן קומענדיקער הויפּט־שטאָט ווין, מטושטשע געדאַנקען פליען דורך אין זײַן קאָפּ. אונטער די אַרומגעשניטענע קוסטעס, די געשלײַנגלטע פאָנטאַנען, פּיראַמידעס און דרײַעקן פון לעבּעדיקע בּוימער. דאָרט הינטן רוישט אַ וועלט־שטאָט אַרויף צום שלאָס, וואו ער

לעבט און ווארט. ווידער שטייגט ארויף פאר זיין בליק פו פארנט איבער די הייזער דער טורעם פון דער גרויסער קירך, און אין דער לינקער האנט הויבט זיך אין בלאקייט די עלעגאנ־ טע קייט פון די בערג מיט די שפיצן. ער ווענדט זיך אום, נעמט ארום סאפיען, וואס באדארף אין גיכן אים נאכפארן; אלץ איז צוגעגרייט. איצט שמייכלט ער, און דאס מילדערט זיין טונ־ קעלן אויסדרוק, איצט ציען זיך די קינדער צו אים. ווי פארחושט קושט ער זיי: ער שפירט ניט אז ער געזעגנט זיך אף אייביק. האסטיק אין קאראט, דורכן טויער פון שלאס, פארביי דער שמייכלענדיקער, שטיינערנער ספינקס.

*

ווער איז דער מענטש, וואס פארט איצט קיין דרום? קוואדראטיש, אבער ניט ברוטאל בעצם, זיצט דער מאסיווער קאפ אף מאנסביל־אקסלען, דער דאזיקער ניט עלעגאנטער און ניט בויגעוודיקער מענטש ווייזט אוים מארנע ניט עסטרייכיש, און גאר ניט האבסבורגיש.

ניטא קיין שום ליבנסווערדיקער שטריך אין אים, אלץ שווער עקשנותדיק: דער שטערן, די רעשטלעך האר, די וואנסעס: עס איז דער אויסדרוק פון א מענטשן, וואס איז געוויינט צו שווייגן און צו ליידן, שטריינג און איינגעשפארט, וואס האלט ניט פון מענטשן און באטראכט די וועלט נאר ווי איינן אף זיין קאפ־ וואדלע, א מענטשן וואס שרעקט זיך פאר קיין זאך ניט און מוז זיינס אויספירן. אבער זיין אויג, שווימענדיק טונקל און גרויס, אנטפלעקט א ווייכקייט, וואס ער וויל אליין זיך אין איר ניט מודה זיין, אנטפלעקט אן איבערגעבנקייט אין דער ליבע, אן או־ מעטיקייט. אויך זיין פרומקייט איז, קענטיק, עכט, זיין קמצנות אבער ניט וויניקער. פרייליך קאן מען דעם קאפ ניט אויסמאלן, געשטעלט צווישן ווילן צו מאכט און פאראכטונג, איז ער פון גורל באשטימט דורך ביידעס. עס איז דער קאפ פון א צום טויט באשטימטן.

איצט איז ער אלט 50 יאר, ער איז א מעכטיקער האר

אָבער דאָס לעבן, וואָס ער האָט ביז איצט איבערגעלעבט, איז ניט געווען רייך. שנאה און קנאה פון די קייזערלעכע שוועסטערקינדער האָט אָנגעפילט זיינע יונגע יאָרן. אַז ער איז געווען צוואַנציק יאָר, האָבן די ערצהערצאָגן, וואָס האָבן קיין אַנדער זאַך ניט געהאַט צו קלערן, ווי דאָס, ווער וועט זיין דער יורש פון טראָן, זיך געסטאַרעט פּטור צו ווערן פון אים: מען האָט אים געצוואונגען זיך אָפּצוזאָגן פון דער קרוין אונטערן אויסרייד, אַז ער איז קראַנק, אַ קאַנדידאַט אַף שטאַרבן. אַף זיין אָרט איז געקומען אָטאָ. יענער איז, דורך זיין פאַרשייטן לעבן, פריצייטיק קראַנק געוואָרן, ער אָבער, פראַנץ פערדינאַנד, איז אַף להכעיס די ערצהערצאָגן, געוואָרן געזונט און ווידער קרוין-יורש. ווי זיי הונגערן דאָס נאָך מאַכט! אפילו דעם טויט, אויב זיי קאָנען אים ניט גובר זיין, זוכן זיי דאָך אויסצונוצן אים צייטוויליק.

אין אָט דעם האַבסבורגער האָט געלעבט אַ שטיק פאַנטאַזיע. די ליבע. וואָס מיט זיי סטאַרען זיך פרינצן לײדיקגייערס אויסצופּוצן זייער לעבן, זיינען, קענטיק, אָט דעם מענטשן מיטן קוואַדראַטישן קאָפּ פרעמד; ער הלומט וועגן חתונה האָבן פון ליבע און איז פעסט באַ זיך ניט צו לאָזן פאַרטונקלען די דאָזיקע פאָרשטעלונג זיינע וועגן פערזענלעכן גליק דורך דער אייגענער כבוד-זוכעריי. ער זוכט זיך אויס אַ גרעפין, מיט איר וויל ער חתונה האָבן, פון איר וויל ער קינדער האָבן.

איצט איז געוואָרן גראַד 14 יאָר, זינט ער האָט געפירט מיטן זיבעציק-יאָריקן קיסר די מלחמה פון וועגן זיין סאָפיע. יענער האָט געזאָגט ניין. רודאָלף, זיין אייגענער זון, האָט זיך דאָס לעבן גענומען פון וועגן אַ פרוי, וואָס ער האָט ניט געטאָרט מיט איר חתונה האָבן ווי אַ קרוין-יורש. — און איצט זאָל נאָך אַ ליאַדע פלימעניק, וואָס ער האָט אים ניט געקאָנט ליידן, אים אויפצווינגען צוזאַמען מיט דער תביעה אַף דער ירושה נאָך עפּעס אַ גרעפין און פאַרדאַרבן די כשרע ריי פון די קיסרים דורך נידעריקערן בלוט? אָבער דער פלימעניק האָט ניט נאָכגעגעבן. פאַרעקשנט און פול שנאה. ווי ער איז געשטאַנען פאַרן אלטן.

איז ער געבליבן בא זיין ווילן, ווייל ער האָט וואויל געוואוסט, אַז אַ צווייט מאָל וועט מען פון אים ניט פּטור ווערן.

צוויי טעג פאַר דער חתונה איז ער דאָך געקומען אין קיסרס פּאַלאַץ אַריין און האט פייערלעך געשוואָרן פאַרן קיסר און אימפּעריע, אַז קיין איינער פון די קינדער, וואָס ער וועט האָבן פון דער ביימישער גרעפין, וועט ניט האָבן קיין תּביעות צו דער ירושה פון די האַבסבורגער. דאָס איז ניט גרינג אָנגעקומען דעם מענטשן, וואָס פּרומקייט, איינזאַמקייט, אפשר סענטימענטאַ־ליטעט האָבן אים געטריבן חתונה צו האָבן — און איצט מוז ער די אייגענע קינדער ארויסשטופּן פון זייער רעכט, נאָך איידער זיי זיינען געבאָרן!

צי האָט דען מיט איטלעכן יאָר פון אַ גליקלעכן צוזאַמענ־לעבן מיט דער פרוי ניט געמוזט שטאַרקער ווערן אין אים דער רצון סוף כל סוף צו לעגיטימירן, זאָל זיין דורך זייטן־גייננג, די חברטע, וואָס אירע קינדער האָבן אים פון האַרצן ליב געהאַט און זיינען געווען אזעלכע שיינע? האָט ער געפּועלט, אַז זי איז געוואָרן הערצאָגין, און האָט זיך געמיט, אַז אַנדערע פירשטן זאָלן זיך באַציען צו איר ווי צו זייער גלייכן. אין יאָרן ארום האָט ער דערלעבט די פרייד, אַז אפילו די דייטשע קייזערין האָט אופגענומען זיין פרוי. ווילהעלם II, דער גרויסער פאַרבינדעטער, וואָס פון זיין שטימונג זיינען געווען אפּגעהאַנגען פראַנץ־פערדי־נאַנדס מלוכה־פּלענער, איז שטענדיק געווען גוט צו סאָפיען, און זאָל זיין, אַז די פריינטשאַפט פון די ביידע מענער, וואָס זיינען געווען כמעט אין איינע יאָרן, איז ניט געווען דירעקט געגרינדעט דערויף, וואָלט זי דאָך ניט געווען מעגלעך, אויב דער קיסר וואָלט דער הערצאָגין ניט אָפּגעגעבן דעם געהעריקן כבוד. דער־פאַר האָט דער ערצהערצאָג געדאַנקט דעם דייטשן קיסר, גראד ווייל פראַנץ־יאָזעף, איינגעשפּאַרט און פעסט, האט זיין פלימעניצע ניט צוגעלאָזן נאָענט צו זיך.

און דאָך האָט דער ערצהערצאָג, אין זיין איבערגעבנקייט און עקשנות, ניט געהאַט קיין שטאַרקערן פאַרלאַנג, ווי צו מאַכן זיין פרוי פאַר אַ קיסרינע און זיינע קינדער פאַר קרוין־יורשים.

לאַנג געגוג האָט דער אַלטער אים געלאָזט וואַרטן: איצט איז ער שוין אַריבער אַכציק.

דעריבער זיינען דער היינטיקער און דער מאָרגנדיקער טאָג אַזוי וויכטיק פאַר אים: די פֿרוי, וואָס האָט געדאַרפֿט אים נאָכפֿאָרן קיין באָסניען, האָט ער געוואָלט נאָך דער אינספּעקציע פֿון XV און XVI קאָרפּוס פֿירן קיין סאַראַיעוואָ: אויף דער ערד פֿון דער מאָנאַרכיע, ניט בלויז אין בודאַפּעשט און אין בערלין, זאָל סאָפֿיע צום ערשטן מאָל פֿייערלעך אַרויספֿאָרן ווי די פֿרוי פֿון קומענדיקן קיסר. דאָס האָט ער זיך אויסגעטראַכט ווי אַ סורפּריז, און ווערליק זיינע גוטע פֿריינט האָבן אים פֿאַרזיכערט, אַז דאָס פֿאַר זיינע ווינער שונאים געבליבן אַ סוד.

אומרואיק האָבן פֿראַנץ פֿערדינאַנדס געדאַנקען אַרומגעשוועבט צווישן פּערזענלעכן גורל און דעם גורל פֿון דער מלוכה. ווען ער קלערט וועגן קיסר ווילהעלם, האַלט ער זיך פֿאַר דעם שפּרינג מאָנאַרכיסטישן גרונט־שטריך פֿון זיינע אידייען און פֿאַרערט דעם לעגיטימיזם פֿון דעם מעכטיקן גוטן פֿריינט, וואָס ער האָט אַליין מיט זיין חתונה אונטערגעגראָבן. אויך ווי אַ יעגער איז אים דער קיסר געווען געפֿעלן, ניט אַזוי ווי פֿראַנץ יאָזעף, וואָס יאָגט זיך אַ גאַנצן טאָג נאָך איין ווילדער ציג.

אגב, האָבן ביידע געהאַלטן מיט רעכט איינער דעם אַנדערן פֿאַר פֿרידלעך. איינמאָל, אַז אַ ציגיינערין האָט וואָרגעזאָגט דעם ערצהערצאָג, אַז ער וועט אַרויסרופֿן אַ גרויסע מלחמה, האָט ער זי אויסגעלאַכט: ער האָט זיך בשום אופֿן ניט געיאָגט נאָך נצחון אָדער לאָרבערן, צו פֿעסטיקן נאָך אַ מאָל פֿון אינעווייניק די צעפֿוילטע מאָנאַרכיע, דאָס איז געווען זיין פֿאַרלאַנג, און דערפֿאַר האָט ער געהאַט אַ רעיון. צונעמען בײַ די אונגאַרן, וואָס ער האָט פֿיינט געהאַט, זיבנבירגן, נעענטער ברענגען אויף וואָס־ער עס איז אופֿן רומעניען צו דער מאָנאַרכיע, אויספֿירן דעם אַלטן פֿאַרלאַנג פֿון די טשעכן און זיך לאָזן קרוינען אין פּראָג, אַזוי ווי אין בודאַפּעשט, איבערמאַכן דעם דואַליזם צו אַ טריאַליזם, און אויב עס זאָל זיין נייטיק, ווידער אויפֿבויען די גאַנצע אימפּעריע

פון פינף טײלן ווי אַ פעדעראַטיווע מלוכה: דאָס איז געווען זײַן פּלאַן.

דערפאַר האָט מען נאַטירלעך געמוזט שיצן פון אויסווייניק די סערבן קעגן די בולגאַרן, פון אינעווייניק קעגן די אונגאַרן, אַרויסראַטעווען די געטרײַע קראָאַטן פון די אונגאַרישע שפּיאָנעס און פאָרזיכטיק צעשיידן די קרובישע פעלקער, אַז די סלאַווען זאָלן זיך גוט שפּירן אין לאַנד און ניט ווילן זיך אָפּרײַסן. פראַנץ פערדינאַנד איז געווען אַ גוטער פרײַנט פון די סערבן, און אַז ער איז איצט געפאָרן צום סערבישן גרעניץ, האָט ער זיך געמעגט ריכטן, מען וועט אים באַגעגענען מיט אַ פרײַנטלע־כע מינע.

*

ווײַס גלאַנצן די נידעריקע הײַזער פון סאַראַיעוואָ, פון פלאַכע דעכער שפּאַרט ארוף הימל־בלאָקײַט, בונט שימערירן יום־טובדיקע קליידער פון די באָסניאַקעס, וואָס דרייען זיך ארום אין מיטאָג־שײַן, געקומען פון ווײַט אין שטאָט אַריין, פול השק צו זען דעם פרעמדן פירשט, וואָס באַדאַרף אינגיכן ווערן לאַנדס־פאָטער. אַ רעש און טומל, הײַנט איז אַ טאָפּעלער יום־טוב: צו די באָסניער קומט צו גאַסט דער עסטרײַכישער קרוין־יורש, די סערבן ווידער צווישן זיי פײַערן דעם טאָג, ווען זייערע עלטער־זיידעס האָבן מיט פינף הונדערט יאָר צוריק געליטן די מפּלה אויפן קאָסאָווער פעלד — אַ נאַציע, וואָס פײַערט איר גרעסטע מפלה ווי אַ שרעקלעכע התראה אין רעדעס און לידער.

דאָס יאָר אָבער איז ער צום ערשטן מאָל געוואָרן פאַר זיי אַ טאָג פון אויפלעבונג, וואָרום איצט האָבן זיי סוף כל סוף מנצח געווען טערקן און בולגאַרן, און יענע הונדערטער טויזנטער, וואָס עסטרײַך צווינגט זיי צו בלײַבן אירע אונטערטאַנען, ווײַל ערנטאַל האָט מיט זעקס יאָר צוריק אַרײַנגעכאַפּט די אָקופּירטע פּראָווינצן, באָסניע און הערצעגאָווינע, פלייש פון זייער פלייש, — זיי זײַנען אין צווייען ברוגז, וואָס הײַנט קומט צו זיי דער פרעמדער קרוינפּרינץ צו באַווײַזן זײַן ממשלה, און אײַנעם מיט זײַן פרוי.

וואָס דאָרטן אין ווין וויל מען זי ניט אָנערקענען. אַזוי האָבן דאָס דערקלערט פאַר די בירגער און פויערים ארוואָקאַטן און אַגענטן.

אויך רעדעס פון גלחים האָבן היינט לעבעדיק און פאַר־טומלענדיק געוועקט די הערצער פונם דאָזיקן רעליגיעז געמישטן פאָלק, וואָס האָט אנגעפילט די גאַסן פון הויפטשטאָט. די קראָאַטן זיינען קאַטוילן, די סערבן זיינען אָרטאָדאָקסן, און זינט צענדליקער יאָרן שטייט אויך דאָ די פראַגע, וואָס איז שטאַרקער, רעליגיע אדער ראַסע: אין גלויבן ציען זיי צו מערב־אייראָפּע און צו עסטרייך, אין בלוט ציען זיי זיך צו זייערע סערבישע ברידער. היינט אין שלאָס באַ דער סעודה — טראַכטן די בונטע קראָאַטן — ווען ער וועט האָבן אַראָפּגעלאָזט א פאָר גלעזער פון דעם זיסן שווערן, וועלן מיר באַ אים פרעגן: צי נאָך לאנג וועט מען אונז פון בודאַפעשט באַהאַנדלען ווי אַ באַנדע גנבים, אָדער מען וועט אין ווין זיך דערמאָנען אָן אונזער יעלאַטשיטש, וואָס האָט זיין בלוטיקע שווערד ארויפגעלייגט אפן סטעפאַן־אַלטאַר און געראַטעוועט עסטרייך פון די צעבונטעוועטע אונגאַרן!

— וויפיל פרעמדע זיינען היינט פאַראַן אין שטאָט, קלערט דער פאָליציי־שעף, אַן אונגאַרישער דאָקטאָר, ארומפאָרנדיק איבער די גאַסן, און שווייגט. היות ווי דער באַזוך האָט באַדאַרפט בלייבן „ריין מיליטעריש", ווערט דער שוץ איבערגעגעבן אין רשות פון מיליטער; ציוויל־פאָליציי, סך הכל 150 מאַן, האָט נאָר צו זאָרגן פאַר אָרדענונג, ווי איטלעכן טאָג. — ווי ווינציק סאָלדאַטן מען זעט, טראַכט דער פאָליציי־שעף און שווייגט. וואָס טראַכט זיך דאָס דער מיניסטער אין ווין, אויב ער זאָרגט ניט פאַר דער זיכערקייט? אָבער דער גובערנאַטאָר האָט נישט באַזונדערס באַפוילן: סאָלדאַטן, האָט ער געזאָגט, קאָן מען ניט אויסשטעלן פאַר שפאַלער, ווארום דער ערצהערצאָג קומט דאָך מיט זיין פרוי, און עס וואָלט געווען ווי עס קומט דער קרוין־יורש.

גיך זיינען פיר אויטאָס דורכגעפאָרן די פאָרשטאָט. מען האָט געהערט פון ווייטן רופן זשיוויאָ, פריילעך, ניט ווילד. איצט

פאַרקערעווען זיי אַף דער ברעג=גאַס. אין ערשטן אויטאָ דער רעגירונגס=קאָמיסאַר און דער בורגמייסטער, אין צווייטן דער ערצהערצאָג מיט דער פרוי, זיי קעגנאיבער פּאָטיאָרעק, גובער=נאַטאָר פון באָסניע און הערצעגאָווינע, נעבן שאָפער אַ גראַף האַראַך, דער בעל=הבית פון אווטאמאביל, פונם אויטאָ=קאָרפּוס, אין דריטן און פערטן סוויטע. די מאַסע ווערט געדיכטער, די רופן שטאַרקער. אפן ווייטסטן גרענעץ פון זיין מלוכה פילט זיך דער ערצהערצאָג באַגריסט. אין דעם ווינקל. וואָס מען רייסט זיך איבער אים ארום, און נעבן אים זיין פרוי, און ער זעט, ווי זי באַדאַנקט פאַר די גרוסן ווי אַ קיסרין. דער מאָמענט פארשיכורט אים א ביסל: צוליב איר. און ווייל ער האָט סוף כל סוף דער=גרייכט זיין פארלאנג. מען קומט נעענטער צום ראטהויז.

פלוצים, אום האַלב עלף: אַ קנאַל ווי פון א ביקס. רעכטס פון אויטאָ פאַלט עפּעס א זאַך, קלאַפּט זיך אָפּ אן טריט=בעט: ערשט אַז דער צווייטער אויטאָ פאָרט פארביי, פלאצט די באָמ=בע מיט אַ קנאַל פון א האַרמאַט.

אלע אויטאס בלייבן שטיין. צוויי אפיצערן פון דער סוויטע זיינען פארוואונדעט. דער ערצהערצאָג שיקט הילף. מען טראגט אַוועק דעם שווער=פארוואונדעטן פּולקאָווניק=לייטענאַנט אין שפּיטאל דערווייל איז דער אָנפאַלער אַנטלאָפן איבער דער מיליאַצקא=בריק; מען לויפט אים נאָך, מען כאַפּט אים אפן אנדער ברעג: עס איז אן עסטרייכישער סערב, א יונגער זעצער צאברינאוויטש. אין צען מינוטן ארים פאָרן אלע ווייטער.

ראטהויז, קבלת פנים דורך די שטאָט=עלטסטע; א בלאסער שרייט אַף זיי אָן דער דערצערינטער: „דאָ באגעגנט מען געסט מיט באָמבעס?” קיינער ענטפערט נישט. פול אימה האַלט דער בורגמייסטער זיין רעדע. אומרואיק הערט מען זי אויס. אז דער ערצהערצאג וויל ענטפערן, באַמערקט ער אז זיין שטים ציטערט. און שטאַרקט זיך. זיין פרוי נעמט אוף די פרויען פון די פני. פילט זי נישט, פילט ער נישט, ווי לעכערלעך אט די סצענע, וואס אין פרינציפּ האָבן זיי געמעגט אַזוי פיל פון איר דערווארטן, שפּילט זיך אָפּ איצט אין דער קליינבירגערלעכער ווירקלעכקייט!

דערצו נאָך די לעבנס־סכנה, וואָס מען איז פון איר ארויס מיט קנאַפּע עטלעכע טריט. בכדי אַז אין אַט דעם נידעריקן הויז, וואָס האָט דורך די עטלעכע טעפּיכער קוים ארופגעצויגן אַף זיך דעם יום־טוב, זאָלן זיך לאָזן הערן צוויי נאַרישע רע־דעס?

זיי גייען ארויס. שטאַרקער אַפּלאָדירט דער המון. גראף האַראַך פרעגט א פארחידושטער דעם גובערנאַטאַר:

„האָבן אייער עקסעלענץ ניט באַשטימט קיין מיליטער צום שוץ פון זיין קייזערלעכער האָהייט?

„מיינט איר, הער גראף, אַז סאַראיעוואָ איז פול מיט אנפאלערס?" האָט געענטפערט דער גובערנאַטאָר מיט א שמאָך.

אַ בלאָסער, קוים זיך איינצוהאלטן, בייט דער ערצהערצאָג אום די פּראָגראַם. ער וויל אַליין פאָרן אין שפּיטאַל, בכדי צו זען דעם פאַרוואונדעטן, די פרוי זאָל פארן אליין אין פּאַלאַץ, וואו עס איז צוגעגרייט פרישטיק. נאָר זי באַשטייט דערוף, צו פאָרן מיט אים; שטום איז ער מסכים. מחמת פאָרזיכט באַשליסט מען צו פאָרן אַף אַן אַנדער וועג ווי פריער. דער יונגער גראף האַראַך, וואָס האָט בעסערס ניט געקענט פועלן, וויל שטיין אפן לינקן טריט־ברעט נעבן ערצהערצאָג. יענער רופט אומצופרידן: „לאָזט די נאַרישקייטן!" און די פיר אויטאָס לאָזן זיך פארן ווי פריער, נאר גיכער.

דער המון איז גרעסער, אומרואיקער, מען שרייט זשיוויא, נאָר ערשט אַז אין אַלטע פרוי רופט אף טשעכיש נאַזדאַר! שמייכלען סאָפיעס בלייכע ליפּן. באַם אָנהייב פון דער פראַנץ־יאָזעף־גאַס, וואָס איז געלעגן אפן ערשטן וועג, האָבן די מענטשן, נאָך אלץ אָן פּאָליציי, געלאָזן פריי דעם וועג צום דורכפאָרן.

„דורך אַ פאַטאַלן טעות" פאַרקערעוועט דער ערשטער אויטאָ באַם ראָג אין אָט דער גאַס. דער צווייטער שאָפער פארט נאָך. דער גובערנאַטאָר אָבער וואס האט אקאָרשט געהאט גענעבן דעם שפּיציקן ענטפער, פאַטיאָרעק, וואס טראָגט די אחריות פאר אלצדינג, ווייזט אים אָן אַפן טעות, הייסט אים פאָרן ווייטער אף

דער ברעג-גאַס. מחמת דעם קומט דער אויטאָ אויס גאָר נאָענט צום רעכטן טראָטואַר, אין דער צייט וואָס דער שאָפער פאַרקלענערט די גיכקייט.

פּלוצים לאָזן זיך הערן פון דער רעכטער זייט גאַס, אף א מהלך פון קנאַפּע דריי מעטער, צוויי שאָסן. קיינער איז אין פלוק ניט געשעדיקט. דער גובערנאַטאָר, וואס האט צו שפּעט באַמערקט, אז סאַראַיעווא איז פול מיט אָנפאַלערס, איז אופגעשפרונגען און הייסט דעם שאָפער ווידער פאָרן צוריק, בכדי צו קומען צו א צווייטן בריק. באַ דער באַוועגונג פאַלט די הערצאָגין אַרוף אף איר מאַנס ברוסט. דער גובערנאַטאָר הערט, ווי ביידע מורמלען עפּעס א פּאָר ווערטער. איצט ערשט פאַלט דעם מענטשן איין דער געדאַנק, אז עס איז עפּעס געשען.

נאָר דער ערצהערצאָג זיצט גלייך. די סוויטע איז געקומען צו לויפן. נאָך אַלץ באַמערקט קיינער ניט, אַז ער איז געטראָפן. אויך מכח דער פרוי מיינט מען, אז זי איז נאָר אין חלשות. אָבער אַט שטראָמט אַרויס בלוט פון זיין מויל. ער פאַלט אום אין דער קרים. מען עפנט דעם מונדיר: רעכטס אפן האַלז שפּריצט אַרויס פון דער גרויסער שלאַג-אָדער דאָס בלוט איבערן גרינעם גענעראַל-ראָק, איבער די קישנס פון אויטאָמאָביל.

די הערצאָגין, וואָס איז געזעסן אָנגעשפּאַרט אָן אים, אַזוי ווי זי וואָלט געזוכט זיך צו באַהאַלטן באַ אים, איז אין חלשות. נאָר קיין וואונד זעט מען ניט. מען פאָרט צום רעגירונגס-בנין. מען טראָגט זיי אַרוף אין א צימער נעבן זאַל. וואו עס ווערן געקילט די שאַמפּאַניער-פלאַשן. דאָקטוירים געפינען, אז זי איז געשאָסן אין אונטער-לייב. ער געטראָפן אין שלאַג-אָדער. אַ פראַנציסקאַנער גיט זיי ביידן צוזאַמען די לעצטע ברכה. דערנאָך קומט דער ערציבישאָף, וואָס האָט אים געהאַט געוואָרנט. אין אַ פערטל שעה אַרום איז ער טויט. ערצהערצאָג פראַנץ פערדינאַנד פון עסטרייך-עסטע, יורש עצר אין דער האַבסבורגער מאָנאַרכיע. עטלעכע מינוטן פאַר אים סאָפיע, גרעפין כאָטעק, הערצאָגין פון האָהענבורג. דער איינציקער מענטש, וואָס אים האָט דער מיזאַנטראָפּ אָנערקענט און גראָד פון איר האָבן זיך

די אַנדערע געהאַט אָפּגעקערט. זיינע לעצטע קרעכצן זיינען אפשר געווען געווענדט צו איר, אירע צו אים. קיינער האָט זי ניט פאַרשטאַנען. קיינער קלאָגט ניט נאָך אים. נאָר די קינדער וויינען אין שלאָס בעלוועדער.

בינתים האָט דער המון געהאַט געכאַפּט דעם מערדער. האַסטיק האָט ער אַראָפּגעשלונגען ציאַן=קאַלי, אָבער באַלד עס אויסגעבראכן. ער איז אַ גימנאזיסט, ניינצן יאָר אַלט, סערב לויט זיין נאַציע, עסטרייכישער אונטערטאַן. טאָפּל סימבאָליש איז זיין נאָמען. גבריאל פּרינציפּ. „אָנזאָגער?" פאַר וואס אָנזאָגער? און אָנזאָגער פון וואסער פּרינציפּ?

*

מיט דריי שעה שפּעטער האָט אין קילער בוכטע א מאָ=טאָר=שיפל געגעגנט צו דער קייזערלעכער יאַכטע „האָהענצאָלערן". קיסר ווילהעלם, ווי דער אַדמיראל, איז געשטאַנען אַפן דעק אונ=טער זון=זעגל און האָט געפירט דעם שווים=פּארמעסט. האָט ער געווענדט זיין בליק עטוואס קיין מזרח. האָט ער געזען א פּאָר שווארצע שיפן ווארפן זייער שאָטן=סילועט פאַר דער זון, זיי האָבן געטראָגן דעם ענגלישן ים=פלאג. אויך טשערטשיל, דער פלאט מיניסטער, האָט געוואלט קומען מיט די דאָזיקע ענגלישע שיפן, וואָס זינט 19 יאָר זיינען זיי צום ערשטן מאל ווידער גע=קומען צו דער קילער יזאָך. נאָר דער אדמיראל טירפּיץ האָט ניט געוואלט „זיך זעצן בא איין טיש מיטן דאָזיקן אוואנטיוריסט". קיסר ווילהעלם האָט דעם ענגלענדער ניט געזשאַלעוועט. פאר אים איז שוין געווען גענוג, וואס זיין אמבאסאדאָר האָט אָנדער=ציילט נעכטן פון ענגלאַנדס ליבע צו שלום. בריאַן, יאָ אף אים האָט ער זיך געריכט, מיטן דאָזיקן בירגער פון פּאַריז וואָלט ער גערן אַ שמועס געטאָן, דורכן פירשט פון מאָנאקא האָט ער אים געהאַט איינגעלאדן. יענער אָבער איז ניט געקומען. וואס איז די מעשה?

פארזיכט, אומצוטרוי צווישן די דריי לענדער. דער קליינער איטאַליענער האַלט זיך אלץ מער פון דער וייטנס. צי קאָן מען זיך נאָך אף עמיצן פאַרלאָזן, חוץ אף דעם אלטן אין ווין?

איצט איז דאָס מאַטאַר־שיפל צוגעפאָרן צו דער וואַנט פון שיף, מען ווינקט ארויף. דער קיסר ווינקט אָפּ: מען זאָל אים לאָזן צו רו. נאָר דער אפיצער אין שיפל לאָזט ניט אָפּ, האַלט אין האַנט הויך א דעפּעשע, לייגט זי אריין אין אַ בײַטל, וואַרפט זי ארויף איבערן באָרט, דער אָרדאָנאַנס הויבט זי אויף, שטייט אויסגעצויגן פאַר זיין מאַיעסטעט. דער קיסר לייענט, וואָס עס איז אָקאָרשט געשען אין סאַראַיעוואָ. ער בײַסט די ליפּן, דערנאָך זאָגט ער: „איצט מוז איך אנהייבן פון פֿאָרנט״, די פּאַרמעסטונג ווערט איבערגעריסן. די קילער וואָך איז אויס. אפן דעק גייט דער קיסר אהין און צוריק, אפשר טראַכט ער:

— מערדערס! מיר זיינען די דאָזיקע סערבישע חזרים שטענדיק געווען דערווידער. קיין רעליגיע ניט אין האַרצן! ווי האָט יענער פעטער אויסגעזען, דעמאָלט אז איך האָב געהאַט דעם כבוד! דורך מאָרד געקומען אַפן טראָן, קאָן מען ניט אנט־וויקלען קיין געפיל פאַר א געטלעכער שליחות! בײַ אונז קאָן דאָס פּשוט ניט געמאָלט זיין!... איצט קומט, הייסט דאָס, די צייט פאַרן קליינעם קאַרל. לחלוטין א נול, אָבער שטריינג לעגיטים. אים איז שווער צו נעמען מיט גוטע ריידעלעך. ווען מען האָט די גוטע דיקע באָטעק געפירט צום טיש, האָט מען בײַ פראַנצן געקאָנט אַלצדינג פּועלן... מען וועט מוזן צופאָרן קיין ווין. אָבער ווי וועלן זיי דאָרט באַגראָבן? אין קבר פון די קיסרים קאָן זי בשום אופן ניט אריין! דער אַלטער האָט סיי ווי סיי אים ניט געקאָנט ליידן. — בעצם איז ער געווען א גאַנץ פיינער יונג. פינף טויזנט הירשן ביז מיטן פון די פערציקער: דאָס איז עפּעס אַן אופטו! נאָר גאָר קיין זין ניט פאַר עפּעס העכערס, מוזיק און פּאָעזיע, די העכסטע רייכטימער דעם מענטשנס, האָבן אים גענודיעט. העכסטנס אנטיק־זאַכן. ליידער אויך קיין שפּראַכן ניט, טײַלמאָלס פּלוצים שטיל, אַז עס האָט געקאָנט אָנכאַפּן אַן אימה... צי די ווינער וועלן אָננעמען שריט, ווייל דער חברה־מאַן איז א סערב? בשום אופן, די דאָזיקע העלדן האָבן שטענדיק מורא... טעלעגראַם!

און ער שרייבט: „מיט טיפער צערודערונג האָב איך גע־קראָגן די בשורה פון שענדלעכן מאָרד"...

*

ווי איז דאָס געווען מעגלעך! רופט אייראָפּע. אַז אך און אַז ווי צו די וואָס טראָגן די אחריות! זיי וועלן שוין מוזן ענטפערן.

חידושדיקע זאַכן ווערן געטאָן, חידושדיק וואָס עס ווערט ניט געטאָן. עטלעכע טעג געדויערט די אויספאָרשונג. זי גייט צו מאָדנע בסוד. צי זאל דאָ עמיצער פאַרשווינט ווערן? וואָס וועט געשען מיט פּאָטיארעקן, דעם גובערנאַטאָר, וואָס איז ערב געווען פאר דער זיכערקייט און האָט אפילו נאָכן ערשטן שאָס נאָך געמאַכט א פּנים פון פּאראיבל? וואָס האָט צווישן די געשלעגן ניט געשיקט קיין מיליטער צו באשיצן זיין הארן? וואָס האָט אין קריטישן אָרט, וואו קיינער קאָן ניט פאָרן גיך, געכאַפּט דעם פאַלשן וועג, אים פאררוכט. וואָס איז געפאָרן הינטערווייַלעכס און גאָר ניט באַמערקט, ווי דער האַר און די האַרינטע זיינען שוין לאַנג אָפּגעלאָפן מיט בלוט? פאַרטיידיקן אמת, האָט ער זיך ניט געקאָנט, משפּעט מען אים גלייכער גאָר ניט.

וואָס האָט אויסצוזאָגן דער שעף פון דער פאַרוואַלטונג? פאָן בילינסקי, וואָס האָט קענטיק מער געוואוסט, איידער עס איז געווען ניחא דעם ערצהערצאָג? און צי ווערט ניט אויסגעפאָרשט קרימינעל זיין פּאָליציי־שעף, וואָס זיינע מענטשן האָבן אף דער גאַס, וואו דער ערצהערצאָג איז געפאָרן, געלאָזן שטיין „זעקס אָדער זיבן" זיי באַקאַנטע געשטאַלטן מיט באָמבעס און רע־וואָלווערן, פאַר דער ערשטער באָמבע און נאָכדעם? קיין איין פּאָליציסט ווערט ניט פאַרנומען. צי שטעקן הינטער דעם שטאַר־קערע כחות?

דער שטאָט־הויפּטמאַן פון אגראם האָט שפּעטער — ניט פאַרן געריכט. בכן איז דאָ שווער צו דערגיין דעם אמת — דערציילט בסוד זיינע גוטע פריינט: אָנהייב יוני האָט ער גע־קראָגן פון בעלגראַד אן אַנאָנימע מסירה, וואו עס זיינען געשטא־

נען די נעמען פון די שפּעטערדיקע אָנפאַלער. ער האָט דאָס איבערגעגעבן דער קראָאַטישער רעגירונג, יענע דער אונגאַרישער. נאָר קײן ענטפער איז ניט געקומען פון בודאַפּעשט קײן אגראַם, און אַזוי האָט קײנער ניט געהאַט קײן רעכט אופצופאסן די אָנגעמערקטע מערדער, בעת זײ זײנען באמת טאקע אריבער דעם גרענעץ. דערװײל קומט אין פּאָליצײ דער אגראַמער יוריסט ד״ר גאַליאַרדי און דערצײלט דאָס נעמלעכע. אויך אף דעם דאָזיקן פּראטאקאל לאָזט די אונגאַרישע רעגירונג זיך ניט הערן.

אָבער אין דער זעלביקער צײט, װאָס מען שװינט אַזוי ברידערלעך די הײמישע, דאָס הײסט, זײ שװינען זיך אײנס דאָס אַנדערע, בלײבט גאָר דער כעס און גרימצאָרן געװענדט קעגן די סערבן, װאָס זײ װי אַ נאציע טראָגן כלומרשט די שולד אין דעם מאָרד. װאָלט מען כאָטש געפינען די פעדים ביז בעלגראד! אַזוי האָפט מען אין װין. װאָלט כאָטש אײן סערבישער מיניסטער זײן פארמישט: דעמאָלט װאָלט מען געקאָנט נעמען זיך צו זײ! געפינט ארויס װאָס איר קאָנט! זאָגט מען אָן דעם הער פאן װיזנער, װאָס פאָרט האַסטיק פון װין, כדי אויסצופארשן אפן ארט דעם ענין. מאטעריאל קעגן דער סערבישער רעגירונג!

יענער זוכט און נישטערט, װיפיל ער קאָן; אָבער נאָך פערצן טעג קאָן ער װי אַן ערלעכער מאַן טעלעגראַפירן קײן װין נאָר אָט דאָס. ערשטנס: „מאַטעריאַל פון דער צײט פאַר דעם אַטנטאַט גיט ניט קײן אָנהאַלט, אַז די סערבישע רעגירונג האָט געשטיצט די פּראפּאַגאַנדע. דערפאר, אַז די באַװעגונג איז געשפּײַזט געװאָרן פון סערביען דורך פאראײנען, אָן שטערונג מצד דער סערבישער רעגירונג, איז פאַראַן קנאַפּ מאַטעריאַל, אָבער גענוג". צװײטנס: „אַז די סערבישע רעגירונג זאָל זײן באַטײליקט אין אָנשטעלן דעם אַטנטאַט אָדער צוגרײטן אים און צושטעלען געװער, איז דורך גאָרנישט ניט דערװיזן... עס איז פארקערט פאַראַן אַ יסוד אָנצונעמען, אַז דאָס איז אויסגעשלאָסן."

דריטנס: „אַז די באָמבעס שטאַמען פון סערבישן אַרמײ=מאַגאַזין, איז אָביעקטיװ דערװיזן, אָבער ניטאָ קײן ראיות דערפאר, אז זײ זײנען ערשט איצט צוליב דעם ארויסגענומען געװאָרן פון מאגאַזין,

ווייל עס איז מעגלעך, אַז זיי שטאַמען פון די אָנגעגרייטע בא די קאָמיטאַדזשים אין צייט פון דער מלחמה. די איבעריקע אויספאָר־שונגען מכח דעם אטענטאַט לאָזן זען די ארגאַניזירונג פון דער פּראָפּאַגאַנדע פון נאַראָדנאַ אָדבראַנאַ. דאָ איז פאַראַן וויכטיקער מאַטעריאַל, אָבער נאָך ניט קאָנטראָלירט; אויספאָרשונגען ווערן ווייטער געפירט". דער באַריכט רופט אָן די איינציקע וואָס זיינען כמעט זיכער פארמישט: סערבישע גרענעץ־ און צאָל־באַאַמטע, א סערבישן מאַיאָר און א באָסנישן אייזנבאַנער.

פאר קיין פּאָליטישע רעזולטאטן איז, בכן, ניטאָ וואס מורא צו האָבן: מען קאָן באַשולדיקן קראָאַטן און אונגאַרן, אבער סערבן העכער געשטעלטע ניט.

בינו לבינו האָט מען פאַרהערט די מערדערס. דער איינער צאַברינאָוויטש, א זון פון אן עסטרייכער אין סאַראַיעוואָ, איז געוועזן דער אנפירער, ער האָט דעם אינגערן חבר אנגעלערנט, אריבער־געשמוכלט דאָס געווער איבערן גרענעץ. מיט נאָך א סך אַנ־דערע האָבן זיי אין בעלגראַד זיך צונויפגערעדט צו טויטן דעם יורש עצר.

איז דער טאָג ניט געווען פאר זיי אַן אָנלערענישן? דאָס איז געווען דער טאָג, ווען זייערע עלטער־עלטער זיידעס זיינען גע־שלאָגן געווארן פון די טערקן, אָבער צוגלייך האָט דער יונגער מילאָש אָבילישש דערהרגעט דעם זיגער מוראד און איז געווארן דער העלד פון דער נאַציע, אַזוי אַז נאָך היינט קלינגט מילאָשס נאָמען אין די פאלקס־געזאנגען. ווערן א צווייטער מילאָש — און זאָל דאָס קאָסטן דאָס לעבן!

פרינציפּ איז זינט פיר יאָר געווען א גימנאַזיסט אין בעל־גראַד, שפּעטער אן איינגייער אין די נאַציאָנאַלע פאַראיינען, איז אויסגעוואקסן אין גרוים־סערבישע אידייען. פארן געריכט האָט דער יונגער מענטש מיט די טונקעלע, ענערגישע שטריכן דער־קלערט:

„דעם ערצהערצאָג האָב איך געהאלטן פאר אונזער ערגסטן שונא: ער האָט געוואלט שטערן דער פאראייניקונג פון די דרום־סלאווען!" דערפאר האָט ער באַשלאָסן אים צו טויטן און אויך זיך

בכדי אַלץ זאל בלייבן א סוד. איטלעכן, וואס ווערט ארייגגע־צויגן, פארטײדיקט ער, זאָגט קיין נעמען ניט אויס, בכדי צו שיצן אַנדערע, האָט קיין מאָל קיין טובת הנאה ניט געהאַט פון זיין געדאַנק: פרייוויליק האָט ער געוואלט מקריב זיין זיין לעבן פארן העכסטן פארלאנג פון זיין פאָלק. ער ווערט פארמשפּט צו 20 יאר תפיסה. נאָך דריי יאָר זיצן אין א פינסטערן קעלער גייט ער אויס. דריי אַנדערע ווערן געטויט.

אבער וויזנערס באַריכט באַהאַלט מען פאר דער עפנטלעכ־קייט, מען באַווייזט עס אפילו ניט דער דייטשער רעגירונג: די סערבישע רעגירונג מוז בלייבן שולדיק.

צווייטער קאפּיטל.

די קריגס־גראפן.

טיף פארזונקען אין לען־שטולן, שלאנקע פיס הויך פאר־וואָרפן איבער אנאנד, אין בויגעוודיק העל־גראָען טוך: אזוי זיצן צוויי גראפן אין די מיטעלע יאָרן אין גאָלד־רויטן קאבינעט פון ווינער מיניסטער פאר אויסווייניקסטע ענינים. דורך די הויכע אָפענע פענסטער שפּאַרט אריין דער ריח פון לינדן־בלימן. אָנהייב יולי נאָך אין ווין? האָבן זיי וואָסערע פּאָליטישע ענינים? יאָ, זיי בא־טראכטן די פראגע, צי מעג מען גיין אויך אין געלער טשע־טשו־טשאַ אָדער מען מוז דוקא טראָגן גראָ. הויפישער טרויער זומער־צייט איז שטענדיק שווער, און דער שווארצער פלאָר, וואָס זיי טראָגן אפן לינקען אַרבל, וואָלט צוזאמען מיטן געל געווירקט צו פיל עסטרייכיש־נאציאָנאל. אין אָט דעם איינגעהאַלטענעם שמועס איבער טואלעט־פראגן סמארען זיי זיך צו מאכן איינער אפן אנ־דערן דעם רושם פון א מרה־שחורהדיקער שטימונג. אין דער אמתן אָבער זיינען זיי דורך דער געשעעניש אין סאראיעוואָ פריי־לעך אופגעלייגט.

דער נאָמען פון די דאָזיקע קאַוואַלערן? זיי זיינען לאנג, און די געשיכטע וועט זיי אָנרופן נאָר בערכטהאָלד און פאָר־

גאטש, היות אָבער מיר באטראכטן זיי אין זייער היסטאָרישן מאָמענט, פארלאנגט פון אונז היסטאָרישע פינקטלעכקייט, מיר זאָלן זיי פאָרשטעלן. לעאָפּאָלד גראף בערכטהאָלד, מיניסטער פאר אויסווייניקסטע ענינים: אָוואלער קאָפּ, עטוואָס שפּיציקע גענבע, פיינע נאָז, איינגעמידטע אויגן, פרי אָן האָר, קורץ געשאָרענע וואָנסעס ארום דעם בעל־תאווהדיק ווייכן מויל, ציניש בלאזירט. איינער פון די עלעגאנטסטע קאַוואַלערן פון ווין. אויבנאויפיק אין דיינקען, לייכטזיניק אין טאָן, אומזיכער באם באשליסן, מיטן אויסדרוק פון איבערגעזעטיקטן וועלט־ און ספּאָרט־מענטש. וואָס איז מער א בלען צו האָדעווען פערד צום וועט־געלאף און מלחמה, איידער אליין צו רייטן אף זיי, וואָס האָט בכלל מער פון אלץ חשק צו רעגירן די וועלט פון אויבן אראָפּ.

דער צווייטער זעט אויס מענלעכער. א טיפּ פון א הוסארן־ריטמייסטער, ברונעט, מאַדיאַר, גראַף פאָרגאטש, ביז פאר קורצן אַמבאַסאַדאָר פון דער מאָנאַרכיע אין בעלגראד, וואו ער איז אריינגעפאלן מיט די געפעלשטע דאָקומענטן, וואָס עסטרייך האָט דורך זיי געוואָלט אויסשפילן קעגן אירע קראָאַטן. בכן, גענויט גענוג אין דיפּלאָמאַטישן דינסט, בכדי צו זיין וויצע־מיניסטער בא זיין גוטן פריינט, צוגלייך בשתיקה ספּעציעלער פארטרעטער פון אונגארן בא גראף בערכטהאָלד. ער איז דאָס, וואָס זינט דריי יאָר מונטערט ער כסדר דעם איינגעמידטן מיניסטער: עס מוז עפּעס געשען.

פאראיאָרן — צווישן אונז גערעדט, א גרויסער דורכפאל בערכטהאָלדס, אָט די מפּלה: דער שלום פון בוקארעשט מוז פאריכט ווערן: דאָס איז דעם גראפס הויפּט־געדאנק. דעמאָלט זיינען אויסגעוואקסן ראָס לאנד און די מאכט פון דריי באַלקאַן־מלוכות, בפרט פון סערביען. פאר די מיליטער־לייט האָט מען זיך געמאכט לעכערלעך. זיי האָבן צוויי מאָל אומזיסט זיך מאָבי־ליזירט; וויל מען זיך נאָך האַלטן אפן פּאָסטן, מוז ניט אנדערש געמאכט ווערן א רעוויזיע. פאראיאָרן האָט בולגאריען געהאט צוגעזאָגט סערביען הילף אויך קעגן אונז, הגם מיר האָבן אומע־טום געשטיצט די פרייהייט פון בולגאריען. דעמאָלט האָט בער־

לין געשטיצט קענן אונז בײדע ניט־סלאַווישע מלוכות, רומעניען און גריכנלאַנד. צווײ שווערע מפּלות פֿאַר אַ מיניסטער!

איצט איז דער מאָמענט זיך אָפּצורעכענען! קיין נײ שלאָג־וואָרט באַדאַרף מען ניט, גענוג דאָס אַלטע גאָלדענע וואָרט פּרעסטיזש. צי שטײען ניט סײ ווי סײ הינטער דער אידישער פּרעסע נאָר דעמאָקראַטן, קעגנער פֿון די סערבן? און אויב דעם יורש־עצר האָט קיין בירגער ניט געקאָנט לײדן, חוץ אפשר טיראָל, וואו דעם פֿויפּס' ברכה האָט אים געמאַכט פּאָפּולער, וועט מען דאָך גרינג קאָנען אָנשטעלן דעם געשרײ פֿון באַלײדיקטן פֿאָלק: דער פּרעסטיזש פֿון עסטרײך איז אין סכּנה אונטער די סערבן די מערדערס! אַזוי וועט ווין ווערן געפּעסטיקט, איזוואָלסקי סקריעט מיט די צײן, סאַן דזשוליאַנאָ פּײפֿט אונטער אַ ביסל, און די בערלינער, וואָס האַלטן אונז אַלע מאָל פֿאַר נעבאַכעס, וועלן אופֿרײסן דעם מויל.

אַלע טאָג וואַקסן די אינעווײניקסטע סכּנות: אין אַלע עקן און קאַנטן פּחדנות, שנאה, לײדנשאַפֿט, אָבסטרוקציע, שפּראַך־צעמישונג. באַאַמטע וואָס טוען גאָרנישט. פּאַרלאַמענטאַריער אָן מוט. הינטער דער דינער אינטעליגענץ אין די מאָדערנע גרויסע שטעט אַ ריזיקע מאַסע פּויערים, וואָס קאָנען ניט לײענען און שרײבן, צוגעקלעפּט צו זײער שטיקל ערד, וואָס אין זיבנבירגן גײען זײ נאָך אַף געיעג אַף בערן אָדער אין צפֿון־טשעכיע שטעלן זײ צו אַרבעטער פֿאַר די פֿאַבריקן. קראַמאַרזש וועט נאָר דער־שפּירן, אַז די מאָנאַרכיע לעבט, אויב זי וועט באַווײזן איר כּח. אָבער מאָבילי זירן אַ דריט מאָל און דערנאָך ניט אָנפֿאַלן אַפֿן שונא? דעמאָלט נעמט דאָס שיסן אינעווײניק, און מיר האָבן רע־וואָלוציע. בכן, אויס מיט דיפּלאָמאַטישע נצחונות! איטלעכע דער־נידעריקונג מאַכט די דאָזיקע סערבישע חזירים נאָך חוצפּהדיקער. אָדער מיר נעמען בא זײ צו זײערע חזירים, אָדער קלעפּ! זײנט בוקאַרעשט איז אין באָסניע, וואָס איז אַף העלפֿט סערביש, ניט צו אָטעמען. די רומענער דאַרף מען האַלטן נײטראַל, פֿערדי־נאַנד פֿאַוואָליע אַריבערציען, אַף וויפֿיל בערלין. —

בערלין! ווען קומט ווידער אַזאַ געלעגנהײט! מאָרד פֿון אַ

פירשט ווירקט אף ווילהעלמען אווטאָמאַטיש: שטראָף=עקספּעדיציע ווי קעגן כינע, פאַרשוועדונג קעגן האַבסבורג, געפּאַנצערטע פויסט, בלישטשענדיק געווער! בכן, גרויסער טאַרעראַם: אייגנהאַנטיקער בריוו פון אַלטן. ווען שיקט מען קיין פּאָטסדאַם? אפשר דעם קליינעם האַיאָס, אים האָבן זיי דאָרט ליב, און ער פּאַסט אויף, אַז דער אַלטער סעגיעני זאָל ניט פּלאַפּלען קיין נאַרישקייט. אָבער ווי ציט מען אַריין דעם אַלטן אין עסק? סוף כל סוף גייט עס דאָך אין זיין נאָמען, און אַז עס הייבט אָן פּלוצים צו שיסן, דערשרעקט ער זיך אף טויט. דעמאָלט קומט דער קליינער צום וואָרט. און מיר זיינען אויס. וואָס באַדאַרף מען פאָדערן אין בערלין? אַלגעמיינע בינדונג אף אַלע פאַלן: וועלן זיי דערויף זיך אַריינלאָזן? דאָרט איז אַלץ מעגלעך. מיט אַזאַ צוזאָג אין קעשענע האָלט מען געקאָנט אַרויסטרעטן אָן שהיות. העצנדאָרף וואַרט דערויף זינט פינף יאָר און קראָבאַטין זינט דריי. „מיט סערביען", האָט ער נעכטן געזאָגט, „קאָן מען מאַכן אַן עק אין פיר וואָכן". אף דער גיך, איידער רוסלאַנד וויס, וואָס עס טוט זיך מיט איר ליבן זון. אגב, אָטעמען אַלע אויף, וואָס ווילהעלם קומט ניט צו דער קבורה: זיסט וואָלטן ביידע אַלגענעדיקסטע זיך ווידער גע=האַט אַרומגענומען מיט שלום=טרערן. אַלע זיינען פול מיט ווילן צום קאַמף, טייל האַלטן אפילו פאַר מעגלעך, עס זאָל בלייבן לאָקאַליזירט.

סכנות? צי האָט ניט דער רוס געשוויגן פאַר פינף יאָר, בעת ערנטאַל האָט צוגענומען ביידע פּראָווינצן? דער גרויסער רוס וויל צום דרומדיקן אָפענעם ים און האָט דאָס גלייכע רעכט דערויף, ווי דער קליינער סערב: איז דאָס אונזער היסטאָרישע מיסיע ביידן ניט צוצולאָזן. ווילן זיי דאָס פאָרט, ווי קאָן מען האַלטן שלום? קומט דער צונויפשטויס באַלד, איז פאַר אונז אודאי גוט. בכלל גערעדט, איז פּאַשיטש, אָט דער גנב און גזלן, בעצם גאָר קיין קעגנער ניט, וואָס צוליב אים באַדאַרף מען דאָס מקריב זיין דעם זומער=אָפּרו. אָבער דער גרויסער קאַמף קעגן רוסלאַנד, דער שענסטער ציל, וואָס אפילו ערנטאַל האָט אים ניט דערגרייכט! אין צוויי יאָר צייט איז דער רוס פאַרטיק

מיט זײַנע באַנען. ווער זיכערט אונז דעם אָרט אין צווײ יאָר ארום? גיך! הײבן מיר אָן מיטן אײַנגהאנטיקן כּריוז פאר אונזער אַלגענעדיקסטן האר!

עטוואָס שפּעטער האָט גראף בערכטהאָלד געשריבן צו זײַן אמבּאַסאַדאָר אין רוים, אז דורכצוגײַן אַלע מעגלעכקײַטן פון די נאָענטסטע עטלעכע וואָכן הײסט מאכן א שפּאַציר דורך א לאַ־בירינט. „דערווײַל האָב איך דעם געפיל, אז די השגחה האָט מיך אויסגעקליבן צו זײַן אײנער פון יענע מיניסטאָרן, וואָס האָבן געוואָלט פירן שלום־פּאָליטיק און האָבן געמוזט פירן קריגס־פּאָליטיק"...

*

גראף טיסא איז קעגן.

דער בעסטער קאָפּ אין לאנד, צוגלײַך דער מעכטיקסטער, איז קעגן דעם סערבּישן קריג, וואָס די צווײ אַנדערע גראפן האָבן אויסגעקלערט. וועט ער מיט זײַן מעכטיקן וואָרט ניט צולאָזן דערצו? צי האָט דער שכל טאקע זיך באַהעפט צו אָט דעם אָרדערדיקן אונגאַר? איז דאָס אן ערנסטער אײראָפּײער, וואָס פאר־שטײט די שרעקלעכע אחריות און וויל דעם קריג אויסמײַדן אף יעדן פאל, ווײַל מען מוז אים אויסמײַדן?

ער זעט ניט אויס ווי א פּאַציפיסט. דער בעסטער פעכטער און רעדנער ווײט און ברײט, מוטיק, אויסגעהאלטן, באהאלט אונטער א שטילן זשעסט דעם ווילן צו מאכט. ניט לאָיאַל קעגן עסטרײַך, בעצם טעמפּ פאר אַלץ וואָס איז ניט אונגאַרן: אין דעם געביט אָבער מלוכה־מאַן און מענטשן־קענער, שטענדיק באַ־וועגלעך, קײן מאָל ניט פארמאַטערט, אומעטום, וואו ער מישט זיך ארײַן, דער ערשטער. דערבײַ זעט ער אויס ווי א שול־לערער אין זײַן אַלט־מאָדישן הילוך. מיט זײַן לאנגען שווײַגן, זײַנע גיכע עפּיגראַמאַטישע רעדעס, פלינק מיטן גוף און נשמה, האָט ער עפּעס פון א העלד פון א ראָמאַן פון עלטערן סטיל און ווירקט אף אינטערעסאנטע פרויען.

סטעפאן גראף טיסא האָט געהאט געמישטע געפילן, אַז דער טעלעגראף האָט אים געמאָלדן וועגן טויט פון פראנץ

פערדינאַנד דעם שונא פון אונגאַרן. איצט איז שוין מער ניט גע־
זוען די סכנה פון גלייכן וואל־רעכט, וואָס דורך דעם האָט דער
קרוין־יורש געוואָלט ברעכן די איבערהערשאַפט פון די מאַדיאַרן
איבער זאַקסן, רומענער, קראָאַטן, סלאָוואַקן, איצט איז צערונען
געוואָרן דער „טריאַליזם", אַ זעלבשטענדיקע יוגאָסלאַוויע: אַלץ
דורך איין שאָס. צי האָט גראַף טיסאַ אין דער ערשטער פערטל
שעה באַדאַרפט זיין זייער אומגליקלעך?

אין דער צווייטער איז באַם פּאָליטיקער אויפגעקומען די
דאגה: צי וועט בערכטהאָלד ניט אויסנוצן דעם אויסרייד, בכדי,
נאָך אַזוי פיל פּרוּוואָוון, זיך אַרופצואוואַרפן אויף סערביען? וועט
פאַרגאַטש זיך ניט לאָזן איינריידן פון זיינע ווינער גוטע פריינט?
ניטאָ פאַר טיסאַ קיין געפערלעכערע זאַך ווי אַ ניצחון איבער סער־
ביען: דעמאָלט קומען צו אין דער מאָנאַרכיע פרישע מיליאָנען
סלאַוון, און עס וועט געשטערט ווערן דער הייליקער גרונט־
געזעץ וועגן גלייכוואָג צווישן אונגאַרן און עסטרייך, ווייל די
לעצטע וועט ווערן שטאַרקער, אויך די קראָאַטן און רומענער
אין זיין לאַנד וועלן ווערן אומרואיק, דאָס הייסט, עס וועט גע־
שטערט ווערן זיין גאַנצע פּאָליטיק, אַז אַלע מוזן זיין אונטער־
טעניק אונטער די מאַדיאַרן.

אין ווין ווערט טיסאַ באַלד געוואָר, אַז בערכטהאָלד וויל
טאַקע זיך שלאָגן, באַדאַרף מען דעם אַלטן אָנסטראַשען, און
טיסאַ שרייבט צו זיין קיסר: „אַז איך קאָן ניט מסכים זיין מיט
גראַף בערכטהאָלדס פּלאַן צו מאַכן דעם פאַרברעך אין סאַראַיעוואָ
פאַר אַן אויסרייד זיך אָפּצורעכענען מיט סערביען. איך האָב ניט
פאַרהוילן פון גראַף בערכטהאָלד, אַז איך האַלט דאָס פאַר אַ
געפערלעכן טעות און איך וועל בשום אופן ניט נעמען אויף זיך
די אחריות דערפאַר. ערשטנס, האָבן מיר ביז איצט ניט קיין
גענוגע ראיות, צו באַשולדיקן סערביען און צו פּראָוואָצירן אַ
קריג קעגן דער דאָזיקער מלוכה, אפילו אויב די סערבישע רע־
גירונג וועט געבן באַפרידיקנדיקע דערקלערונגען. מיר וואָלטן גע־
האַט דעם ערגסטן שטאַנד, וואָס מען קאָן זיך נאָר אויסקלערן,
די גאַנצע וועלט וואָלט אונז באַטראַכט ווי די שטערער פון

שלום, און מיר וואָלטן פאַנאַנדערגעבלאָזן א גרויסע מלחמה בּאַ די אומגינסטיקסטע תנאים. צווישנס האלט איך דעם דאָזיקן מאָמענט סתם פאַר אומגינסטיק, בּעת מיר האָבּן רומעניען כּמעט ווי פאַרלאָרן, און בּולגאַריען, די איינציקע מלוכה, וואָס אף איר קאָנען מיר זיך פאַרלאָזן ליגט אָן כּחות. בּאַ דער איצטיקער לאַגע אפן בּאַלקאַן וואָלט דאָס געווען מיין קלענסטער צער, צו געפינען א סיבּה צו קריג". און ער עצהט ניט אַנדערש צו מאַכן גוט-פריינט דייטשלאַנד מיט בּולגאַריע, אויסצונוצן דעם בּאַזוך פון דייטשן קיסר, „כּדי צו בּאַקעמפן די צוגענגלעכקייט פונם דאָזיקן הויכן האַר צו סערבּיען דורך דעם אָנווייז אף די לעצטע פאַרבּרעכערישע געשעענישן און צו פועלן בּאַ אים, ער זאָל ענערגיש אונטערשטיצן אונזער בּאַלקאַן-פּאָליטיק".

א קליין מייסטער-שטיק אָט דער בּריוו. אויבּ ער סטראַשעט גאַנץ דייטלעך מיט דעמיסיע, סטראַשעט ער אויך ווי דער אונגאַרישער דיקטאַטאָר מיטן וועטאָ פון אונגאַרן. מען זעט, טיסא האָט דעם בּאַשלוס אין זיינע הענט. וועט ער בּלייבּן פעסט?

*

אין זיין אישלער ווילע. געקומען האַסטיק צוריק פון דעם בּאַגרעבּעניש-פּאַראַד, זיצט דער אַלטער קיסר אין יעגער-ראָק פאַרן בּריוו, וואָס עס האָט פאַר אים צוגעגרייט בּערכטהאָלד, זיין אויסערן-מיניסטער. אויבּ לאַנגע געניטשאַפט קאָן מאַכן צום פּאָליטיקער, האָט פראַנץ יאָזעף אין דער עלטער בּאַדאַרפט זיין קליגער, ווי אין די יונגע יאָרן, דאָס, וואָס ער וויל מער ניט קיין קריג, נאָכדעם ווי ער האָט אַלע זיינע מלחמות פאַרלאָרן, בּאַטייט נאָך ניט, אַז ער איז א פּאַציפיסט. און ניט געקוקט אף גאָר דער שפּאַנישער איזאָלירונג, וואָס דורך איר האָט דער לעצטער קיסר אין דער געשיכטע אַרומגערינגלט זיין גדולה, האָט ער דאָך אָן אויער צו פאַרנעמען, וואָס זיינע לייט ריידן, שפּירט און האַלט אין זינען, וואָס עס ווילן אָפיצערן און בּאַאַמטע, דייטשע און אונגאַרישע, די לעצטע אונטערשטיצן פון זיין קונציק געבּויטן טראָן. דעם פּלימעניקס טויט רירט זיין האַרץ ניט אָן,

ער האָט אים קיין מאָל ניט געקאָנט ליידן, נאָר איבער זיין אומגעגלעכן שידוך האָט ער אים אזוי פיינט געקראָגן, אז בעת עס איז אָנגעקומען די ידיעה וועגן דעם טויט פון פּאָר-פּאָלק, האָט ער קיין אַנדער זאַך ניט געזען ווי גאָטס משפּט און האָט געזאָגט צו זיין אַדיוטאַנט: „דער אַלמעכטיקער לאָזט זיך ניט רייצן!" דריי טעג נאָך אָט דעם אכזריותדיקן שפּראָך באַקלערט ער א פּלאַן פון א הירש-געיעג, וואָס איז דאָך נאָך אלע זיינע אָנוווערן געבליבן דער איינציקער תענוג פון זיין לעבן. ווער עס וועט רעגירן נאָך אים, אַרט אים ווינציק: ער שפּירט מכתמא, אַז די דאָזיקע אימפּעריע וואָלט שוין לאַנג צעפאַלן געוואָרן, אויב ניט די יראת הכבוד פאַר זיין עלטער. וואָס האַלט איין אַלעמען.

פונדעסטוועגן טאָר מען ניט ווערן מיד, מען מוז געבן אַכט. וואָס עס רירט זיך אינעווייניק, און אויב עס איז נויטיק, מוז מען זוכן צו פאַרדעקן די אינעווייניקסטע סכנה דורך דער אויסווייניקסטער. מיט א פּאָר טעג צוריק האָט ער דאָס געזאָגט דעם דייטשן אַמבאַסאַדאָר, וואָס איז געקומען צו בעטן אנט-שולדיקונג, פאַרוואָס קיסר ווילהעלם איז ניט געקומען: „איך זע זייער שוואַרץ אין דער צוקונפט... און ווייס ניט, צי מיר וועלן נאָך לאַנג קאָנען צוקוקן רואיק, און איך האָף, אז אויך אייער קיסר ווייס די סכנה, וואָס ליגט פאַר דער מאָנאַרכיע אין דער סערבישער שכנעשאַפט, באַזונדערס באַאומרואיקט מיך די רוסישע פּראַוו-מאָביליזאַציע, וואָס איז געפּלאַנט פאַר דעם האַרבסט. דאָס הייסט גראַד אין דער ציים, ווען בא אונז בייטן זיך די רעקרוטן... מיט אזעלכע פאַרשמאַנדיקע מענטשן ווי די הערן וויניזעלאָס און שטרייט וועט מען געווים אפן דאָזיקן גוטן וועג קומען ווייטער. הגם מיר איז קעניג פערדינאַנד ניט באַזונדערס ליב, נאָר בולגאַ-ריען איז פאַרט א גרוים לאַנד און פּייאיק צו היפשער אנטוויק-לונג... איך ווייס, אז אייער קיסר האָט דעם פולן צוטרוי צו קע-ניג קאַראָל, איך האָב דאָס ניט... ווען מיר וואָלטן נאָר געקאָנט אָפּציען ענגלאַנד פון אירע גוטע פריינט פראַנקרייך און רוס-לאַנד!"

איצט, זיצנדיק פֿאַרן דאָקומענט, וואס אנטוויקלט דעם פֿלאַן קעגן סערבֿיען, קאָן אים קומען אין זינען נאָר שלעכטס. און דער עבר פֿירט אים פֿון זיך אליין צו צו בערכטהאָלדס נסיונות, און טיסאַס התראות פֿארשטומען באלד. שוין דעמאָלט, דער לעצטער אָבֿרענאָוויטש, האָט באַוויזן, אַז ער איז ניט ווערט זיין גוט-גינציקייט. יענער אלכסנדר, וואָס איז זיך באַגאנגען מיט זיין פֿאטער מילאַן מעשה אוממענטש און האָט דערנאָך דורך זיין חתונה מיט דער דראגאַ אָפּגעשטויסן פֿון זיך אלעמען. דערהרגען אַזאַ מענטשן האט באמת גאר ניט געהייסן דערהרגען אַ קעניג.

און פֿונדעסטוועגן האָט דער אלטער קיסר געפֿועלט באַ זיך אים אופֿצונעמען. אין בודאַפּעשט איז געווען אלץ צוגעגרייט, היינט פֿאר דריי יאָרן, נאר מיט א מאָל האָט דער סערבֿישער קעניג זיך דערשראקן און איז ניט געקומען. דאס קאן אים אַ האַבּס-בורגער ניט מוחל זיין; נאָך ווינציקער די צוויי מאָבֿיליזאַציעס, וואָס יענער האָט אים געצוואונגען צו מאַכן. און איצטער נעמט אַזאַ סערבֿ און שיסט אוועק א האַבּסבורגער אף אן עסטרייכי-שער גאס און שיקט אים אַוועק אף יענער וועלט אן ווידוי! ניין, בערכטהאלד איז גערעכט — און ער חתמעט אונטער דעם פֿארגעלייגטן בריוו, וואו ער שרייבט אזוי צו קיסר ווילהעלם:

„דער אטנטאַט, וואָס איז אויסגעפֿירט געוואָרן קעגן מיין אָרימען פֿלימעניק, איז אַ דירעקטער פּועל-יוצא פֿון דער אַגיטאַ-ציע פֿון די רוסישע און סערבֿישע פּאַנסלאַוויסטן, וואָס זייער ציל איז אָפּצושוואַכן דעם דרייבונד און צו צעשמעטערן מיין אימפּע-ריע... די שטרעבונג פֿון מיין רעגירונג מוז להבא זיין געווענדט צו איזאָלירן און צו פֿאַרקלענערן סערבֿיען... דעם שלום וועט מען קאָנען זיכערן נאָר דעמאָלט, ווען סערבֿיען... וועט מער ניט זיין קיין פּאָליטישער פֿאַקטאָר אפֿן באלקאַן.... אַז עס איז ניטאָ וואָס צו קלערן וועגן שלום מאכן צווישן אונז און צווישן סערבֿיען, און אז די שלום-פּאָליטיק פֿון אלע אייראָפּעאישע מאָנאַרכן שטייט אין סכנה, כּל זמן עס בלייבט אומבאַשטראָפֿט דער דאָזיקער צענטער פֿון פֿאַרברעכערישער אַגיטאציע אין בעלגראד". שנאה

צו סערביען: דאָס איז די איינציקע נאַציאָנאַלע שנאה. וואָס אַף איר קאָן זיך דער קריגס־גייסט סומך זיין אין אָנהייב קריג.

מיט אָט דעם בריוו דעם קיסרס איז פאַרטיק געוואָרן דער באַשלוס צום קריג, אַזוי ווי עס האָבן אים אויסגעקלערט אין די לעצטע טעג די ביידע גראַפן און די מיליטער־לייט.

*

דעם צווייטן טאָג איז דער אַלטער גראַף סעגיעני, אַן אונגאַר, זינט לאַנגע יאָרן אַמבאַסאַדאָר פון עסטרייך אין בערלין, איינגעלאַדן אין פּאָטסדאַם צו פרישטיק, בכדי דאָרט איבערצוגעבן זיין האַרס בריוו. דער קיסר לייענט דעם לאַנגען כּתב, ווייזט דערנאָך אָן אַף בעטמאַן, אַז ער מוז מיט אים פריער ריידן, גייט עסן. דאָ ווערט ער צוגעלאָזט, מען רעדט פון אַ סך זאַכן, די קייזערין איז אויך דערביי.

נאָכן עסן לייענט מען דאָס אַנדערש. איצט גייט דער קיסר אַרויס פון די כּלים:

„רוסלאַנד וועט בכל אופן זיין פיינטלעך... קומט עס צו אַ קריג צווישן עסטרייך־אונגאַרן און רוסלאַנד, דאַרף מען אין ווין וויסן זיין, אַז דייטשלאַנד וועט שטיין געטריי ביים באַ זייט מיט דער מאָנאַרכיע. רוסלאַנד איז אגב נאָך ניט גרייט צום קריג... איך פאַרשטיי גאַנץ גוט, אַז דעם קיסר פראַנץ יאָזעף, וואָס האָט, ווי באַוואוסט, ליב שלום, וואָלט שווער געווען אַריינ־צומאַרשירן אין סערביען, אויב אָבער מען האָט אין ווין איינגעזען, אַז עס איז נויטיק אַ קריגערישע אַקציע קעגן סערביען, וואָלט איך דאָס באַדויערט, אויב עסטרייך־אונגאַרן וואָלט ניט אויס־גענוצט דעם איצטיקן מאָמענט, וואָס איז פאַר איר אַזוי גינסטיק. וואָס איז שייך רומעניען, וועל איך שוין זאָרגן דערפאַר, אַז קעניג קאַראָל זאָל זיך האַלטן קאָרעקט. צו קעניג פערדינאַנד האָב איך נאָך אַלץ ניט דעם מינדסטן צוטרוי... פונדעסטוועגן וועל איך ניט זיין קעגן אַן אָפּמאַך פון דער מאָנאַרכיע מיט בולגאַריען". מיט איטלעכן זאַץ ווערט דער אונגאַר גליקלעכער.

אינדערהיים לאָזט ער באַלד די טײַערע ווערטער שיפרירן קיין ווין.

און דאָך האָט ער געזען נאָר איין ווינקל פון ווילהעלמס נשמה: דעם קינסטלעך אײַנגעהאַלטענעם ארויסטרים, צוערשט שטײַף, דערנאָך פרײַ און אײדלמוטיק. וואָרום נאָך אײדער ווילהעלם האָט געקראָגן דעם דאָזיקן בריוו, האָט ער געהאט געלייענט אין באריכט פון זײַן ווינער אַמבאַסאַדאָר, אַז יענער האָט די קריגערישע גראפן ערנסט מתרה געווען. דעמאָלט האָט דער קיסר געכאפט דעם לאנגען בלײַ־פעז מיט דער קרוין און אָנגעשריבן באם ראנד פון אָט די פארשטאנדיקע ווערטער: „ווער האָט אים דערצו געגעבן די פולמאכט? דאָס איז זייער נאריש! גייט אים גאָרניט אָן... דערנאָך, ווען עס גייט קרום, הייסט דאָס, אַז דײַטשלאַנד האָט ניט געוואָלט!! טשירסקי זאָל אַזוי גוט זײַן און אָפּשטעלן דעם אומזין! מיט די סערבן מוז מען מאַכן אן עק, און טאקע באלד!.. איצט אָדער קיין מאָל ניט!"

וואָס האָט אזוי ארײַנגעבראכט אין גרימצאָרן דעם קיסר פון שלום? נאָך קיין צוויי יאָר נים, זינט די סערבן זײַנען ארײַן אין אלבאניען, כדי צוצוקומען צום ים. ווין האָט געוואָלט קריג. דער קיסר איז געווען קעגן, ער האָט אויסגעדריקט זײַנע געדאנקען אין די ווײַטערדיקע זאצן, וואָס עס איז כדאי מען זאָל זיי געדיינקען:

„עסטרײַך האָט אומפאָרזיכטיקערהייט אָנגענומען אַנטקעגן די סערבישע תביעות א הארטן, דיקטאטאָרישן טאָן. דאָס קאָן ווירקן פראָוואָקאַטאָריש און ברײַנגען צו פאַרדרייעניש. סערביען פאַרלאַנגט א צוגאנג צום אדריאטישן ים מיט האפנס, עסטרײַך וויל דאָס ניט דערלאָזן. רוסלאנד וויל, קענטיק, שטיצן די סערבישע פאָדערונגען און וואָלט מחמת דעם זיך צונויפגעשטויסן מיט עסטרײַך... דעמאָלט וואָלט דײַטשלאנד לויטן אָפּמאך באדארפט העלפן עסטרײַך, וואָרום ווין ווערט אָנגעפאלן פון פעטערבורג. דײַטשלאנד וואָלט באַדאַרפט זיך מאָביליזירן און קעמפן אף צוויי פראָנטן... פאריז וועט בלי ספק ווערן אונטערשטיצט פון לאָנדאָן. דײַטשלאנד וועט מוזן ארײַנטרעטן אין קאמף פאר איר

עקסיסטענץ אַנטקעגן דריי גרויסע מלוכות. אין דעם קאַמף וועט זי מוזן אליין איינשטעלן אין קאָן און קאָן אויך אַמאָל אונטערגיין.

„דאָס אליין איז געדרונגען דערפון, וואָס עסטרייך וויל ניט אריינלאָזן די סערבן אין אלבאניען אָדער אין דוראצאָ. עס איז קלאָר, אַז דער דאָזיקער ציל קאָן פאַר דייטשלאנד ניט זיין קיין פּאַראָל פאַר קאמף אף לעבן און טויט. עס איז ניטאָ קיין מעג־לעכקייט מיט איין לאָזונג אָנצופיערן די דייטשע נאציע פאַר א קריג, וואָס וועט געפירט איבער אזעלכע טעמים, און קיינער קאָן דאָס ניט פאַרענטפערן מיט זיין געוויסן פאַר גאָט און פאַר זיין פאָלק, איינצושטעלן אין קאָן איבער אזא טעם די עקסיסטענץ פון דייטשלאנד.

„עס וואָלט ווייט אריבער די גרענעצן פון אן אָפּמאך"... אויב מען וואָלט די דייטשע ארמיי און דאָס דייטשע פאָלק די־רעקט שטעלן אין דינסט פון די קאַפּריזן פון דער אויסווייניקסטער פּאָליטיק פון א פרעמדער מלוכה און דאָך כּלומרשט האַלטן גרייט דערצו! דער אָפּמאך פון דרייבונד זיכערט נאָר קעגנזייטיק דעם איצטיקן באשטאנד פון די דריי מלוכות, ער איז אָבער ניט מחייב מיטצוגיין אין טענות און סכסוכים איבער פרעמדע לענדער! דער אָפּמאַך איז אוודאי מחייב צו העלפן עסטרייך, אויב רוס־לאנד פאלט אף איר אָן, אָבער נאָר דעמאָלט, ווען עסטרייך האָט ניט פראָוואָצירט רוסלאנד אָנצופאלן. דאָ אָבער קאָן אַרויסקומען אַזאַ לאַגע אַנטקעגן סערביען. און דאָס מוז ווין ניט אנדערש אויסמיידן, זי באַדארף אויסהערן אָדער מאַכן פאָרשלאָגן פון א פּשרה...

„אויב רוסלאנד זאָל ניט אָננעמען אַזעלכע עסטרייכישע פּשרה־פאָרשלאָגן, וואָס די איבעריקע גרויסע מלוכות האלטן זיי פאר ריכטיק, דעמאָלט וועלן די רוסן זיין די בעלי־עוולות. די איבעריקע מלוכות וועלן געבן גערעכט ווין, און אף די רוסן וועט פאלן דער חשד, אז זיי ווילן בכלל מלחמה מיט עסטרייך, און אלבאניען איז נאָר אַ פּוסטע אויסריידעניש. מען וועט זיי האלטן פאַר

קריגעלניקעס, און אַלע פאַרשטאַנדיקע מענטשן וועלן זיך אָפּווענדן פון זיי".

מיט פּאָליטישער קלוגשאפט האָט ווילהעלם דער צווייטער אין דאָזיקן דאָקומענט פאנאנדערגענומען אַ קאָנפליקט, וואָס האָט כּמעט אין אַלע פּונקטן געשטימט מיט דעם סכסוך פון יולי 14=טן יאָר. דער אויסקוק, אַז ענגלאַנד וועט זיך באַטייליקן, ביסמאַרקס טעאָריע, אַז „א בונד איז ניט קיין חברותא צו מאכן געשעפט", דער הויפּט=געדאַנק, אַז אייראָפּע וועט פארמשפּטן דעם, וועד עס פּראָוואָצירט, די איינזעעניש, אַז די סערבן באַדאַרפן האָבן אַ האַפן: דאָס איז אַלץ לחלוטין ריכטיק געזען: ער האָט דאָס באַדאַרפט נאָר דעם 6 יולי 1914 איבערחזרן, גענוי ווי ער האָט דאָס געשריבן דעם 11 נאָוועמבער 1912. לויט דער קאָנסטיטוציע האָט דער קיסר אַליין געהאַט צו זאָגן איבער מלחמה און שלום. אויב ווילהעלם וואָלט אין יענעם טאָג איבער=געחזרט זיינע אייגענע געדאנקען, וואָלט דער ווינער קאַבינעט גאָרנישט ניט געטאָן, און דער וועלט=קריג וואָלט אין יענעם מאָמענט ניט אויסגעבראָכן.

פאַר וואָס האָט זיך די מיינונג געביטן? חוץ דער פּסיכאָ=פאטישער טבע דעם קיסרס, מוז מען דאָס קודם כּל דערקלערן דורכן געדאַנק פונם פירשטן=מאָרד. דערפאר זיינען די קריגס=גראַפן אין ווין געווען אזוי גליקלעך, ווייל זיי האָבן געפילט, אַז נאָכן אַטנטאַט וועט ווילהעלמס שטימונג זיך אומבייטן.

זינט יענער צייט, אין משך פון די צוואנציק חדשים, זיינען בעצם קיין שינויים ניט פאָרגעקומען. אויב די גרופּע פון די קעגנער האָט זיך פעסטער געשלאָסן, האָט מען דאָך אין צווייען פאָרזיכטיק באַדאַרפט אָפּשטופן איטלעכן קאָנפליקט, איידער דאָס אומגליק ברעכט אויס. און פונדעסטוועגן באַפאַלט ער איצט זיין אַמבאַסאַדאָר, וואָס האַלט זיך גענוי פארן קיסרס דעמאָלטיקע ריכטונג, ווי מען שייגעצט אויס א בעל=העגלה וואָס פאָרט פאלש פאר וואָס מוז היינט „ווערן אן עק מיט די סערבן און טאקע באלד"?

דאָס מאָל רייצט אים נאָך א צווייטער מאָטיוו די פוסטע

באַרימערייִ: „דאָס מאָל וועט מען זען, אז ער וועט זיך ניט באַ־נאַרישן". הינטער דעם שטייגן די שטימען פון די גענעראלן, דאָס אייִנגעהאלטענע שווייגן פון די אופגעבלאָזענע הויף־לייט, דער חניפותדיקער שמייכל פונם קרוינפרינץ, די שווייגנדיקע בליקן פון די אדמיראלן, די חוזקדיקע פּראזעס פון דער אַלדייטשער פּרעסע, וואָס פלעגן איטלעכעס מאָל, ווען עס איז געווען אַ האָפענונג אף קריג, און דער קיסר פלעגט באַשליסן אף שלום, אים לאָזן הערן: אַט שטייט די שטאַרקסטע ארמיי אין דער וועלט ארום אים — און ער דערוועגט זיך ניט.

אויך אף אינעווייניק איז זיין גאווה געווען געריצט. אויב ביסמאַרק, ווי ער פלעגט זאָגן אמאָל, איז געווען געטריי דעם קעניג, ווייל ער האָט געגלויבט אין גאָט, איז פּאַרקערט ווילהעלמס גלויבן געווען געדרונגען פון זיין קיניג־געפיל. אַט דאָס „פון גאָטס־גענאָד" איז געווים דער עכטסטער טאָן אין דעם קיסרס נשמה; מחמת אַט דער מיטלאַלטערלעכער גרונט־שטימונג האָט ער ניט נויטיק דאָס פאָלק: ער בלייבט אליין. אָבער ער טראָגט אריבער די דאָזיקע טעאָריע, וואָס שטאמט פון זיין גאווה, אויך אף אלע איבעריקע געקרוינטע הארן. פראַנץ פערדינאנד איז, חוץ אלעמען, געווען זיין פערזענלעכער גוטער פריינט. אָדער עס האָט אזוי אויסגעזען. און אַט אַ דעם ערצהערצאָג פון עלטסטן יחוס האָט מען געהאַט די העזה אַוועקצושיסן, הגם דער דייטשער קיסר איז געווען מיט אים באַפריינדעט? פון גאָטס גע־נאָד און פון ווילהעלמס גוטגינציקייט — און דאָך אומקגע־לייגט? ער האָט זיך געפילט פערזענלעך באַליידיקט, ווי מחויב צו נעמען נקמה.

דאָס האָבן ריכטיק געהאַט אויסגעחשבונט די קריגס־גראַפן, וואָס אָן ווילהעלמס שווערד האָבן זיי זיך ניט געקאָנט רירן.

נאָכמיטאָג ווערט גערופן אין פּאָטסדאַמער שלאָס־פּארק אריין דער אימפעריע־קאַנצלער, מיטן וויצע־מיניסטר צימערמאַן, ווי עס געשיקט זיך, זיינען ביידע מסכים מיט דער מיינונג פון סוּאווערען, בפרט אז ער האָט, „אָן צו ווארטן אפן קאַנצלערס

פאַרשלאָגן״, גענעבן זײַנע אינסטרוקציעס מכּח דעם ענטפער קײן װין: די לאַגע איז ערנסט, עסטרײַך אַלײן דאַרף באַשליסן, רומע־ניען ניט פאַרטשעפּען, בולגאַריען צוציען, דעם סכסוך לאָקאַליזירן. אין ערנסטע מאָמענטן שטײט דער חובֿ פֿון בונד. אין אָװנט גיט בעטמאַן איבער דעם עסטרײַכישן אַמבאַסאַדאָר דעם קיסרס באַ־פֿעלן, איז נאָך מוסיף: „תּיכּף אַרױסטרעטן קעגן סערביען איז דער בעסטער גאַנג״. גראַף האָיאָס, װאָס זיצט דערבײַ, שאָקלט צו מיטן קאָפּ. ער איז אינגער און לעבעדיקער פֿאַרן אַלטן אַמבאַסאַדאָר. ער האָט הײַנט אין מיניסטעריום אומעטום געריסט זיך: „מיר װעלן פֿון סערביען מאַכן א תּל!״

שױן דעם צװײטן טאָג הײבן די לײַט אָן איבערצוקלערן: צימערמאַן שטרײַכט אונטער אין א פּריװאַט־בריװ צום דײַטשן אַמבאַסאַדאָר אין װין, אַז מען מוז עסטרײַך װאָרענען פֿון צו שטעלן צו שאַרפֿע פֿאָדערונגען; נאָר אָט דער ריכטיקער גע־דאַנק איז געבליבן באַהאַלטן אין בריװ. דער בריװ אין קאָנװערט, דער קאָנװערט אין שרײַב־טיש, און ערשט אין דרײַ יאָר אַרום האָט אים דער שרײַבער געפֿונען, בעת ער האָט אױפֿגעראַמט זײַנע פּאַפּירן באַם אַװעקגײן פֿון פּאָסטן. אױך בעטמאַן גײט א ביסל צוריק, װאָרום אַז צימערמאַן װיל אָפֿיציעל אינפֿאָרמירן דעם אַמבאַסאַדאָר אין װין מכּח דעם נעכטיקן שמועס מיטן קיסר און שרײַבט, אַז דער קיסר װעט „אונטער אַלע אומשטאַנדן זיך שטעלן געטרײַ באַ דער זײַט פֿון עסטרײַך״, מעקט בעטמאַן אױס „באַ אַלע אומשטאַנדן״ און לאָזט זײַן האַר פּשוט און פּראָסט געטרײַ.

אָט דאָס קװײַנקלענדיקע אין דער האַלטונג פֿון דײַטשן קאַנ־צלער װעט זיך באַװײַזן אין משך פֿון פֿיר װאָכן און שפּעטער נאָך דרײַ יאָר לאַנג. בעטמאַן איז געװען דער ערשטער שילער אין גימנאַזיע, פֿלעגט נאָך איצט לײענען גריכישע ביכער צוליב אָפּרו אין א פֿרײַער שעה, האָט גלענצנד געענדיקט זײַן יורידישן שטודיום, איז געװען באַרימט פֿאַר א גוטן חבֿר אױף געיעג און האָט בכלל געקאָנט דינען פֿאַר א בײַשפּיל צו באַשטעטיקן ביס־מאַרקס װאָרט, אַז פּרײַסן ברײַנגט אַרױס אױסגעצײכנטע געהײם־

ראַטן און רעגירונגס־פּרעזידענטן, אָבער נישט קיין מלוכה־לײַט.

*

אױפֿן צװײטן טאָג איז דער קיסר אָפּגעפֿאָרן. ער איז זיך ארומגעשװאומען איבער די צפונדיקע ימים, דער אויסערן־מיניסטער איז אין לוצערן אויף א חתונה־רייזע, די שעפֿן פֿון דער אַרמיי און פֿון פֿלאָט רוען זיך אויס אין קארלסבאד און טאַראַספּ, דער קאַנצלער פֿאָרט אָפּ אין זײַן הויף און וויל רעגירן דורכן טעלע־פֿאָן. איז דאָס אַ בילד פֿון אַ רעגירונג, וואָס לעכצט נאָך קריג? אין ווין און אין פּעטערבורג האָט קײנער נישט גענומען קיין אורלאָפּ!

דער קיסר האָט געשפּירט, וואָס עס קאָן געשען, ער האָט עס אָבער לחלוטין נישט געוואָלט. נאָר דער קאַנצלער, אָנגעטריבן פֿון די גענעראלן, וואָס האָבן באַדאַרפֿט האָבן פֿרייע האַנט אַ פּאָר וואָכן, בכדי צו זײַן גרייט צום שלאָגן זיך, האָט אָפּגעשיקט דעם קיסר, וואָס האָט איבער אַ ריכטיקן אינסטינקט געוואָלט בלײַבן, מיטן אויסרייד, אַז אין אויסלאַנד וועט מען זיך דער־שרעקן, אויב דער קיסר וועט זיך אָפּזאָגן פֿון דער רייזע. פֿאַרן פֿאָרן וויל דער קיסר זײַן זיכער, אַז אַלץ איז גרייט. אויפֿן זעלבן באַנק, נאָך דעם זעלבן נאָכמיטאָג, האָט ער אויפֿגענומען דעם קריגס־מיניסטער, דעם צווייטן טאָג אין דער פֿרי אַ פֿאַרטרעטער פֿון שעף פֿון אַדמיראַל־שטאַב און צו פֿאַרטרעטערס פֿונם שעף פֿון גענעראַל־שטאַב און פֿון פֿלאָט־מיניסטעריום. קיין מאָל איז קיין „קראָנראַט" נישט געוואָרן אָפּגעהאַלטן, — צום באַדויערן: ווארום דאָרט וואָלטן די שעפֿן געקאָנט ארויסזאָגן זייערע ספֿקות קעגן דעם קיסרס פֿאַרלאַנגען. פֿאַלקנהאַינס אויפֿנעם איז קורץ. דער קיסר לייענט אים פֿאָר דעם ווינער בריוו און מעמאָראַנדום, מסתמא נאָר טיילווייז, ווארום זיי נעמען ארום 12 געדרוקטע זייטן; דער קריגס־מיניסטער פֿאַרצייכנט, אַז לויט זײַן אײַנדרוק, איז ווין נישט אַנטשלאָסן צו אַ קריג, און איז מוסיף אין זײַן בריוו

צו מאָלטקע: „הייסט דאָס, אז אייער עקסצעלענץ וועט ניט באַדארפן פאַרקירצן אייער אופהאַלט אין די בעדער".

אויך אף מאָרגן אינדערפרי איז דער שמועס מיט די דריי הערן אַ קורצער. דער קיסר זאָגט צו קאַפּעלע, דעם פאַרטרעטער פונם אויבער-אדמיראל: „אין גרעסערע קריגערישע סכסוכים גלויב איך ניט. דער צאַר וועט זיך ניט שטעלן אַפן צד פון די פרינץ-מערדערס. חוץ דעם זיינען רוסלאנד און פראנקרייך ניט צוגעגרייט. בכדי ניט צו שאפן קיין אומרואיקייט פאָר איך אוועק, לויטן קאַנצלערס עצה, אין די צפון-לענדער. איך האָב נאָר געוואָלט אייך געבן צו וויסן מכח דער געשפאנטער לאַגע, בכדי איר זאָלט זיך מיישב זיין מכח דאָס איבעריקע".

בא קיינעם פון די אחריותדיקע פארטרעטער פון דער דייטשער ארמיי- און פלאָט-פירונג האָט מען ניט געפרעגט קיין מיינונג. די דאָזיקע הויכע אָפיצערן באַדאַרפן נאָר צונעמען די באפעלן פון אויבערשטן קריגס-האר. קיין עצות פרעגט מען ניט בא זיי. דער קריגס-מיניסטער מוז אין איילעניש זיך אליין אָנשטויסן, וואָס עס זיינען די עסטרייכישע פלענער, און האָט א טעות, ווייל מען האָט אים אפילו ניט געוויזן דעם דאָקומענט, וואָס האָט באַוויזן די סכנה פון קריג. צוגלייך האָט דער קיסר א טעות איבער דעם שונא; קיין חידוש נים: אלץ איז נאָך פארהוילן, נאָר אין קלייניקייט איז שוין איצט געוויס: די דייטשע ארמיי און פלאָט, ד. ה. דאָס לעבן פון צען מיליאָן מענטשן, זיינען פארמשכונט דורך דעם וואָרט פון איין קיסר דעם אנדערן, און צוויי ווינער גראפן האָבן פון היינט אָן „פרייע האנט" איינצושטעלן דעם דאָזיקן משכון אומעטום, וואו עס וועט זיי פירן זייער נאַרישקייט אָדער זייער לייכטזין.

דערנאָך פאָרט די „האָהענצאָלרן" אָפּ. אין משך פון דריי וואָכן, ווען עס ווערט אויסגעפורעמט דער גורל פון איראָפּע, זעט דער דייטשער קיסר נאָר וואסער און לופט און די פנימער פון זיינע הויף-לייט.

דריטער קאפּיטל.

דער אולטימאַטום.

דעם צווייטן טאָג אינדערפרי האָבן זיך צונויפגעקליבן אף א זיצונג אין ווינער אויסערן־מיניסטעריום די מיניסטאָרן פון דער מאָנאַרכיע. גראַף בערכטהאָלד האָט אופגענומען די הערן, אויסגע־קליבן פאַר אַלעמען די פלעצער און פירט עלעגאַנט דעם פאַר־זיץ: זיין גרויסער מאָמענט. באַ דער רעכטער האַנט זיצט די רייטער־פיגור פון גראַף טיסאַ מיט זיין אומבאַוועגטער מינע, באַ דער לינקער האַנט גראַף משירגק, דער עסטרייכישער מיניסטער־פּרעזידענט, וואס ווייס פונקט אַזוי ווינציק ווי די געשיכטע, ווי אַזוי קומט ער צום דאָזיקן אָרט. נעבן זיינע געצרווינטע שטריכן ווייזט זיך דער בלייכער פוקסן־פּנים פונם פויל פאָן בילינסקי, וואס ווייס אַלצדינג וואָס עס טוט זיך אין דער מאָנאַרכיע, און א ביסל צו פיל פון דעם, וואָס עס טוט זיך באַ אירע שונאים: אפשר דער געפערלעכסטער מענטש באַם דאָזיקן טיש. וואו פיר נאַציעס און פינף רעסאָרס האַלטן אין איין חושד זיין איינס דאָס אנדערע.

די דאָזיקע פיר דיפּלאָמאַטן, ציוויל אין גראָ, זיינען גראַד גרייט זיך צו וואַרפן אין די אָרעמס פון די דריי הערן אין גרין, ווייס און גאָלד, וואָס זיצן מיט זיי באַם טיש: דאָס איז דער ק. און ק. קריגסמיניסטער פאָן קראָבאַטין, קאָפּ פון אַ פעלדפעבל מיט באַלקאַנישע וואָנסעס, אַן אַדמיראַל־פּאָרטרעטער פון פלאָט־קאָמאַנדיר, און קאָנראַד פאָן העצנדאָרף, די הויפּט־פיגור: דער מאַן, וואָס האט אויסגעבעסערט די עסטרייכישע ארמיי, וואָס האָט אויסגעקלערט אַ מלחמה קעגן איטאַליען, בכל אופן דער מאַן, וואָס אין אים שפּיגלט זיך דער קריגערישער שטאָלץ פון דער מאָנאַרכיע.

גראַף בערכטהאָלד האָט אַלצדינג צוגעגרייט מעשה קאַוואַ־לער און עפנט די דאָזיקע קריגס־זיצונג מיט די ווערטער, אַז מען באַדאַרף זיך אַן עצה האַלטן איבער די מיטלען, „וואָס דאַרפן ווערן אָנגעווענדט צו פאַריכטן די אינעווייניקסטע חסרונות אין באָסניען און הערצעגאָווינע, וואָס האָבן זיך אַנטפּלעקט אין צוזאַ־

מענהאַנג מיט דער קאַטאַסטראָפע אין סאַראַיעווא." דערנאָך לאָזט
ער וויסן זײַן פּלאַן „צו מאַכן סערביען איין מאָל פאַר אלע מאָל
אומשעדלעך דורך איין קראַפט־באַוויז". בערלינער מיטווירקונג
„איז אָן טענות צוגעזאָגט". באַשטימענדיקער קלאַפּ, אָפּרעכענען
זיך, און די אָפענע הוראה: „איך בין מיר קלאָר דעריבער, אַז
דער קריג מיט סערביען וועט זיכער ארויסרופן א קריג מיטן
רוסלאַנד". (דעם דאָזיקן אַנטשיידנדיקן זאַץ האָט דער גראַף אין
פּראָטאָקאָל מיט דער אייגענער האַנט געפעלשט צו דער ווייכע־
רער ווענדונג: „אַז א באַוואָפנטער אַרויסטרעט קעגן סערביען קאַן
אפשר ברענגען צו אַ מלחמה מיט רוסלאַנד").

גראַף טיסא איז קעגן: „אַף א פּלוצימדיקן אָנפאַל אַף
סערביען אָן אַ פריערדיקער דיפּלאָמאַטישער אקציע, ווי דאָ ווערט
קענטיק געפלאַנט, וועל איך קיין מאָל ניט מסכים זײַן. מיר מוזן
ניט אנדערש פאָרמולירן פאָדערונגען. האַרטע, אָבער ניט אזעלכע,
וואָס מען קאָן זיי ניט נאָכגעבן. אויב סערביען נעמט זיי אָן,
האָבן מיר צו פאַרצייכענען אַ גרויסן דיפּלאָמאַטישן ניצחון. אפן
באַלקאַן שטייגט אונזער פּרעסטיזש. טאָמער ניט בין איך אויך
פאַר א קריגערישער אַקציע, בין אָבער מודיע שוין איצט, אַז
מיר טאָרן ניט שטעלן זיך אַ ציל חרוב צו מאַכן סערביען
אין גאַנצן. ווייל קעגן דעם וועט קעמפן רוסלאַנד אַף טויט און
לעבן און ווייל איך ווי דער אונגארישער מיניסטער־פּרעזידענט וועל
קיין מאָל ניט מסכים זײַן, אַז די מאָנאַרכיע זאָל אַנעקסירן א
טייל פון סערביען". בכלל טויג איצט ניט קיין מלחמה, ווייל עס
איז געפערלעך.

דערוף ריידן שטירגק און בילינסקי פאַרן קריג. ביידע זיי־
נען זיך סומך אַף דעם קאָנקרעטיקן באריכט פון יענעם פּאָטיאָרעק,
וואָס נעמט זיך אָן די שוועריקייט אין באָסניען און הערצעגאָווינע
איבערצוהאַקן מיטן שווערד. צו דער מיינונג פונם רוב שטייט
אויך צו דער קריגס־מיניסטער מיט דער פונקט אַזוי נאַרישער ווי
טיפּישער ווענדונג: „ א דיפּלאָמאַטישער ניצחון האָט קיין ווערט
ניט", ער עצהט ניט צו זאַמען זיך, ווייל „פון מיליטערישן
שטאַנדפּונקט מוז איך אונטערשטרייכן, אַז עס וואָלט געווען גינס־

מיקער צו פירן דעם קריג איצט, איידער אין א שפּעטערדיקן מאָמענט... צוויי געלעגנהייטן האָט מען שוין פאַרזאַמט. שלאָגן מיר איצט ניט, וועלן די דרום־סלאַווישע פּראָווינצן דאָס אופנעמען ווי אַ צייכן פון שוואַכקייט". גראַף שטירגק גייט נאָך אַ טראַט ווייטער: "עס וואָלט געווען געוואונטשן אַראָפּצוזעצן די די־נאַסטיע אין בעלגראַד און איבערגעבן די קרוין אַן אייראָפּייאישן פירשט".

גראַף טיסאַ ווערט שטיפער בײַ זיך, ווי ער זעט, אַז ער איז איינער. בשעת אַלע מיניסטאָרן זײַנען דווקא דערפאַר, מען זאָל שטעלן פאָדערונגען ניט אָנצונעמען, נעמט אונגאַרן סטראַ־שען: "איך בין די הערן אַנטקעגן געקומען דערין, אַז די פאָדע־רונגען זאָלן זײַן זייער האַרטע. ווען מען דערקענט אָבער קלאָר אונזער כּוונה צו שטעלן פאָדערונגען ניט אָנצונעמען, פאַרלירן מיר דעם רעכטלעכן באַזיס אַף צו דערקלערן קריג. ווערט מײַן שטאַנדפּונקט ניט אָפּגעהיט אין דער נאָטע, וועל איך ציען די קאָנסעקווענצן!" דערנאָך ווענדט ער זיך קעגן בילינסקי און וואַרפט אים אוף, אַז ער טראָגט אויך די אחריות פאַרן אַטנטאַט אין סאַראַיעוואָ.

איצטער נעמען די מיליטערלײַט דאָס וואָרט. דער קריגס־מיניסטער דערקלערט, אַז מען קאָן פירן אַ קריג אַף דרײַ פראָנטן, מען שטעלט צונויף די פאַרהעלטעניש פון די כּחות, מען מאָלט זיך, ווי "אַ שטייגער קאָן אַן אייראָפּייאישער קריג זיך פאַרלויפן". קווינקלענדיק גייט מען זיך פאַנאַנדער.

ווען טיסאַס פעסטקייט פאַרהאַלטן די קאַטאַסטראָפע?

*

דער דײַטשער אַמבאַסאַדאָר אין ווין, פאָן טשירשקי־בײַגנ־דאָרף, איז געווען אַ פּקח און שטאַרק אָפּגעהיט, בכלל פײַן גע־בילדעט און ניט זייער אומטאָדערן. פריער מיניסטער, האָט ער זיך נעהאַט אַראָפּגעלאָזט מיט אַ שטאַפּל. איז געשטאַנען שטאַרק פאַרן כּבֿוד פון זײַן פּאָסטן, מער ווי פאַר זײַן אייגענעם, איז ניט געווען קיין בעל־גאווה און אָנגענומען בײַ מענטשן.

ברוגז איז ער געווען נאָר אפן הויף פון פעטערבורג. בכלל צו שטייף פאר דער רוסישער געזעלשאַפט, האָט מיט אים נאָך געטראָפן אַזאַ סיבה: אַף א הויף-באַל האָט אַ גרוים-פירשט ארויסגעכאַפּט בא אים פון אונטער דער נאָז די דאַמע, וואָס ער האָט באַדאַרפט פירן צום טיש. ער האָט זיך באַקלאָגט, מען האָט זיך אַנטשולדיקט. ער איז אריבערגעזעצט געוואָרן. קיין מאל פאַרגעסט ער דאָס ניט. ער איז חושד דערין פּאָליטיק: א פיינט-לעכע שטימונג קעגן דייטשלאַנד, דערפאַר זיינען, אגב, פאראַן נאָך אַנדערע סימנים.

פונדעסטוועגן איז די ערשטע זאַך, וואָס ער האָט געטאָן אין דאָזיקן קריזיס, געווען צו וואָרענען פאר איבעראיילטע טרים. „דערנאָך מוז מען... זיך באַטראַכטן, אַז עסטרייך-אונגאַרן איז נים אַליין אין דער וועלט, אַז עס איז... אַ חוב אַריינצונעמען אין חשבון די אלגעמיינע לאַגע אין אייראָפּע". פאר אָט די קלוגע געדאַנקען האָט ער דאָס געקראָגן דעם פּאַטש אין פּנים אין דער געשטאַלט פון דעם קיסרס אָנמערקונג צו זיין באַריכט; דערצו איז געקומען די אַלטע שנאה קעגן פעטערבורג. דער אמבאַסאַ-דאָר וואָלט גלייכער באַדאַרפט זיך אָפּזאָגן פון זיין פּאָסטן, איידער צו שפּילן דעם שטאַרקן מאַן לויטן באַפעל פון בערלין; איז ער אָבער געבליבן און האָט אומגעביטן זיין מיינונג.

ער לאָזט זיך מעלדן באַ בערכטהאָלדן און דערקלערט: „אין שליחות פון מיין קייזערלעכן האַר, אַז אין בערלין וואַרט מען אַף אן אקציע מצד דער מאָנאַרכיע קעגן סערביען און מען וועט אין דייטשלאנד דאָס ניט פאַרשטיין". אויב ווין וועט איצט נים באַוויזן קיין מעשים.

היכף שרייבט בערכטהאלד אַוועק די דאָזיקע טייערע ווער-טער צו זיין שונא צו טיסאַ. יענער אָבער בלייבט נאָך אַלץ פעסט. פארקערט ער שרייבט אָן צום קיסר א בריוו, וואו ער דערקלערט דייטלעך זיין שטאַנדפונקט.

נאָר דער קיסר איז אַלט 84 יאָר, און די הויפיש עלעגאַנ-טע באַריידעוודיקייט בערכטהאלדס האָט געווירקט שטאַרקער ווי דער בריוו טיסאָס פון דער ווייטנס. בעת טיסאַ האָט אין בודאַ-

פּעשט מיטן אַלגעמיינעם הסכּם פֿון די אונגאַרישע מיניסטאָרן פֿאַרגעטראָגן זיין שלום=פּאָליטיק, האָט פֿראַנץ יאָזעף באַשטעטיקט דעם קריגס=פּלאַן פֿון זיין אויסערן=מיניסטער.

אַז טיסאַ איז אין אַ וואָך אַרום אָנגעקומען קיין ווין, איז ער געווען פּלוצים אומגעביטן. וואָס האָט אַזוי שטאַרק געווירקט אַף זיין נשמה, אַף זיין מוח? אפשר האָפט ער, איבער אַ יאָר צו געווינען דורכן קריג אין די וואַלן, וואָס דרויען דעם בודאַפּעשטער אָליגאַרך, ניט געקוקט אַף די מיליאָנען קרוינען, וואָס ווערן אויסגעגעבן אונטערצוקויפן די וויילערס? אפשר האָבן אים גערירט די בקשות פֿון זיינע קרובים, די פּעאָדאַלע אַגראַריער, וואָס האָבן געוואָלט אויסנוצן דעם מאָרד פֿון זייער יורש עצר פֿאַר אַן אויסרייד צו זייער באַזונדערן קאַמף קעגן סערבישן חזיר? אויך האָט אים פּערזענלעכע קנאה=שנאה געשטערט אָנצופּרעגן זיך בּאַ דער אָפּאָזיציע אין אָט דעם קריטישן מאָמענט, זאָל זיין אפילו בסוד.

געוויס איז, אַז ער האָט געהאַט בינתים געלייענט אַ דרויענדיקן דאָקומענט: אַ ווענדונג פֿונם גענעראַל=שטאַב צום אויסערן=מיניסטער מיט דער התראה, אַז „בּאַ דעם דיפּלאָמאַטישן וועג מוז אַלץ אויסגעמיטן ווערן, וואָס קאָן דורך פֿאַרשלעפּן אָדער דורך פֿאַנאַנדערטיילן די דיפּלאָמאַטישע אַקציע לאָזן די קעגנער צייט זיך מיליטעריש צוצוגרייטן. אויב דער באַשלוס צו אַ דעמאַרש איז פֿעסט, מוז דאָס, נעמענדיק אין באַטראַכט די מיליטערישע אינטערעסן, געשען אין איין אייציקן אַקט מיט אַ קורץ=טערמיניקן אולטימאַטום“.

מען מערקט די כּוונה און מען בייט די מיינונג. מען הערט דעם סטראַשענדיקן טאָן פֿון דעם גענעראַל אַנטקעגן דעם דיפּלאָמאַט, וואָס האָט דעם דאָזיקן טאָן זיך באַשטעלט, כּכדי איינצונעמען דעם אונגאַר. דער דאָזיקער בריוו איז באַשיימפּערלעך אַ פּועל=יוצא פֿון בסודותדיקע שמועסן, ער איז אַזוי האַסטיק אָנגעשריבן, אַז מען האָט פֿאַרגעסן אפילו די דאַטע און ערשט אין יאָרן אַרום ווערט זי געשטעלט על פּי השערה. אין משך פֿון פֿערצן טעג הערט טיסאַ אַלץ איינע און די זעלביקע פֿראַזעס:

פּרעכטיזש, קראַפט־באַווייז, סימן פון שוואַכקייט. מאַכן אַן עק, אַקציע; דערצו כּסדר טרומייטערייען פון בערלין; און בערכט־האַלדם טענות, אַז די שטאַרקסטע אַרמיי אין אייראָפּע איז אַף אונזער צד. און בערלין האָט געלאָזן „פרייע האַנט"; און צום סוף די בּפירושע סטראַשונקעס פון די הויכע מיליטער לייט: פאַר די רעזולטאַטן פונם אַפּלייגן וועסטו ענטפערן! ער האָט נישט באַדאַרפט זיין קיין אַפּיצער, ער האָט געמוזט זיין אַן איבערצייגטער פּאַציפיסט, נישט לעבן אין קרייז פון פּעאָדאַלע האַרן בכדי צו קאָנען בּייטשטיין דעם דאָזיקן ניסיון!

אַזוי איז באַצוואונגען געוואָרן דורך סוגעסטיע דער לעצטער אינעווייניקסטער שונא פון די קריגס־גראַפן. טיסאַ קומט צו גיין צום דייטשן אַמבאַסאַדאָר און איז מודיע, אַז ער איז מסכים אַפן אולטימאַטום. אַפן צווייטן טאָג גיט ער אָפּ אין בודאַפּעשטער פּאַרלאַמענט אַ דערקלערונג, אַזוי צווייַדייטיק, אַז אַפילו דער „טאַן" אין פּאַריז לויבט זיין איינגעהאַלטנקייט.

דערפאַר אָבער ווערט אין ווין, וואו קיין פּאַרלאַמענט האָט נישט געשטערט די קרייזן פון די קריגס־העצערס, די עפנטלעכע מיינונג אויפגערייצט. אַ גרויסער טייל פון דער פּרעסע צערייסט זיך שרייענדיק אַף סערביען, „די דאָזיקע באַנדע פון גזלנים און רוצחים", די „שאָף־גנבים", „דאָס לייזיקע פאָלק". דער געשריי ווערט צו מיטן חודש גרעסער ווי אין אָנהייב, און היות ווי די בעלגראַדער בלעטער שווייגן נישט, שטייט אויף די פּראַגע, ווער האָט דאָס אָנגעהייבן, נישט דאַ און נישט ערגעץ אַנדערש קאָן זי געפינען אַן ענטפער: עס איז די דעלפישע גורל־פראַגע פון קריג, און איטלעכער ענטפער פּאַסט און קיינער באַפרידיקט נישט.

די גראַפן טוען זיך זייער אַרבעט אין טיפסטן סוד. אַזוי אַז אַפילו דער סערבישער אַמבאַסאַדאָר אין ווין קאָן כּסדר נאָר מעלדן, אַז עפּעס וואָס קומט, אָבער נישט וואָס עס קומט. אויך האָט העצנדאָרף אין זיין בריוו געעצהט. „אויסצומיידן אַלצדינג, וואָס וואָלט געקאָנט אויפרודערן די פיינט פאַר דער צייט; פאַרקערט, מען מוז דורכאויס אין יעדן פּרט מאַכן דעם אָנשטעל פון

שלום. מעלדן די פֿאָרשטעלונג פֿון הײנט אַף מאָרגן און תּיכּף שפּילן: דאָס האָט מען געהאַלטן פֿאַר אַ חריפֿות.

— האָט איר עפּעס געהערט? פֿרעגן די פֿרעמדע דיפּלאָמאַטן אײנער דעם אַנדערן, ווען זײ באַגעגענען זיך אין קאַפֿע, און הגם זײ הערן גאָרנישט, ווערן זײ דאָך געוואָר פֿאַרשײדענע זאַכן; זײ שמועסן זיך אָן, קאָמבינירן, קריטיקירן.

— איך פֿאַרזיכער אײַך, עקסעלענץ, װײסן װײס נאָר אײנער, דאָס איז טשירשקי, און ער זאָגט גאָרנישט.

— שטירגק זאָל אויסזען צעטראָגן?

— איך האָב באַגעגנט ברודערמאַן האָט ער געשײַנט.

— שעבעקאָ האָט אָפּן דערקלערט. ער שטעלט זיך אײן פֿאַר סערביען, טאָמער וועט עפּעס פּאַסירן.

— איך מײן, שעבעקאַ גײט מאָרגן אין אורלאָפּ? אויב אַזוי, איז ער מסתּמא רויִק?

— דימען שמײכלט נאָר.

— דימען שמײכלט שטענדיק.

יאָ, טשירשקי שווײַגט פֿון אַלץ, ווײַל ער ווײס ניט פֿיל. וואָרום אויך פֿאַר בערלין באַהאַלטן די גראַפֿן זײער סוד. ווי גוט, וואָס די דײַטשן האָבן אַף אַ העפֿלעכער אַלגעמײנער פֿראַגע, וואָס קלערט מען מכּוח דעם אולטימאַטום, געענטפֿערט מיט אַ ברײטן זשעסט: דאָס איז אין גאַנצן דער עסק פֿון עסטרײַך! פֿון וואַנען זאָלן זײ נעמען צײַט און אינטערעס פֿאַר אַזעלכע זאַכן, אויב אין בערלינער מיניסטעריום איז מען פֿאַרנומען מיט גאָר אַן אַנדער פּראָבלעם: צי זאָל מען טעלעגראַפֿירן דעם קעניג פֿון סערביען צום מאָרגעדיקן געבורטס-טאָג אָדער ניט? דער אולטימאַטום? אַן עסק פֿאַר עסטרײַך!

נאָך אַלעמען לאָזט מען וויסן אין בערלין, אַז מען וועט פֿאָדערן אין בעלגראַד אַ מאַניפֿעסט פֿון קעניג פּעטער קעגן דער גרויססערבישער באַוועגונג, אַן אויספֿאַרשונג איבער די גײַסטיקע אויפֿטוער מיטן אַנטײל פֿון עסטרײַך, באַשטראָפֿונג פֿון אַלע קאָמפּראָמעטירטע דורך אָפּזאָגן זײ פֿון די שטעלעס. די דאָזיקע דרײַ פֿאָדערונגען, ניט פֿאָרמולירט, האָבן געוואוסט עלף ביז פֿינף טעג

פאַרן אולטימאַטום בעטמאַן אין זיין הויף, יאַגאָוו אין בערלין, טירפּיץ אין טאַרסאַפּ, דער קיסר אפן ים. נאָר קיינער פרעגט קיין שאלות ניט, קיינער פאָדערט ניט קיין דערקלערונגען, פאַרלאַנגט ניט דעם טעקסט.

אדרבא דער עסטרייכישער אַמבאַסאַדאָר מעלדעט פון בערלין קיין ווין: „דער קיסר און אלע פירנדיקע דייטשע קרייזן לאָזן בפירוש אופמונטערן דעם ווינער קאַבינעט, ארויסצוטרעטן קעגן סערביען צום ענערגישסטן און מאַכן א סוף איין מאל פאַר אלעמאָל מיטן דאָרטיקן רעוואָלוציאָנערן פאַרשווערער־נעסט און לאָזן איבער אין גאנצען דער מאָנאַרכיע, וואָסערע מיטלען זי וויל אויסקלייבן; מען קאן כמעט זאָגן; זיי שטופּן די מאָנאַרכיע". בערכטהאלד פאַרזיכערט, „אַז פון א קווינקלען אדער ניט פעסטזיין קאָן גאָר קיין רייד ניט זיין". איבעריקנס, וועט די ענדגילטיקע פאָרמולירונג צוגעשטעלט ווערן דער דייטשער רעגירונג.

אָבער אף דער ווינער קריגס־לוסט פאַלן פריע שאָטנס: וואָס וועט זיין, ווען די דאָזיקע סערבישע באַנדיטן וועלן אונז אָנטאָן דעם צו־להכעיס און אָננעמען אַלץ? „דעמאָלט וועט זיך אַרויסווייזן", שרייבט דער בייערישער אַמבאַסאַדאָר אהיים, „צי דער ווילן צו צעטיילן סערביען איז פעסט און שטאַרק. מען זיל אָבער גאָר ניט לאָזן, עס זאָל קומען צום צווייטן באַשלוס, און זיי שרייבן די נאָטע אזוי, אַז מען זאל זי ניט קאָנען אננעמען... מען מיינט, אַז אויב רוסלאַנד וועט ניט צולאָזן די לאָקאַליזירונג, איז דער איצטיקער מאָמענט גינסטיקער זיך אָפּצורעכענען, ווי אימליכער שפּעטערדיקער".

זעלבסטמאָרד פון שרעק פאַרן טויט, האָט געזאָגט ביסמאַרק.

*

אַזעלכע ידיעות האָבן דערוועקט אומרו אין בערלינער קאַבינעט. אן אינטעליגענטער מענטש איז ווידער אַף זיין פּאָסטן, היות ווי ער איז לחלוטין ניט קיין ראָמאַנטיקער, איז ער, קענטיק, נוטה צו ווערן א ציניקער. הער פאָן יאגאָוו איז געוואָרן

מיניסטער, א גאנץ קליין געוואקסענער מענטש מיט די הארטע שטריכן פון א ספעציאליסט, א נאטור אן אילוזיעס, אבער אויך אָן א סך פאראורטיילן, א רעאַליסט, פּאָרזיכטיק, א מענטשן־קענער.

ער זעט באלד איין די סכנה, וואָס עס שטעקט אין דעם קיסרס בלאנקאָ־פולמאַכט, און זאָגט אין יענע טעג צו קרופּ פאן באָלען: „איך וואלט קיין מאָל אַזוי ניט געטאָן, היות אבער ווי דער קיסר האָט פון לכתחילה באַשטימט זיין האַלטונג, איז שוין איצט קיין טריט קעגן ווין ניט מעגלעך”. אַ קלאַסישע פארמולי־רונג פון דער הויפּט־פראגע; דאָ הערט מען סוף כל סוף א סקעפּטישע שטים פון א דייטשן מיניסטער. אָבער אויך דער האָט ניט דעם מוט צו זאָגן: האַר, איך קאָן אייך מער ניט דינען, נאָר ער נעמט אף זיך די גאַנצע ירושה פון פינפטן יולי, וואָס דעמאָלט האָט דער מאָנאַרך אָנגעצייכנט דעם קאַנצלער זיין פּאָליטיק.

נאָר יאגאוו האָט אייַנפאַלן. ער בעט באַלינען, דעם די־רעקטאָר פון דער האַמבורג־אַמעריקע־ליניע, ער זאָל ווארענען דעם ענגלישן אַמבאַסאַדאָר. ער זאָל שטאַרקן אין ענגלישן קאַבי־נעט דעם ווידערשטאַנד קעגן א פלאָט־אָפּמאַך מיט רוסלאַנד, וואָס האָט באַדאַרפט אָפּגעשלאָסן ווערן. אין דער הויפּט־פראגע רעדט ער ווי די איבעריקע. די שטימונג פון דייטשן מיניס־טעריום האַרט פאר דער נאָטע שילדערט דער בייערישער אַמ־באסאדאָר:

„אויב זיי וועלן שטאַרק און מיט הצלחה אַרויסטרעטן קעגן סערביען, וועלן די עסטרייכער און אונגאַרן זיך ווידער שפירן ווי אַ מלוכה־מאַכט... מהמת דעם האָט מען דאָ אָן שהיות דער־קלערט, אז מיר זיינען מסכים צו יעדער אַרויסטריט, וואָס מען וועט דאָרט באשליסן, אפילו אויב עס זאָל קומען צו א קריג מיט רוסלאַנד... אין ווין האָט מען ווייזט אויס, זיך ניט געריכט אַז דייטשלאַנד וועט אַזוי גרינג מסכים זיין, און עס האָט דעם פּנים, ווי מען וואלט אין ווין ניט זיין שטאַרק צופרידן, וואָס דייטשלאַנד האָט ניט אָפּגעהאַלטן און געוועקט צו פאָרזיכט...

Ex bibl. univ. Tart.

בכדי צו לאקאליזירן דעם קריג, וועט די דײַטשע רעגירונג, תיכף ווי די עסטרײַכישע נאָטע וועט ווערן איבערגעגעבן אין בעלגראַד, אָנהייבן אַ דיפּלאָמאַטישע אַקציע בײַ די גרויסע מלוכות. זי וועט טענען, אַז היות ווי דער קיסר איז אַוועקגעפאָרן און דער שעף פון גרויסן גענעראַל־שטאַב און דער פּרײַסישער קריגס־מיניסטער זײַנען אין אורלויב, איז די אַקציע פון עסטרײַך פּונקט אַזוי אומגעריכט פאַר דײַטשלאַנד ווי פאַר די איבעריקע מלוכות...

„אַ מאָביליזאַציע פון דער דײַטשער אַרמײַ וועט נישט פאָר־קומען, און מען וויל אויך ווירקן אויף עסטרײַך, זי זאָל נישט מאָ־ביליזירן די גאַנצע אַרמײַ, בפרט נישט די טײלן, וואָס שטייען אין גאַליציען, בכדי נישט אַרויסצורופן אַווטאָמאַטיש די מאָביליזאַציע פון רוסלאַנד, וואָס וועט אונדז אויך צווינגען דערצו, און דערנאָך פראַנקרײַך, און דערמיט אַרויסרופן די אייראָפּעיִשע מלחמה... קומט עס אָבער דערצו, וועלן מיר האָבן אונזערע ענגלישע שוועסטערקינדער, אַזוי האַלטן דאָ אַלע, אויפן צד פון אונזערע קעגנער...“ און נאָכדעם ווי אַלע מלוכות פון אייראָפּע קריגן אײַנגעטײלט זייערע ראָלעס, ענדיקט דער דאָזיקער בריוו פון אַ דיפּלאָמאַט ערב דער וועלט־מלחמה מיט אַ פּאַריזער הלצה־ווערטל.

אַזוי שווימט די מלוכה־שיף, ווי אַ שמאָל זומער־שיפל אַראָפּ טײַך, און קיינער האָט קיין חשק נישט צו נעמען זיך פאַרן רודער. קיין איין דײַטשער דיפּלאָמאַט וויל נישט קיין אייראָפּעיִשן קריג, אין דער אמתן האָפן אַלע, אַז עס וועט אַראָפּ שטיל, וואָרום, אַזוי שטייט אין באַריכט: „עסטרײַך־אונגאַרן איז אַ דאַנק איר שוואַכקייט און קווײַנקלעניש געוואָרן בעצם דער קראַנקער מאַן אין אייראָפּע. מען איז דעריבער מסופּק, צי מען וועט זיך אין ווין אָננעמען מיט כח“. אַזוי איז מען אין איין מלוכה מסופּק, צי די צווייטע איז גרייט צו טאָן, די צווייטע ווידער איז איבער־געשראָקן, ווען זי זעט, אַז די ערשטע מונטערט זי אויף צו מעשים; בײדע וואָלטן וועלן, אַז די אַנדערע זאָל איר שטערן, און אַז די אַחריות פאַרן נישט־טאָן זאָל פאַלן אויף דער אַנדערער. היות ווי קיינע גלויבט נישט אין גאַנצן אין די אייגענע באַשלוסן,

פאַרלאָזט מען זיך אין גאַנצן אַף דער אַנדערער, און מען האָפט, אַז די אומצופרידנקייט פון די קענגער וועט שוין העלפן ביידן.

אַמאָל כאַפּט זיך יאַגאָוו אוף און דערוועגט זיך צו פרעגן אַ שאלה. באַשיידן פרעגט ער זיך אָן אין ווין: „וואָס זיינען די אידייען פון די עסטרייכיש־אונגארישע מלוכה־מענער מכח דעם, ווי אזוי סערביען באַדאַרף אויסזען להבא... עס וואָלט פאַר אונז געווען כדאי צו וויסן לערך, וואו אַהין דער וועג באַדאַרף פירן".

נאָר די קלוגע ווינער האָבן ניט קיין חשק צו באַווייזן זייערע גוטע פריינט שוואַרץ אַף ווייס זייערע גוואלדיקע פּלענער, איידער מען קאָן שוין ניט גיין צוריק. פאַרציען דעם ענטפער פאַר דער דייטשער אַמבאַסאַדע, זאָגן צו כסדר אַף מאָרגן תשובה. פיר מאָל מוז דער באַראָן, וואָס דער מיניסטעריום האַלט בא זיך צו שרייבן זיינע אולטימאטומס און ענלעכע מעלדונגען, איבער־שרייבן די נאָטע, איידער דער מיניסטאָרן־ראַט דערקענט זי פאַר גוט. דערביי שטויסט מען זיך ווידער צונויף מיט טיסא, וואָס האָט שוין לכתחילה געוואָלט פאַרוואָרענען זיין אונגארן אנטקעגן עסטרייך דורך דעם, וואָס מען זאָל שוין איצט דערקלערן, אז מען זאָגט זיך אָפּ פון אַנעקסיעס. וואָרום אַז בערכטהאָלד לאָזט וויסן, אַז ער האָט בדעה די שכנישע מלוכות צום גרעסטן רוב צו צעטיילן, שטעלט טיסא ווידער ארויס זיין אולטימאַטום. גראַף שטירגק קערט זיך ווידער אום צו זיין פארלאַנג: אראָפּצוזעצן די סערבישע דינאַסטיע: דער גראַף איז קענטיק ברוגז אַף דער דאָ־זיקער משפחה. צום סוף גייט מען זיך צונויף אַף דעם תנאי, אז מען וועט העכסטנס צונעמען עטלעכע סטראַטעגישע פונקטן.

בכן, גראַף בערכטהאָלד, וויל דער פיינטלעכער גוטער ברודער ארויסכאַפּן בא אייך די בעסטע שטיקער פון גרויסן רויב, וואָס צוליב אים שטערט איר די רו פון אייראָפּע, נאָך איידער די ביקסן האָבן ערגעץ געשאָסן? נאָר דער מיניסטער שמייכלט...

*

די נאָטע ווערט סוף כל סוף פאַרטיק, זי איז זייער לאַנג.

זי פאָדערט קודם כל פון סערבישן קעניג אַ דערקלערונג, וואָס זאָל שענדן יעטווידע גרויס-סערבישע אַגיטאַציע; די דאָזיקע דער-קלערונג באַדאַרף תיכּף אָפּגעדרוקט ווערן לויט אַן אָנגעוויזענעם טעקסט אין דעם אָפיציעלן מלוכה-אָרגאַן, אזוי ווי א באַליידיקטער קריגט צוגעמשפּט, מען זאָל דעם פּסק פאַרעפנטלעכן אין צייטונג. דערנאָך גייען צען פאָדערונגען. דערפון זיינען פינף געווענדט קעגן דער אַגיטאַציע: דערשטיקן איטלעכע פּראָפּאַגאַנדע אין דער פּרעסע און אין פאַראיינען, פאַנאַנדערלאָזן די „נאַראָדנאַ", קאָנ-טראָלירן דעם לימוד אין די שולן, אָפּזאָגן פון דינסט אלע קאָמפּראָמעטירטע אָפיציערן און באַאַמטע, וואָס זייערע נעמען וועט באַשטימען ווין, מיטאַרבעט פון דער ק. און ק. רעגירונג בײַ דער אויספאָרשונג. עס איז, בכן, מעגלעך אַן אלגעמיינע פּראָסקריפּציע. דערנאָך גייען פּונקטן איבער דעם אַטענטאַט. אויספאָרשונג מיט אָנטייל פון עסטרייכישע באַאַמטע.

דאָס זיינען די הויפּט-פּונקטן פון אולטימאַטום. די לעצטע פאַרשאַרפונגען האָט גראַף פּאָרגאַטש נאָך מוסיף געווען מיט א בלייפּען קורץ פאַרן אָפּשיקן. דאָ ווערן מלוכה-אַנשטאַלטן, מיינונ-גען, געפילן אָן טענות געשטעלט פאַר אַ פּאַרטייאישן משפט, און געגעבן נאָר אַכט און פערציק שעה צייט אָנצונעמען ווי עס שטייט און גייט. זיי האָבן באַדאַרפט איבערגעגעבן ווערן אין בעל-גראַד אזוי, אַז ווען מען וועט זיי מעלדן אין פּעטערבורג, זאָל דעמאָלט דער פראַנצויזישער פּרעזידענט, וואָס געפינט זיך דאָרט איצט אַף באַזוך, שוין זיין אַוועקגעפאָרן; די שעהן ווערן אויס-גערעכנט. אין לעצטן מאָמענט ווערט יאַגאָוו געוואָר, אַז פּואַנקאַ-רע פאַרלאָזט פּעטערבורג ערשט אין אָוונט, און ניט בײַ טאָג. בכן הייסט בערכטהאָלד איבערגעבן די נאָטע מיט א שעה שפּעטער. אזוי אַרבעטן ביידע האַנט בײַ האַנט. דער דייטש זאָרגט פאַר דער צייט, ווען עס דאַרף איבערגעגעבן ווערן אַ נאָטע. וואָס ער ווייס זי ניט, אָבער וואָס ער איז פאַר איר ערב. ביידע פאַראייניקט דער עכט מלוכה-מענערישער געדאַנק, אַז דער פראַנצויז און דער רוס טאָרן דעריבער קיין שמועס ניט פירן, אַז דער פראַנצויז מוז קריגן די ידיעה, ווען ער וועט זיין ווייט

אין ים ארויס. דער גראף בערכטהאָלד וויל מיט זיין נאָטע מאכן א סורפריז. ער ווייס, אַז דער דאָזיקער פיינקוכן, זיין מייסטערשטיק, באַטייט אַן אולטימאטום צו אייראָפּע. אויך זיין אלטער קיסר זעט קלאָר: יענער זאָגט, אַז ער באַקענט זיך מיטן אולטימאַטום, צו בילינסקען: „רוסלאנד קאָן דאָס ניט אָננעמען אזוי... מען טאָר זיך דעריבער ניט נאַרן: עס וועט אַ גרויסער קריג!"

דאָנערשטיק אין אָוונט האָבן עס באַדאַרפט לייענען די סערבן, נאָכדעם ווי כמעט פיר וואָכן האָט מען זיך געסודעט, אַזוי אז ביידע לענדער זיינען געוואָרן נערוויז און זייער פרעסע ווילד. מיט צוויי טעג פריער האָט דער דייטשער אַמבאַסאַדאָר אין ווין סוף כל סוף דעם דאָקומענט אין זיינע הענט. וועט ער ניט דערשראָקן? לויפט ער ניט צום טעלעפאָן, גיט אָפּ זיין מיניסטעריום אַ געגויעם באריכט און פאדלאנגט די פולמאכט ניט צו דערלאָזן, אַז די נאָטע זאָל אָפּגעשיקט ווערן אין דער פאָרם?

ער שיקט זי אפילו ניט איבער דורכן טעלעגראף, זי איז מיט אַן אמת צו לאַנג צום שיפרירן. מאָרגן וועט דאָך דער עסטרייכער זי איבערגעבן און מען וואָלט דורך אַ דאָקומענט, וואָס אלע וועלן לייענען, „קאָמפּראָמעטירן דעם שיפר".

אזוי גייען אוועק אומזיסט די אנטשיידנדיקע 24 שעה.

ערשט דעם צווייטן נאָכמיטאָג ברייננגט דער אַלטער גראף אין בערלין, וואָס זיין שעף האָט אים באַשיימפּערלעך געהייסן פארציען די זאַך ביזן לעצטן מאָמענט, דעם פּאַפּיר צום דייטשן מיניסטער. איצט לייענט יאַגאָוו, וואָס האָט אף זיין בלאַנקאָוועקסל געוואוסט די ציפער דריי, אָבער ניט די צאָל נולן, וואָס מען וועט צו איר צוטשעפּען, דעם גאנצן אַקצעפּט, וואָס פאר אים האָט דער קיסר מיט צוויי וואָכן צוריק בלינד. אָן זיך מיישב צו זיין ערב געווען. ער דערשרעקט זיך און זאָגט: „דאָס איז אָבער היפּש שאַרף!" דערויף ענטפערט דער אַלטער גראַף די קלאסישע ווערטער: „יאָ, מען קאָן מער גאָרנישט מאַכן! מאָרגן אינדערפרי יוערט דאָס אזוי איבערגעגעבן אין בעלגראַד".

— דאָ קאָן מען גאָרנישט מאַכן, אַזוי קלערט יאַגאָווּ. אַזוי קלערט בעטמאַן. וואָס אַפילוּ דער ווינער פּעפּער האָט אים ניט געעפנט די מויל. באַמערקן זיי ניט. אַז דער אַלטער אונ־גאַר נאַרט זיי אָפּ אַפילוּ איבּער דער שעה. ווען זי ווערט דער־לאַנגט? און אויב ער האָט נאָר א טעות. טאָ פאַר וואָס מישן זיי זיך ניט אריין היינט אין אָוונט? אמת. דעם קיסר וואָלט מען אף זיין שיף אזוי גיך ניט געקאָנט דערלאַנגען; אָבער זיי וואָלטן אין אַ האַלבער שעה צייט געקאָנט ריידן מיט ווין, און ווין אין צוויי שעה צייט מיט איר בעלגראַדער אַמבאַסאַדאָר. בעטמאַן, יאַגאָווּ. צימערמאַן דערקלערן, אמת. אַלע, אז די נאָטע איז „פון אַלע זייטן צו שאַרף"; אָבער קיינעם פאלט ניט איין איבּערצוּ־אַנדערשן דעם צירקולאַר צו די דייטשע אַמבאַסאַדאָרן, וואָס איז טעלעגראַפירט געוואָרן נעכטן און היינט קיין פּעטערבורג. פּאַריז און לאָנדאָן, וואָס האָט געדאַרפט דינען איבּערמאָרגן פאַר אַן אָנווייז באַם פירן אונטערהאַנדלונגען מיט די קאַבּינעטן. אין דעם דאָזיקן צירקולאַר שטייט געזאָגט, אַז דייטשלאַנד האַלט, אַז די נאָטע פון זיין פאַרבּינדעטן איז „גערעכט און געמעסיקט": אַזוי האָט מען געשריבן. איידער מען האָט די נאָטע געקענט. איצט לאָזן די הערן זייער אומבּאַדינגטע הסכמה צום אולטימאַטום אָפיציעל באַשטיין פאַר איראָפּע: מען שטעלט זיך איין פאַר עסטרייך, הגם אליין האַלט מען, אַז די נאָטע איז ניט גערעכט.

אָבער אַז עמיצער האָט אין די נאָענטסטע טעג גערעדט מיטן גראַף בערכטהאָלד מכּח דער סכּנה פון זיין אולטימאַטום, האָט ער א מאַך געטאָן גרינג מיט די מאַניקירטע פינגער דורך דער לופט. א שאָקל געטאָן מיטן עטוואָס איינגעמידטן קאָפּ און העפלעך פאַריכטט: „פּאַרדאָן, עקסעלענץ, דאָס איז ניט קיין אולטימאַטום. דאָס איז א דעמאַרש מיט א טערמין".

פערטער קאַפּיטל.

די איבּערראַשונג.

אין דער האַרטער בעט פון אן אכסניה אין אַ סערבּישן העק ליגט א גראָהאָריקער מענטש מיט אַ דרייסטן פּנים; טונקל,

פֿול מיט קנייטשן, געטרייסלט פֿון לעבן, אָבער ניט אומצובריינ=
גען. אָקאָרשט האָט ער פֿאַרענדיקט זיין ווער=ווייס=וויפֿילטע וואַל=
רעדע, באַגלייט פֿון זשיוויאָ=רופֿן פֿון זיינע פּאַרטיי=חברים. איז גע=
קומען צוריק, מאָרגן אינדערפֿרי פֿאָרט ער ווייטער, ער איז מיד
פֿון היץ און שטויב, פֿון פּראַזעס און צווישן=רופֿן, פֿונרעסטווערגן
קאָן ער ניט אָפּלאָזן. דאָס איז פּאַשיטש, דער סערבישער מיניס=
טער=פּרעזידענט.

— איצט מוז עס קומען, טראַכט ער און קוקט אױף דער
וואַנט. מער ווי אַ פּאָר טעג קאָן דאָס מער ניט געדויערן. און
גראָד איצט די פֿאַרשאָלטענע וואַל=נסיעה! די דאָרטן, אין ווין,
זיי האָבן דאָס באַקוועמער. דער קיסר באַשטימט, אַ פּאַלאַץ
שטייט גרייט, אפֿשר אויך אַ זומער=רעזידענץ, און כל זמן דער
אלהעכסטער האַר איז צופֿרידן, שפּיגלט זיך דער מיניסטער אין
זיין גענאָד. אונזער איינער מוז כסדר אנקומען צום פֿאלק; ווי
יענער רוימער, וואָס איך האָב אים אנומלט געזען אין שעקספּירס
טראַגעדיע, פֿאַרגעסן ווי ער הייסט. דעמאָלט אין ציריך אַלס
אינזשענער.

— דרייסיק יאָר ראַדיקאַלער פֿירער און נאָך אַלץ וואַל=
רעדעס! איז מען ניט אין עָצם געווען פֿרייער ווי אַ יונגער עמי=
גראַנט אין בולגאַריען, אין דער שווייץ, פֿאַרמשפּט צום טויט,
אָבער ניט געשעדיקט? צי רוסלאַנד וועט דאָס מאָל האַלטן
וואָרט? מיר האָט דער צאַר דערוף די האַנט געגעבן: „זאָגט
אייער קעניג, פֿאַר סערביען וועלן מיר אַלץ טאָן!" אָבער וואָס
ווייס ער נעבעך פֿון פּאָליטיק! איזוואָלסקי איז אַוועק, האַרטוויג
טויט, סאַזאָנאָוו ניט זיכער.

און צווישן שלאָף און וואַך גייען פֿאַר אים פֿאַרביי די גע=
שעענישן פֿון דער לעצטער צייט. וואָס ער האָט הונדערט מאָל
וועגן זיי געטראַכט און לויט זיי געבויט זיינע פּלענער. מעגלעך
אַז ער טראַכט וועגן ביסמאַרק: צי האָט יענער ניט באַדאַרפֿט
האָבן דריי מלחמות, בכדי צו פֿאַראייניקן די שבֿטים פֿון זיין
ראַסע? ער, פּאַשיטש, האָט אָקאָרשט געהאַט פֿאַרענדיקט צווײ

מלחמות, זײַן לאַנד איז געוואָרן כמעט אין צװײען די גרײס, די אַלטע שונאים, די בולגאַרן און טערקן, זײַנען געװען צעקלאַפּט. אויב ער וואלט מיט רוסלאַנדס הילף געקאָנט זיך צוכאַפּן צו דער צעטרײסלטער מאָנאַרכיע, דעמאלט וואלטן די לעצטע דרום־סלאַוון זיך פאראײניקט מיט סערביען, און עס וואלט מקוים גע־וואָרן דער פארלאנג פון פופצן מיליאָנען און דער חלום פון פינף יאָרהונדערטער! שטענדיק איז פאר אים געװען א מוסטער גראד ביסמאַרק, דער גרויסער שונא פון סערביען, וואָס האָט דעמאָלט אָפן בערלינער קאָנגרעס טאַקע אָפּגענומען בא טערקײ באָסניע, נאָר נים אָפּגעגעבן צוריק סערביען. גראד פון דעם ביסמאַרקן דאַרף ער אָפּלערנען. אויב יענער האָט צוגענומען באַ פראנק־רײך צװײ געמישטע פּראווינצן, פאר וואָס זאָלן מיר נים צונעמען בא עסטרײך צװײ אנדערע, וואס געהערן צו אונזער ראסע און נים צו עסטרײך אפילו ווירידיש?

— אף א שפּאַציר דערלאַנגט מיר דער האפערדיקער גראף פון ווין נים די דאזיקע צװײ לענדער, וואָס ער האָט נאָר געהאַט דאָס רעכט צו פארוואלטן זײ. פארוואס האָט די טער־קישע רעוואָלוציע געגעבן אים מער רעכט, ווי אונז? איר האָט געקאָנט צווינגען צו בעטן בא אײך מחילה. פארוואָס איר האָט צוגעכאַפּט באַ די טערקן אַ שטיק לאַנד, אבער אונזערע גדאנ־קען זײַנען פרײַ. האָבן זיך נים שוין א סך פעלקער אין אײראפּע באַפרײט דורך קאמף מיט עסטרײך?

פון די דאָזיקע געדאַנקען רײסט אים ארוים א קלאַפּ אין טיר: אַ טעלעגראמע פון בעלגראד. דער עסטרײכישער אולטימאַ־טום. תיכף קומען אהײם!

*

מיט דרײ וואכן צוריק, דרײ שעה נאכן אַטנטאַט, אַז די די ידיעה איז אָנגעקומען אין בעלגראד, האָט דער קליגסטער מענטש אין שטאָט געזאָגט: „הלואי זאל דאָס נים זײַן קײן סערב!“ דער וואס האָט דאָס געזאָגט, איז אלײן נים געווען קײן סערב, און ער האָט געזאָגט פונקט דעם היפוך, וואָס ער האָט מיט אַן אמת געוואלט, ווארום שוין זינט יאָרן האָט ער געשטרעבט צו

קריג און צעבלאזן דעם קאָנפליקט. פון בעלגראד האָט ער גע־וואלט פירן דאָס זיגרייכע רוסלאַנד קיין ווין. דאָס איז געווען האַרטוויג, דער רוסישער אַמבאַסאדאר, א גרויסער חשוב אין בעלגראד, ווארום זיין האַר, דער רוסישער קיסר, איז דאָך געווען דער העכסטער שטערן אין הימל פון דער סערבישער האפענונג. אין אוונט פונם אַטנטאַט זיינען בא אים געווען געלאַדן געסט.

אפן צווייטן טאג גייט הארטוויג אַריבער צו זיין עסטרייכישן קאָלעגע. מיט שווייגנדיקער פיינטשאַפט דריקט מען זיך די הענט באם אויסדריקן דעם מיטגעפיל.

— באַלד קומט די אָפרעכענונג, טראכט דער רוס, דער שונא פון עסטרייך.

— באַנדיטן! טראכט דער עסטרייכער, דער שונא פון רוסלאַנד.

אין א מינוט ארום פאַלט האַרטוויג אַראָפּ פון שטול און אין צוויי מינוט ארום איז ער טויט.

— זייער ניט אנגענעם גראד בא אונז! קלערט דער יונ־גער באראן, ניט הופס צו זיין דעם סימבאל פון דער סצענע. צי וועלן דאָס פאַרשטיין די פעלקער?

אין די ערשטע טעג נאָכן אטנטאַט זיינען אלע קרייזן אין בעלגראד געווען שטאַרק געדריקט. מיט עטלעכע וואָכן צוריק זיינען די אָנפאלערס געווען דאָ, פון דאַנען האָבן זיי מיט דער הילף פון סערבישע אָפיצערן און באַאמטע מיטגענומען געווער; אומבאַשטימטע קלאַנגען איבער אַן אטנטאַט, וואָס דאַרף פאָרקו־מען, זיינען דערגאַנגען צו דער רעגירונג. מען האָט געפילט, אז די וועלט, קודם כל די שונאים, וועלן גלויבן, אַז מען טראגט א מאָראלישע אחריות. אויך האָבן איצט באדארפט אָפגעשלאָסן ווערן ווירטשאַפטלעכע אָפמאַכן מיט דער מאָנאַרכיע. דער גאַנצער באַלקאַן איז אין יולי געלעגן ווי אונטער אַ בארג. פון דאָסניי האָט מען געפילט, ווי עס שטויסן זיך דאָ צונויף צוויי ראסעס און קולטורן, וואָס הינטער זיי זיינען געשטאַנען צוויי מיליטער־מלוכות. די אַלטע פיינטשאַפט צווישן עסטרייך און רוסלאַנד

האָט צעטרייסלט דעם דאָזיקן ווינקל פון אייראפּע, צוערשט האָבן די בלעטער געשענדט דעם אַטנטאַט. אָבער שוין דעם צווייטן טאג האָט דער סערבישער אַמבאַסאַדאָר אין פּעטערבורג זיך נאָ־רישערווייז אויסגעדריקט פאר דער פּרעסע, אַז דער אטנטאַט שטאַמט פון דער אומצופרידנקייט אין באָסניען. דערנאָך האָט גלייכצייטיק אין בעלגראד און אין וויִן געפּלאַצט א ראַקעטע, אַז איצט מעג מען אנהייבן און עס האָט זיך אָנגעהייבן א פייער־ווערק פון זידלערייען אין דער פּרעסע, וואָס קיין איינע פון די רעגירונגען האָט ניט אָפּגעשטעלט.

אין באַשטימטן טאָג איז אין דער עסטרייכישער אַמבאַסאַ־דע אַלץ גרייט, זינט אינדערפרי חזרט זיך דער אַמבאַסאַדאָר גיזל איין: צווישן 4 און 5, אַזוי איז דער באַפעל פון זיין האַר. פלוצים קומט אָן אַ טעלעגראַמע פון וויִן: היות ווי פּואַנקאַרע פאַרלאָזט פּעטערבורג ערשט 11 אזייגער, זאָל גיזל איבערגעבן די נאָטע „פריסטנס 5 מינוט פאר 5 און תיכף טעלע־גראַפירן, צי ער וועט אָנהייבן 5 אָדער ערשט אום 6. גיזלס אופרעגונג שטייגט: פון איין שעה זיינען אָפּהייניגיק פעלקער־גורלות און הגם ער האָט נאָר באַדאַרפט טעלעפאָנירן, אַז ער גייט אום 6, פאַלט ער ניט אַרויס פון זיין טראַגישער ראָלע און טעלע־גראַפירט, אַז ער וועט „אַלץ אָנווענדן, דורכצופירן דעם דעמאַרש ערשט אום 6 אַזייגער". מעטערניכס ירושה.

6 אַזייגער ווערט דער אולטימאַטום איבערגעגעבן. דער פינאַנס־מיניסטער וואָס פאַרטרעט פּאַשיטשן: „עס וועט קוים זיין מעגלעך אַזוי גיך צונויפצורופן דעם מיניסטאָרן־ראַט. א טייל פון די מיניסטאָרן זיינען אין וועג."

גיזל שמייכלט: „אין דער צייט פון אייזנבאַנען, טעלעגראַף און טעלעפאָן באַ דער גרויס פון קעניגרייך איז דאָס ניט שווער צו דערגרייכן". אַ היסטאָרישער זאַץ.

*

די ווירקונג איז געווען א שרעקלעכע. אין צוויי שעה ארום ווייס די גאַנץ שטאָט, עסטרייך וויל אונז חרוב מאַכן. עס ווערט

א מהומה, מען גלויבט אלע קלאַנגען, אַז דער פירער איז גע־
הרגעט, יענער פירער אראָפּגעזעצט, פאַרטריבן. בעת אַלע
ווילן אָפּוואַרפן, פאַלט די שטימונג, ווייל מען פילט זיך
פאַרלאָזן.

אַף מאָרגן אינדערפרי איז אנגעקומען פּאַשיטש; מען זיצט
ביז פאַרנאַכט, נאָר צו קיין החלטה קומט מען נישט. אָבער ער
באַרואיקט, הייסט דעם קרוינפּרינץ טעלעגראַפירן קיין רוים, בא־
זונדערס באַוועגט קיין פעטערבורג, וואו די נאָטע איז באַוואוסט
זינט היינט פרי: ער איז אומבאַשיצט און ווענדט זיך צום קיסרס
סלאַווישׁ האַרץ.

פּלוצים פאַרנאַכט לאָזן זיך הערן די שטימען פון צוויי
גרויסע מלוכות באם טיש פון די סערבן, וואָס זיצן אַף דער בא־
ראַטונג: ווי גאָטהייטן ווערן זיי אופגענומען פון די איבערגעשראָ־
קענע. לאָנדאָן עצהט: אָננעמען ווי ווייט מעגלעך; פּאַריז עצהט:
זוכן צו געווינען צייט, אָנרופן אייראָפּע פאַר אַ בורר. אָבער דאָס
גרויסע רוסלאַנד שווייגט.

אַפן צווייטן טאָג, דעם לעצטן וואָס איז געבליבן צום
ענטפער, איז די שטימונג אינגאַנצן טונקל, ווייל עס פעלט די
טעלעגראַמע פון רוסלאַנד. פּאַשיטש גופא עצהט שלום. דאָס
פאָלק איז אויסגעמאַטערט נאָך צוויי מלחמות, די דינאַסטיע איז
אין סכנה צו פאַלן אינאיינעם מיט די ראַדיקאַלן; פּויערים און
אָפיצערן, די טרעגער פון די לעצטע נצחונות, זיינען שונאים פון
די ראַדיקאַלן, מחמת מורא אָדער פאַרזיכט האָט דער קעניג
פעטער אין מאַי זיך געהאַט אָפּגעזאָגט פון טראָן, און דער
קרוינפּרינץ איז געווען רעגענט.

פּאַשיטש עצהט, מען זאָל אָננעמען, ווי ווייט מעגלעך. דאָס
הייסט כמעט אָן טענות: אַכט פונקטן ווערן אָנגענומען, הגם מיט
חיכטיקע אָפּשוואַכונגען, עס ווערט אפילו צוגעזאָגט די דערנידע־
ריקנדיקע דערקלערונג מיט אַ באַפעל צו דער אַרמיי; נאָר אַף
צו באַשטראָפן די שולדיקע ווערט פאַרלאַנגט אַ באַווייז, און אויך
חיל מען ניט צולאָזן קיין עסטרייכישע באַאַמטע, ווייל דאָס איז

קעגן דער קאָנסטיטוציע. אין איייניקע פּרטים מאַכט מען זיך תמעוואַטע: ווי וועט מען טאָן דאָס, וואָס באַטייט יענס.

בעת דער לעצטער רעדאַקציע פאַרשפּרייט זיך אין שטאָט די פאַלשע ידיעה. אז פון צאַר איז אָנגעקומען אן אופמונטערנדיקע טעלעגראמע. עס בייט זיך די שטימונג. מיליטער-לייט פאָדערן קריג. טומל אַף די גאסן. דער קרוינפּרינץ באַווייזט זיך צו פוס מיט אָפיצערן. מען באַגריסט אים מיט אויסרופן. מען קומט אָן צום שלאָס: לאָזט זיך אוים אַ בוידים. שלוחים לויפן פון איין אַמבאַסאַדע צו דער צווייטער. עוויווא אַף איטאַליען. מען שפּירט זיך אָפּגענארט אין דער האָפענונג. די דעמאָנסטראַציע גייט צו דער פראַנצויזישער אַמבאַסאַדע, וואו דער יונגער אַטאַשע וויים צו זאָגן דעם עולם ניט מער ווי „סימפּאַטיע״. מען גייט צום ענגלענדער, לאָזט ער זיך ניט ריידן. רוסישע טעלעגראַמעס צו פארשיידענע בעלגראדער טוער ווערן ניט אָפּגעטראָגן צו די אַדרעסאטן. נאָר עפנטלעך אויסגעהאנגען אַף דער פּאָסט: אַלע זיינען אופמונטערנדיק. ווידער מאַניפעסטאציעס צום שלאָס: „נידער מיט עסטרייך! אַ קלאָג צו די פהדנים!״ דער קרוינפּרינץ פאַרלירט די פירונג. נאָר דער קלוגער פּאשיטש לאָזט זיך ניט פאַרטומלען, וואָרום דער צאַר שווייגט. דיפּלאָמאַטיש לאָזט ער זיך אָפן ביידע וועגן, פון איין זייט נעמט ער אָן דעם אולטימאטום, פון דער אנדער זייט לאָזט ער מאָביליזירן אין גאנצן לאַנד.

1 אזייגער. קעניג פּעטער זיצט דער ערשטער פאַר אַ פּאַפּיר, וואָס אין גיכן באדארף אזעלכער ליגן פאַר א טוץ רעגירערס. ער רופט אויפסניי צו געוויער זיין פאָלק, וואָס האָט קוים אָפּגעאָטעמט.

דורך א מאָרד איז ער געקומען אפן טראָן, מיט עלף יאָר צוריק; דער רוסישער אַמבאַסאַדאָר האָט געזען דורכן פענסטער, ווי מען האָט אומגעבראכט דעם לעצטן אָברענאָוויטש. צולעצט איז די מחלוקת צווישן די צוויי הייזער געווען אוים, אָבער ווי באַנקאָס גייסט באַווייזט ער זיך אַלע מאָל פאַרן אַלטן אין שעהן פון קריזים. ענגלאנד האָט ניט געוואָלט ריידן. דאָס איז דאָך

דער זעלביקער סער עדוואַרד גריי, וואָס האָט דעמאָלט אָפּגערופן זיין אַמבאַסאַדאָר, ווייל ער האָט געוואוסט אַז קעניג פּעטער האָט געוואוסט מכּח דעם מאָרד פון זיין שונא. דערנאָך האָבן אַ סך זאַכן זיך אויסגעגלייכט, אָבער דער אַלטער האָט געפילט, אַז מען האָט אים נאָך אַלץ פיינט. דער צאַר איז גרויס! די טאָכטער, אמת, האָט ער ניט געגעבן, אָבער ער איז מעכטיק און האָט פיינט עסטרייך.

ער חתמעט אונטער דעם באַפעל פון מאָביליזאַציע. עס ווערט צונויפגעשטעלט אַ הויף=צוק, עס ווערט אַריינגעטראָגן אַהין דאָס געלד פון באַנק, דאָקומענטן, דריי אַזייגער פאַרט אָפּ די קעניגלעכע פאַמיליע, די רעגירונג פון דער הויפּט=שטאָט, וואָס ליגט באַם גרענעץ פון עסטרייך, וויַיט אין לאַנד אַריין. די פעסטונג, דער וואָקזאַל, די שטאָט אין באַוועגונג, דער גאַרניזאָן, די אַמוניציע ווערט אַרויסגעפירט, אַלץ קיין דרום, אין דער ריכטונג פון ניש.

מיט איין מאָל באַוויַיזט זיך אַ בילד, וואָס איז מסוגל קלאָר צו מאַכן גאָר די שרעקנס פון דער מלחמה מער ווי דאָס אָפּנאַרערישע בילד פון סאָלדאַטן מיט מוזיק און פאָנעס: דאָס זיינען די ערשטע סאַניטאַרע קאָלאָנעס — אַ שווייַגעדיקע וואָרעניש.

בינתים האָט דער עסטרייכער צונויפגעפּאַקט זיינע זאַכן און איז געשטאַנען אָנגעגרייט צום פאָרן, ווייל ער האָט באַשטימט געהאָפט, אַז סערביען וועט אָפּוואַרפן. קורץ פאַר 6 אַזייגער קומט צו אים אַריבער פאַשיטש צו פוס, בכדי איבערצוגעבן דעם סערבישן ענטפער.

מיט עטלעכע טעג שפּעטער האָט קיסר ווילהעלם אָנגעשריבן נעבן אָט דעם דאָקומענט פון פאַרהאַסטן קעניג=מערדער: „גלענצנדער אופטו פאַר אַ צייט פון 48 שעה... דערמיט ווערט בטל יעדער גרונט פאַר אַ מלחמה, און גיזל האָט רואיק געמעגט בלייבן אין בעלגראַד. אויף אַזאַ ענטפער וואָלט איך קיין מאָל ניט באַפוילן קיין מאָביליזאַציע".

אַזוי פאַרשטאַנדיק האָט רעאַגירט דער דייטשער קיסר. ווען אָבער האָט געהאַט באַפוילן צו ברייגגען אַהיים אַ קריג־צושטאַנד טויט אָדער לעבעדיק. גיזל האָט גאָר קיין צייט נים געהאַט גע־ נוי איבערצולייענען דעם לאַנגען דאָקומענט: ער לויפט אים דורך מיט די אויגן, באַרואיקט זיך בּאַ די עטלעכע אָבערס און אויבּס און שיקט אַפּ אַזוי האַסטיק דעם פון פריער צוגעגרייטן ענטפער אין מיניסטעריום. אַז דער קוריער איז אָנגעקומען באַלד נאָך פאַ־ שיטשן: די באַציאונגען זיינען איבערגעריסן. אַף לייענען דעם דאָקומענט און ענטפערן האָט מען באַדאַרפט האָבן ווייניקסטנס אַ שעה צייט. נאָר גיזל האָט באַוויזן אַ קונץ: 35 מינוטן נאָכן באַקומען די סערבּישע נאָטע האָט דער קוריער־צוג שוין געטראָגן אים מיט זיינע מענטשן איבער דער אייזנבאַן־בריק קיין זעמלין, אַף דער טעריטאָריע פון דער מאָנאַרכיע. א שעה צייט איז ער געווען דער וויכטיקסטער מענטש אין אייראָפּע.

פינפטער קאַפּיטל.

די אופגערעגטע.

פון ים אַוועק יאָגט דער אָפענער אויטאָ דורך דער ליכטי־ קער זומער־נאַכט אין שטאָט אריין. אין גרויסן בויגן רינגלט ער אַרום דעם האַפן, בכדי צו קומען אין שטאָט. אין גרויסן בויגן נעמט אַרום דער געדאַנק פונם מענטשן אין יום־טובדיקן פראַק דעם האַפן און די צוויי שיפן. וואו עס איז אקאָרשט פאָרגעקומען די האַרציקע געזעגעניש. ער זעט, ווי די קיסרלעכע שיף שיסט ארוף אין לייכטקוילן איר געזעגן־גרוס אין דער לופט. און ווי דער פרעמדער קרייצער ענטפערט, פאַרקערעוועגדיק פאַוואָליע קיין מערב, צום פינישן אויסגוס.

מיר זיינען איצט פאַר די טויערן פון פעטערבורג, און דאָס איז דעם צאַרס אויסערן־מיניסטער, וואס האָט זיך אָקאָרשט גע־ האַט געזעגנט מיטן פרעזידענט פון פראַנקרייך נאָך פיר טעג גלענצנדע פייערונגען און ערנסטע שמועסן. די בילדער פון די דאָזיקע טעג פליען האַסטיק פאַרבּיי. ווי די הייזער אין די

גאסן, וואו ער פאָרט, ער קאָן זיי ניט איינהאַלטן. סאַזאָנאָוו טראַכט:

— מערקווירדיק קאַלט איז געווען דאָס פּובליקום. צי האָבן די פראַנצויזן געשפּירט, אַז דער בּייפאַל איז געווען אַ גע־דונגענער? צי זיי האָבן בּאַמערקט, אַז די אַרבּעטער האָבן גע־זונגען רעוואָלוציאָנערע לידער און געוואונקען מיט רויטע טיכלעך? איך גיי אין געוועט, אַז זייערע קעשענעס זיינען געווען פול מיט שטיינער. וואָס האָט מען געקאָנט טאָן? האָט מען געזאָלט די פראַנצויזן מכבד זיין מיט אַ שחיטה? זיין מאַיעסטעט האָט זיך גוט געהאַלטן, קיין מענטש האָט ניט בּאַמערקט, וויפיל דער גאַסט מיט זיינע פרעטענזיעס איז אים געפאַלן אויף די נערוון. זיין אויפ־פיר איז געווען מער פון אַ מאָנאַרך, איידער פון אַ פּרעזידענט. די מעשה בּאַם אופנעם פון דיפּלאָמאַטן־קאָרפּוס איז שוין גע־ווען צו טאַקטלאָז. דער גוטער פּואַנקאַרע האָט דאָך געמוזט פילן אַז ער איז דאָ אַ גאַסט און האָט בּעצם ניט קיין רעכט צו מוסרן אַ פרעמדן אַמבּאַסאַדאָר: „פאַרגעסט ניט, עקסעלענץ, אַז סערבּיען האָט גוטע פריינט אין דער וועלט, וואָס וועלן זי ניט פאַרלאָזן!” נו יאָ, אָבער מען זאָגט דאָך דאָס ניט. דערצו נאָך דעם אונגאַר אין פּנים אַריין, וואָס קלערט זיך מיט בּיטול: איר זייט אַ פּאַרטיי־פירער, און איך האָב צוויי און צוואַנציק דורות!

דער צונטער־רויטער קאָנוואַי האָט אים שטאַרק אימפּאָנירט. צי האָט ער בּאַמערקט די איראָניע, ווי אַזוי ער מיט זיין סאָ־ציאַליסטישן מיניסטער איז אַריינגעפאָרן אין דער פּעטראָ־פּאַוו־לאָווסקער פעסטונג, אַרומגערינגלט פון אונזערע קאָזאַקן? „דער עולם” מיינט פּאַלעאָג, „פרעגט זיך נאָר, צי ווערן די דאָזיקע צוויי רעוואָלוציאָנערן אָפּגעפירט אין פעסטונג”. אין אַזעלכע מאָ־מענטן בּריינגט מיך דער פּאַראַדאָקס פון אונזער בּונד צום לאַכן.

סאַזאָנאָוו אויטאָ איז אָנגעקומען בּיזן גלייכן שאָסיי, ער זעט דעם פּיסאַזש צעפליסן אין שיין פון דער פּעטערבּורגער ווייסער נאַכט. אַ סעקונדע שפּירט ער די שיינקייט פון דער

שטאָט, אָבער שוין אַרבעט זײַן מוח קלאָר, עס פֿליִען פֿאַרבײַ זײַ־נע אויפֿטוען און פּלענער פֿון די לעצטע יאָרן. ווידער קומען זײַנע פּלענער צו אַ קריזיס, ווי דאָס איז געווען פֿאַר צוויי יאָרן, בשעת ער האָט אויסגעאַרבעט דעם פּלאַן פֿון אַ באַלקאַן־בונד. דעמאָלט האָט ער אַוועקגעשטעלט דעם צאַר פֿאַר אַ בורר פֿון באַלקאַן.

— האָט ניט אויסגעוויזן, אַז אַלץ איז פּאַרטיק? טראַכט סאַזאָנאָוו ווײַטער. איטאַליען האָט טריפּאָלי; איצטער איז געקומען אונזער צײַט צו נעמען אַ חלק פֿון דער טערקישער ירושה: דעם קאַליפֿס קאָפּ אויף אַ גאָלדענער שיסל! דער באָספֿאָר און די דאַר־דאַנעלן זײַנען געלעגן גרייט — שטרעק אויס די האַנט און נעם. און אויב מען האָט דער קיסרין אויסגעמאָלט דאָס בילד, ווי אַזוי אין דער איאַ סאַפֿיאַ וועט ווידער קלינגען דאָס קירכן־ליד, האָט דער צאַר זיך אָפּגעווענדט פֿון באַראָן פֿרעדעריקס און אַנדערע בעלי־חלומות און באַוויליקט נײַע שיפֿן פֿאַרן שוואַרצן ים. נאָר דער פֿאַרשאָלטענער קאַיאָ האָט אויפֿגערײַצט די פּאַריזער באַנקירן און צו נישט געמאַכט איזוואָלסקיס אַרבעט.

— פּאַשיטש וועט איצט אויך ניט שלאָפֿן. אַז ער איז דאָ געווען דאָס לעצטע מאָל, איז ער אַ ביסל צו פֿיל צוגעשטאַנען. „באַ דער זײַט פֿון סערבישן קרוינפּרינץ וואָלט די טאָכטער פֿון אײַער מאַיעסטעט געוואָרן צאַרין פֿון דער דרום־סלאַווישער אים־פּעריע". באַלקאַנישע פֿראַזעס. דעם דאָזיקן פּויער האָט זיך פֿאַר־גלוסט צו פֿאַרשדכנען דעם צאַרס אַ טאָכטער.

— נאָר פֿאַרט האָט דער סערבישער באַזוך געבראַכט נוצן, טראַכט סאַזאָנאָוו ווײַטער. דעמאָלט האָט אונזער גענעראַל־שטאַב געקאָנט אָנווײַזן אויף דעם באַטײַט פֿון אַ סערבישן אָנפֿאַל אויף עסטרײַך: „דעמאָלט וואָלט עסטרײַך געווען געצוווּנגען אָפּצוטײַלן פֿיר ביז פֿינף קאָרפּוסן קעגן סערביען. פֿאַר איטלעכן רוסישן האַרץ האָבן די ים־דורכגוסן אַזאַ גוואַלדיקן באַטײַט. אַז מיר מוזן זיך אַרײַנמישן באַ אַן אומבײַט. פֿאַרשטײט זיך, דער קאַמף פֿאַר קאָנסטאַנטינאָפּאָל איז מעגלעך נאָר בעת אַן אייראָפּײַ־אישן קריג".

סאַזאָנאָווס אויטאָ פאָרט אַריין אין פאָרשטאָט, ער הערט שיסן.

— נאך אלץ? טראכט ער אומצופרידן. 83.000 שטריי־קערס, אף וויבאַרגער זייט אפילו פרואוון צו מאַכן באַריקאַדעס. אין דער זעלביקער שעה ווען אונזער גווארדיע שפילט אין קראס־נאָיע סעלאָ פארן פראנצויז זיין רעוואָלוציאָנערן מאַרש!

— פארוואס לאָזט דאָס מאַקלאַקאָוו באלד שיסן אין די מענטשן? ווען דאָס קיין מאָל נים נעמען קיין סוף? פאַרשאַלטע־נע אינדוסטריע. אין דאָרף איז אלץ פיין און שטיל, עס האָט געקאָנט נאָך הונדערטער יאָרן בלייבן אזוי. אַז זשאָרעס וועט גע־וואָר ווערן די צאָל פון די נעכטיקע הרוגים, צעבונטעוועט ער קעגן אונז א האַלבן פאַרלאַמענט.

דער אויטאָ דערנענטערט זיך צום ברעג נעווא. עס איז כמעט האלבע נאַכט, אָבער נאָך אלץ שפילט מוזיק אין די רעס־טאָראַן־סעדער. נאָך דעם הייסן טאָג וויל די שטאָט א ביסל זיך אָפקילן. דעם מיניסטערס געדאַנקען גייען אריבער פון פראנצויזישן פאַרלאַמענט צו די פאַריזער באַנקירן. ער טראכט וועגן די לעצ־טע דריטהאַלבן מיליאַרדן, וואָס פראנקרייך האָט געגעבן בפירוש מיטן תנאי צו בויען נייע סטראטעגישע אייזנבאַנען אין פוילן. ווי גוט די גאָלדענע קייט פון די פיל מיליאַרדן פארבינדט ביידע פעלקער. דעמאלט פאלט אים איין דער ארטיקל, וואָס דורך אים האָט סוכאמלינאָוו מיט עטלעכע וואכן צוריק אריינגעבראכט אומ־רו אין אייראָפע: „רוסלאנד איז גרייט, פראנקרייך מוז אויך זיין גרייט״, און ער האָט געעצהט די פראנצויזן איינצופירן אַ דינסט צייט פון דריי יאר, ווארום צו זיינע צוויי מיליאָן סאלדאַטן מוז מען האָבן דריי פערטל מיליאָן פראנצויזישע. אַנדערש טאָר מען נים ריזיקירן. גוט, וואָס מיט פּואַנקאַרע איז מען געווען זיכער; שוין אין זיין ערשטן מאַניפעסט האָט ער געשריבן: „פראנקרייך מוז זיין גרויס און שטאַרק צוליב די אינטערעסן פון דער ציווי־ליזאַציע און שלום. קודם כל איז נויטיק ענערגיע״. קאן מען דען קונציקער פארשווייגן דעם רעוואנש־געדאַנק?

דער מיניסטער איז געוואָרן אומרואיק. דעפּעשן פון ווין און בעלגראַד האָבן געגעבן אָנצוהערן, אַז עס גענענט די שעה פון אַנטשיידונג. אים זאָגט אויך עפּעס דאָס האַרץ. דער דאָזיקער רעאַליסט איז ניט פרײַ פון מיסטישע שטריכן. און ווי ער באַקלערט אַזוי פּלענער און פאַרגעפילן, רופט ער אויס צום שאָפער: „פאָר אין מיניסטעריום!“ דער נאַכט־שווייצער איז נשתומם. די דינערס לויפן, די טירן קלאַפּן, נאָר אין שיפריר־ביוראָ באַוואונדערט מען דעם שעפס חוש הריח. ווארום מען האַלט גראַד אין אָפּשיפרירן אַ לאַנגע דעפּעשע פון בעלגראַד און אין צוואַנציק מינוט וועט זי זײַן פאַרטיק.

— וויוויאַני האָט, הייסט דאָס, געהאַט רעכט. מען האָט אים באַדאַרפט פאַרכאַפּן. בערכטהאָלד האָט אויסגערעכנט די שעה ווען אונזערע פראַנצויזן וועלן אָפּפאָרן.

סאַזאָנאָוו צאַמט אײַן זײַן אומגעדולד דורך אונטערחתמען פּאַפּירן. אַרום האַלבער נאַכט ברענגט מען צו אים דעם אפּשיפרירטן ווינער אולטימאַטום.

*

מיט אַ געשרײַ האָט דעם אַנדערן פרימאָרגן אייראָפּע זיך אופגעכאַפּט פון איר זומער־שלאָף. קאַבינעטן און מיסיעס, שטאַבן און באַנקירן פון אַלע הויפּט־שטעט זײַנען געקומען אין באַוועגונג. האָבן איבערגעריסן דעם אורלאָפּ. אַרויסגערופן זייערע מענטשן אַהיים. אומרואיק, נײַגעריק, דערשראָקן.

דאָ אין פּעטערבורג זײַנען דער רוב פון די מעכטיקע אין קאַבינעט און אין גענעראַל־שטאַב געווען פרײַלעך אופגעלייגט. זיי האָבן דאָך שוין פון לאַנג געגאַרט נאָך מלחמה. „דאָס צוקונפט לאַנד פון סערביען ליגט אין געביט פון איצטיקן עסטרייך־אונגאַרן... די צײַט אַרבעט פאַר סערביען און פאַר דער מפּלה פון אירע שונאים. וואָס ווײַזן אַרויס דיי־פּלעכע סמנים פון צעפוילונג“, — אַזוי איז געשטאַנען ניט אין אַ צײַטונג־אַרטיקל, נאָר אין אַ אָפיציעלער דעפּעשע, וואָס סאַזאָנאָוו האָט אָפּגעשיקט נאָכן ערשטן באַלקאַנישן קריג צו דער בעלגראַדער רעגירונג, בכדי איר אײַנ־

צוגעבן מוט. אין האַרבסט פון יאר 13 האָט דער פראנצויז געשריבן פון פעטערבורג אהיים: „זינט דעם אָנהייב פונם באַלקאַן־קריזיס זוכט רוסלאַנד כסדר צו דערנידעריקן עסטרייך אָפּן באַלקאַן, בכדי זיך אָפּצורעכענען פאר 1908, וואָס דעמאלט האָט ערנטאַל דערנידעריקט רוסלאַנד". און אין יאַנוואר 1914 האָבן דער קריגס־מיניסטער און דער שעף פון גענעראַל־שטאַב דערקלערט, אַז „רוסלאַנד איז פולקום גרייט צו א קאַמף מיט דייטשלאַנד, שוין אָפּגערעדט פון אַ קאַמף מיט עסטרייך."

היינט אַרום האַלבן טאָג זיינען געזעסן אין פעטערבורג דריי גרויסע מלוכות בײַ איין טיש. דער פלינקער פראנצויז האָט אינדערפרי איינגעלאַדן דורכן טעלעפאָן דעם אויסערן־מיניסטער און אים צוגעזאָגט אַ זעלטענעם געריכט, וואס קיינער וואָלט אים ניט געקאָנט אָנבאָטן: דעם ענגלישן אמבאסאַדאָר. סער דזשאָרדזש ביוקענען, קאָנסערוואטיוו, גוט געשטימט, אויב ניט פאר פראנקרייך איז דאָך פאר רוסלאַנד און קעגן דייטשלאַנד. האָט אָף דעם פרישטיק קעגן אייגענעם ווילן געמוזט זיין איינגעהאַלטן. פּאַלעאָלאָג, דער בעל־הבית, איז געווען בויגעוודיק, באַרײדעוודיק, אויפגעמונטערט דורך זיין פרעזידענט פּואַנקאַרע און געוזים דער אויפגערעגטסטער בײַם דאָזיקן היסטארישן טיש. שוין מיט דריי וואכן צוריק האָט ער נביאות געזאָגט אין א בריוו צו בריאַנען: „איך שפיר מיר גייען אַנטקעגן א שטורעם; וואו און ווען ער וועט אויסברעכן, קאָן איך ניט זאָגן".

סאַזאָנאָוו אָבער האט אין יענעם טאָג נאך קיין קריג ניט געוואלט: סערביען איז מאָראליש געווען הינטערשטעליק אַנטקעגן עסטרייך, רוסלאנד גופא איז נאָך אויך ניט געווען פאַרטיק — דאָס האט דער מיניסטער געוואוסט, ניט געקוקט אף דער באַריי־מעריי פון די מיליטער־לייט. דעריבער האָט ער געקלערט וועגן א טיילווייזער מאָביליזאציע, בכדי צו דריקן אַף עסטרייך, און דייטשלאַנד זאל זיך ניט אריינמישן; נאך די ערשטע נצחונות פון עסטרייך וואלט מען געקאנט ראַטעווען סערביען; עס וואלט געווען א דיפלאמאַטישער ניצחון, די מיטל־אייראָפּייאישע מלוכות אָפּגעשטופּט, ערנטאַלס ניצחון פון 1908 צו נישט

געמאַכט. טאָמער מאַבליזירט אָבער דייטשלאַנד אויך? דעמאָלט איז גילטיק דער בונד מיט פראַנקרייך, דעמאָלט עפענען זיך אויף ברייטע פּערספּעקטיוון, אויב מען קען נאָר אַף געוויס רעכענען אַף ענגלאַנד. דעמאָלט קען מען געווינען דאָס העכסטע, די דאַרדאַנעלן!

היינט אינדערפרי האָט אים דאָס קלאָר געמאַכט זיין פאַ־ריזער אַמבאַסאַדאָר, וואָס איז געווען געקומען צוזאַמען מיט פּוּ־אַנקאַרע, אָבער נאָך ניט אָפּגעפאָרן. דאָס איז געווען איזוואָלס־קיס חלום.

ניט איבער דעם גליכן טעם. נאָר מיט דער גלייכער היץ זוכן איצט ביידע, דער פראַנצויז און דער רוס, אַרויסצוקריגן אַ וואָרט פון ענגלענדער: האָט ער זיך אַרויסגעזאָגט פאַר אונז, קלערט דער פראַנצויז, דעמאָלט געווינען מיר געוויס די מלחמה! האָט ער זיך אַרויסגעזאָגט אָפן פאַר אונז, קלערט דער רוס, דע־מאָלט איז אָדער דער דרייבונד שרעקט זיך איבער, אָדער מיר זיגן! דער דאָזיקער פראַנצויז קלערט וועגן מלחמה, דער דאָזיקער רוס פילט ווי דער סערב און וויל האַלטן אָפן צוויי וועגן, און דער שלום־וועג איז פאַר אים היינט דער בעסערער.

באַם טיש זיינען אַלע דריי מסכים אין צוויי פונקטן: ווין איז משוגע און בערלין שטייט פון הינטן. פּאַלעאָלאָגס באַריכט ניט איבער די הויפּט־פונקטן פונם דאָזיקן שמועס:

דער פראַנצויז: „וואָס עס איז נויטיק, וועלן מיר טאָן. נאָך נעכטן האָבן דער צאַר און אונזער פּרעזידענט צוגעזאָגט איינער דעם אַנדערן: מיר וועלן טאָן פעסט און אַנטשלאָסן.“

דער רוס: „און אויב די דאָזיקע פּאָליטיק פירט צו אַ קריג?“

דער פראַנצויז: „זי וועט אונז פירן צו קריג נאָר דעמאָלט, אויב די גערמאַנישע מלוכות האָבן לכתחילה באַשלאָסן אָנצו־ווענדן כח“.

דער ענגלענדער: „איך מיין מיר וועלן בלייבן נייטראל. איך האָב מורא, אַז פראנקרייך און רוסלאַנד וועלן צעריבן ווער פונם דרייבונד".

פויזע. דער בעל־הבית פון הויז און דער בעל־הבית פון לאַנד שווייגן צעמישט. דעמאָלט זאָגט סאַזאָנאָוו אַנטשלאָסן: „בא די איצטיקע תנאים וואָלט ענגלאַנדס נייטראליטעט געווען גלייך צו אַ זעלבסטמאָרד!"

„זעט איר דען ניט," העלפט אונטער פּאַלעאָלאָג, „אַז ענגלאַנד קאָן דאָ שפּילן אַ באַשטימענדיקע ראָלע. ערשט מיט פיר טעג צוריק האָט דער צאַר געזאָגט צו מיר: „אויב דייטשלאַנד איז ניט אין גאַנצן אַראָפּ פון זינען, וועט זי ניט דערוועגן זיך אָנצופאלן אויף די פאראייניקטע רוסלאַנד, פראנקרייך און ענגלאַנד."

סער דזשארדזש ביוקענען איז די מעשה שטאַרק פריקרע; ער זאָגט: „איך האָב מורא, אַז אונזער עפנטלעכע מיינונג איז נאָך ווייט דערפון צו פארשטיין, וואס דער נאַציאָנאַלער אינטערעס פאַרלאַנגט. אין סערביען זיינען מיר ניט פאראינטערעסירט דירעקט, און דער מענטש פון גאַס וועט קיין מאָל ניט מסכים זיין צו א קריג פון וועגן סערביען".

אַזוי האָבן די דריי מלוכות דעם ערשטן טאָג פארנומען זייערע פּאָזיציעס.

*

די זיצונג פונם מיניסטאָרן־ראט געדויערט פינף שעה. זי איז געוואָרן איבערגעטראָגן אויף מאָרגן צו דער זיצונג פון מלוכה־ראַט. היינט איז דערוויל באַשלאָסן געוואָרן אַז ווין באַדאַרף אָפּלייגן דעם אולטימאַטום, בכדי די גרויסע מלוכות זאלן קאָנען שטודירן דעם באַשולדיקונגס־מאַטעריאל קעגן סערביען, און דעם קריגס־מיניסטער איז געגעבן געוואָרן רשות פאָרצולייגן מאָביליזאַציע קעגן עסטרייך, „אויב דאָס וועט זיין נויטיק". אָן עפנטלעכע דערקלערונג האָט געזאָגט, אַז רוסלאַנד קאָן ניט בלייבן גלייכגילטיק. אינדערפרי איז געקומען צום אויסערן־מיניסטער דער

עסטרייכישער אמבאסאדאָר, פארנאַכט דער דייטשער, זיי זיינען געווען פארשיידענע מענטשן, און האבן איינער דעם אנדערן ניט געקאָנט לײדן.

דער עסטרייכישער אַמבאַסאַדאָר גראף סאפארי איז אַ פיי־נער קאַוואַלער פון אונגאַרן. ער לייענט פאַר אָפיציעל די נאָטע צו סערביען, אָבער סאַזאָנאָוו פאלט אים אריין כסדר אין די רייד: ער וויל מאַכן דעם אָנשטעל פון נערוויִיז מער ווי ער איז, בכדי דער אונגאַר זאָל טעלעגראפירן קיין ווין מכּה דער „רוסישער אופרעגונג".

„איר ווילט האָבן פון פאשיטשן פארזיכערונגען? ער וועט אייך געבן פינף און צוואנציק מאָל, אויב איר ווילט. אָבער איי־ערע פאָדערונגען טרייבן אַרויס די סערבן פון זייער אייגענער שטוב! איר וועט דאך וועלן שטענדיק זיך אַריינמישן! וואָסער לעבן גרייט איר דאָ פאַר אייראָפּע!"

דער אונגאַר לייענט ווייטער.

סאַזאָנאָוו: „וואָס האָט זיך דער ווינער קאַבינעט אַזוי מטריח געווען, וויבאלד ער האָט דאָך שוין געשטעלט אַן אולטימאַטום? עס איז א טעות. ווען אייער מאָנאַרכיע מיינט, אַז די ציוויליזיר־טע וועלט פילט איר מיט!"

„עס וואלט געווען טרויעריק, אויב די מאנארכיע וואלט אין דער דאָזיקער פראַגע וואו עס איז איינגעשטעלט אין קאָן דאָס הייליקסטע וואס זי האָט, און וואָס עס איז אויך הייליק פאר רוס־לאַנד, ניט געפונען קיין מיטגעפילן!"

„די מאָנאַרכישע אידיי האָט מיט דער זאַך ניט צו טאָן. איר ווילט קריג און האָט אָפּגעבראָכן די בריקן הינטער זיך!"

מיר זיינען די פרידלעכסטע נאַציע אין דער וועלט. מיר מוזן אָבער באַשיצן אונזער לאַנד קעגן רעוואָלוציע און אונזער דינאַסטיע פון באָמבעס!"

„פרידלעך? איר צינדט דאָך אָן אַ שׂרפה אין גאַנץ אייראָפּע!"

אָנדערטהאלבן שעה געדויערט דער דאָזיקער וויכוח.

אינאָווּנט דערקלערט דער דײַטשער אַמבּאַסאַדאָר, גראַף פּורטאַלעס, פֿײערלעך, אַז דײַטשלאַנד אונטערשטיצט עסטרײַך אָן תּנאָים. סאַזאָנאָוו זאָגט:

„עסטרײַך האָט פֿאַרגעלײגט דורכצוקוקן דאָקומענטן, נאָכ־דעם ווי זי האָט שוין אָפּגעשיקט אַן אולטימאַטום. האַלט איר דאָס פֿאַר ריכטיק?"

„איך באַדויער, עקסעלענץ, וואָס איך קאָן מיט אײַך ניט מסכּים זײַן. עסטרײַך־אונגאַרן קאָן ניט אָננעמען קײַן אַרײַנמישונג אין איר פֿאַרהעלטעניש צו סערביען. אויך מיר קאָנען ניט אָננע־מען קײַן פֿאָדערונג, וואָס זאָל גײַן קעגן דער ווערדע פֿון פֿאַר־בּינדעטן לאַנד".

„מיר וועלן ניט לאָזן סערביען אַלײן אין קאַמף קעגן עסטרײַך".

„איר האָט עסטרײַך ניט ליב גענוג. פֿאַרוואָס ווילט איר פֿאַרבּיטערן די לעצטע יאָרן פֿון אַ בּכבודיקן מאָנאַרך?"

סאַזאָנאָוו קוקט אָן דעם דײַטש מיט שׂנאה, דערנאָך זאָגט ער קאַלט: „אמת, מיר האָבּן עסטרײַך ניט ליב. און פֿאַרוואָס זאָלן מיר זי ליב האָבּן? זי האָט אונז שטענדיק נאָר געשאַדט. און אויב איר בּכבודער מאָנאַרך טראָגט נאָך הײַנט די קרוין אויפֿן קאָפּ, האָט ער דאָס צו פֿאַרדאַנקען אונז. דערמאָנט זיך נאָר, ווי אַזוי ער האָט אונז אַרויסגעוויזן זײַן דאַנק אין די יאָרן 55, 77 און 1908! אונז אויפֿצוװאַרפֿן, אַז מיר האָבּן עסטרײַך ניט ליב!"

דער מיניסטער איז צעהיצט, דער אַמבּאַסאַדאָר גײט אַוועק. בּאַלד נאָכדעם דערצײלט סאַזאָנאָוו די מעשׂה דעם פֿראַנצויז און ענריקט: „דער שמועס האָט זיך געענדיקט זײער אויפֿגערעגט".

*

דער קרוינראַט איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אַפֿן צווײטן טאָג אין לאַגער פֿון קראַסנאָיע סעלאָ, און דאָס איז געווען אַ צרה! די גאַנצע געגנט אַרום האָט געגלאַנצט פֿון מיליטער אָן אַ שיעור. אומעטום פֿול מיט שטאַבּ־אָפֿיצערן, דער אמתער קריגס־

לאַגער, דער צאַר איז געווען ארומגערינגלט נאָר פון גענעראלן, שעפן און גרויספירשטן: עס איז כמעט געהאַנגען ווי א כמרא־שונעק איבער אים. נאָך פרישטיק איז אָנגעקומען דער ענטפער פון ווין, אַז עסטרייך קאָן בשום אופן ניט פארלייגערן דעם אול־טימאַטום: די שטימונג, וואָס איז פריער געווען ערנסט און איינ־געהאַלטן, איז איצט געוואָרן אן אופגערייצטע. דאָס אלץ צוזאַמען מיטן טאָן פון דער נאָטע, מיט דער אופרודערנדיקער השפעה וואָס פואַנקאַרע האָט איבערגעלאָזט, האָט קענטיק באַרעכטיקט דעם נאַטירלעכן ווילן פון די אָפיצערן צום קריג.

צו וואַרימעס איז געזעסן באַם צאַרס טיש דער אַדיוטאַנט פון דייטשן קיסר, גענעראַל פאָן כעליוס, אַ הויך קולטיווירטער מענטש, וואָס האָט פאַרשטאַנען זיך ניט צו מאַכן הערנדיק און זעענדיק די שנאה ארום. דער גובערנאַטאָר פון פעטערבורג כאַפּט זיך ארויס מיט אַ וואָרט וועגן מאָביליזאַציע. דער אויבערשטאַלמייס־טער ווענדט זיך צו אים העפלעך און זאָגט: „וואָס עס איז באַ־שלאָסן, מאָר איך אייך ניט זאָגן; איר מעגט אבער משער זיין, אַז עס איז זייער ערנסט“, קלאַפּט אָן מיט אים די קעלישקעס און זאָגט ווי צום געזעגענען זיך: „האָפנטלעך זעען מיר זיך אין בעסערע צייטן“.

אום זעקס טוט אַ גענעראל אַ קוק אַפן זייגער און זאָגט צום דייטש, מיט א רמז אַף דעם אולטימאַטום: „איצט הייבן באַלד אָן די הארמאַטן אפן דונאי צו פייערן. וואָרום אזאַ נאָטע קאָן מען אָפּשיקן נאָר דעמאָלט, ווען די האַרמאַטן זיינען אָנגע־לאָדן“.

אינאָווענט אין דער אָפּער ווערט דעם צאַר אונטערגעטראגן אַן אָוואַציע, וואָס דער גרויספירשט ניקאָלאַי האָט צוגעגרייט. ער האָט באַשטימט דעם באַשלוס פון קרוין־ראט. ריזיק, מיט א גרא־ער שפיציקער באָרד, דרייסטע בליקן, אַ פריינט פון די פראנ־צויזן נאָך פון דער פאַריזער גוטער צייט, אַ מאַן וואָס מען שטעלט אים זיך פאָר באַ פרויען און באַ דינער מיט אַ בייטש אין האַנט, דער מאַן פון א ליידנשאַפטלעכער מאָנטענעגרערין,

וואָס אינטריגירט קעגן דייטשלאַנד שוין זינט יאָרן: שוין לאַנג איז ער געווען דער קאָפּ און די פויסט פון דער רוסישער קריגס־פּאַרטיי קעגן דייטשלאַנד.

נעבן אים איז געזעסן אין היינטיקן קרוינראַט סוכאָמלינאָוו, דער קריגס־מיניסטער, מחבר פון דעם אַרטיקל „רוסלאַנד איז פאַרטיק" און פון די מעמאָראַנדומס פון די לעצטע יאָרן וועגן איינעמען די ים־דורכגוסן. נעבן אים יאַנושקעוויטש, שעף פונם גענעראַל־שטאַב, גלייך געשטימט ווי ער; דערנאָך דער אַלטער גאָרעמיקין, מיניסטער־פּרעזידענט, ווי שטענדיק אַהין און אַהער סאַזאָנאָוו גופא רעדט נים פאַרן קריג, ער האָפט איינצושרעקן דורך דער מאָביליזאַציע. נאָר דער אַלטער פירנעמער גראַף פרע־דעריקס, באַלטישער דייטש, דער איינציקער מענטש באַם הויף, וואָס האָט קיין שונא ניט, הגם ער ווערט זינט יאָרן באַשאָטן מיט כיבודים, ווייזט אַרויס אין דער דאָזיקער זיצונג זיין פריינט־שאַפט צו דייטשלאַנד.

מיט פוסטע בליקן פּרעזידירט א בלייכער, שוואַכער מענטש, באַדריקט פון מונדיר און געווער: וואָס איז בכילות צו טאָן דער דאָזיקער צאַר אַנטקעגן די טיגער־בליקן פון דעם גרויספירשט, זיין פעטער, וויבאַלד עס שטייט אים ניט ביי אַ פרידלעכער קאַבינעט, און אפילו ניט ראַספּוטין? האָבן זיי דען ניט דעם צאַר אַריינגעבלאָזן אין אויער זינט די באַלקאַן־מלחמות, זינט ערנטאַל און זינט יאַפּאַן, אַז נאָר א גרויסער קריג צוזאַמען מיט פראַנק־רייך קאָן ראַטעווען דעם גלאַנץ און די מאַכט פון טרוין? קוים האָט ער אָנגעוויזן דיערוף, אַז עס וועט זיין שווער צו מאָביליזירן בעת די גרויסע שטרייקן, טרעט ארויס קעגן אים מאַקלאַקאָוו און באַווייזט: די אינעווייניקסטע סכנה קען איינגעשטילט ווערן נאָר דורך דעם רוף צו א נאַציאָנאַלן קאַמף, קריג, בכדי זיך צו ראַ־טעווען פון דעם אינעווייניקסטן שונא. באַשלוס: נעמען אין אויג צו מאָביליזירן דרייצען קאָרפּוסן קעגן עסטרייך, די אויספירונג אָבער איז אָפּהייננגיק פונם אַנפאַל אָף סערביען, דעם טאָג דאַרף באַשטימען דער אויסערן־מיניסטער.

זעקסטער קאפיטל.

אפן ים.

רויִשיק גליטשט זיך די „פראנס״ דורך דער נאכט. עס איז די זעלביקע שעה, ווען דער סערבּישער און דער רוסישער פּרעמיער זיינען געפאָרן אין זייערע הויפּט־שטעט, באגעגענען די החלטות, וואָס דער שרים פון די ווינער קריגס־גראַפן האָט זיי אָנגעבּונדן. און ווי די געדאַנקען פון די צוויי מיניסטאָרן האָט זיך געווענדט צום עבר, אזוי ווי זיי וואָלטן אויסגענוצט די פרייע צייט וואָס זיי איז געבּליבּן צוליב פאַרגלייכנדיקע זכרונות, אזוי איז דאָס אויך געשען מיט די צוויי פירערס אפן שיף, וואָס יאָרן לאַנג האָבּן זיי ארויסגעקוקט אף פּלאָנטערנישן אין אייראָפּע.

פּואַנקאַרע האָט געהאַט דערלעבּט זיין העכסטן מאָמענט. איז דער דאָזיקער מאָמענט ניט געווען גרעסער ווי יענער, ווען ער האָט זיך צוערשט באוויזן אפן באַלקאָן פון עליזיי־פּאַלאַץ, אָקאָרשט ווי ער איז אויסגעקליבּן געוואָרן פאַר אַ פּרעזידענט? האָט ער דאָס געחלומט אין זיינע יונגע יאָרן, אַז ער וועט פאָרן אין איין קאַראָט מיט דער בּלייכער צאַרין דורך שורות פון דער גוואַרדיע, בעת דער צאַר רייט בּאַ זיין זייט? איצט האָט דאָס לעבּן געפאָדערט די העכסטע שפּאַנונג, כּדי צו פאַרענדיקן דאָס, וואָס מען האָט געקאָנט דערגרייכן דורך צענדליקער יאָרן ליידנ־שאַפטלעכער איינגעשפּאַרטקייט. אריינטרייבּן זיין פאָלק אין אַ מלחמה, דאָס איז ניט געווען מעגלעך. ער האָט דאָס גוט גע־וואוסט; אָבּער ווען דער אַלטער שונא זאָל לייכטזיניק אָנהייבּן זיך, אָדער מען זאָל דאָס קאָנען באַווייזן, אַז ער הייבּט אָן: וואָס פאַר אַ מזל איז דעמאָלט צו זיין אין יענער שעה דער פירער פון די פראנצויזן! ווארום ער האָט געהערט צו יענע מעכטיקע, וואָס האָבּן אין דער אייגענער נשמה געשפּייזט די פּלאַם פון רעוואַנש, וואָס האָט באַם פאָלק געהאַלטן אין אויסגעלאָשן ווערן. קיין חידוש ניט, ער איז אַ לאָטרינגער און איז זיך מודה נאָכן קריג: „אין מיינע שול־יאָרן (באַלד נאָכן קריג פון 1870) האָט מיין גייסט, וואָס איז געווען פאַרפינסטערט פון דער מפּלה,

שטענדיק געשטרעבט אריבערצוגיין דעם גרענעץ. וואָס דער שלום פון פראנקפורט האָט אונז געהאַט איינגעשטעלט, און אַז איך פלעג זיך אַראָפּלאָזן פון מיינע לופטיקע וואָלקנס, האָב איך געזען פאַר מיין דור נאָר איין ציל אין לעבן — צו קריגן צוריק די פאַרלאָרענע פּראָווינצן". די דאָזיקע טיפּכטע איבערלעבעניש פון זיינע יונגע יאָרן האָט ער קיין מאָל ניט געקאָנט פאַרגעסן.

פון דעם נקמה-דאָרשטיקן אינגל איז געוואָרן אַ מלוכה-מאַן, וואָס האָט זיך אויסגעלערנט צו וואַרטן. אין באָסנישן קריזיס האָט ער דיימלעך געלאָזט וויסן זיין פאַרבינדעטן, אַז פראַנקרייך וועט קיין מאָל ניט לאָזן זיך אַריינציִען אין אַ קריג צוליב די רוסישע אינטערעסן אַפן באַלקאַן; אין אויגוסט 1912 האָט ער אַפילו געוואָרנט סאַזאָנאָוון: „איר זאָלט ניט רעכענען אַף אונזער מיליטערישער הילף אַפן באַלקאַן, אַפילו אויב עסטרייך וועט אָנ-פאַלן אַף אייך". אָבער באַלד דערויף, אין נאָוועמבער 12, האָט ער אַ קערעווע געמאַן און צו דער גרויסער פרייד איזוואָלסקים, וואָס אים האָט ער אַגב ניט געקאָנט ליידן, האָט ער אַרויס-געשטעלט „גאָר אַ נייעם שטאַנדפּונקט": „אויב עסטרייך זאָל פאַרברייטערן איר לאַנד, וועט געשטעלט ווערן אין ספק דער גלייכוואָג אין אייראָפּע און דורך דעם אויך די אייגענע אינטערעסן פון פראַנקרייך"; דערביי קאָן פראַנקרייך „אַריינגעפּלאָנטערט ווערן אין מיליטערישע אָפּעראַציעס" (דאָס איז די פּחדנותדיקע אַרומ-שרייבונג פונם מסוכנדיקן וואָרט „קריג", וואָס עס האָבן אויס-געקלערט דיפּלאָמאַטן פון אייראָפּע; אַזוי איז מען זיך נוהג צו זאָגן נייבילדונג, ווייל מען וויל ניט אַרופּברייינגען אַפן צונג דאָס וואָרט קרעפּס). אין יאַנואַר 1914 האָט פּואַנקאַרע געלאָזט אַפילו פאַרזיכערן די רוסן „אין נאָמען פון פראַנצויזישן אויסערן-מיניסטער, אַז פראַנקרייך וועט גיין אַזוי וויט, ווי רוסלאַנד וויל". די דאָזיקע קלאָרע בלאַנקאָ-פולמאַכט, וואָס פּאַריז האָט געגעבן פּעטערבורג, נאָכדעם ווי מיט צוויי יאָר צוריק האָט זי זיך אָפּגעזאָגט, איז אַמה געווען אויכן איין באַשטימטן פאַל (לימאַן פאָן זאַנדערס אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל), אָבער עס האָט געהאַט די זעלביקע פּסיכאָ-לאָגישע ווירקונג, ווי די הבטחה וואָס קיסר ווילהעלם האָט גע-

געבן אין ווין. אין דעם זעלביקן חודש האָט פּואנקאַרע געזאָגט: „רוסלאַנד האָט אַ גוואַלדיקע צוקונפט, איר כח האַלט אין אַנטוויקלען זיך... אין צוויי יאָר אַרום וועט זיין אַ מלחמה. גאָר מיין מי וועט זיין געווענדט דערויף, אַז מיר זאָלן זיין גרייט".

פּואנקאַרע שפּאַנט אַרום איבערן פּאַרדעק, ער דערמאָנט זיך די לעצטע שעה, בשעת דער קיסר האָט אויפן שיף געגעזעגנט אויף זיינע טאָאַסטן, אויסגעהערט מיט צושטימונג זיינע ווערטער. צי וועט זייער ווירקונג לאַנג האַלטן? פאַרשטאַנען האָט אים דער קיסר גוט. וואָרום זיינע דענישע קרובים האָט ער שפּעטער דערציילט: „בכל אופן וויל הער פּואנקאַרע נישט שלום צוליב שלום. ער גלויבט אין אַ גוטן קריג".

מסתמא טראַכט דער פּרעזידענט אין דער דאָזיקער שעה נאָך אַ מאָל איבער די געשעענישן פון דער לעצטער תקופה. זיינען מאַקע אַוועק ערשט פינף וואָכן, זינט ער האָט מיטן נערוויזן וויוויאַני געבילדעט דעם קאַבינעט? וואַלן אין פּאַרלאַמענט אין אַפּריל, דערנאָך די פאַרשאָלטענע הוספה-וואַלן מיטן ניצחון פון די סאָציאַליסטן אין מאַי, און צולעצט האָט דער פּרעמיער אַריינגעצויגן נאָך עטלעכע געגנער פון דער דריי-יאָריקער דינסט-צייט אין פּאַרלאַמענט. פאַלעאָלאָג האָט דעם ניצחון געשטעלט אויף זיין אייגענעם חשבון: ער זאָל אים האָבן איבערצייגט.

און וואָס קאָן טראַכטן וויוויאַני אין די דאָזיקע שעהן אויפן באָרט פון „פראַנס"? צי לאַכט ער זיך נישט שטילערהייט אויס פון פאַלעאָלאָגס געזעלשאַפטלעכער אויפרעגונג, וואָס ער האָט ספּעציעל געלאָזט קומען פון פּאַריז לעמעטר, כדי אויסצופּוצן מיט בלומען דאָס הויז פון דער אַמבאַסאַדע? דערנאָך האָט אים זיין אַמבאַסאַדאָר, אמת, איבערגעגעבן וויכטיקע צייכנס פון דער שטימונג: אין געצעלט באַם גרויספירשט בעת דער רעוויי האָבן ביידע מאָנטענעגרערינס, אַנאַנסטאַסיאַ און מיליצאַ, אים אָנגעפּלוידערט פולע אויערן: „דאָס זיינען היסטאָרישע טעג, ווייסט איר! הייליקע טעג! איך האָב היינט אַ דעפּעשע פון פּאַפּאַ, אַז סוף חודש האָבן מיר מלחמה! ווייסט איר, אַז ער איז אַ העלד ווי אין דער איליאַדע, מיין פּאָטער? זעט איר דאָס פּושקעלע,

וואָס איך שייד זיך ניט דערפון! איר מיינט, דאָס איז צוקערקעס. עס איז דערין לאָטרינגער ערד. איך האָב דאָס גענומען אף יענער זייט גרענעץ, אז מיר זיינען געווען פאר צוויי יאָרן אין פראנקרייך. דאָס איז אלץ באדעקט מיט ווילד־גראָז, איך האָב דאָס אָפּגעריסן אין לאָטרינגען, אין אַנעקסירטן געביט. א גאנצן הויפן, און דערנאָך געלאָזט ווידער איינזייען די זאָמען! איר וועט זען, פון עסטרייך וועט בלייבן אַ תל, עלזאַס קומט צוריק, אונזערע סאָל־דאַטן טרעפן זיך אין בערלין" — און פלוצים האָט זי אָפּגע־האַקט און געזאָגט שטילערהייט: „איך מוז זיך איינהאלטן, דער קיסר קוקט אף מיר".

ביידע פראַנצויזן, דורכגעטריבענער איידער זייערע קאָלעגן אין בערלין, אָבער לחלוטין ניט ווינציקער פון זיי גרייט צו מלחמה, מער געבונדן דורך דער מאשינעריע פון דער רעפובליק, אָבער געניט אין אלע קונצן, ווי אזוי מען נארט אָפּ אַ המון: אזוי טראכטן זיי ארום די שטיקנדיקע היץ פון די פאַרגאַנגענע יום־טוב־טעג, באַקלערן די ווערטער פון היסטערישע גרויס־פירשטינס, ווי אזוי זיי וועלן שפעטער פארצייכנט ווערן אין די מעמוארן; זייער שטימונג איז גלייך צו דער שטימונג פון א צוקוקער, וואָס מאָלט זיך אויס אין דער פויזע, ווי עס וועט אויסזען דער וויטערדיקער אקט, און וואָלט וועלן, ער זאָל אויסזען דוקא אזוי און ניט אנדערש.

מיט אמאָל שפרינגט ארוף א מאטראָס איבער די טרעפ און דערלאנגט א לאנגע ראַדיאָ־טעלעגראמע: דאָס איז דער אולטימאטום פון ווין צו סערביען, וואָס מען האָט נאָכגעשיקט דורך ראַדיאָ. מען אָטעמט אָפּ פרייער. פואנקארע הייסט פאָרן גלייך אהיים. וויוויאַני הייבט אָן נאָך בא־נאכט צו שיקן אינ־סטרוקציעס קיין פאַריז. מיטן פולן דאמף! אהיים!

*

דעם צווייטן טאָג בא זון־אונטערגאַנג, אף דער הייך פון מאַלמיו, שטייען צוויי מלוכה־שעפן אף די בריקן פון זייערע שיפן, קוקן אויס, חשבונען, הייסן זייערע אָפיצערן קוקן, חשבונען און

ווידער קוקן. בײדע האָבן געקאָנט גרינג אויסחשבונען, אז די סכנה וואָס הײנגט איבער אײראָפּע רופט אהײם אויך דעם צווײטן, אַז זײערע שיפן האָבן זיך געקאָנט באגעגענען. אין דער זעלביקער שעה פירט די „פראנס״ איר פרעזידענט איבערן באַלטישן ים קײן האַוור, די „האָהענצאָלערן״ דעם קיסר קײן קיל. בא בײדן קלאַפּן די הערצער אין קריגערישער אופרעגונג, בײדע האָבן געוואוסט, אז אין דער לופט ארום ציטערן עלעקטרישע כוואליעס, אויבן אין די קאבינעס האָבן זײערע ראַדיאָ־אָפּיצערן געהערט פרעמדע ראַדיאָס, אָבער אלץ איז געווען שיפרירט. פונדעסטוועגן האָט מען נאָך אפן באָרט פון די פײנטלעכע שיפן געפּרואווט פאנאנדערצושיפרירן; דערנאָך האָט מען אופגעהערט.

די בעלי־בתים פון בײדע שיפן האָבן אין יענע טעג באַקלערט די וועלט. אין דעם פראַנצויז האָבן די געפילן זיך געראנגלט: ער האָט געוואָלט רעוואנש, דאָס דערצײלט ער אלײן, בכן האָט ער באַדאַרפט זײן צופרידן מיט אן אופגעצוואונגענעם קריג; פון דער אנדער זײט האָט ער, ווי אַ לאָטרינגער, באַדאַרפט מורא האָבן, זײן הײם זאָל נים פארוויסט ווערן, היות ווי ער האָט ניט געקאָנט אָנפאַלן, האָט ער באַדאַרפט ווינשן, די דײטשן זאָלן זײערע פלענער אָפלײגן ביז 1917. וואָס דער קיסר האָט געפילט, איז געווען געדרונגען באַ זײן קווײנקלענדיקער נאַטור פון שטימונגען און אומשטאַנדן: די גאַנצע צײט ארומגערינגלט נאָר מיט מיליטער־לײט, אין דער לופט פון אן „אדמיראַל פון אַטלאַנטישן אָקעאַן״, אָן דער געלעגנהײט צו הערן די התראה פון אַן ערנסטן פאָליטיקער, אין נאָך א קלענערן קאָנטאַקט מיט אַלע קלאסן פון פאָלק, ווי אין דער הײם, דערצו טאַקע מיט אן אמת דערצערינט איבער דעם מאָרד פון אַ גוטן פרײנט, האָט ער געמוזט טראכטן דאָס, וואָס עס באווײזן די נאָטיצן, וואָס ער האָט געמאַכט אין יענעם חודש יולי אף די ברעגעס פון די דעפּעשן, וואָס מען האָט אים איבערגעשיקט:

באַריכט פון ווין, וואו דער אַמבאַסאַדאָר דערצײלט, אַז בערכטהאָלד קליגט זיך ארויסצוגעפינען פאָדערונגען, וואָס סערביען זאָל ניט קאָנען אָננעמען. נאָטיץ פונם קיסר: „אָפּטרעטן פון

סאַנדזשאַק! דעמאָלט איז באַלד פאַראַן דער וויצעקו! דעם סאַנד־זשאַק מוז עסטרייך ניט אַנדערש באַלד קריגן צוריק, בכדי... ניט צו דערלאָזן סערביען צוצוקומען צום ים".

טיסאַ וויל זיך באַגיין איידל און פּאַרזיכטיק, דאָס שמערט בערכטהאָלדן, דעם קיסרס נאָטיץ: „אנטקעגן מערדער, נאָך דעם וואָס געשען! משוגעת!"...

באַריכט פון לאָנדאָן, אַז די רעגירונג ריכט זיך, אַז בערלין וועט אָפּגילטן אָפּצוהאַלטן ווין פון צו שטעלן פאָדערונגען וואָס קאָנען ניט ווערן נאָכגעגעבן. דעם קיסרס נאָטיץ: „ווי קום איך דערצו? דאָס האָט גאָר ניט צו מיר! וואָס הייסט „ניט קאָנען נאָכגעבן"? די פּאַרשוינען האָבן געטריבן אַגיטאַציע מיט מאָרד און מוזן אָפּקומען דערפאַר!" מען האָפט, אַז אין ווין וועט מען ניט באַשטיין דווקא אויף פאָדערונגען, וואָס ציען צו קריג. דעם קיסרס נאָטיץ: „דאָס איז א ניט געהערטע בריטישע חוצפה. איך בין ניט באַרופן אויף גרייס שטייגער צו לערנען זיין מאיעסטעט דעם קיסר, ווי אזוי ער באַדאַרף אָפּהיטן זיין כבוד".

יאַגאָווס הבטחה, אַז מען וועט אין לאָנדאָן דערקלערן, אַז אויף די דאָזיקע אינעווייניקסטע פראַגן קאָנען מיר קיין ווירקונג ניט האָבן. דעם קיסרס נאָטיץ: „דאָס זאָל מען דעם גריי זאָגן ערנסט און דייטלעך! בכדי ער זאָל זען, אַז איך פאַרשטיי ניט קיין קאַטאָוועס... סערביען איז א רויבער־באַנדע, וואָס מען מוז איר אָפּצאָלן פאַר איר פאַרברעך!.. עכט בריטישער אופן צו דיינ־קען און באַפעלערישער שטייגער פון אויבן אראָפּ, און איך שטופּ דאָס אָפּ".

באַריכט פון לאָנדאָן איבער גרייס ערשטער אידיי פון א קאָנפערענץ, דעם קיסרס נאָטיץ: „איך האַלט ניט מיט; נאָר אַז עסטרייך וועט מיך בפירוש בעטן, וואָס עס לאָזט זיך ניט גלויבן. אין פראַגן פון כבוד און פון לעבן פרעגט מען ניט קיין עצות בא אַנדערע".

באַריכט פון פּעטערבורג איבער סאַזאָנאָווס סטראַשונעק אַז אויב עסטרייך וועט איינשלינגען סערביען, דעמאָלט וועט ער פירן קריג. דעם קיסרס נאָטיץ: „אַנו, זאָל ער!"

באַריכט פון רוים מיט א וואָרעניש איבער דער האַלטונג
פון איטאַליען, דעם קיסרס נאָטיץ: „דאָס איז לויטער באָלבערייַ.
און עס וועט שוין רעכט ווערן פון זיך".

בעטמאַן מעלדעט, אַז ער מיינט, אַז דייטשלאַנד באַדאַרף
דערווייל זיך האַלטן רואיק. דעם קיסרס נאָטיץ: „רו איז דער
ערשטער חוב פון א בירגער! נאָר רו, תמיד רק רו!!! א רואיקע
סאָביליזאַציע איז אויך עפּעס נייַס".

אין אָט דער דאָזיקער שטימונג איז דער קיסר אָנגעקומען
אין פּאָטסדאַם.

זיבעטער קאַפּיטל.

די קווינקלענדיקע.

ענגלאַנד איז געווען אויפגערעגט. וואָס איז דאָס פאַר אַ
קריגס=דיבוק אַרייַן אין אָט דער רואיקער נאַציע, וואָס האָט גע=
זלעבט פּאַציפיסטיש פון קלוגשאַפט, נייטראַל לויט דער לאַגע, פאָר=
זיכטיק ווי אַ ראַסע! זינט וואָכן רעדט מען און מען שרייבט פון
פרייוויליקע, האַרמאַטן, אַמוניציע, איידער אפילו אויפן קאָנטינענט
זיינען אָט די נעמען און בילדער געוואָרן פּאָפּולער. וואָס איז
געשען אַזוינס, וואָס האָט געקאָנט אויפרודערן די אינזלען?

איינער פון זיי, אירלאַנד, האָט זיך אַרויפגעוואָרפן אויפן צווייטן,
און אַז דער ליבעראַלער קאַבינעט האָט אים געוואָלט באַרואיקן
דורך פרייהייטן, האָט איינע פון זיינע פּראָווינצן מורד געווען און
ניט געוואָלט לאָזן דורכפירן די פרייהייטן. די פּראָטעסטאַנטן פון
אולסטער האָבן פּראָטעסטירט, מיט זייערע דרומדיקע ברידער
האָבן זיי ניט געוואָלט לעבן בשותפות. און זייער ווילן האָבן זיי
געוואָלט דורכפירן מיט באַריקאַדעס און ביקסן; ערשט אַז זייערע
ברידער פון דרום זיינען געוואָרן אַקטיוו, האָט מען פאַרבאָטן
אַרייַנצופירן קיין אירלאַנד געווער און אַמוניציע און אַרום די
ברעגעס געזוכט האַרמאַטן און מינעס. איבער דעם אויפשטאַנד אין
אולסטער האָט די רעגירונג שוין געוואָלט מבטל זיין דעם האָם=
רול, אָבער זי האָט מורא געהאַט פאַר אומרוען אין דרום. וואָס

זשע טוט מען? טראכטן דער קעניג און די מיניסטאָרן. זאָלן מיר באוויזן דער וועלט אַ בילד פון א בריטישן בירגער=קריג?

ווי זיי זיינען זיך אזוי מיישב, איז דורכגעפלויגן א נייע אומרואיקע בשורה דורך שטעט און גאסן: אין דעם סאָלדאַטן=לאַגער קאָרעג, וואו עס ווערן זינט לאַנגע צייטן אויסגעבילדעט זעלנער, איז געוואָרן אן אופשטאנד קעגן קריגס=מיניסטעריום. הויכע אָפיצערן האָבן געוואָלט אַראָפּווארפן א רעגירונג, וואָס איז געוועזן צו מילד אַנטקעגן אירלאַנד. זינט מענטשן געדיינקען, האָט אין ענגלאנד רעגירט פארשטאנד און צאָל. אויך פאנטאזיע און אווענטיורע, אָבער קיין מאָל ניט די שווערד. איצט האָט עס א בליץ געטאָן אפן אומרואיקן אינזל. אויך אין דער היים, עס האָט אויסגעדוכט, אז דער פּאַרלאַמענט, וואָס פון אים שטאמט די רע=גירונג, שטייט אין סכנה מצד עטלעכע אָפיצערן, מצד געדונגענע זעלנערס. מען האָט ניט געטרויט די אייגענע אויגן און אויערן. אַסקוויט האָט געראַטעוועט זיך און דעם קאבינעט. דורך דעם וואָס ער איז פלוצים אליין געוואָרן קריגס=מיניסטער.

אין אָט דעם טומל זיינען די שאָסן פון סאַראַיעוואָ פאר=הילכט געוואָרן. וואָס געהער זיך אָן צו אונז סערביען? האָט גע=זאָגט דער ענגלענדער פון גאס, האָט איבערגעדרייט זיין בלאט צייטונג און געזוכט די נייס פון בעלפאסט און קאָרעג. נאָר ווינ=ציק מענטשן האָבן געוואוסט, וואָס פאַר א מלחמות עס האָבן זיך דערווייל אָפּגעטאָן אין דעם קאבינעט. וואָסערע מלחמות אין דער נשמה פון די פירערס. בעצם איז דער קאבינעט באשטאנען פון פינף מענטשן; צוויי אנדערע זיינען געווען חשוב דורך זייער אָפּאָזיציע. פון די איבעריקע זיינען דריי געווען באַלאַסט אין מלובה=שיף און צוויי זעגלערס.

אַסקוויט, מיט א קאָפּ פון אַ דיקנס און מיט א כאראקטער פון א רוימער, קוקט מיט פּיקחותדיקע אויגן אין דער וועלט אריין, און אז ער רעדט, פורימט דער געגאָלטער מויל שאַרף די קאַלטע, געשטעלטע געדאנקען, וואָס ער באטיילט זיי מיטן איינגע=האלטענעם זשעסט פון אַן ענגלענדער. שטענדיק פעסט בא זיך׳ ניט צו גיך, אַ רעאַליסט, אָבער מיט א געוויסער מורא פאר

האסטיקע באשלוסן, זעט ער אויס מער ווי א פירער פון הויז. איידער פון קאבינעט. ער איז פאר א „בכבודיקן שלום" און קוקט זיך צוערשט צו צום קאָנפליקט פון דער ווייטנס. אפן אַלגעמיינעם שלום־קאָנגרעס פאר זעקס יאָרן האָט ער געזאָגט: „די גוואַלדיקע באוואָפענונגען ווערן געמאַכט ניט צוליב צירונג אָדער צוליב ווילונג, נייערט בכדי אויסגענוצט צו ווערן אין געהעריקן מאָמענט, אפשר בא א צופעליקן אויסבראָך פון טעמפּעראמענט".

לאָרד האָלדיין איז מער פאַרקלערט: אַ הומאַניסט, מיטן קאָפּ פון אַן אַלטן קאַרדינאַל פון טינטאָרעטאָ, א שווייגער. פאר דייטשלאנד האָט ער אַ שוואַכקייט: דערפאַר קען ער אויך בעסער די שוואַכע זייטן פון דייטשלאַנד. נאָכדעם ווי ער האָט שטודירט ליטעראַטור און פּעדאגאָגיק אין דייטשלאנד, אויסגעארבעט א פּלאַן פון טעכניקום אין לאָנדאָן לויטן בערלינער מוסטער, האָט אים קעניג עדוואַרד אָנגעטרויט דאָס קריגס־מיניסטעריום, בכדי ער זאָל פארגרעסערן די קליינע ענגלישע אַרמיי, איבערבויען דעם גענעראַל־שטאַב לויטן דייטשן שטייגער. — אַזוי האָט אים דער גורל אויסגעקליבן צו שמידן די כלי־זיין קעגן דעם לאנד, וואָס ער האָט ליב. נאָר ער איז געווען פעסט בא זיך צו באנוצן כלי־זיין נאָר על פי נויט און מיט א פארקלעמטן הארץ. איז ער פאר צוויי יאָרן געקומען צוריק פון בערלין, וואו ער האָט פאָרגעלייגט אַן אָפּמאַך וועגן באגרענעצן דעם פלאָט, אָבער ער האָט גאָרנישט געפועלט, ווייל טירפּיץ האָט סאַבאָטירט. די דאָזיקע פארהאנדלונגען זיינען אים באזונדערס שווער געוואָרן איבער די חלוקי דעות צווישן קיסר, קאַנצלער און אויבער־אַדמיראל, און געקומען צוריק איז ער אנטוישט מער אין די מענטשן, איידער אין די פאָרדערונגען. ער האָט אָנגעבאָטן א הסכם. געפונען האָט ער חשד. צי האָט ער ניט געמוזט אָנהייבן זאָרגן, וואָס מער מען איז אריין אין יולי?

נאָך בלאסער איז געוואָרן זיין גוטער פריינט סער עדווארד גריי, וואָס זינט אכט יאָר האָט ער, אלס אויסערן־מיניסטער, אָפּגעהאלטן פון מלחמה ניט נאָר ענגלאנד, נייערט אויך דעם

קאָנטינענט, אין אָט דעם סאמע אויסטערלישסטן ציווישן די פינף כאַראקטאָרן האָבן זיך צונויפגעמישט די נאַציאָנאלע דאגות פון אן ענגלענדער, וואָס האָט בא איטלעכן קריג געזען א סכנה פאַר זיין לאנד, וואָס איז געווען אף פיר פינפטל אָנגעוויזן אפן אריינפיר פון ברויט, מיט די געדאנקען פון אן אייראָפייער און די וואונשן פון אַ קריסט, און דאָס אַלץ האָט אים געבראכט צו א פאַציפיסטישער האַלטונג, ווי קיין איין מלוכה־מאַן אין אייראָפע האָט זיך ניט געטאָרט ערלויבן און וואָס זיין אייגענע פּאָליטיק האָט קענן אלע גוטע כוונות שטענדיק געמוזט פון איר אָפּטרעטן.

ער האָט זיך געהאַלטן אָפּגעזונדערט, אין דער געזעלשאפט כמעט ניט צו טרעפן, דורך שרעקלעכע אומגליקן האָט ער גע־האַט אָנגעוואָרן זיין פרוי און זיין ברודער א ליבהאָבער פון פויגלען און פון פיש־פאנג, האָט מער ליב געהאט צו דעקלאמירן סענטימענטאלע פּאָעזיע איידער צו האלטן פּאַרלאַמענטאַרישע רעדעס. ער פאָרט ווינציק ארום, רעדט קיין פרעמדע שפראך ניט, האָדעוועט קיניגלעך אין דאָרף. האָט ליב קינדער. שווייגט א סך. רעדט ער אָבער אין אונטער־הויז, ווערט אלצדינג שטיל, וואָרום ער רעדט אין א מערקווערדיק שיינעם סטיל, אָן צו אַכטן אף דער גאלעריע, און זאָגט ארויס מאָדערנע אידייען אין דעם פאָרם פון אן אַלט־ענגלישן לאָרד.

פונדעסטוועגן איז ער ניט געווען שטארק גענוג, כדי אין דער אַנאַרכיע פון אייראָפּע זיך ארויסצומאכן פון דער נעץ פון די בונדן, און ער איז אוועק צו ווייט פון ברעג, אזוי אז א ניט־געוויינטלעכער ווינט האָט דאָך געקאָנט דערגרייכן זיין שיף. וואָרום אויך אים פארכאפּט דער חשד פון אלעמען קעגן אלעמען, און נאָכדעם ווי אין בערלין האָט מען אָפּגעוואָרפן האָלדיינס פּלענער, און די סכנה פון דייטשן פלאָט איז אלץ מער געוואקסן, איז ער אוועק אזוי ווייט, אז ער האָט פון קעניג עדואַרדס אַלטע אָפּריידן מיט פראנקרייך געמאכט איין אָפּמאך, וואָס לויט אים האָט ענגלאנד בא געוויסע תנאים, ווען א דריטער וועט אָנפאלן,

באַדאַרפט נעמען אף זיך דעם שוץ פון דעם פראַנצויזישן צפון־ברעג. דער איינציקער דאָקומענט, וואָס אין דעם האָט ער פאַר־בונדן זיין פאָטערלאַנד צוליב קריג, איז געווען א בריוו צום אמבאַסאַדאָר קאַמבאָן, וואָס אין אים האָט ער צוגעזאָגט, אז אויב פראַנקרייך וועט שטיין אין גרויסער סכנה, וועט מען זיך צוזאַ־מען מיישב זיין, צי מען זאָל בשותפות ארויסטרעטן.

אָבער שוין מיט דעם דאָזיקן אנטשיידנדיקן בריוו, וואָס איז געווען געשריבן אָן דעם וויסן פון קאַבינעט, און נאָר עטלעכע מיניסטאָרן האָבן פון אים געוואוסט, האָט ער איבערגעגעבן מער פון דער פרייהייט פון ענגלאַנד, וויפיל עס איז געווען אין אים געשריבן. ער אליין האָט געגלויבט אין „פרייער האַנט"; אין דער אמתן האָט ער ענגלאַנד געבונדן מאָראַליש. צי האָבן ניט די אָפיציעלע באַראַטונגען, און נאָך מער די פריוואַטע פאַרבריד־רונגען פון גענעראַלן פון שטאַב און פון פלאָט, געשאַפן א לופט, וואָס האָט געמוזט פאַוואָליע פאַרשטיקן דעם פרייען אָטעם פון אויסערן־מיניסטער? א גרויסער ענגלישער היסטאָריקער, גוטש, רעדט מכח „פאַקטישע התחייבותן" אפילו דאָרט, וואו קיין פאָר־מאַלע זיינען נים געווען. ללאָיד־דזשאָרדזש רעדט מכח א „התחייבות פון כבוד וועגן". טשערטשיל אפילו מכח א „לאַגע, ווען מיר האָבן געהאַט נאָר די התחייבותן, אָבער ניט דעם נוצן פון א פאַרבינדעטן... מיר זיינען מאָראַליש געווען מחויב צו קומען פראַנקרייך צו הילף".

אז דאָס קעניגלעכע פאָר־פאָלק האָט אין אפריל **1914** באַזוכט פאַריז און גריי האָט זיך געשפירט נאָענט צו די קאָנ־טינענט אינטערעסן, האָט ער אויסגעמיטן צו פאַרבינדן זיך מער, ער האָט אָבער ניט געקאָנט שטערן דעם פלאָט אין יוני זיך צונויפצורעדן מיט די רוסן אין דעם זין, אז ענגלאַנד — נאָך אלץ אין פאַל פון א פאַרטיידיקונגס־מלחמה — באַדאַרף „פעסט־האַלטן אין צפון־ים" א טייל פון דייטשן פלאָט. ער האָט ניט געקאָנט שטערן, אז בעת ער האָט גערעדט און געחלומט וועגן שלום און הסכם, זאָלן די לייט פון גענעראַל־שטאַב, און בראש פון זיי סער הענרי ווילסאָן, איינשטעלן זייערע מענטשן אף

מלחמה און ספּעציעל קעגן דײַטשלאַנד. ער האָט ניט געקאָנט שטערן, אַז עס זאָלן אויסגעאַרבעט ווערן ביז אין די לעצטע פּרטים די פּלענער, ווי אַזוי אַרויסצוזעצן אַפן ברעג זעקס דיוויזיעס, און אַז עס זאָל שטענדיק וואַקסן די גוטפרײַנטשאַפט צווישן די גענעראַל- און אַדמיראַל-שטאַבן. דער רוסישער אַמבאַסאַדאָר האָט זומער 1914 געקאָנט שרײַבן אַהיים: „איך בין מסופק, צי עס לאָזט זיך געפינען אַ שטאַרקערע גאַראַנטיע פאַר בשותּפישע מיליטערישע אָפּעראַציעס אין פאַל פון א קריג, ווי דער גײַסט פון דער דאָזיקער אַנטאַנטע, ווי ער ווײַזט זיך איצט אַרויס, פאַרשטאַרקט דורך די מיליטערישע אָפּרײַדן". בכן איז פאַר גריי און פאַר זײַן רעגירונג געבליבן דער אײנציקער אויסוועג „ניט צו קוקן די פאַקטן אין די אויגן אַרײַן", צו מאַכן זיך ניט וויסנדיק און, ווי זײַנע קאָנסערוואַטיווע געגנער האָבן געטענהט, ווײַטער „צו זיצן ניט אַנטשלאָסן און צו פּרואוון זײַן גוטפרײַנט מיט אַלע צדדים".

אַזוי איז דאָס געשען, אַז ווען מען האָט אים אין פרי-יאָר 1914 אָנגעפרעגט אין אונטערהויז, צי עס זײַנען פאַראַן אָפּמאַכן מיט רוסלאַנד, האָט ער דאָס אָפּגעלייקנט. שפּעטער האָט ער זיך אַזוי פאַרטײדיקט: „פּאָליטישע התחייבותן טאָר מען ניט האַלטן בסוד; צוגרייטונגען פון אַרמיי און פלאָט צוליב מעגלעכע מלחמות זײַנען נויטווענדיק, מען מוז זיי אָבער האַלטן בסוד. אין אונזער פאַל האָט מען געזאָרגט דערפאַר, אַז די דאָזיקע הכנות זאָלן ניט אַרײַננעמען אין זיך קיין פּאָליטישע התחייבותן". אַז דאָס איז געווען דער פאָרמאַלער אמת, באַווײַזט פון דאָסניי, ווי אַלע לענדער פון אייראָפּע זײַנען געווען ניט געשיצט, ווי אַלע מיניסטאָרן האָבן זיך געשראָקן און געסטאַרעט זיך אויסצובאַהאַלטן זיך הינטער די האַרמאַטן, וואָרום אַהין האָט זיי געשפּאַרט די אַלגעמיינע אַנאַרכיע פון אייראָפּע.

דאָס דאָזיקע פאָלק פון סוחרים, וואָס האָט קיין מאָל ניט געטאָרט ווינטשן זיך, אַז דער גרעסטער קונה זײַנער זאָל אומקומען, האָט געמוזט, ניט געקוקט אויף דער אַלץ וואַקסנדיקער קאָנקורענץ, סטאַרען זיך אײַנצושטעלן צווישן זיך און צווישן דײַטש-

לאנד אַ פאַרהעלטעניש ווי פאַרצייטן צווישן ספּאַרטאַ און אַטען: „מיר וועלן קיין מאָל ניט צולאָזן דעם חורבן פון אַטען", אַזוי האָט ספּאַרטאַ אָפּגעוואָרפן דעם פאָרשלאָג פון טעבען. „וואָרום גריכנלאַנד אָן אַטען איז אַ מענטש נאָר מיט איין אויג". מען האָט דעם קיסר און זיין אימפּעריע אויפן אינזל ניט געליבט; אָבער ווען אַ געפאַלנטן אָנפאַל האָט קיינער ניט גערירט און אפילו ניט געטראַכט.

פונדעסטוועגן האָט גריי געוואוסט, ווי גרינג עס איז בײַ דעם ליגנערישן און נאַיוון שטאַנד פון דעם אינטערנאַציאָנאַלן רעכט, אַז עס זאָל קאָנען באַשולדיקן דעם אַנדערן אין צוגרייטן אַן אָנפאַל גראָד דער, וואָס האָט דעם אָנפאַל געמאַכט אָדער געוואָלט מאַכן.

ללאָיד דזשאָרדזש איז געווען אין קאַבינעט אַ קעלט, דאָס הייסט אַ שטיקל דיכטער, דערצו נאָך, ווי אַ זון פון אַן אָרימען וועבער, אַ קענער פון פאָלק. אין אים האָט זיך פאַראייניקט איבערגעשפּיצטקייט און פאָלקסטימלעכקייט, בערייטוויליקייט און ענערגיע אין אַזאַ מאָס, אַז ער האָט בהדרגה געמוזט ווערן דער פירער. ער איז געווען אין גאַנצן געשטעלט אויף לעבנס-געניטשאַפט, פונקט ווי אַסקוויט אויף דער טעאָריע פון רעכט, אַזוי דעמאַגאָגיש און ביפאַל-זוכעריש, ווי גריי איז אויסגערעכנט, רודף-שלומדיק און איינזאַם. צום בעסטן האָט ער געקאָנט טראַכטן מיט די אויגן און האָט זיך געזוכט ידיעות מכח געזעץ-פּראָיעקטן איבער דעם פּלאַץ אָדער קוילן-גרובן אויפן אָרט גופא, אויפן ים אָדער אין די גרובן, בײַ די דייטשן האָט ער שטודירט סאָציאַלע פראַגן. אָבער די בעסטע זייטן פון דאָזיקן פאָלק זיינען אים געבליבן פרעמד, ווייל ער האָט ניט געהאַט קיין טעם פאַר קונסט און וויסנשאַפט, און ער האָט פונקט אַזוי ווייניק געקאָנט ליידן די דייטשן ווי די פראַנצויזן. פונדעסטוועגן האָט ער געזען קלאָר און האָט שוין מיט זעקס יאָר צוריק געפרעגט זיינע לאַנדסלייט: „קענט איר דען ניט פאַרשטיין, אַז דייטשלאַנד מעג זיין אומרו-איק? וואָלט איר אַליין ניט באַוואָפנט זיך און געבויט, אויב אייער לאַנד וואָלט געווען אַזוי איינגעשפּאַרט צווישן שונאים אין פאַל

פון אַן אייראָפּייאישן קריג!״ אַלע מאָל האָט ער געהאַלטן פאַר ניט קלוג דאָס כסדרדיקע סטאַרען זיך איבערצוזאָגן איינע די אַנדערע און באַוואָפענען זיך. צווישן די מיטגלידער פון קאַבינעט איז ער געווען צום ווינציקסטן וועלט=מאַן און אויך צום ווינציקסטן טיפּישער ענגלענדער.

דער לעצטער איז געווען ביירעס, טשערטשיל, אַן אור=אייניקל פון הערצאָג פון מאַלבאָראָ, האַלב=אַמעריקאַנער לויטן בלוט און קענער פון דער וועלט, איז געווען גוטה צו שטאַרקן דאָס לאַנד, וואָס האָט אים געהאָלפן צו ווערן גרויס. ניט טיף ווי גריי אָדער רואיק ווי אַסקוויט, ניט גרונטיק ווי האָלדיין און ניט קיין פאָלקס=מענטש ווי ללאָיד דזשאָרדזש, האָט ער זיך אַ פּאָר צענדליק יאָר אַרומגעדרייט ווי אַ האַלבער אוואַנטיוריסט, אויסגעפּרואווט כלערליי געביטן: ליטעראַטור און קונסט און וויסנשאַפט און טעכניק און קריג; אויסגעווען אַ וועלט, געשריבן ביכער איבער אַרמיי=פאַרוואַלטונג און איבער פרייען האַנדל, צוגלייך שטענדיק איבער זיך אַליין, שטענדיק פאַנטאַכטיש, שטענדיק שאַרף=לאָגיק, גיכפּיסיק. אין אויפבוי פון ענגלישן פלאָט האָט ער אַ סך אויפגעטאָן, ווי אַ מענטש אַ דרייסטער איז דער קריג אים געווען נאָענט; ער און ענווער פּאַשאַ זיינען דעמאָלט געווען די איינציקע מיניסטאָרן אין אייראָפּע, וואָס האָבן געקעמפט ווי סאָלדאַטן אויפן פראָנט.

צווישן די פינף קאַבינעטן אין אייראָפּע, וואָס האָבן געהאַט די דעה, האָט דער ענגלישער, וואָס די דערמאָנטע פינף האָבן אין אים געהאַט די באַשטימענדיקע דעה, ווינציקער פון אַלע געוואָלט מלחמה, צום לייגנסטן זיך אַנטקעגן געשטעלט און דאָך זי ניט פאַרהאַלטן. הגם גראַד דער דאָזיקער קאַבינעט וואָלט זי געקאָנט פאַרהאַלטן

*

זינט אָנדערטהאַלבן יאָר איז אין לאָנדאָן געזעסן אַ נייער אַמבאַסאַדאָר, וואָס איז אין לאָנדאָן געווען באַליבט, אין בערלין פאַרהאַסט. פירשט ליכנאָווסקי. וואָס אים איז דאָס לאַנד פון זיין

מיסיע געווען כמעט אזוי ליב ווי זײַן פאָטערלאַנד. האָט שטענ־
דיק געקעמפט קעגן די רעזולטאַטן פון דעם דײַטשן פלאַטן־בוי,
וואָס איז געווען געווענדט קעגן ענגלאַנד, און קעגן דער פרײַנט־
שאַפט פון דײַטשלאַנד מיט עסטרײַך. דאָס, וואָס ער האָט ענג־
לאַנד מער ליב געהאַט ווי עסטרײַך, איז געווען א פּעלער נאָר
דערפאַר, ווײַל ער איז ניט דערגאַנגען ביז צום שפּיץ, וואָס פון
אים האָט מען געקאָנט איבערבויען בכלל די דײַטשע פּאָליטיק.
אומאָפּהײַנגיקער ווי זײַנע קאָלעגן דורך ראַנג, פאַרמעגן און דורך
פרײַנטשאַפט צום קיסר, וואָס האָט אים געדוצט און געבעטן בא
אים פריוואַטע באַריכטן. האָט דער פירשט געפּרואווט צו פירן
צענטראַל־פּאָליטיק פון דער פּעריפעריע אויס. האָט דורך דעם
פאַרמערט זײַנע שונאים אין מיניסטעריום און געמאַכט שווערער
זײַנע גוטע פרײַנט צו ווירקן פאַר אים.

ליכנאָווסקי האָט דער ערשטער אַרײַנגעטראָגן אין דעם
ענין דעם טאָן פון אן אייראָפּייער, ער שרײַבט תיכף קיין בער־
לין, אז עס וועט „שווער אנקומען אַרויסצושטעלן די גאַנצע סער־
בישע נאַציע ווי א פאָלק פון רוצחים און מערדער... די עסט־
רײַכישע פּאָליטיק דאַרף מען באַטראַכטן ווי אן אוואַנטיוריסטישע,
ווײַל זי קאָן ניט ראַדיקאַל פאַרענטפערן דעם פּראָבלעם און ניט
האַבן אויף די גרויס־סערבישע באַוועגונג.” כסדר וואָרנט ער נאָך
מאַרט פאַרן אולטימאַטום קעגן שטיצן די באַלקאַנישע אוואַנטיו־
רע: „וואָס איז שייך דער לאָקאַליזירונג פונם קריג.... וועט איר
דאָך מודה זײַן, אַז דאָס געהער אַרײַן אין געביט פון די פרומע
וואונשן. דערפאַר האַלט איך, אַז מען מוז אָנווענדן אַלץ, אַז די
עסטרײַכישע פאָדערונגען זאָלן אַזוי פאָרמולירט ווערן, אַז בא א
געוויסן דרוק מצד פּעטערבורג און לאָנדאָן זאָל מען זיי אין
בעלגראַד קאָנען אָננעמען, און ניט אַז זיי זאָלן פירן צו א קריג”...
די דאָזיקע התראות, וואָס צו זיי זײַנען אין דער אַנדער וואָך
צוגעקומען נאָך, גיבן דעם פירשט ליכנאָווסקי אַ בכבודיקן אָרט
אין דער געשיכטע צווישן די דרײַ דײַטשע דיפּלאָמאַטן, וואָס
האָבן ריכטיק געזען.

יאַגאָוו. וואָס האָט שוין אויך לאַנג ניט נעגלויבט אין עסטרייך, הגם ער האָט געפירט די אַלטע פּאָליטיק, האָט גע־טענעט: ווין איז אָפּגעשוואַכט דורך די קריזיסן אפן באַלקאַן, דעריבער מוזן מיר זי שטיצן. „מען וועט אין פּעטערבורג זיך א ביסל בייזערן, אָבער אין עצם איז רוסלאַנד איצט ניט גרייט צו מלחמה. פראַנקרייך און ענגלאַנד וועלן אויך ניט וועלן קריג... דערווייל וועט אונזער גרופּע אלץ שוואַכער... קאָן מען ניט דערגרייכן די לאָקאַליזירונג, און רוסלאַנד פאַלט אָן אַף עסטרייך. קאָנען מיר דעמאָלט ניט לאָזן עסטרייך פאַלן א קרבן... איך וויל ניט קיין פאַרהיט־קריג, אָבער ווען דער קאַמף זאָל אויסברעכן, טאָרן מיר ניט זיך אַרויסמאַכן".

זינט דעם אָנהייב פון דעם קריזיס ווערט דערציילט בכח אלע אייראָפּייאישע דיפּלאָמאַטן, אַז זיי האָבן זיך געהאַלטן שטייף. בפרט ווערט גערימט בערכטהאָלדס „זייער גוטע שטימונג". מכח ליכנאָווסקין אָבער מעלדן אַלע פרעמדע דיפּלאָמאַטן שוין זינט אָנהייב יולי, אַז ער האָט „אויסגעזען שטאַרק פאַרדאגעט" — דאָס איז געווים א שבח פאַר אים. דאָס, וואָס ער האָט זיך גוט געקאָנט צופרידן מיט גריי, ניט געקוקט אַף זייער גאָר פאַר־שיידענעם לעבנס־פיר, איז פאַר ביידן א גוטער סימן. צוזאַמען האָבן זיי אקאָרשט געהאַט פאַרענטפערט צוויי האַרבע פּראָבלעמען, וואָס מען האָט מכח דעם פאַרהאַנדלט יאָרן לאַנג: וועגן פּאָדער־אַזיען און פּאָרטוגעזיש אַפריקע. זיי האָבן בכן געקאָנט זיין אָפּע־נער קעגן אַנאַנד, ווי א וואָסער עס איז אַנדער פּאָר דיפּלאָמאַטן. אַף א דירעקטער פראַגע גיט גריי דעם אמבאַסאַדאָר א דירעקטן ענטפער: קיין פאָרמאַלע אפמאַכן האָט ענגלאַנד מיט קיינעם ניט; נאָר די באַציאונגען מיט פראַנקרייך און רוסלאַנד זיינען „זייער אינטים".

גריי האָט לויט זיין גאַנצן מהות באַדאַרפט זיין געשטימט קעגן סערביען. בלוטיקע פאַרברעכנס און סקאַנדאַלן זיינען געלעגן אַף דער דינאַסטיע. פונדעסטוועגן זיינען זיינע ערשטע ווערטער איבער דעם אולטימאַטום געווען: „די דאָזיקע נאָטע שטייגט אריי־

בער אלץ. וואָס איך האָב ביז אַהער געזען פון דעם מין... דאָס איז דער שרעקלעכסטער דאָקומענט, וואָס א מלוכה האָט ווען עס איז געשיקט צו אן אומאָפּהייננגיקער מלוכה".

דאָס האָט ער געזאָגט צום אמבאַסאָדאָר פון עסטרייך מענסדאָרף, אַ פארשטאנדיקן עסטרייכישן גראף. דער דאָזיקער און דער דייטשיער און דער רוסישער אַמבאסאדאָר זיינען קרובים און מוזן באלד, געטריבן פון זייער מיסיע, ווערן שונאים; פונקט אַזוי ווי די דריי מושלים נוצן אוים די קרובישאַפט, בכדי צו צע־רייסן די ברידערשאַפט פון די פעלקער. און איצט טוט גריי אין מיטן אלע דיפלאָמאַטישע קונצן דער ערשטער אין אייראפּע דאָס נאַטירלעכע: ער רעדט מיט ליכנאָווסקין מכח די שרעקנס פון א קריג צווישן די פיר: „ווער עס וועט אויך בלייבן זיגער פון אזא קריג, איינס איז זיכער: אַלע וועלן זיין אויסגעמאַטערט און בדלות, אינדוסטריע און האַנדל וועלן חרוב ווערן, קאַפּיטאַל־קראפט צענישטעט; די ארבעטסלאָזיקייט וועט ארויסרופן רעוואָלוציאנערע באוועגונגען".

אין די דאָזיקע צוויי ערשטע טעג, באאומרואיקט באזונ־דערס דורך די ידיעות פון דער פעטסקייט אין פעטערבורג, רעדט גריי געוועגדט צו דריי זייטן: צום סערב דורך זיין פארטרעטער: „מיין עצה איז, אָנצונעמען ווי ווייט מעגלעך. אָבער אויך אָנ־פרעגן די מיינונג פון אַנדערע מיסיעס". צום עסטרייכער: „איצט גייט עס דערין, צו פרואוון, וואָס עס לאָזט זיך נאָך טאָן, בכדי אָפּצווענדן די סכנה". צום דייטש: „איך בין מודה, אַז עסטרייך מעג פאַרלאַנגען באַפרידיקונג און אויך די באַשטראָפונג פון אלע פערזאָנען, וואָס שטייען אין פארבינדונג מיטן מאָרד... איך... בין זיכער, אַז נאָך דער עסטרייכישער מאָביליזאַציע וועט קומען די רוסישע. דעמאָלט, דוכט מיר, איז געקומען דער מאָמענט, אַז מיר זאָלן מיט אייך און מיט פראנקרייך און איטאליען זוכן צו פארמיטלען צווישן עסטרייך און רוסלאַנד. אָן אייער מיטהילף וועט קיין שום פארמיטלונג גאָרנישט ניט פועלן".

אַ טיפּישער ביישפּיל פון אינטערנאַציאָנאלער פארמיטלונג; אַ באווייז, אַז דער דאָזיקער ענגלענדער האָט געשטעלט דעם

שלום פון אייראפע העכער פאר דער סיסטעם פון די בונדן און גלייכוואָג.

ביידע אמבאסאדאָרן טעלעגראפירן צו זייערע מיניסטעריומס. אָבער ליכנאָווסקי שרייבט צו די ממש נביאישע ווערטער: „גרייס פארשלאג איז די איינציקע מעגלעכקייט אויסצומיידן א וועלט-קריג, וואָס בא אים שטעלן מיר איין אין קאָן אלץ און קאָנען גאָר-נישט ניט געווינען... אויב פראנקרייך ווערט אריינגעצויגן, קאָן ענגלאַנד ניט בלייבן גלייכגילטיק“.

צוגלייך ווענדט זיך גריי קיין פעטערבורג: „דאָ, מיין איך, וועט די עפנטלעכע מיינונג ניט האַלטן פאר גוט, אויב מיר וועלן אָנהייבן קריג צוליב דעם סערבישן סכסוך. זאָל אבער דער קריג אויסברעכן, קאָנען מיר... ווערן אַריינגעצויגן, און איך מי זיך ניט צו דערלאָזן צו קריג... די איינציקע מעגלעכקייט פון שלום איז, אַז די איבעריקע פיר גרויסע מלוכות זאָלן אַלע צו-זאַמען ווענדן זיך צו עסטרייך און רוסלאַנד מיט דער פאָדערונג, זיי זאָלן ניט אַריבערטרעטן די גרענעצן. אויב דייטשלאַנד וועט דערויף מסכים זיין, בין איך זיכער, אז פראנקרייך און מיר וועלן אַרויסטרעטן אין דעם זין“.

אַזוי האָט דער דייטשער אַמבאַסאַדאָר געמעלדעט אין זיין מיניסטעריום פאר א השערה דאָס, וואָס דער ענגלישער מיניס-טער האָט געגעבן צו וויסן זיינע אמבאסאַדאָרן, אויך דעם בער-לינער, ווי אַ מעגלעכקייט: אין פאל פון א קריג וועט ענגלאַנד מסתמא ניט קאָנען בלייבן נייטראל.

דאָ הייבט זיך אָן דער טראגישער פלאָנטער. זינט יענעם טאָג לאָזט גרייען ניט רוען די פראגע: — צי זאָל איך זאָגן אָפן פאר גאָר דער וועלט, פאר דייטשלאַנד דאָס, וואָס איך האָב געלאָזט וויסן בסוד מיינע אַמבאַסאַדאָרן, אַז ענגלאַנד וועט אין פאל פון קריג זיך מאָביליזירן, כדי דייטשלאַנד זאָל מורא קריגן און גיין צוריק? פאריז און פעטערבורג ווארטן אף אונזער אויס-לייזנדיק וואָרט. געבן א וואָרט טאָר איך ניט, וואָרום נאָר דער פארלאַמענט קאָן באַשליסן די לעבנס-פראגע: בינד איך היינט

מײַן לאַנד דורך א יאָ, קאָן מאָרגן דאָס לאַנד זיך אָפּטרײַסלען פון מיר, וואָרום ניט איך און ניט אַסקוויט ווייסן ניט, וואָס עס וועט זאָגן דער מענטש פון גאַס, די פרעסע, דער פּאַרלאַמענט, ווען עס וועט האַלטן אַזוי ווײַט. אַלץ וועט זײַן געוועגדט דעמאָלט פון די אומשטאַנדן, ווער עס וועט אויסזען דער באַעוולטער.

— און פונדעסטוועגן האָב איך באַדאַרפט סטראַשען! טראַכט ער ווײַטער. אין בערלין און אין ווין טרײַבן די מיליטער־לײַט צו מלחמה, און די גוואַלדיקע דײַטשע אַרמײַ, וואָס איז בעסער צוגעגרייט, אײדער אירע שונאים, קאָן האָפן אף א נצחון איבער דעם צווייבונד, אבער ניט איבערן דרייבונד.

דעם הויפּט־פונקט פון די דאָזיקע אינעווייניקסטע מלחמות האָט גריי שפּעטער געשילדערט מיט די ווערטער: „א סכנה האָט פאַר מיר געשוועבט, אַזוי מאָומדיק, אז איטלעך וואָרט האָט באַדאַרפט זײַן אויסגערעכנט... זי צו פאַרהיטן: נעמלעך אז פראַנקרײַך און רוסלאַנד זאָלן זיך ניט אַרײַנוואַרפן אין א קריג מיט דײַטשלאַנד מיט דעם חשבון, אז מיר וועלן זיי אונטערשטיצן; אָבער די דאָזיקע אונטערשטיצונג וועט זיך ניט לאָזן פאַרווירקלעכן, און דערנאָך, אז עס וועט שוין זײַן צו שפּעט, וועט מען אף אונז אַרופוואַרפן די אחריות, אז מיר זאָלן האָבן זיי אַרײַנגענאַרט אין דעם געפערלעכן קריג״.

אַזוי ווי אין דער אַלטער טראַגעדיע ווערט דאָ קלאָר די פאַריאַושטע לאַגע פון א מענטשן, וואָס זוכט מיט אַלע כחות פון הארץ און גײַסט אויסצומײַדן דאָס פאַלשע, וואָס די צעשטערנדיקע רעזולטאַטן פון דעם זעט ער דײַטלעך פאַראויס; ער איז אָבער, אַלץ אײנס וואָס ער טוט, דורכן גורל געצוואונגען צו טאָן דאָס פאַלשע, און דאָס מחמת א שוואַכקײַט. ווײַל מיט יאָרן צוריק האָט ער צוגעזאָגט מיט האַלבע ווערטער. קלײן איז די שולד, ריין איז דער ווילן, גרויס דער פּלאָנטער, עכט דאָס שטרעבן, טראַגיש דער סוף: פּונקט ווי אין דער טראַגעדיע פון עסכילאָס.

אכטער קאפיטל.

די ווארטנדיקע.

אין עקספרעס־צוג זיצט א מענטש. דריי טעג און דריי נעכט איינער אליין, טראכט, פיבערט: איזוואָלסקים מוח איז דער געפיניקטסטער מוח יענע טעג אין איראָפּע, זיין האַרץ איז דאָס ליידנשאַפטלעכסטע. ווי א סימבאָל שטורעמט ער גראד איצט פון פעטערבורג קיין פאריז, דורך דייטשלאַנד: ווי דער קוריער פון שרעק, אַזוי לאַנג געוואונטשן דעם מאָמענט, אַזוי געשפּירט — און דאָך צו פרי! ווייל זיין גאַנצער מהות האָט געלעכצט נאָכן דאָזיקן קריג, האָט ער שטענדיק געוואָרנט פאר א צו פריען אויס־בראָך, פאר האַרטוויגס אינטריגעס אין בעלגראד. ניט פאר 1917, און נאָר בא גינסטיקע תנאים. די צייט האָט באַדאַרפט עסטרייך קרישלדיק מאַכן: דעמאָלט וואָלט געקומען איזוואלסקים גרויסע שעה! נאָר היינט? צי וועט מען אין פּאַריז האָבן צו פיל מוט, צי צו ווינציק? אָפּגענאַרט אפשר אף א פּאָר יאָר, אף א פּאָר שעה געוויס! וואָלט די דעפּעשע אָנגעקומען פון בעלגראד קיין פּעטערבורג מיט צוויי שעה פריער, וואלט ער באַלד מיטגעפאָרן מיט דער „פראנס". קיינער וואָלט אים ניט פארהאלטן דאָ, וואו זיינע תלמידים און אפילו זיינע שונאים האָבן אים גוט גע־קאָנט פאַרבייטן; בא דער זייט פונם פּרעזידענט וואָלט ער פאר־בראַכט אָט די וויכטיקסטע טעג פון לעבן, אזעלכע רייכע שעהן, וואָס קערן זיך קיין מאָל ניט אום. ווען ער וואָלט מיט ביידע פירערס פון פראנקרייך געקאָנט אויסחשבונען יעדער גאַנג חי אפּן שאַך־ברעט, יעדער בשותפותדיקן שריט אויספּרובירן, באַשליסן!

נאָך אפן וואַרשעווער וואקזאַל האָט פּאַלעאָלאָג געשוואָרן, אַז דאָס איז דער ריכטיקער מאָמענט: „דאָס מאָל איז מלחמה". האָט ער געזאָגט שטילערהייט. אָבער ער האָט דאָך ניט געהאַט דעם פּערזענלעכן מאָטיוו: נקמה! דאָס איז געווען דער רוף פון דער נשמה, וואָס האָט זינט פינף יאָר כסדר געקלונגען אין קאָפּ פון רוסישן מלוכה־מאַן.

ער זעט אויס ווי א פּאַשאַ, מען מאלט זיך אים אויס ווי אַ בעל־הבית פון לייב־שקלאפן; האַרטער קאָפּ, ברוטאלע געמבע, גראבע ליפּן, וואָס קאָנען זיך ארייגזויגן אין רויב: אלץ דערמאנט אָן דער לעגענדע פון דעם פינסטערן רוסלאנד מיט בייטש, בראנפן, ווייבער. איבער דעם אבער איז געוואָרפן א פארלאַנג, א פאַרלאַנג נאָך נקמה.

עס זיינען איצט פאַרביי זעקס יאָר, איז ער געזעסן אין בוכלאו׳ א מערישן שלאָס, ווי א גאַסט אין הויכן לענשטול באם קאמין פון גראף בערכטהאָלד. ליכט האָבן געברענט, קאַווע איז געווען סערווירט, די דינערס נים צו זען, טירן צוגעמאַכט: דעמאָלט האָט ער זיך געלאָזט אָפּנאַרן פון גראף ערנטאַל. האָט נים גאָרטשאַקאָווס שאָטן דורכגעשוועבט דורכן צימער? מיט דרייסיק יאָר צוריק האָט יענער געהאַט אָפּגעשלאָסן א געהיימען אָפּמאַכן מיט עסטרייך: ווען זי וועט אמאל די צוויי טערקישע פּראָווינצן באָסניען און הערצעגאווינע. וואָס זי האָט איבערגענומען צו פארוואלטן, צונעמען פאר זיך, זאָל רוסלאַנד שווייגן; דאָס נעמלעבע וועט עסטרייך שווייגן, ווען רוסלאַנד וועט רעווידירן דעם אָפּמאך מכח די ים־דורכגוסן. דעמאָלט איז געווען דער מאָמענט, מקיים צו זיין דעם אלטן אָפּרייד, וואָס די וואָס האָבן אים אָפּגעשלאָסן פוילן שוין לאַנג אין דער ערד.

און דאָך האָט ער זיך געלאָזט בא אָט דעם קאמין אָפּנאַרן פון עסטרייכער, האט זיך נים געקאָנט אויסבאהאלטן פאר די אָנפראגעס אין דומע — און האָט געמוזט גיין.

נקמה פאר בוכלאו! דאָס איז פון דעמאָלט אָן זיין געדאנק. זיין שונאס א תלמיד, וואָס שוין אין פּעטערבורג האָט ער אים נים געקאָנט אַריבערטראָגן, דער בעל־הבית פון הויז בא יענער באַגעגעניש, גראף בערכטהאלד איז דערווייל געוואָרן עסטרייכישער אויסערן־מיניסטער. צו צעקלאַפּן אים, צו מאַכן אויס עסטרייך, ווען די רעכטע שעה וועט קומען — דאָס ווערט איצט דער באַוועגער פון אַלע זיינע מעשים. און ער אינטריגירט מיט די סערבן, גיט אונטער חשק טיטאָני צו גיין אף טריפּאלי, רייצט אוף דעם באלקאַן צו מלחמה קעגן סטאַמבול, ד.ה. קעגן עסט־

רייך, און ווידער אמאל רומעניען; ווערט אַמבאַסאַדאָר אין פּאריז, כדי איינצומענען מיט פראנקרייך. מיט קאַיאָ קאָן מען גארנישט אויספירן, דעם פּחדן און דעם פריינט פון די דייטשן. אָבער דערנאָך קומט פּואַנקארע, דער לעבלעכער הער לואי גייט אוועק פון פּעטערבורג, אַלע פּאסטנס ווערן באַזעצט מיט אָנהייגער פון צאר, פּואנקאַרע ווערט פּרעזידענט, זיין השפּעה וואקסט כסדר, אָנשטאט צו פאלן, ער איז שטאַרק געפעלן דעם צאר אין פּאריז, און אז איזוואלסקי האָט אים באוויזן זיין נייעם אופּטו, דער פּאַרבאָרגענעם סערביש-בולגארישן אָפּמאך קעגן די טערקן, רופט פּואַנקאַרע אויס, נאָך איידער ער האָט געענדיקט לייענען דעם דאָקומענט: „דאָס איז דער אינסטרומענט פון קריג!“ דערנאָך זאָגט ער צום רוס; „אויב דער צוזאמענשטויס זאָל ארויסרופן אַן אריינמישונג פון דייטשלאַנד,... דעמאָלט וועלן מיר אויך א מינוט ניט זאַמען צו טאָן אונזער התחייבות קעגן רוסלאַנד“. נאַטירלעך האָט ער באַטאָנט, אז פריער מוז דייטשלאַנד אָנפאלן.

זינט אַגאַדיר און זינט דעם שמועס פון ביידע פארבינדעטע האָט זיך אין פראַנקרייך ווידער אופגעכאַפּט דער געדאַנק פון רעוואנש, דער באַזוך פון ענגלישן קעניג האָט אים אינגאַנצן געשטאַרקט. שטענדיק זיינען געווען די וואָס פירן צו א מלחמה נאָר א פּאָר טוץ, נאָר עטלעכע הונדערט מענטשן, — דאָ פּונקט ווי אין אלע איבעריקע עקן פון אייראָפּע, — אבער זייערע שטימען זיינען געווען הויך, זייער לאַגע מעכטיק, זייערע רייך-מיטלען גלענצנד. אַזוי האָט דער רוסישער גראף בענקענדאָרף געשריבן אין פעברואר 1913 קיין פּעטערבורג: „אויב איך באַקלער קאַמבאָנס שמועסן מיט מיר... דערצו נאָך פּואנקאַרעס האַלטונג, קומט מיר ארויף דער געדאַנק, וואָס איז גלייך צו אן איבערצייגונג, אז פון אַלע גרויסע מלוכות איז פראנקרייך די איינציקע, וואס, אויב ניט צו זאָגן, אַז זי וויל מלחמה, וואָלט זי זיך דאָך ניט שטאַרק מצער געווען, ווען זי זאָל אויסברעכן“. פּואַנקאַרע פלעגט אַמאָל קומען צום באַזוך צום דייטשן אמבאסאדאר, וואָס קיין פראנצויזישער פּרעזידענט האָט דאָס פריער ניט געטאָן, אָבער זיין לאָטרינגער האַרץ האָט אזוי הויך געקלאַפּט,

אַז אפילו הער פאָן שײן האָט עס דערהערט. מיט אים זײַנען די פראַנצויזן געווען אָפּנהאַרציק, באַרטו האָט צו אים געזאָגט: „גיט אונז אַוועק צוריק עלזאַס־לאָטרינגען, דעמאָלט וועלן מיר מיט אײַך די בעסטע פרײַנט אין דער וועלט". אינם דאָזיקן יאָר האָבן זײ זיך געריכט אױף מלחמה: דער גובערנאַטאָר פון פאַריז, גענעראַל מישעל, האָט געפאָדערט אין ביודזשעט־קאָמיסיע אױ־סערגעװײנטלעכע צוגרײטן פון מעל פאַר דער הױפּט־שטאָט, װאָ־רום „דאָס איז אַן אױסערגעװײנטלעך יאָר. מיר װײסן ניט, צי מיר װעלן אין מערץ אָדער אַפּריל ניט מאָביליזירן".

אין מאַי האָט דער בעלגישער אַמבאַסאַדאָר פאַרצײכנט, אַז פראַנקרײַך איז בלי ספק געװאָרן שאָװיניסטישער; „זײ זאָגן, אַז איצט זײַנען זײ זיכער אין ניצחון"; צוגלײַך האָט אים געזאָגט אַן אַלטער דיפּלאָמאַט: „קומט עס איצט צו א שװערן סיכסוך, מוזן די פירער פון בײדע מלוכות קומען צו א הסכם אין דרײַ טעג, טאָמער ניט, װעט זײַן קריג!"

זינט צװײ טעג האָט דער אולטימאַטום צו סערביען גע־האַלטן דעם מיניסטעריום און די פּרעסע אין גרימצאָרן, באַזונ־דערס פון װעגן טערמין. קײנער גלױבט ניט דער פאַרזיכערונג פון דײַטשלאַנד, אַז זי װײס גאָרנישט. מען האַלט, אַז זי װײַזט דאָס װײן דעם װעג. די פראַנצויזישע רעגירונג פעלט נידעריקער, װי װען עס איז זינט 1870. מען מוז שליסן די בערזע, אַלע מײנען, אַז דײַטשלאַנד װיל מלחמה. אין מיניסטעריום זיצט דער אַלטער ביענװעני־מאַרטען, װאָס פאַרטרעט בײדע פּרעזידענטן, װאָס שװימען אױפן שיף, און שיקט כסדר עלעקטרישע פונקען איבערן ים. נאָר עס פעלט טאַלענט און גלאַנץ פון פּערזענלעכן שמועס. צוערשט פאַרהאַנדלט ער איבער גרײס נעכטיקן פאַר־שלאָג מכח אַ קאָנפערענץ. ער זאָגט צום דײַטשן אַמבאַסאַדאָר:

„אײַער װענדונג צו אונז, צוזאַמען אױפצוהאַלטן דעם שלום, האָט דאָ זײער גוט געװירקט".

„דײַטשלאַנד איז אײנס מיט פראַנקרײַך אין דעם הײסן פאַרלאַנג נאָך שלום", זאָגט הער פאָן שײן. „דער פונקט פון װירקונג ליגט אין פּעטערבורג".

„איך פערזענלעך בין גערן גרייט צו ווירקן אין פעטער־בורג אף צו באַרואיקן, נאָכדעם ווי עסטרייך־אונגאַרן וועט פאַרזיכערן, אַז זי איז ניט אויסן קיין אַנעקסיע“.

„בשותּפותדיקע אַרויסטרעטונגען פון די גרויסע מלוכות אין ווין זיינען קעגן אונזער מיינונג, מען זאָל עסטרייך־אונגאַרן און סערביען לאָזן אליין“.

הערט מען ווי זיי ליגן? שמעקט מען די פאַרדומפּענע לופט פון די קאַבינעטן? מיט רעכט שמעלט דער קיסר אינם זעלביקן טאָג אַוועק אונטערן באַריכט פון פאַריז — ער, אמת, מיינט דערמיט צו טרעפן נאָר דעם פראַנצויז, — די אנמערקונג: „נאַרישער פּלפּול!“

ניינטער קאַפּיטל.

די פראַטעסטירנדיקע.

וואו איז געבליבן דער שכל? צי איז ער אַוועקגעפלויגן פון אייראָפּע, נאָכדעם ווי ער האָט זיך עטלעכע מאָל באַוויזן מיט רחמים־בעטנדיקע בליקן הינטער די שטולן פון די דיפּלאָמאַטן? האָבן אפשר די בשתיקהדיקע הכנות אים אַריינגעטריבן אין יאוש? אָט דער טעמפּער קלאַפּ פון געפּיטערטע מאָפּלטע טירן, אָט דער גליטשנדיקער הענט־דרוק פון די דיפּלאָמאַטן, דאָס שאָרשקען פון די שיפריר־ביכער, דאָס בימבלען פון די טעלעפאָנען, דאָס וויקלען די קאַרטעס פון גענעראַל־שטאַב, דער פאַלשער שמייכל פון אָט די אַלע האַרן און קעניגן? צי האָבן אים דערעסן אָט די אַלע געשטאַלטן, וואָס גראָבן זיך אין דער פינסטער, וואָס אַרבעטן הינטער געשלאָסענע טירן פון אַלטע פּאַלאַצן אַרום די טייוול־מאַשינעס, זיי זאָלן פּלאַצן פּינקטלעך צו דער באַשטימטער שעה און באַגראָבן דעם ערד־טייל מיט אַ גוואַלדיקן טראַסק? פאַריאושט האָט דער שכל פאַרלאָזן די קאַבינעטן און איז אַרויס אויפן גאַס.

עס רוישט דורך די שטעט. ער האָט זיך אַריינגעמישט צווישן די מיליאָנען, ווייל די צוואַנציק צי דרייסיק האַרן פון

אײראָפּע האָבן זיך פֿון אים אָפּגעקערט, ער איז געקומען צװישן די װאָס אָן נאָמען, װײַל די מיט די גרױסע נעמען האָבן אין אים געפּעלשט. איצט רײַצט ער די שקלאַפֿן צום פּראָטעסט. יענע זײַנען גרײט, מען באַדאַרף זײ נאָר אײַנצורײדן. פֿאַרשטיקט און פֿאַרשװיצט ברומען זײ; הינטער זײערע שרױבשטעק און דרײַ-בײנק, קעסלען און דאַמף-האַמערס, מאַטאָרן און װאַלצן הערן זײ, װאָס עס דערצײלט זײ די צײַטונג װעגן קומענדיקן שטורעם.

אָבער אינאװונט טרעטן זײ אַרױס פֿון זײער פֿאַרגליװער-טער גראַקײט, פֿון דער שטיקנדיקער אײַנגעשאַפּט פֿון זײערע פֿאַר-שטעט אין די גלענצנדע קװאַרטאַלן פֿונם געלט אַרײַן. עטלעכע גוטע פֿרײַנט צוזאַמען, אַנדערע מיט זײערע פֿרױען, און אײדער זײ זײַנען דאָס תּופֿס, אַן דאָס צו װעלן, טרעפֿן זיך צונױף טױזנ-טער ענלעכע מענטשן בײַ די באַלעבאַטע ראָגן גאַסן, װאו די קאַפֿײען לאָזן אַרײַן דעם לאַרעם פֿון שטאָט און לאָזן אַרױס דעם לאַרעם פֿון די מוזיק-קאַפּעליעס. דאָרט טרעפֿן זיך צונױף די אײַנגעמאַטערטע און אױפֿגערעגטע, זײ קענען זיך ניט און קענען דאָך אײנע די אַנדערע, זײער מלבוש, זײער אָנבליק, זײער קאָליר פֿאַרבינדט זײ אין עקבערנדיקע געדאַנקען.

זײַנען דאָרט פֿאַראַן עטלעכע יונגעלײַט, װאָס פֿײַפֿן און רופֿן: קומט מיט! איך װײס, װאו דאָס מיניסטעריום ליגט! מאַרש פֿאַראױס! און מיט אײן מאָל בילדן זיך קאָלאָנעס, זײ שטעלן זיך אױס צו פֿינף, צו אַכט, װאָרום אַזױ זײַנען זײ געװױנט, פֿון מי-ליטער, פֿון דער דעמאָנסטראַציע, די מײדלעך נעמען זיך אונטער די הענט, די פֿרױען לאָזן אַראָפּ די הענט און שפּאַנען נעבן זײערע מאַנען. בײז בלישטשען אַריבער קנעפּ און אױגן פֿון באַװאָפֿנטע פּאָליציסטן, נאָר זײ לאָזן זײ דורך. איצט פֿאַרלאָזן זײערע װײַבע לענשטולן מיניסטאָרן און אַמבאַסאַדאָרן, שטאַט-סעקרעטאַרן, גענעראַלן, לאָרדן, גראַפֿן און גרױספֿירשטן, זײ גײען צו צו די אָפֿענע פֿענסטער: װאָרום די גאַס רױשט.

צי קלינגט דאָס ניט װי אַ מאַרש, אײדער מיר האָבן באַ-פֿױלן צו מאַרשירן? װאָס איז דאָס פֿאַר אַ געזעמל, אײדער דער

קיסר אָדער דער פּרעזידענט האָבן אונטערגעשריבן דעם דעקרעט? ווילט איר איבער גוואלד?

„שלום! שלום! נידער דעם קריג!"

— אך אזוי! די סאַציס! א שמייכל גליטשט זיך איבער דער געמבע פון דעם ווינער קריגס־גראף. דערשראקן קוקט אראפּ דער בערלינער קאנצלער, מיט שנאה פינקלט דאָס אויג פונם גרויספּירשט. שטום פּאָרשט דער לאָנדאָנער פּרעמיער נאָך צאָל, מאָן און תנועה פון דער מאַסע, און דער פראנצויז, וואָס שטאמט פון איר, בייסט די ליפּן.

„שלום! שלום! מיר ווילן ניט קיין מלחמה!" רוישט עס אין טויזנט קולות פון בראנדענבורגער טויער אריבער, ארום דעם ראג פון דער ברייטער ווילהעלמשטראסע, און צוזאמען מיטן ריח פון איבערגעזומערטע לינדן שטייגט ארוף צו די פענסטער פונם נידעריק לאַנגען מיניסטעריום עפּעס ווי דאמף פון די פארשוויצטע קליידער פון די טויזנטער.

„שלום! שלום! נידער דעם קריג!" רוישט עס אין דער זעלביקער שעה פון ווינער בורג־רינג אריבער און פון די שטאָפּ־לען פונם גוט פארשלאָסענעם פּארלאמענט דרינגען די קולות צום אויסערן־מיניסטעריום ארוף.

„נידער די מלחמה! לעבן זאל דער שלום!" רוישט עס אין דער אייגענער שעה פון ביידע זייטן פון דער סענע־בריק ארוף צום מיניסטעריום אַפן קיי ד' אָרסיי, און צו די טונקעלע פענסטער פונם פּרעזידענטן־פּאלאַץ הילכן אַריבער די טריט, און עס קלינגען די שטורמישע אקאָרדן פון דער מאַרסעליעזע און פאָדערן פאלקס־פרייהייט.

„שלום! שלום! ניט קיין מלחמה!" רוישט עס אין דער גלייכער שעה פון טראפאלגער־סקווער אין לאָנדאָן, און די טרע־גער פונם שלום־געדאַנק פאָדערן פון די שטאַפּלען פון גרעסטן קריגס־דיינקמאל שלום פאר דער וועלט.

נאָר אין פעטערבורג איז אין יענער שעה דאָס רוישן פארשטומט: גיך האָט מען די דעמאנסטראנטן צעטריבן מיט נאגאַיקעס און שאבלעס, מיט פערדישע פאדקאוועס און רעוואלווערס, פאנאנדערגעטריבן, צעטראטן, צעשאָסן. די פאטריאטן, יא, יענע הערט מען און מען זעט זיי גערן אין מאַסן: אין דער שפיץ אן אויטא, אין אים א גענעראל, דערנאָך סטודענטן און אפיצערן, מיט געזאנג און מיט פאנעס, אזוי גייט מען דורך די הויפטגאסן.

פאַרבאָרגן הינטער א שלייער האָבן די דיפּלאָמאַטן פון די גרויסע מלוכות געארבעט צוצוגרייטן דעם קריג. יענע אָבער, וואָס זיי האָבן זיי אינם שטילשוויגן פון זייערע קאַבינעטן פאַרמשפט צום טויט, וואָס די אומבאגרענעצטע פאָדערונג פון דער מלוכה האָט זיי שטענדיק געצוואונגען צו מאַרשירן, ווי נאָר די פייקלערס האָבן געפייקלט, האָבן זיך אופגעכאפּט און זיינען אין פלוק געווען אַנטשלאָסן זיך צו פאַרטיידיקן: אָנמעכטיק האָבן די שלום=פאַראיינען פון דער וועלט אופגעהויבן זייערע שטימען פון אידעאַליסטן, אָנמעכטיק האָט דער וואַטיקאַן געמאכט עטלעכע איינגעהאלטענע שריט.

ווייל דער גורל פון אייראָפּע איז געוואָרן געפורימט כמעט אין גאנצן פון איין קלאס, איז א צווייטער קלאס געווען בארופן אים א קער צו טאָן. ווייל די מעכטיקע האָבן זיך קיין מאָל ניט געקאָנט צונויפריידן אף א בוררים=געריכט, האָבן מיט א האלבן יאָרהונדערט צוריק די שוואכע זיך פאראייניקט און געפרואווט ראַטעווען פאַר דער מענטשהייט דאָס, וואָס זיי האָבן געשטרעבט צו דערגרייכן פאר זייער קלאס. ווייל פילאָזאָפן און לערער פון רעכט האָבן גערופן צו די פעלקער זייערע מאָראלישע געדאנקען וועגן שלום נאָר אזוי ווי פון א חלל אָן לופט, דערפאַר האָט די געשיכטע באַדאַרפט האָבן דעם הייליקן עגאָאיזם פון די אָרימסטע און געדריקטסטע צום רוף קעגן קריג. ווייל פאר זיי האָט גאָרנישט ניט באַדאַרפט צוקומען פונם קאמף און כבוד=יאָגעניש פון די נאַציעס, דערפאַר האָט גראָד פאַר זייער האַלב=

פארשטארטן בליק זיך אנטפלעקט דער פאלשער פאַטאָס פון די פאָנעס און רעדעס, פון די נצחונות און העלדן־לידער, און מיט אַ תנועה פון נאכטוואנדלער האָבן זיי אריבערגעטאפט צו די שאָרסטקע, ביינערדיקע פינגער פון זייערע פיינטלעכע ברידער.

„ווייל דער קריג פאלט מיט גאָר זיין שווערקייט אפן ארבעטער־קלאס און נעמט בא זיי אוועק ניט נאָר דאָס ברויט, נייערט אויך דאָס בלוט, ווייל דער באוואָפנטער שלום פאַראַליזירט די פראָדוקטיווע כחות..., ווערט באשלאָסן צוצושטיין אין גאנצן צום שלום־קאָנגרעס אין זשענעווע, בכדי וואָס גיכער צו קומען צו אנטוואָפענונג און צו א פאראייניקונג פון די פרייע מלוכות פון אייראָפּע". דאָס איז געווען דער ערשטער באשלוס פון די אַרבעטער קעגן מלחמה, וואָס עס האָט אָנגענומען דער קאָנ־גרעס אין לאָזאַן, דורך דער מחלוקת פון די סעקטעס, דורך די זיך ביטנדיקע פראָגראמעס איז אָט דער געדאנק געבליבן, אלע עטלעכע יאָר פון דאָס ניי פראָקלאמירט, און האָט פאר זיך איינגענומען די מיליאָנען, א שלום פון פערציק יאָר האָט די דאָזיקע גייסטער ניט איינגעשלעפערט: איצט איז געקומען דער מאָמענט צו לאָזן ארויסדונערן דעם גרויסן ניין!

ווי א סיגנאַל האָט גראף בערכטהאָלדס אולטימאטום אריינ־געהילכט אין קרייז פון זייערע פירערס, און בעת די דיפלאָמאַטן האָבן שיפרירט טויזנט דעפעשעס, אבי זיך נאָר ניט צונויפצורייידן, האָבן די ארבעטער פון זייערע לענדער ניט באדארפט האָבן דעם טעלעגראף, בכדי שוין דעם ערשטן פרימאָרגן, אין איין און דער זעלביקער שעה אין אלע צענטרען פון דער וועלט צו דיקטירן זייערע פירערס איין און דעם זעלביקן געדאנק. ווי דעם אויסדרוק פונם געפיל פון די מאסן.

די וויכטיקסטע זאַצן פון די מאַניפעסטן:

בערלין. אופרוף פון סאָציאל־דעמאָקראטישן פארטיי־פאָר־שטאנד: „קיין איין טראָפן בלוט פון א דייטשן סאָלדאט טאָר ניט געבראכט ווערן א קרבן פאר דעם מאכט־גלוסט פון די עסטרייכישע גוואלד־הארן!... דער וועלט־קריג שטייט פאַר דער

מיר! די הערשנדיקע קלאסן, וואָס אין שלום ווערגן זיי אייך, פאַראַכטן אייך, נוצן אייך אויס. ווילן אייך איצט באַנוצן פאַר האַרמאַטן־פלייש. אומעטום מוז אַריינקלינגען אין די אויערן פון די מאַכט־האָבער: מיר ווילן נישט קיין קריג! לעבן זאָל די אינטער־נאציאָנאַלע פאַרברידערונג פון די פעלקער!"

דער „פאָרווערטס" פון 25 יולי: „זיי ווילן קריג, די גע־וויסנלויזע עלעמענטן, וואָס האָבן דעם איינפלוס אין ווינער הויף און גיבן דעם טאָן. זיי ווילן קריג — פון דעם ווילדן געשריי פון דער שוואַרץ־געלער העץ־פּרעסע קלינגט דאָס שוין אַרויס זינט וואָכן. זיי ווילן קריג — דער עסטרייכישער אולטימאַטום צו סערביען מאַכט דאָס קלאָר און באַשיימפּערלעך פאַר גאָר דער וועלט...

„ווייל דאָס בלוט פון פראַנץ פערדינאַנד און פון זיין פרוי איז געפלאָסן אונטער די שאָסן פון אַ צעדרייטן פאַנאַטיקער, זאָל פליסן דאָס בלוט פון טויזנטער אַרבעטער און פּויערים. אַן אומזיניקער פאַרברעך זאָל אַריבערגעיאָגט ווערן פון אַ נאָך אַ סך מער אומזיניקערן.

„וואָרום דער דאָזיקער אולטימאַטום איז אין זיין פאָרם און אין זיינע פאָדערונגען אַזוי אומפאַרשעמט, אַז אַ סערבישע רע־גירונג, וואָס זאָל הכנעהדיק צוריקטרעטן פאַר אָט דער נאָטע, קאָן רעכענען, אַז דאָס פאָלק וועט זי אין איינע עטלעכע שעה צעטרייבן.

„עס איז געווען אַ זינד פון דער שאָוויניסטישער פּרעסע פון דייטשלאַנד, וואָס זי האָט אָנגעטריבן מיט אַלע כחות די קריגס־גלוסטן פונם טייערן פאַרבינדעטן. און אָן ספק האָט הער פאָן בעטמאַן־האָלוועג צוגעזאָגט דעם הער בערכטהאָלד אים צו שטיצן. אָבער אין בערלין שפּילט מען פונקט אַזאַ געפערלעכע שפּיל, ווי אין ווין".

„לייפּציגער פאָלקסצייטונג" פון 24 יולי: „אין עסטרייך זיינען די שאָוויניסטישע קרייזן גאָר באַזונדערס באַנקראָט, זייער נאַציאָנאַלער געפיל באַדאַרף פאַרדעקן זייער עקאָנאָמישן חורבן

און דער רויב פון דער מלחמה באַראַף אָנפּילן זייערע קאַסעס״.

ווין. ״אַרבעטער־צייטונג״: ״אין איטלעכן פּונקט פון דער דאָזיקער נאָטע דעם גראַף בערכטהאָלדס שימערירט אַרויס ווי בלוט, דאָס בלוט, וואָס זאָל פאַרגאָסן ווערן פאַר אַ זאַך, וואָס עס איז געווען די פולע מעגלעכקייט זי צו רעגולירן מיט אַ בכּבודיקן שלום... אין נאָמען פון די, וואָס ליידן און קומען אָפּ, וואַרפן מיר אַרויף די אחריות פאַרן אומגליק אויף יענע, וואָס האָבן געמאַכט דעם דאָזיקן שריט, וואָס פירט אונז אין אַ שרעקלעכן תהום אַריין״.

בודאַפּעשט: ״כאָטש שוועל פון קריג מעלדן מיר אין נאָמען פון אונגאַרישן פּראָלעטאַריאַט, אַז אונזער פאָלק וויל קיין קריג ניט, און אַז עס האַלט יענע, וואָס האָבן דעם אומגליק אַרויס־גערופן, פאַר פאַרברעכער, וואָס געהערן צום שאַנד־סלופּ פון דער געשיכטע״.

פּאַריז: ערווע און נאָך עלף אַנדערע פּאַריזער צייטונגען, זעקס פּראָפעסיאָנעלע פאַראייניגן און נאָך אַנדערע געזעלשאַפטן גיבן אַרויס צוזאַמען דעם פּאַראָל פון גענעראַל־שטרייק, אויך די פּראָווינץ שטייט צו צו דער רעזאָלוציע, וואָס זייער קאָנגרעס האָט אָקאָרשט געהאַט אָנגענומען: ״צווישן אַלע מיטלען צו שטערן די מלחמה און צו צווינגען די רעגירונגען זיך צו ווענדן צו בוררים, האַלטן מיר פאַרן בעסטן דעם גענעראַל־שטרייק אין אַלע באַטייליקטע לענדער״.

״הומאַניטע״: ״די עסטרייכישע נאָטע איז מאָראַליש האַרט. זי איז קענטיק אויסגערעכנט מיטן מיין צו דערנידעריקן דאָס סערבישע פאָלק אָדער דאָס צו צעשמעטערן, די תנאים, וואָס עסטרייך וויל אַרופלייגן אויף די סערבן, זיינען אַזעלכע, אַז מען מוז זיך פרעגן, צי וויל ניט די קלעריקאַלע און מיליטאַריסטישע רעאַקציע אין עסטרייך אַ מלחמה און מאַכט אַזוי, אַז מען זאָל זי ניט קאָנען אויסמיידן. דאָס וואָלט געווען דער שרעקלעכסטער פאַרברעך״.

אזוי און ענלעך רופן איינער צום אנדערן די פירערס פון פערטן שטאנד היינט און מאָרגן פון לאָנדאָן, רוים און בוקא־רעשט, בערן און שטאָקהאָלם, און דער קאַבל ברייננגט צו טראָגן דעם זעלביקן באשלוס פון ניי־זעלאנד און קאליפאָרניען. אויך דעמאָקראטישע בלעטער וואָרענען:

פעטערבורג. „ריעטש": דער עסטרייכיש־אונגארישער אולטי־מאטום איז א קווימונג אף די בארימערישע דעפעשן פון פאריזער „מאטען". די איינציקע מעגלעכקייט פאר דעם דריי־הסכם, נים אריינגעצויגן צו ווערן אין דעם קאָנפליקט, איז, אז די סערבישע פראגע זאָל בלייבן איזאָלירט און מען זאָל אויסמיידן אופצומונטערן סערביען".

זיי פארקלאָגן עסטרייך אפילו פאר בערלין, און מיט רעכט:

„פון די פעלקער און די רעגירונגען, וואָס זיינען פון וועגן זייערע בונד־פארהעלטענישן אריינגעצויגן געוואָרן אין אָט דער שרעקלעכער לאגע, וויל קיין איינס און קיין איינע נים קיין קריג. דאָס דייטשע פאָלק איז אַבסאָלוט פרידלעך, וויל מיטן גאנצן כח פון דער נשמה, אז דאָס אומגליק זאָל אויסן בלייבן, און מיר זיינען איבערצייגט, אז אין איטאליען, אין פראנקרייך און אין ענגלאנד הערשט דער זעלביקער פאַרלאַנג נאָך שלום. אויך די דייטשע רעגירונג גלוסט נים נאָך קריג, פונקט אזוי ווי איט־לעכע אַנדערע פון די באַטייליקטע רעגירונגען. נאָך קיין מאָל איז נים אויסגעבראָכן אַזאַ קריג, וואָס די יעניקע, וואָס באַדאַרפן אים אויסקעמפן, זאָלן אים אזוי ווינציק ווינשן. און דאָך האָט זיך די וועלט־קאַטאַסטראָפע אָנגערוקט, קעגן װאונש פון די נאציעס און זייערע פירערס. צי האָט דאָס אנדערש נים געקאָנט זיין, צי האָט דאָס אלץ געמוזט קומען אזוי. דאָס קאָן מען איצט נים פאנאנדערקלייבן, — די עפנטלעכע מיינונג פון דייטשלאנד איז, ווי מיר האָבן שוין עטלעכע מאָל געזאָגט, אוועקגעשטעלט געוואָרן פאר אָפגעטאָנע פאַקטן... אייראָפּע ווארט אפן פירשט אָדער מלוכה־מאַן, וואָס זאָל זיך צונויפריידן מיט עסטרייך און

ארויסטרעטן מיט א פראקטישן פאָרשלאג אויסצוגלייכן די שטרייטנ־דיקע פעלקער" (טעאָדאָר וואָלף אין „בערלינער טאגעבלאט").

דער בערלינער דאָקטאָר אַרטור בערנשטיין, א מענטש וואס האָט ניט געהערט צום „צעך" דיפּלאָמאַטן, וואָס די „פאַך־לייט" וואָלטן זיך מיט אים געווים ניט גערעכנט, האָט דעם 30 יולי אָנגעשריבן פאר דער „בערלינער מאָרגנפּאָסט" אן ארטיקל, וואָס קלינגט ממש ווי א נבואה. דער דאָזיקער אַרטיקל, מיטן טיטל „די לעצטע התראה", איז שוין געווען אויסגעזעצט, נאָר ער האָט ניט געקאָנט ווערן אָפּגעדרוקט, וואָרום נאָך אין יענעם פאַרנאַכט איז פּראָקלאמירט געוואָרן דער צושטאַנד פון קריגס־סכנה, און אַ צייטונג מיט אַזאַ אַרטיקל וואָלט ניט געקאָנט דערשיינען. ערשט אין 5 יאָר ארום, בעת עס האָט אויסגעפעלט בליי, און מען האָט צענומען אַלטן זאַץ, האָט מען ווידער געפונען די פאַר־שטויבטע קאָלאָנקעס און אָפּגעראַטעוועט דעם דאָזיקן גרויסאַרטיקן דאָקומענט פון פארגעסן ווערן. דאָרט איז געשטאנען גע־שריבן:

„עס איז מער קיין ספק ניטאָ: די ניקאָלאַיעוויטשעס פון דער זייט און פון יענער זייט ווילן מלחמה... די מיליטער־לייט האָט פאַרשמעקט רוב. און היות ווי די אחריותדיקע פּאָליטיקער אין דייטשלאַנד טאָרן קיין וואָרט ניט רייד, ווען די מיליטער־לייט שמועסן, וועלן בעטמאַן און יאַגאָוו צושאָקלען מיטן קאָפּ. קענן בעטמאַן האָט מען זיך נאָך באזונדערס פארזיכערט; שפּארט ער זיך לאנג איין, וועט מען אים טרעפן אין זיינע סאַמע פּרי־וואַטע ענינים. דאָס איז שמוציק, אָבער איצט „נאַציאָנאַלע נויט־ווענדיקייט"... אין עטלעכע טעג ארום וועט שוין קיינער מער ניט טאָרן זאָגן, און א פשוטא שוין שרייבן דעם אמת.

„דעריבער נאָך אין לעצטן אויגנבליק: די מלחמה־העצער האָבן אַ טעות אין חשבון. ערשטנס: ניטאָ קיין דרייבונד. איטאַ־ליען קומט ניט מיט, לכל הפּחות ניט מיט אונז; אויב זי טרעט ארוים, שטעלט זי זיך אפילו צד פון דער אַנטאַנטע. צווייטנס: ענגלאַנד בלייבט ניט נייטראל. נייערט זי העלפט פראנקרייך... ענגלאנד וועט אויך ניט רואיק צוקוקן, ווי דייטשע מיליטער־טיילן

זועלן מאַרשירן דורך בעלגיען, וואָס דאָס איז, ווי עס איז אַלע־מען באַקאַנט, זינט 1907 דער אָנגענומענער סטראַטעגישער פּלאַן. קעמפּט אָבער ענגלאַנד קעגן אונז, דעמאָלט טרעט קעגן אונז ארויס די גאַנצע ענגלישע וועלט, בּפרט אַמעריקע, מסתּמא אָבער בּכלל די גאַנצע וועלט. וואָרום ענגלאַנד אַכט מען אומע־טום, אויך ווען מען האָט זי ניט ליבּ; פון אונז קאָנען מיר, צום באַדויערן, דאָס ניט זאָגן. דריטנס: יאַפּאַן פאַלט ניט אָן אויף רוס־לאַנד, גיכער אָבער אויף אונז... פערטנס: די סקאַנדינאַווישע מלוכות (אונזערע „גערמאַנישע" בּרידער) וועלן אונז פאַרקויפן אלצדינג, וואָס זיי וועלן אליין ניט דאַרפן האָבן, אָבער חוץ דעם זיינען זיי ניט אויף אונזער צד. פינפטנס: עסטרייך־אונגארן קאָן מיליטעריש קוים באַשטיין אַנטקעגן די סערבּן און רומענער. עקאָנאָמיש קאָן זי זיך גראָד דורכהונגערן אַ 3 בּיז 5 יאָר. אונז קאָן זי גאָר נישט געבּן. זעקסטנס: א רעוואָלוציע אין רוסלאַנד קומט העכסטנס ערשט דעמאָלט, ווען די רוסן וועלן זיין צעקלאַפּט...

„אונזערע אַמבּאַסאַדאָרן ווייסן די לאַגע גאַנץ גענוי, אויך הער פאָן בּעטמאַן מוז זי ווייסן. עס קאָן ניט געמאָלט זיין, אַז ער זאָל לאָזן אריינפירן די אימפּעריע דורך מענטשן, וואָס פילן קיין אחריות ניט, אין אַ קריג, וואָס קאָן געדויערן פון 3 בּיז 5 יאָר. דערפאַר, ווייל מחמת מורא פאַר די סטראַשונקעס פון די אַלדייטשע און מיליטאַריסטן וואַרפט ער פון זיך אראָפּ די אחריות. צי מיר וועלן בּלייבּן די זיגער באַם סוף פון דער דאָ־זיקער שרעקלעכסטער פון אלע מלחמות, וואָס די וועלט האָט געזען, — דאָס שטייט אין ספק, אָבער אַפילו ווען מיר געווינען די מלחמה, וועלן מיר גאָרנישט ניט געווינען... געלט צו באַצאָלן פאַר די היזקות פון דער מלחמה, וועט מען צום סוף פון דער שחיטה אין ערגעץ ניט געפינען... דייטשלאַנד פירט די מלחמה צוליבּ א גאָרנישט, פונקט ווי זי איז אריין אין מלחמה איבּער א גאָרנישט. — א מיליאָן הרוגים, צוויי מיליאָן קאַליקעס און 50 מיליאַרד חובות — דאָס וועט זיין דער בּאַלאַנס פונם דאָ־זיקן „פרישן, פריילעכן קריג". ווייטער גאָרנישט".

פאַרקערט, דער „בערלינער לאָקאַלאַנצייגער" — צו ציטירן נאָר איין ביישפּיל פון הונדערט מלחמה־העצערס — האָט געשריבן: „דער אַלגעמיינער איינדרוק פון דער עסטרייכיש־אונגאַרישער נאָטע לאָזט זיך פאָרמולירן אין די ווערטער: שאַרף, אָבער גערעכט. עס וועלן זיך געפינען אפשר מענטשן, וואָס וועלן האלטן די פאָדערונגען פון דער ווינער נאָטע פאַר צו שאַרף; קעגן זיי באדארף מען נאָר אָנווייזן אַף די פאַקטן, וואָס האָבן די דונאַי־מאָנאַרכיע געצוואונגען צו טאָן דעם דאָזיקן שריט. אויב עס זאָל ניט געשטעלט ווערן אין ספק דער גלויבן אין ווייטערדיקן באַשטאַנד פונם מאָנארכישן גדאנק אין אייראָפּע, מוז אויך דאָרט עקסיסטירן א געפיל פון גערעכטיקייט און מלוכהשער און מאָנארכישער אחדות, פון וואַנען מען רעכנט אין סערביען אף הילף. סערביען וועט אָננעמען די עסטרייכישע פאָדערונגען, אָדער זי וועט אונטערגיין".

די ווינער „רייכספּאָסט" האָט סאַבאָטירט אפילו גרייס אקציע און האָט געשריבן, קענטיק לויט בערכטהאָלדס אָנווייז, מיט די ריזן־אותיות פון אַן עקסטראַ־בלאַט: „די אופגעהויבענע שווערד פון עסטרייך־אונגארן קאָן אַפילו דורך די פאָרשלאָגן צו פאַרמיטלען מצד ענגלאנד ניט מער אָפּגעהאלטן ווערן".

*

וואָס מער די סכנה שטייגט, ווערט דער ווידערשטאַנד פון די פּראָטעסטירנדיקע אין די לעצטע יולי־טעג אַלץ שטאַרקער. אָבער דאָ שאַטירן זיך אָפּ די פאָלקס־כאַראַקטאָרן, און זייער בילד איז גלייך צו אַ רויטן פּאָכער, וואָס איז צונויפגעשטעלט פון אַלע שאַטירונגען פון אָראַנזש ביז לילאַ.

פון רוסלאַנד קומט כמעט קיין קול ניט אַרויס: די אייזערנע פינגער פון די קאָזאַקן פאַרקוועטשן די העלזער, וואָס ווילן שרייען. ערשט באַם אָנהייב פון דער מלחמה, אַז די דומע האָט זיך געעפנט, לאָזט זיך פון דאָרט הערן אַ שטים.

אויב דאָ זיינען די אינטערנאַציאָנאַליסטן שטיל, ווייל די מאַכטהאָבער האָבן קענטיק באַשטימט מלחמה צו האַלטן, שווייגן זיי נאָך אין ענגלאַנד, וואָס האַלט זיך פאַר נייטראַל. די לאָנדאָנער בלעטער מאַכן ניט קיין טומל. קיין גרויסן באַטרעף האָבן ניט די קליינע מאַניפעסטאַציעס אין וועסטענד, וואו עטלעכע יונגע לייט מישן אויס זייערע פאָנעס מיט די פאָנעס פון די לאָנדאָנער פראַנצויזן. ערנסט גלויבט נאָך קיינער ניט אין מלחמה, ניט די גאַס און ניט די בערזע, ניט דער אַרבעטער און ניט דער אונטערנעמער. דער פלוג־בלאַט פון די סאָציאַליסטן קלייבט אויס פון אַלע מאָטיוון קעגן מלחמה דעם פּאָפּולערסטן:

„פאַר וואָס זאָלן מיר העלפן רוסלאַנד צו באַהערשן דעם קאָנטינענט? פופציק מיליאָן פונט האָבן מיר אויסגעגעבן אין דער קרים־ער מלחמה פאַרן דאָזיקן רוסלאַנד, וואָס איז אַ סכנה פאַר אונזער אינדישער אימפּעריע. נאָך אין די לעצטע וואָכן האָט מען אין די גאַסן פון יענער הויפּטשטאָט געשאָסן פרידלעכע בירגער. וואָס איז די גרעסערע סכנה פאַר אונז: 65 מיליאָן פון אונזער בלוט, פאַרנומען אין האַנדל און פרידלעכער אינדוסטריע, אָדער 170 מיליאָן רוסן, שקלאַוון פון א פאַרדאָרבענער אויטאָקראַטיע!?"

די גאַס פון ענגלאַנד וועט די שפּעטסטע אָנהייבן צו פּראָטעסטירן, נאָר די שפּעטסטע — ניין, קיין מאָל וועט זי ניט אופהערן.

אין בערלין האָבן שוין דעם צווייטן טאָג זיך געבילדעט פּראָצעסיעס פון יונגע בחורים, וואָס זיינען געגאַנגען אונטער די לינדן מיט פאָנעס און לידער, האָבן געשריען „נידער סערביען!" און זיינען געווען גליקלעך. ווען דער פּאָליציסט האָט זיי צום ערשטן מאָל געלאָזט פאַרבייגיין און שרייען. ווער עס האָט זיי געזען, אָט די אינגלעך און וואַנטיורערסטן מיט זייער פוסטער לעבנס־קראַפט, וואָס האָט געזוכט אַן ארויסגאַנג, האָט באַלד אָן זיי פאַרגעסן, ווי נאָר ער איז אריינגעקומען אין איינער פון די 27 פאַרזאַמלונגען, וואו צענדליקער טויזנטער אַרבעטער האָבן

פאַרשטיקט, שטורמיש און בייז געשטימט פאַר דער דאָזיקער רעוואָלוציע:

„עסטרייך האָט מיט איר ברוטאַלן אולטימאַטום דערקלערט קריג סערביען... העלדנמוטיק האָט דער רוסישער פּראָלעטאַריאַט באַוויזן פאַר דעם בלוט־דאָרשטיקן צאַריזם דעם דרויענדיקן מני־תקיל... פלאַמיק האָט דער פראַנצויזישער און דער דייטשער אַרבעטער פּראָטעסטירט קעגן פאַרברעכן פון די מלחמה־העצער. עס איז, בכן, ניט אמת, אַז די גרויסע מאַסן פון די דאָזיקע לענדער געפינען זיך אין קריגערישער שטימונג". און דורך 32 אינדוסטריע־שטעט פון דייטשלאַנד האָט אין זעלביקן אָוונט אָפּ־געהילכט דער זעלביקער רוף.

אָבער נאָר אין געשלאָסענער פאַרזאַמלונג איז געווען ער־לויבט דער פּראָטעסט, נאָר אונטער א דאַך, בכדי גאָטס אויער זאָל אים אזוי גרינג ניט פאַרנעמען. אונטערן פרייען הימל האָט מען געמעגט שרייען נאָר הוראַ און זינגען דעם „זיגער־קראַנץ" פארן קיסר, ארויסווייזן די שנאה קעגן די ברידער פון יענער זייט פאָליטישן גרענעץ.

פונדעסטוועגן האָבן עטלעכע הונדערט מענטשן זיך איינגע־שטעלט; זיי זיינען געקומען פון פרידריכשטראַסע ארויף צו אונטער די לינדן, זינגענדיק די אַרבעטער־ליד. פון דער אַנדער זייט, דורכן בראַנדנבורגער טויער, קומען אַריין די יונגע בחורים און לויבן דייטשלאַנד איבער אַלץ אין דער וועלט. פּאָליציי־רייטערס, צוזאַמענשטויס, מהומה, אָפּגעראַמט די טראָטואַרן, דער המון גע־טריבן פון די פערד, באַם ראָג ווילהעלמשטראַסע נייע מאַניפע־סטאַציעס, באַ שאַדאָוושטראַסע נייע צוזאמענשטויסן. דער מיטל־סטער וועג אונטער די לינדן ציטערט פון די פּאַדקעוועס פון די רייטערס, וואָס קלייבן זיך אַלץ געדיכטער. ווער עס שטעלט זיך אַנטקעגן, ווערט ארעסטירט. מיט די פּאַדקעוועס פון די פערד, מיט קלעפּ צופוס שטופן זיי צוריק די אַרבעטער. וואָס ווערן אַלץ מער אופגערעגט, כדי די אַמבאַסאַדאָרן ארום זאָלן ניט זען פון די באַלקאָנעס און ניט טעלעגראַפירן אַהיים, אַז עס איז פאַראַן עמיצער אין דייטשלאַנד, וואָס וויל ניט קיין מלחמה.

אזוי ווערט דער המון ארופגעטריבן אונטער די לינדן ארויף. און בעת די אַרבעטער טרעטן צוריק זינגענדיק קיין צפון, שפּאַנען די אַנדערע צום שלאָס. דאָרט לאָזט זיך דער קיסר באַשיצן פאַר זיין פאָלק: דער שלאָס איז ארומגערינגלט פון סאָלדאטן. די שטים פון ליבן, די לידער פון די אונטערטאַנען קאָנען צום מושל נית דערלאַנגען.

נאָך צוויי טעג האָט דער „פאָרווערטס" די מעגלעכקייט ארויסצושרייען דעם אמת: „אף דער מאָביליזאַציע פון די מאַכט־האָבערס איז פאַראַן נאָר איין ענטפער: די מאָביליזאַציע פון פאָלק!" צולעצט: „דער דייטשער קיסר, ווי דער פאַרבינדעטער פון עסטרייך, טראָגט אין די פאַלבן פון זיין טאָגע שלום אָדער מלחמה, אף אים פאַלט די אחריות... צום באַדויערן ארבעט דאָ די קאַמאַריליאַ פון די מלחמה־טרייבערס מיט דער גרעסטער אומפאַרשעממקייט, בכדי צו שטערן אַלע אַקציעס פון דער רעגירונג און דורכצופירן די שרעקלעכע זאַך — דעם חורבן פון אייראָפּע!"

אָבער דער קיסר, וואָס האָט דאָס נית געלייענט, און האָט נאָך קיין מאָל קיין סאָציאַליסט נית געהאַט געזען אין די אויגן אַז ער האָט געהערט וועגן די מאַניפעסטאַציעס, האָט ער פאַרצייכנט אפן ראַנד פון באַריכט: „דאָס טאָר נית דערלאָזן ווערן. אויב דאָס זאָל זיך איבערחזרן, וועל איך פּראָקלאַמירן באַלעגערונגס־צושטאַנד און אריינזעצן די פירערס מיט זייער גאַנצער בנופיה".

קאָלאָמבוסעס איי!

*

סאַראַ ווינק פון אויבן! האָבן זיך נית גראָד אין די דאָזיקע טעג צונויפגעקליבן די פירערס פון אלע עקן און קאַנטן אין בריסל, וואו עס איז זייער צענטער? אינדערפרי האָבן זיי זיך צונויפגערעדט, אַז זיי וועלן זען צו דריקן צום שטאַרקסטן אף זייערע רעגירונגען, און באַשטימט שוין אפן 9 אווגוסט דעם קאָנגרעס, וואָס דאַרף אָפּגעהאַלטן ווערן אין פּאַריז, כדי צו ווייזן

פאַר גאָר דער וועלט, אַז זיי זיינען איניק. אָבער אין אָוונט שפּאַרט די היץ אין א ריזיקן צירקוס, אַכט טויזנט בריסעלער אַרבעטער האָבן זיך צונויפגעקליבן, אף דער טריבונע באַווייזן זיך די פירערס: אָט דער דאָ, דער פּאָרזיצער, איז וואַנדערוועלדע, זייער לאַנדסמאַן, אים קענען אַלע: ער איז געוואָרן עטוואָס בלאַס און פּאָרזיכטיק, דאָס נעמלעכע טרעלסטרא נעבן אים. נאָר אָט באַווייזט זיך קייר האַרדיס אַנטשלאָסענער קאָפּ פון אַן אידעאַליסט, ער ברענגט די שלום־וואונשן פון ענגלאַנד, און נעבן אים רובאַנאָוויטש, וואָס איז אָקאָרשט געווען איינער פון די פירערס פון די שווערע שטרייקן אין פּעטערבורג, האזע, דער פירער פון די דייטשן, זייער קלוג, אפשר מער ליידנדיק ווי ליידנשאַפטלעך: אף אים, דעם פירער פון דער שטאַרקסטער פּאַרטיי אין דער וועלט, זיינען געווענדט אַלע בליקן. ער באַרימט זיך דערמיט, וואָס עס איז נעכטן פאַרנאַכט געשען אין בערלין, און אַז דער שלום־רוף פון זיינע ברידער איז די בעסטע ערבות קעגן אַלע טירפּיצעס און בערכטהאָלדס.

אָבער אָט! ווער גייט דאָס אַרויף נאָך אים אף דער טריבונע? אַ געפּאַקטער מענטש מיט אַ לייבן־קאָפּ, בלאַנד און ביינערדיק. אָבער הערט נאָר אָקאָרשט זיין שטים, ווען עס האָט זיך איינגעשטעלט דאָס רוישן פון די טויזנטער! וואָרום ווייל זיי האָבן אים ליב, לאָזן זיי אים ניט ריידן, מינוטן לאַנג. דאָס איז זייער פירער, ער איז היינט דער געוויסן פון איראָפּע. ער שטאַמט פון לאַנד פון דער רעוואָלוציע און פרייהייט, פאַר דער פרייהייט קעמפט ער אין מיטן דעם פלאָנטער פון דורכגעטריבענע פּאַרטייען, די רעוואָלוציע פּראָקלאַמירט ער אונטערן הימל פון איטלעכן לאַנד. דאָס איז דער ניט־געקרוינטער קעניג פון די מיליאָנען פון ביידע וועלטן, גבור פון ברידערלעכקייט און זינגער פון מענטשן־ליבע. דאָס איז דער טריבון. דאָס איז זשאָרעס.

דער וואָס שטייט דאָרט, ניט גרויס געוואַקסן, נאָר יאָדערדיק, אַ מענטש אין מיטן די פופציקער, איז דאָס אַ מאָדערנער נביא? איז ער אַ מענטשן־פריינט? פאַנאַטיש זעט ער ניט אויס, טיראַניש איז ער ניט אַרומגעהויכט; אים פילט אָן קענטיק, לעבנס־

פרייד און דער וואונש, צו פארשאַפן זי א סך ברידער, און אָרי־
מער אינגל, וואָס גומע לייט האָבן אים געשטיצט בעתן שטודיום,
איז ער שוין צו 25 יאָר געווען דעפוטאַט און פראפעסאר פון
פילאסאפיע; ער האָט אָנגעקליבן אַ גוואלדיקן סכום וויסן, בכדי
צו דערווייזן זיך און די מענטשן, דאס וואָס זיין האַרץ האָט
שוין לכתחילה געוואוסט. אָבער צום שטאַרקסטן האָט אריבערגע־
שטראַמט צו די אנדערע זיין מענטשן־פרייד — דער גרונט־
שטריך פונם דאָזיקן קינדישן לייב — באַם ריידן, צו איינעם, צו
דריי צי צו טויזנט. פונקט ווי ער האָט ליב פראנקרייך, וואו ער
איז אויסגעוואַקסן אין דער שיינער געגנט לאַנגעדאָק, אַזוי שטארק
און אַזוי נאטירלעך האָט ער ליב אייראָפּע און קאָן נים תופס
זיין, פארוואס אירע טיילן קריגן זיך ארום. ער איז געוואָרן סאָ־
ציאַליסט, בכדי צו מאַכן שלום, נים צוליב קאַמף, מחמת יושר,
נים פון שנאה, און אזוי קלינגען זיינע רייד.

וואָס וועט ער דאָס זאָגן אין אָט דער שעה פון גורל?

„אונזער ראלע איז גרינגער פאר דער ראלע פון אונזערע
דייטשע חברים. מיר באַדאַרפן נים מיט גוואלד ארויסרייסן בא
אונזער לאַנד דעם שלום, דאָס לאַנד אַליין וויל שלום. איך, וואָס
איך האָב קיין מאָל נים מורא געהאַט צו נעמען אף מיין קאָפּ
די שנאה פון די שאוויניסטן, ווייל איך וויל דערנענטערן צו
אַנאַנד פראנקרייך מיט דייטשלאַנד, האָב היינט דאָס רעכט צו
זאָגן עדות פאר מיין לאַנד, פייערלעך דערקלער איך, אַז די רע־
גירונג פון פראנקרייך וויל אין דעם מאָמענט שלום. די הפלאדי־
קע רעגירונג פון ענגלאַנד גרייט צו דעם אויסגלייך און עצהט
רוסלאַנד צו קלוגשאַפט און געדולד. ווען דאָס זאָל זיך נים איינ־
געבן און רוסלאַנד וועט פארט מאָרגן מאַרשירן, דעמאָלט דער־
קלערט דער פראנצויזישער אַרבעטער: מיר ווייסן נים פון פאר־
באָרגענעם אָפּמאַך, נייערט נאָר דעם אָפענעם... דעם אָפּמאַך מיט
דער מענטשהייט און מיט דער קולטור...

„און א צאָל מאָל האָט מען אינדערהיים אונז געוויזן פאר
אַ מוסטער, זיך אָפּצולערנען, אף די בראַווע דייטשע סאָציאַליסטן.
נעכטן איז די פאלשע אויסרוכטעניש צעריסן געוואָרן, אין טויזנ־

מער האָבן אונזערע בערלינער חברים מאַניפעסטירט. נאָך קיין מאָל האָט די דייטשע אַרבעטערשאַפט אַזוי גוט ניט צוגעדינט דער מענטשהייט. פראַנצויזישע סאָציאַליסטן זיינען געווען צווישן זיי און האָבן גערופן אין דער דעמאָנסטראַציע אונטער די לינדן: נידער דעם קריג!... אויב עס וועט די אַבסאָלוטע האַרן דורך מעכאַנישן צוואַנג און דער שכרות פון די ערשטע קאַמפן אָפּגילטן אָנצופייערן די מאַסן, ביז טויט און עלנט וועלן פון אומעטום אַרויסשטשירען זייערע ציין, און דער טיפוס וועט פאַרענדיקן דאָס, וואָס די קוילן האָבן איבערגעלאָזט. דעמאָלט וועלן אַלע חיילות זיך ווענדן צו זייערע מושלים און פרעגן: צוליב וואָס זיינען אָט די הויפנס פון הרוגים! דעמאָלט וועט די אָפּגעבונדענע רעוואָלוציע צו זיי זאָגן: אַוועק, און בעט רחמים בא גאָט און מענטשן! קאָנען מיר אָבער דעם שטורעם איינשטילן. דעמאָלט וועלן די פעלקער רופן: מיר ווילן דעם טויט־שאָטן פאַרשטעלן דעם וועג. ער זאָל ניט אַרויסקריכן אַלע וועקס חדשים פון קבר, בכדי צו שרעקן די וועלט!...

„איך דאַנק די דייטשע חברים אין נאָמען פון די פראַנצויזישע און איך זאָג צו: מיר וועלן זיי ווייטער ברידערלעך שטיצן אין אַנטשלאָסענעם קאַמף קעגן דעם צעשטער־אימפעט פון די מלחמה־טרייבערס, געטריי ביז צום טויט!"

דער צירקוס טרייסלט זיך פון גוואַלדרופן. אכט טויזנט מענטשן זיינען אופגעשטאַנען פון זייערע ערטער. זייערע קערפּערס ווילן זיך אויסציען, וואָרום זייערע נשמות האָבן זיך דערהויבן. דאָס איז דער אמת! אַזוי פילן זיי אַלע! צי האָט קיינער ניט געהערט דאָס וואָרט צום סוף פון דער רעדע? טויט!

קיין מאָל וועט שוין זשאַן זשאָרעס מער ניט אופהויבן זיין לייב־שטים צו דער מאַסע.

*

פּאַריז האָט א נייע סענסאַציע. זינט מען האָט זיך אַרומגעקריגט פאַר אָדער קעגן דרייפוס, זינט צוואַנציק יאָר האָט פּאַ־

ריז זיך ניט אריינגעטאָן מיט אזאַ ברען אין א געשעעניש, ווי אין דעם פּראָצעס פון דער פרוי פון קאַיאָ, דעם געוועזענעם פּרעמיער, וואָס האָט געהאַט דערשאָסן דעם רעדאַקטאָר פון „פיגארא" פאר זיינע פאליטישע אנפאלן אַף איר מאַן, און אויך פאר נאָך עפּעס.

אין דער צייט ווען גאנץ אייראָפּע האָט געקרעכצט אונ־טער דעם דרוק פונם אולטימאַטום, האָבן די פּאריזער פיבערדיק געוואַרט אף די רעדעס פון די אָנקלאָגערס און פּארטיידיקערס, און די בלעטער האָבן פאר די דעפּעשן פון ווין און פון בעל־גראד געבראכט טעגלעך מעשיות און בילדער פון דער פירנעמער מערדערין. ניט אלע האָבן געוואוסט, אַז די פּאליטישע רעזולטאטן פון די מארדן פון קאלמעט און פון ערצהערצאָג קרייצן זיך סוף כל סוף, און אַז די באַפרייאונג פון מאַדאַם קאַיאָ איז צוגלייך אן אומשולד־דערקלערונג פאר דער שלום־ליבע פון פראנקרייך, וואָס איז געזעסן אפן באשולדיקונג־באנק.

די עפנטלעכע מיינונג איז געווען איינגעמידט, דערצו האָט מען נאָך געוואלט זיך באַפרייען פון דער ענין, בכדי צו ווענדן זיך צו דער נייער, גרעסערער געשעעניש, ווארום שוין זיינען די ברידער פון די בערלינער שרייערס געגאַנגען איבער דורך די בול־וואַרן פון פאריז.

די סאָציאַליסטן האָבן צונויפגערופן זייערע מענטשן:

„זינט שבת שטראָמט א היפּנאָטיזירטער המון דורך די גרוי־סע בולווארן און שרייט: אַף בערלין, לעבן זאָל דער קריג!... אויב מען זאָל היינט פארנאכט די דאָזיקע משוגעים ניט צווינגען צו שווייגן, דעמאָלט איז מאָרגן אלצדינג אויס. דעריבער קומט אַלע היינט נאָך אינאָווענט צום הויז פון „מאטען" און רופט: ני־דער די מלחמה!"

דעם צווייטן טאָג: אן אויפרוף צוצוגרייטן א גענעראל־שטרייק אין פאריז. דאָס איז א היסטאָרישער טאָג: היינט אינ־דערפרי האָט זיך צום ערשטן מאָל דערהערט די שטים פון א סאָציאַליסט, וואָס קווינקלט זיך צווישן פּאטערלאנד און מענטש־הייט, מיט זיבן יאָר צוריק אין שטוטגארט האָט ער געקוואָלן:

„דער פראַנצויזישער גענעראַל־שטאַב איז דורך אונז מאָראַליש אַנטוואָפנט; ער ווייס, אַז אַ קריג באַטייט אַן אויפשטאַנד פונם פּראָלעטאַריאַט". דאָס איז ערווע, און דאָס וואָס ער זאָגט איצט אַרוים אין צוויי גרויסע אַרטיקלען פון זיין צייטונג באַצייכנט דעם אָנהייב פון אַ קריזיס פונם אינטערנאַציאָנאַל, וואָס אין עטלעכע טעג אַרום האָט זיין באַנקראָט באַשטימט דעם גורל פון אייראָפּע. וואָס באַוועגט אים היינט? איז דאָס דער קווייַנקלענדיקער געפיל פון אַ פּראָבלעמאַטישער נשמה? אָדער ער גלויבט, אַז דייטש־לאַנד וועט אַנפאַלן?

„ווי! אונזער שיינער חלום וועגן אַן אינטערנאַציאָנאַלן גע־נעראַל־שטרייק קעגן מלחמה, וואו איז ער אַהינגעקומען? מיר האָבן געחלומט צו פירן די פעלקער קעגן זייערע רעגירונגען, כדי זיי צו צווינגען צו קומען צו בוררים אין זייערע קאָנפליקטן. אָבער אונזערע פליגלען זיינען צעבראָכן געוואָרן אונטער דעם שטויס פון דערווירקלעכקייט און מיר זיינען אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד, איטלעכער אויף זיין היים־ערד. מיטן איינציקן געדאַנק זי צו פאַרטיידיקן קעגן אַ ברוטאַלער אינוואַזיע, אַזוי ווי אונזערע עלטערן האָבן דאָס געטאָן!... וואָלט דאָס געווען אַ מלחמה צו פאַרטיידיקן אַ קליין אונטערדריקט פאָלק! נאָר עס גייט וועגן פּרעסטיזש פון צאַר, וועגן כבוד פון דער רוסישער רעגירונג! ראַבלע, וואָלטער, וויקטאָר הוגאָ וואָלטן זיך די דאָזיקע ווערטער אין זייערע קברים אַרויספלאַצן מיט געלעכטער. ניקאָלאַיס כבוד קאָן דאָס ניט פאַרטראָגן, ווען מען פאַרטשעפּעט סערביען! גאָר אַזוי איידל האָט ער זיך ניט אויסגעפינט. אונזער העלד. פאַר־בינדעטער, בעת ער האָט דערוואָרגן פינלאַנד, געדריקט פוילן און אידן!...

אונזער גרופּע אין פּאַרלאַמענט מיינט, אַז די אַריינמישונג פון רוסלאַנד קאָן נאָך פאַרגרעסערן די סכנה, אָן צו גאַראַנטירן די אָרימע סערביען. דאָס וואָלט געהייסן נאָר שפּילן די שפּיל פון די דייטשע אימפּעריאַליסטן און פילן, אַז זייער שעה איז געקומען!"

„דאָס פּאָטערלאַנד איז אין סכנה!״ רופט ער אף מארגן.
„דאָס פּאָטערלאַנד פון דער רעוואָלוציע איז אין סכנה! דאָ אין פּאריז האָבן מיר שוין אויסגעמעקט פונם אינטערנאציאנאל די סטראפע איבער די גענעראלן, און איצט איז דער אינטערנאציאָ־נאל נישט אַנדערש נאָר די מאַרסעליעזע, וואָס אונזערע עלטער־זיידעס האָבן געזוונגען מיט הונדערט יאָר צוריק!״

צי הערט מען דורך אָט דער גלענצנדער סטיליסטיק דאָס צאַפּלעניש פון אומרואיקן געוויסן? „דאָס פּאָטערלאנד פון דער רעוואָלוציע איז אין סכנה!״

נאָר די מאַסן ווייזן אויס נאָך צו זיין פעסט. אַפן אוונט נאָך די בערלינער דעמאָנסטראציעס איז אָנגעזאָגט א ריזן פאַר־זאמלונג פון דער אלגעמיינער קאָנפעדעראציע. די פאַרזאַמלונג ווערט אין דער לעצטער מינוט פאַרבאָטן, „ווייל די רעדנער ווילן באקלערן מיטלען, ווי אזוי צו שטערן די מאָביליזאַציע״. איז דאָס ווילהעלמס אן עכאָ? צי האָבן די הארן פון דער רעפּובליק געלייענט זיין נאָטיץ? אלע מיטלען קענען קריג זיינען פאַרבאָטן. ניט בילדן קיין גרופּעס, פּאציפיסטן! צעגייט זיך, ברידער! אונזער פּרעסטיזש איז אין סכנה!

אף מארגן ברייגגט אן אילוסטרירטע צייטונג אין פּאריז א בלאַט, וואו אף איין זייט איז אָפּגעמאָלט ווילהעלם, אַף דער צווייטער פּואנקאַרע, ביידע באַגריסט מיט פרייד, בעת זיי קומען צוריק אין זייערע רעזידענצן, פון ביידן האָפן נאָך די פעלקער אז זיי וועלן האַלטן שלום.

צענטער קאַפּיטל.

דער אייראָפּייאישער קאָנצערט.

ווידער אמאל צוריק אין דער איינגשאפט פון די קאַבינעטן! לאָמיר הערן, וואָס עס פאַרבינטערט אזוי שטארק די פירערס פון די מלוכות! וועלן זיך אַנטפּלעקן וואָגיקע פּראָבלעמעס, וואָס קאָ־נען פאַרענטפערט ווערן נאָר איבער גוואלד?

אַפילו דאָס, וואָס זיי באַהאַלטן, איז ניט מער ווי די קאָנגזייטיקע מורא פון די גרופּעס איינע פאַר דער אַנדערער, ריזיק אויסגעוואַקסן. אַלץ, וואָס עס זאָגן איינער צום אַנדערן די עטלעכע טויזנט מענטשן, וואָס אין זייערע הענט געפינט זיך דער גורל פון אייראָפּע, איז אין ערגעץ ניט טראַגיש, העכסטנס טרויע־ריק, אין ערגעץ ניט געהויבן, מער ניט לעכערלעך. קיינער פון די אָנצאָליקע, וואָס אין פינף יאָר אַרום, נאָכדעם ווי זיי האָבן אָנגעוואָרן זייערע זין און זייערע מאַגנען. האָבן זיי געזוכט אין די שריפטן פון זייערע נאַציעס אַ טרייסט אין דער נויט פון זייער אומשולדיק פאַטערלאַנד און אין דער טייוולאָנישער פאַרשווערונג פון זיינע שונאים. וואָלט דעם דאָזיקן אינטערנאַציאָנאַלן אמת ניט באַדאַרפט לייענען, — ער וואָלט מיט קללות אַרויספּלאַצן, וואָס דאָס אים טייערסטע לעבן איז אומגעקומען מיט נאָך מיליאָנען פאַר אַ גאָרנישט; איבער דעם פאַרברעכערישן לייכטזין פון עט־לעכע גראַפן, מחמת דער אומפאַרזיכטיקייט פון דיימע פאָליטי־קער, מחמת דעם גלוסט נאָך מאַכט פון רוסישע גרויספירשטן, מחמת דער נערוון־שוואַכקייט פון געקרוינטע האַרן. זיי זיינען אומגעקומען פאַר מענטשן, וואָס אין שולד און גלוסטיקייט, אין צילן און פאַרלאַנגען, אין כשרונות און פאַרברעכנס האָבן זיי מיט קיין זאַך ניט דערהויבן זיך איבער דער דורכשניט־מאָס, און נאָר אין איין זאַך זיינען זיי געווען גרויס; אין די מיטלען, וואָס דורך זיי האָבן זיי אָפּגענאַרט מיליאָנען אומשולדיקע מענטשן און זיי אומגעבראַכט.

*

גראַף בערכטהאָלד האָט געשמייכלט. ער איז געווען גע־ווינט, ווי אַ קאַוואַלער, צו באַהאַלטן אַלע זיינע געפילן אונטער אַ מאַסקע פון אַ שמייכל. אַזוי האָט ער קיינעם ניט געלאָזט מערקן, ווי פיינלעך עס איז אים געווען דער ענטפער פון בעל־גראַד. דער דורכגעטריבענער פּאַשיטש האָט זיך דערקלערט פאַר באַזיגט, דער קעניג פון אַ פרייען לאַנד האָט זיך מתחייב געווען צו דערקלערן עפנטלעך פאַר אַ פאַרברעכן די אידעאַלן פון

א ראסע און נאַציע, אָפּצוזאגן פון זייערע שטעלעס פּארטיידיקער פון פאטערלאַנד לויט דער פאָדערונג פון פיינטלעכן שכן. די מלוכה־מענער פון אייראפּע האָבן פרייער אָפּגעטעמט, אז זיי האָבן אף מאָרגן נאָך דער לעצטער סצענע אין בעלגראד געלייענט, אז פּאַשיטש האָט זיך אונטערגעגעבן.

נאָר בערלין האָט דעם אמת ניט געוואוסט, שוין צוויי מאָל האָט ווין זי גרונטיק אָפּגענאַרט. בערכטהאָלד האָט פאַר די בערלינער אויסבאהאלטן, אז די אויספאָרשונג האָט אפיציעל אויס־געפונען „קנאַפּ" מאַטעריאל צו באשולדיקן די סערבישע רעגירונג. און בערלין האָט געגלויבט, אז עס איז פאראַן מאַטעריאל „גענוג". בכדי כאָטש צום טייל צו פארענטפערן דעם אולטימאַטום פאַר אייראפּע. ווייטער האָט בערכטהאָלד פארזיכערט בערלין, „אז עסטרייך־אונגאַרן... האָט ניט בדעה צו פארגרעסערן איר טערי־טאָריע" אָבער פארשוויגן, אַז דער ווינער קאַבינעט האָט אקארשט קענן טיסאַס התראה, געהאַט באַשלאָסן, „צו פארקלענערן סער־ביען לטובת אַנדערע מלוכות".

איצט האָט אויך ניט די עסטרייכישע רעגירונג און ניט דער אַמבאַסאַדאָר ניט איבערגעשיקט דעם טעקסט פון דעם סערבישן ענטפער קיין בערלין, און ערשט, אז עס זיינען איבער פיר און צוואַנציק טייערע שעה׳, האָט דער סערבישער אמבאסאַ־דאָר אליין אים געבראכט, און מען האָט אים געקאָנט אָפּשיקן צום קיסר קיין פּאָטסדאַם. עס איז געווען 10 אזייגער אינאָוונט, בעת דער דאָזיקער וועלט־היסטאָרישער אַקט איז אָנגעקומען, דער מאָנאַרך האָט אָפּגעלייגט דאָס לייענען.

אף מאָרגן אינדערפרי לייענט ער דעם אקט; איז נשתומם, אָטעמט אָפּ: גאָט האָט אים ווידער אמאָל באפרייט פון דער נויטווענדיקייט צו פירן קריג, באַשיימפערלעך זיין האַנט האָט גע־פירט די סערבישע פען, האָט ער. דער קיסר, ניט באַוויזן, אַז ער שרעקט זיך ניט? ווין האָט געזיגט, בוקאַרעשט איז געוואָרנט. סאפיא אופגעמונטערט, נאָך א זשעסט, און ער ראטעוועט דעם פארבינדעטן!

דער קיסר שרייבט באַם ראַנד: „אויסגעצייכנטער אויפֿטו פֿאַר אַ טערמין פֿון נאָר אַכט און פֿערציק שעה! דאָס איז מער ווי מען האָט זיך געמעגט ריכטן! אַ גרויסער מאָראַלישער ניצחון פֿאַר עסטרייך; אָבער דערמיט ווערט בטל יעטווידער גרונט פֿאַר אַ מלחמה, און גיזל האָט געמעגט רואיק בלייבן אין בעלגראַד! דערויף זעענדיק וואָלט איך קיינמאָל ניט באַפֿוילן קיין מאָביליזאַציע!" צוגלייך צו יאַגאָוון: די פֿאַרהאַנדלונג וואָלט געקאָנט אויפֿקלערן אויך די לעצטע פּונקטן, נאָר מען מוז די עסטרייכער צוליב טאָן, זיי מוזן אַריין אין שונאס לאַנד, פֿאַרנעמען בעלגראַד ווי אַ משכּון. אויף דעם באַזיס וויל ער פֿאַרמיטלען.

אַ נערווייזער מענטש. וואָס האָט מורא צו זיין שרעקעוודיק, אַליינהערשער, וואָס איז געוויינט צו מאַכן האַלט. ווען עס איז אים וואויל געפֿעלן: אַזוי ווערט די קראַנקע נשמה פֿונם דאָזיקן מענטשן, וואָס וויל שטענדיק נאָר מאַכן אַן אָנשטעל, אַרומגעשליידערט פֿון אַן אימפּולס צו סטראַשען צו אַ נייער אימפּולס נאָכצוגעבן.

אין יענע טעג איז ער דורכאויס פֿרידלעך; וואָס פֿאַלט נאָך פֿון זיין האַנט אויף די גערודלדיקע ווייסע ראַנדן פֿון די אַקטן? אויף אַן אַרטיקל, וואָס פֿאַרלאַנגט פֿון אים, ער זאָל דורכאויס זען ווי עס וועט זיך האַלטן רוסלאַנד: „איך האָב ניט געקאָנט משער זיין, אַז דער צאַר זאָל זיך שטעלן אויפֿן צד פֿון באַנדיטן און קעניג־מערדערס. אַ גערמאַנער איז צו אַזאַ פּסיכאָלאָגיע ניט מסוגל, דאָס איז סלאַוויש אָדער לאַטייניש".

דערווייל האָט גראַף בערכטהאָלד געלאָזט פֿאַרשפּרייטן אַ גאַנצן כּתב קעגן סערביען, וואו עס זיינען אויסגערעכנט געוועזן אַלע אירע חטאים. דער דאָזיקער דאָקומענט איז געשריבן אין אַ געדרייטן, געצירקלטן לשון מיט אַ סך ווענדונגען פֿון אַ הויפֿישן סטיל. דער דאָזיקער סטיל דאַרף נאָר באַהאַלטן דעם גלוסט נאָך קריג.

חוץ אַלעמען, איז מען פֿאַרדאַגעט, ווער זאָל דאָס „איבערגעבן" די קריגס־דערקלערונג. גיזל האָט דאָך באַדאַרפֿט תּיכּף אָפּפֿאָרן, שיקן דורך פּאָסט וואָלט געווען אומזיכער, ווייל די

סערבּן וואָלטן געקאָנט אָפּלייקענען, אַז זיי האָבּן זי געקראָגן צו דער ריכטיקער צייט, א פּאַרלאַמענטער וואָלט זיך ניט געפּאַסט, ווייל די מלחמה האָט זיך נאָך ניט אָנגעהייבּן. סוף כל סוף האָט מען געפונען דעם פּשוטסטן און קליגסטן וועג; מען האָט זי טעלעגראַפירט דעם 28 יולי, 11 אזייגער פאַרמיטאָג, אַף פראַנצויזיש, איבּער בּוקאַרעשט קיין בּעלגראַד:

„היות ווי די קגל. סערבּישע רעגירונג האָט ניט געענטפערט אַף א בּאַפרידיקנדיקן אופן אַף דער נאָטע, וואָס דער עסטרייכיש-אונגאַרישער אַמבּאַסאַדאָר אין בּעלגראַד האָט איר איבּערגעגעבּן דעם 23-טן יולי 1914, געפינט די ק. און ק. רעגירונג זיך געצוואונגען, צו זאָרגן אַליין פאַר דער אפּהיטונג פון אירע רעכט און אינטערעסן און צוליבּ דעם צוועק צו ווענדן זיך צום כוח פון געווער. עסטרייך-אונגאַרן בּאַטראַכט זיך פון דעם מאָמענט אָן אין צושטאַנד פון קריג מיט סערבּיען.“

דער עסטרייכיש-אונגאַרישער אויסערן-מיניסטער

גראַף בּ ע ר כ ט ה א ל ד“.

פאַר אָט דער דאָזיקער ערשטער קריגס-דערקלערונג טראָגט ווין אַליין די אחריות. וואָרום אין דער זעלבּיקער שעה, בּעת עס איז אין בּערלינער מיניסטעריום אָנגעקומען די ידיעה, אַז מען דאַרף זיך ריכטן אַף אַזא שריט, אָבּער עס איז נאָך מעגלעך אים צו פאַרהאַלטן, האָט מען דאָרט גראָד צונויפגעשטעלט אַ דעפּעשע צו טשירשקי, בּכדי לויט דעם קיכרם אָנווייזונגען, „צו פאַרמיטלען שלום“. אין עטלעכע שעה אַרום האָט בּערכטהאָלד געלאָזט דערקלערן אין בּערלין, אַז אויך דער לעצטער ענגלישער פאָרשלאָג איז שוין געקומען צו שפּעט פאַר די געשעענישן, ד. ה. פאַר זיינע אייגענע מעשים. בּעטמאַן פאַרקערט האָט טעלעגראַפירט צו די פיר גרויסע קאַבּינעטן: „דייטשלאַנד בּאַמיט זיך

בסדר צו פוילן בא ווין, ז זאָל זיך אָפּן דורכרײַדן מיט פּעטערבורג".

פון הײַנט אָן, ווײַבאַלד דער שלום ליגט אַנידערגעוואָרפן אויף דרערד, איז זײַן באַזיגער „גראַף בערכטהאָלד אין זײַער א גוטער שטימונג און האַלט זיך גרויס מיט די פיל מזל־טובס, וואָס קומען פון אַלע זײַטן". דעם גראַפס שמחה האָט אָבער לאַנג ניט געהאַלטן; צוויי יאָר שפּעטער האָט ער געענטפערט אויף דער פראַגע, ווי האַלט דאָס מיטן קריג: „לאָזט מיך צו רו דער קריג איז מיר שוין לאַנג דערעסן!"

מיט טראַסק וואַרפט כמעט די גאַנצע עסטרײַכישע פּרעסע וואָס האָט די לעצטע וואָכן זיך ניט געקאָנט מער דערוואַרטן, איר באַגײַסטערונג אַרײַן אין דער מאַשין: סערביען מוז צעטראָטן ווערן.

אין דעם דאָזיקן ערשטן טאָג פון אײראָפּײאישן קריג ווערט אויך גאָט צום ערשטן מאָל מאָביליזירט. וואָרום דער אַלטער קיסר ווײס: „דעם גרויסן באַטײַט פון מײַנע באַשלוסן און איך האָב זײ אָנגענומען מיט בימחון אויף גאָטס גערעכטיקײט". אין צוויי טעג אַרום קומט דער דײַטשער גאָט אין אַ טעלעגראַם פון קיסר: „איך פּאַראײניק מײַנע תפלות מיט דײַנע, אַז גאָט זאָל אונז בײַשטײן". דער רוסישער גאָט שמעלט זיך דער דריטער, פון אים זאָגט דער צאַר צום דײַטשן אַמבאַסאַדאָר, ווײַזנדיק צום הימל אַרויף: „דאָ קאָן נאָר אײנער העלפן!" נאָך אָט די דרײַ אָנרופן קוקט מען אויף גאָט פונקט אַזוי ווינציק ווי אויף מענטשן: מען שלעפּט אים צו אָפט אין פעלד אַרײַן.

אין גאָטס נאָמען, הײַסט דאָס, הילכן אין אַזאַ נאַכט די ערשטע שאָסן צום הימל אַרויף! נאָר אַ פּאָר שאָסן, אָבער זײַער ווידער־קול וויל ניט פאַרשטומען. אײראָפּע איז געוואָרן אַ לאַנד פון בערג, צו טויזנטער האָבן זײ זיך אופגעהויבן אין דער ערשטער נאַכט פון דער מלחמה צווישן די פעלקער, קײנער איז ניט ביכולת אַרײַנצוקוקן אין אַנדערנס טאָל. אַזוי הויך טאָרטשען אַרויף פעלזן און גלעטשערס צווישן די מענטשן, וואָס נאָך נעכטן האָבן זײ זיך גרינג צונויפגערעדט, ניט געקוקט אויף זײַערע פיל

שפּראַכן, געבּיטן סחורה און אַרבּעט. געדאַנקען און פּרויען. איראָפּע איז געוואָרן אַן אַלפּן־לאַנד. און דערפאַר וועט דאָס אָפּ־נעמען פיר יאָר, ביז די אָנצאָליקע ווידער־קולות פונם ערשטן שאָס וועלן אנטשטומט ווערן.

סאַטיר־שפּיל נאָכן ערשטן סערבּישן שאָס. דעם 27־טן, בעת גראַף בּערכטהאָלד האָט ניט אַנדערש געוואָלט ארויסקריגן באַם קיסר זיין חתימה אונטער דער קריגס־דערקלערונג, האָט ער דערציילט אין זיין שריפטלעכן פאָרטראָג מכח דעם: „לויט א מעלדונג פונם קאָמאנדיר פון 4 קאָרפּוס האָבן סערבּישע סאָל־דאטן פון דאַמפערס אפן דונאַי בא טעמעס־קובין נעכטן געשאָסן אף אונזערע סאָלדאַטן, אונזערע האָבן געענטפערט, אַזוי אַז עס איז געקומען צו א קליינעם געשלעג. אַזוי מעג מען רעכענען, אַז די מלחמה האָט זיך שוין פאקטיש אָנגעהייבן". דערפאַר האָט טאקע בערכטהאָלד געהאַט אריינגעשטעלט צום סוף פון דער קריגס־דערקלערונג: „און דאָס נאָך מער דערפאַר, וואָס סערבּיש מיליטער איז שוין בא טעמעס־קובין אָנגעפאַלן אף אַן אָפּטיילונג פון ק. און ק. מיליטער". דאָס האָט זיך געלאָזט גלויבן, און דער אַלטער קיסר האָט געגלויבט און האָט געחתמעט.

ווי נאָר דער גראַף האָט געהאַט די חתימה, האָט ער באַלד אויסגעמעקט די מעשה מיט די סערבּישע שאָסן פון דער קריגס־דערקלערונג. און באַם קיסר האָט ער זיך דעם 29־טן פאַרענטפערט: „נאָכדעם ווי די ידיעות וועגן א געשלעג בא טעמעס־קובין האָבן ניט געפונען קיין באשטעטיקונג... האָב איך געשטעלט אף זיך און האָב אין דער קריגס־דערקלערונג, וואָס איז אָפּגעשיקט געוואָרן קיין סערבּיען, ארויסגעלאָזן דעם זאַץ איבערן אָנפאַל". גראַף בּערכטהאָלד האָט, הייסט דאָס, אָפּגענארט ניט נאָר זיין פאַרבּינדעטן, נייערט אויך זיין קיסר, ווייל ער האָט פאַרשוויגן, אַז די מעשה מיטן אָנפאַל איז א ליגן.

*

אין בּערלין האָבן געפירט די פאַרהאַנדלונגען די אַמבּאַסאַ־דאָרן פון פראַנקרייך און ענגלאַנד. זשיל קאַמבּאָן איז דער מענטש,

וואָס ווייס אַלצדינג, וואָס עס טוט זיך אָפּ אין בערלין, א סך זאַכן פון פּאַריז, און דעם גרעסטן טייל דערפון, וואָס עס גייט צו אין לאָנדאָן, ווייל זיין ברודער, וואָס איז דאָרט אַמבאַסאַדאָר, אינפאָרמירט אים. א וועלט-מאַן, ניט קיין שאָוויניסט, א פּאַריזער בירגער, פילט ער זיך זייער גוט אין בערלין און וואָלט זיך געוואונשן נאָך לאנגע יאָרן צו פארברייננגען אין דעם שיינעם פּאלאץ פון אמבאסאדאָר. סער עדוארד גאָשן, זיין ענגלישער קאָלעגע, איינגעהאלטענער, קולטורעלער, ווינשט זיך דאָס נעמלעכע, און א סך זאַכן האָבן זיי ביידע שוין אויסגעגלייכט.

דאָס נעמלעכע זיינען אויך נוטה צו שלום זייערע ווינער קאָלעגן, דער פראַנצויז דימען באַקומט אזוי גוט די האַלב-פראַנצויזישע לופט פון האבסבורגער הויף, ווי דעם ענגלישן אַמבאַסאַדאָר, סער מאָריס דע בונזן, וואָס שטאַמט פון דייטשן, אַן אייניקל פון א פרייסישן אַמבאַסאַדאָר אין לאָנדאָן. אלע פיר, בפרט די צוויי ענגלענדער, האָבן די אויפגאַבע דורכצופירן די ענגלישע פאָרשלאָגן וועגן אַ קאָנפערענץ. די עסטרייכער ווילן פון קיין קאָנפערענץ ניט הערן. דעמאָלט לייגט גריי פאָר, עס זאָלן זיך צונויפקומען די פיר אַמבאַסאַדאָרן: — האָב איך זיי אַלעמען בא איין טיש, קלערט ער, וועט שוין קיינער ניט אויפשטיין אפילו אף אויסצושיסן פון א רעוואָלווער.

צוערשט האָט דער ענגלענדער דאָס פאָרגעלייגט אין בערלין, דאָרט האָט מען ניט געזאָגט ניין. אפן אנדערן טאָג האָט די שטימונג זיך אומגעביטן פון פארמיטאָג ביז נאָכמיטאָג. און יאַגאָוו האָט געזאָגט צו גאָשענען: „דאָס וואָלט באַטייט ווי אופשטעלן א מין בוררים-געריכט". אין אָוונט קומט ווידער אמאָל דער פראנצויז. ער סטאַרעט זיך איבערצורײדן דעם דייטשן מיניסטער, וואָס ער איז מיט אים גוטפריינט זינט יאָרן: אומזיסט.

„זייט איר מחויב נאָכצוגיין עסטרייך אומעטום מיט פאַרבונדענע אויגן? האָט איר היינט אינדערפרי ניט באַקענט זיך מיטן ענטפער פון סערביען?"

„איך האָב נאָך קיין צייט ניט געהאט דערצו".

„א שאָד. איר וואָלט געזען, אז חוץ עטלעכע קליינינקייטן, גיט סערביען זיך אין גאנצן אונטער. איצט באדארפט איר עצהן ווין, זי זאָל זיך באַגענוגן דערמיט. אָדער וויל דייטשלאנד מלחמה?"

„איך ווייס, אַז איר מיינט אזוי. אָבער דאָס איז לחלוטין ניט ריכטיק".

קאמבאָן רעדט מכח אחריות, וויל אוועקגיין, דערנאָך ווענדט ער זיך ווידער צום דייטש, אָפן, אָבער פריינטלעכער, ווי עס האָט נעכטן בערטעלאָ גערעדט אין פאריז:

„איך האָב היינט אינדערפרי געהאט דעם איינדרוק, אז די שפּאנונג האָט אָפּגעלאָזן. ווירקט איר אין ווין צו פארגיכערן דאָס! עס איז אזוי וויכטיק, ניט צו לאָזן אופקומען אין רוסלאנד א מיינונג, וואָס וואָלט אַלצדינג געקאָנט אוועקטראָגן".

אין דריי מינוט ארום זיצט דער פראנצויז באם ענגלענדער אין דער אמבאסאדע, וואָס געפינט זיך מיט דריי הייזער ווייטער. יענער הערט אים אויס, אָבער ער טאָר דאָך ניט ריידן:

„מכח ענגלאנד בין איך מסכים אין גאנצן מיט אייך, ליבער פריינט: צום אומגליק האָב איך קיין רשות ניט, דאָס צו זאָגן".

*

דער טראגישער פונקט: גריי פאר דער האמלעט-פראגע וואס ער קאן מיט איר ניט פארטיק ווערן. כסדר האָט ער אין יענע טעג געוואָרנט דעם דייטשן אַמבאַסאַדאָר פאר דעם ערשטן עסטרייכישן שאָס. איצט, אין זעלביקן טאָג, כמעט אין דער זעלביקער שעה פון יענעם בערלינער שמועס, קומט אין לאנדאן צו אים דער רוס, בכדי זיך סוף כל סוף אויסצורייידן:

„בערלין און ווין מיינען, אַז ענגלאַנד בלייבט נייטראל... טרעט סוף כל סוף ארוים. און זיי וועלן זיך דערשרעקן און מאַכן שלום".

גריי: „טשערטשיל האָט דאָך ארויסגעגעבן א באַפעל צו אונזער פלאָט ניט צו געבן קיין אורלאָפּ פון די מאַנעווערס. וועט דאָס ניט ווירקן אין בערלין? פונדעסטוועגן באַדאַרפט איר דעם דאָזיקן אָנווייז בשום אופן ניט אויסטייטשן אזוי, אז מיר זאָגן צו מער ווי א דיפּלאָמאַטישע אַקציע".

מיט א שעה שפּעטער זיצט אפן זעלביקן שטול בא גרייס שרייבטיש דער קרוב פונם רוס, גראף מענסדאָרף פון ווין. צו אים זאָגט גריי:

„דער ערשטער פלאָט, וואס ליגט צופעליק אין פּאָרטלאנד און האָט היינט באדארפט זיך פאנאַנדערגיין, וועט בלייבן פאר־אייניקט. איר זאָלט דערין ניט זען קיין סטראַשונעק! ווייבאלד עס איז מעגלעך אן אייראפּייאישע שרפה, קאָנען מיר ניט אין איצ־טיקן מאָמענט פאנאַנדערלאָזן אונזערע מיליטערישע כוחות. עס איז אבער אויך ניט געקומען די שעה צו רופן רעזערוון. נאָר איר זאָלט שוין איצט זיך באַטראַכטן, אז מיר זיינען אומרואיק".

א פיינלעכע לאגע פון א מיניסטער, וואָס וויל ערלעך שלום און ווערט דורך זיינע אויסריידענישן און האלבע ווערטער חשודיק בא ביידע צדדים און סוף כל סוף בא זיך אליין!

פעטערבורג: די זעלביקע דילעמע פונם ענגלענדער. זינט יענעם ערשטן פרישטיק זאַלבעדריט הילכט ווידער דער פראנ־צויזיש־רוסישער דועט אין די אויערן פון ענגלישן אַמבאַסאַדאָר. שוין דעם צווייטן טאָג זיצן זיי ווידער זאלבעדריט אין סאזאנאווס קאַבינעט.

סאַזאָנאָוו: „איר וועט ניט פועלן בא דייטשלאַנד צו האלטן שלום, אויב איר וועט אָפן ניט ארויסזאָגן אייער סאלידאריטעט מיט אונז און מיט פראנקרייך אין דעם דאָזיקן קריזיס. וואו די פרייהייט פון אייראָפּע איז איינגעשטעלט אין קאָן!"

ביוקענען רעדט נאָך אלץ ניט, וואָס ער וויל, נאָר לויט זיינע אינסטרוקציעס: „איר האָט א טעות, אויב איר מיינט, אַז ענגלאַנד וועט שטאַרקן דעם שלום, אויב זי וועט לאָזן וויסן דער דייטשער רעגירונג, אַז אויב זי וועט העלפן עסטרייך מיט

געווער. וועם זי האָבן צו טאָן מיט איר. ווי מיט רוסלאנד און פראנקרייך״...

בײדע פארבינדעטע שוויַיגן און באקלערן, ווי אַזוי קאן מען ווירקן אף לאָנדאָן.

די צווייטע גרופּע אין פּעטערבורג: דער דייטשער און דער עסטרייכישער אמבאסאדאָר. זיי געטרויען ניט איינער דעם אנדערן, סאַזאָנאָוו באציט זיך פארשיידן צו זיי ביידן. דעם דייטשן אַמבאַסאַדאר פורטאַלעסן האָט ער פיינט און ער איז מיט אים ברוגזער ווי מען איז געוויינלעך מיט א פארמיטלער. צו דעם העפלעכן גראף סאַפּאַרי איז ער העפלעכער. ווי מען איז זיך נוהג מיט א קעגענער. בכלל באליידיקט דער דאָזיקער רוס איטלעך לאנד פארן אַמבאַסאדאָר פונם צווייטן לאנד.

סאַזאָנאָוו וויל נאָך ניט קיין קריג אין דעם מאמענט. נאָר די איינגעשפּארטקייט פון די מיטל־מלוכות רופט אַרויס בא אים ברוגזע ווערטער קעגן די דייטשן.

איער שנאה צו עסטרייך מאַכט אייך בלינד״, זאגט דער דייטש.

„שנאה שטימט ניט מיט מיין כאַראקטער, — הער גראף. אויך צו עסטרייך האָב איך ניט קיין שנאה. נאָר פאראַכטונג. מיר וויסן עסטרייכס בריטע פלענער. צוערשט זאָלן אופגעגעסן ווערן די סערבן. דערנאך קומען די בולגארן, ביז מיר וועלן זיי האָבן באם שווארצן ים״.

„איר ווייסט דאָך, עקסעלענץ, אַז דאָ גייט נאָר וועגן א שטראף־עקספּעדיציע, און אַז עסטרייך קלערט ניט וועגן צונע־מען לאַנד״.

מיט צוויי טעג שפּעטער:

„איר מוזט אינטערווענירן אין ווין. העלפט געפינען א בריק״ זאָגט סאַזאָנאָוו.

„און דערווייל האָט איר בדעה צו באַוואָפענען זיך?״ פרעגט פורטאַלעס.

„געוויסע הכנות, בכדי ניט צו ווערן פארכאַפּט פּלוצים, אָבער בשום אופן ניט קיין מאָביליזאציע! מיר האבן באַשלאסן צו ווארטן דערמיט, ביז עסטרייך וועט ארויסווייזן קעגן אונז א פיינטלעכע האַלטונג".

„איך מוז דאָ דרינגלעך ווארענען: אין די דאָזיקע הכנות שטעקט א גרויסע סכנה, ווארום דער אנדער צד קאָן זיך אויך נעמען גרייטן".

מיט די דאזיקע ווערטער האט גראף פּורטאַלעס געטראפן דעם קריגס־גייסט בעסער, ווי ער האָט געוואוסט: ער האט פארויסגעזאָגט דאָס אייגענע לעבן, דעם אינעווייניקסטן דראנג, די נקמה פון דער דאָזיקער מוראדיקער און קונציקער מאַשין, וואס אנטלויפט סוף כל סוף פון אירע בוייערס. ער האָט באַצייכנט צוגלייך די רוסישע מאשין, די וואס איז די קאלאסאַלערע און גראבערע, וואס האָט באַדאַרפט אָנהייבן זיך צו דרייען צוגלייך מיט דער דייטשער, נאָכדעם ווי די בעלי בתים זייערע האָבן א קוועטש געטאָן דאָס קנעפּל. גראף פּורטאַלעס, דער יונקער און דער אָפיצער, האָט פארמשפּט די סיסטעם, וואָס ער אליין האָט צו איר געדינט. אַפן צווייטן טאָג הייבט סאַזאָנאָוו אָן:

„צי וואלט עסטרייך ניט געווען גרייט, צו מעסיקן עטוואס אירע פאדערונגען אין דער פאָרם?"

„איך קאָן אייך קיין אויסזיכטן ניט עפענען; איך עצה אייך אָבער, אויב איר שעפּט פון אייערע שמועסן מיט גראף סאפּארי א האָפענונג, זיך צו ווענדן דירעקט קיין ווין".

דער לעזער אָטעמט אוף פרייער: סוף כל סוף „דירעקט"! ווארום אין דער צייט וואָס איראָפּע ציטערט פארן גורל פון מיליאָנען, רעדן אירע קאבינעטן ניט דירעקט, מען זאָגט ניט ענטפער, פארהאַנדלונג, סכנות נפשות, מלחמה, נייערט נאָטע, שמועס, פלאנטער, כח־באוויז, — און קיינער באַטראכט זיך ניט, ווי די באריכטן מכח אַזעלכע פארהאַנדלונגען נאַרן אָפּ די פעלקער.

נאָך מער, ווי בא די וואָס פאַרהאַנדלען גופא ווערן די קעפּ פאַרדרייט.

סאַזאָנאָוו כאַפּט זיך אָן פאַרן געדאַנק פונם דייטש: עס איז בעצם געווען זיין אייגענער. אָבער ווען ער וואָלט זיך געווענדט פון זיך, וואלט זיין פּאָזיציע אַנטקעגן ווין געווען שוואכער, איצט ווען דער דייטש האָט אופגעגעבן דעם געדאַנק, איז ער האלב א ווינער. חוץ דעם וויל ער באווייזן גריי. אַז מען קאַן זיך באגיין אָן אים. ער טעלעגראַפירט תיכף קיין ווין.

סאזאנאוו רעדט איצט מיט דעם אונגאר העפלעך, לייגט עפּעס יוגען זיינע סימפּאַטיעס פאר עסטרייך, קוקט דורך דעם אולטימאַטום, און נאכדעם ווי דער אונגאַר האָט אָפיציעל דערקלערט, אז „ער האָט ניט קיין רשות צו דיסקוטירן און אויסצוטייטשן דעם דאָזיקן דאָקומענט”, דאָס הייסט, אז דאָס וואָס זי ריידן איז ווי ניט גערעדט, ריידן זיי ארום ווי צוויי פארשטאַנדיקע ספּעציאליסטן די עסטרייכישע פאָדערונגען צו סערביען. מכח זיבן האַלט דער רוס, אַז מען קאָן זיי אָננעמען. צו די איבעריקע דריי לייגט ער פאר שינוים און ענדיקט:

„בקיצור, עס גייט דאָ... בעצם נאר אין ווערטער!

סאַזאָנאָוו, וואָס האָט אין יענער שעה נאָך ניט געוואוסט, אז סערביען האָט זיך שוין געהאַט אונטערגעגעבן, וויל בא די ווינער אָפּנעמען נאָר דעם פולן „דיפלאמאטישן ניצחון” (נקמה פאר בוכלאו) און ער ענדיקט, אז ער איז „שטאַרק צופרידן” מיטן שמועס מיט זיין קעגנער.

— נאר דריי פונקטן? טראכטן ביידע און טעלעגראפירן קיין ווין. סאזאָנאָוו האָט דעם דעקרעט וועגן מאביליזאציע אין קעשענע; דאָס מאַכט אים שטאַרק. איצט לייענט ער דעם ענטפער פון סערביען, און עס פארדריסט אים. וואָס זיי הייבן אָן זיך צונויפצוריידן אַליין; איצט זיינען בעצם געבליבן נאָך צוויי פונקטן, וואס מען מוז נאָך ארומריידן, און ער האפט, אז ווין יועט באַלד מסכים זיין. אלע זיינען צופרידן מיטן נייעם דירעקטן וועג צו פאַרהאַנדלען, וואָס עפנט זיך אוף; גריי האלט, אז ער איז „בעסער פאר זיין אייגענעם”.

זיי ווייסן ניט, אַז בערכטהאלד, וואָס זיין אייגענער אמבאַ־סאדאר רעדט זיך אקארשט צונויף אין פעטערבורג, שרייבט אין דער זעלביקער שעה די קריגס־דערקלערונג צו סערביען, ווייל ער וויל ניט אנדערש מלחמה.

*

זאָל אויך דאָס מאָל, דאָס זעקסטע מאָל, גאָרנישט אויס־לאָזן זיך פון דער מלחמה מיט סערביען? ניין! ווין ווייס אין די טעג נאָר צו ענטפערן ניין אף אַלע פאָרשלאָגן, אַלץ איינס פון וואַ־נען זיי קומען. מיר האָבן שוין פיר: דער רוסישער פאָרשלאַג צו פארלייגנערן דעם אולטימאטום, גרייס ערשטער פאָרשלאַג וועגן א קאָנפערענץ. איצט ווערט אויך קאַטעגאריש אָפּגעוואָרפן דער רוסישער פאָרשלאָג מכח אַ „שמועס", און צולעצט, אַז די סערבן מעלדן, אַז זיי זיינען גרייט אָנצונעמען אפשר אויך די לעצטע צוויי פונקטן, ענטפערט בערכטהאָלד, אַז עס זיינען נאָך געבליבן עטלעכע פרעג־צייכנס; בכלל, איצט נאָך דער קריגס־דערקלערונג שטעלט עסטרייך אנדערע תנאים ווי פריער.

איצטער ווענדן זיך די פרעמדע קיין בערלין. די שטעלונג פון בערלין צו די פארשלאגן וועגן פארמיטלונג:

ערשטער פאָרשלאָג: אַז דער רוסישער אמבאסאדאָר האָט געבעטן, מען זאָל פארלייגנערן דעם טערמין, האָט מען אָפּגע־צויגן דעם ענטפער, און אַז די שעה איז שוין געווען אָפּגעלאָפן כמעט, האָט יאַגאָוו געזאָגט:

„איך האָב מורא, אז עס איז צו שפעט".

„בכן, האָט עסטרייך פעסט באַשלאָסן צו פירן מלחמה מיט סערביען?"

„עס גייט ניט מכח קריג. עס גייט נאָר מכח אַ שטראָף־עקספּעדיציע איבער אַן אָרטיקן ענין".

דער ענגלענדער, וואָס האָט אין גרייס שליחות געמאכט

דעם זעלביקן פאָרשלאג וועגן פארלייננגערן דעם טערמין, ענטפערט יאַגאָוו, אַז ער האָט „תיכף" (10 אזייגער אינדערפרי) אפגעשיקט דעם פארשלאג צו זיין אַמבאַסאַדאָר אין ווין מיט דעם אנזאָג, ער זאָל שמועסן מיט בערכטהאלד מכח דעם. אין דער אמהן האָט יאַגאָוו טעלעגראפירט פּשירושקין ערשט אום 4, טאַקע ווייל ער האָט געוואוסט, אז ארום 6 איז די צייט אָפּגעלאָפן, און בערכטהאָלד איז געווען אין אישל, אזוי אז מען האָט שוין ניט געקאָנט מער אומביטן.

צווייטער פאָרשלאג: גריי לאַדט איין צו א קאָנפערענץ, בערלין דערקלערט, זי קאָן דעם פארבינדעטן „ניט שטעלן זיך אין וועג".

דריטער פאָרשלאג: רוסלאַנד בעט, מען זאָל פועלן בא ווין, זי זאָל מסכים זיין אף א דירעקטן שמועס. יאַגאָוו זאָגט קאלט צו, נעמט דאָס אָבער האַלב צוריק מיט די ווערטער: „מיר קאָנען אָבער בשום אופן ניט צווינגען עסטרייך".

פערטער פארשלאג: גריי לייגט דאָס מאָל פאָר, מען זאָל נעמען דעם סערבישן ענטפער ווי אַ באזיס צו פארהאַנדלען. בעטמאַן קערט זיך און דרייט זיך. א מיאוסע מעשה! וואָס טוט מען? אינסטרואירט ער דעם עסטרייכישן אַמבאַסאַדאָר אַזוי, אַז יענער קאָן מיט א גרינגער געמיט טעלעגראפירן אהיים: „די דייטשע רעגירונג פארזיכערט פעסט, אז זי אידענטיפיצירט זיך לחלוטין ניט מיט די פארשלאגן, זי איז אפילו באשטימט קעגן דעם, מען זאָל זיי נעמען אין באַטראַכט, זי גיט זיי איבער נאָר, בכדי צו טאָן, וואָס ענגלאַנד בעט". ער האָט, אמת, מוסיף גע-ווען, אז דייטשלאַנד וועט ניט אונטערשטיצן די פּרוּאוון פון ענג-לאַנד זיך אַריינצומישן אין סכסוך קעגן עסטרייך. אָבער וואָס בעטמאַן האָט דעם 27-טן געפילט און געטראַכט, באווייזט דער פירוש, וואָס ער האָט ארום האַלבער נאַכט טעלעגראפירט קיין ווין.

צו יענער שעה האָבן זיך גענומען קלערן די בליקן פון די פירערס פון דער דייטשער פאליטיק, עס איז אנגעקומען א נייע

דעפּעשע פון ליכנאָווסקי: „טאָמער קומט עס צו די אומשטאַנדן צו מלחמה, וועלן מיר האָבן ענגלאַנד קעגן אונז".

ערשט איצט האָט בעטמאַן אָנגעהייבן צו פאַרשטיין די סכנה, וואָס עס שטעקט דערין, וואָס ער האָט אונטערשטיצט בערכטהאָלדן בלינד. אָבער אָנשטאָט ענערגיש צו דרייען צוריק, טעלעגראַפירט ער צו זיין אַמבאַסאַדאָר אין ווין נאָר אָט וואָס: נאָכדעם ווי מען האָט זיך אָפּגעזאָגט פונם פאַרשלאַג מכח דער קאָנפערענץ, איז עס נים מעגלעך „אָפּצוּוואַרפן פון לכתחילה אויך דעם איצטיקן ענגלישן פאָרשלאַג", אָן דעם, „אַז די גאַנצע וועלט... זאָל אונז האַלטן פאַר די אמתע טרייבערס צו מלחמה... דאָס וועט מאַכן אוממעגלעך אויך אונזער שטעלונג אין לאַנד גופא, וואו מיר מוזן זיך האַלטן, אַזוי ווי מיר זיינען געצוואונגען צום קריג... מיר קאָנען דעריבער זיך נים אָפּזאָגן פון דער ראָלע פון א פאַרמיטלער... בפרט אַז לאָנדאָן און פּאַריז ווירקן כסדר אויף פּעטערבורג".

„מיר מוזן זיך האַלטן" — שיפרירט אין דיפּלאָמאַטן-לשון קלינגט דאָס גוט; אַנטפּלעקט אָבער די געשיכטע די סודות — באַווייזט זיך די אמתע מיאוסקייט. בשעת בעטמאַן האָט איבער-געגעבן דעם ענגלישן פאַרשלאַג אין אַזאַ טאָן, וואָס האָט נים געעצהט אים אָנצונעמען, האָט ער געמיינט, אַז ער שאַפט אַ היסטאָרישן דאָקומענט לטובת דייטשלאַנד. אז די דאָזיקע בלעטער זיינען אין פינף יאָר ארום ארויס צו דער ליכטיקער שיין, זיינען זיי מגולגל געוואָרן אין א היסטאָרישן דאָקומענט קעגן בעטמאַנען.

בכדי צו זיין זיכער, אַז ווין וועט פלוצים נים נאָכלאָזן, לאָזט ער נאָך אָנזאָגן, אז דאָ איז מען „אַפילו לחלוטין קעגן דער לאָנדאָנער פאַרמיטלונג און מען גיט זי נאָר איבער, בכדי צוליב צו טאָן ענגלאַנד". און דעם אנדער טאָג, אַז אפילו קיסר ווילהעלם גופא מאָנט בא אים, בערכטהאָלד זאָל זיך צופרידן שטעלן מיט א „משכון", דעמאָלט ענדיקט בעטמאַן זיין דירעק-טיווע קיין ווין מיט אזעלכע היסטאָרישע ווערטער:

„עס גייט נאָר דערין, ווי אַזוי געפינט מען א מאָדוס, וואָס זאָל מעגלעך מאַכן צו פאַרווירקלעכן דעם ציל, וואָס עסטערייך־אונגאַרן שטרעבט צו אים, מבטל צו מאַכן די גרויס־סערבישע פּראָפּאַגאַנדע, אָן דעם, עס זאָל אויסברעכן א וועלט־קריג. און אויב מען קען אים ניט אויסמיידן, זאָלן די תנאים, וואָס אונטער זיי ווערט ער געפירט, זיין פאַר אונז די מעגלעך בעסטע".

איז דאָס משוגעת, האָט עס דאָך מעטאָדע. אין ערגעץ הערט מען ניט ארויס דעם לייכטזין פון דער מיטלמאָסיקייט בעסער ווי אין אָט דעם ביוראָקראַטישן זאַץ פון א קאַנצלער, וואָס ער וויל אמת ניט קיין קריג, אזוי ווי די גענעראַלן, אָבער ער זעט, אַז ער קומט, און רירט דאָך ניט קיין האַנט. אפילו נאָכדעם ווי זיין קיסר האָט זיך געגעבן א קער צוריק, בכדי אים צו פאַרהאַלטן, נאָר ער טראַכט מער, ווי אזוי רוקט מען פאַר דער וועלט פון זיך אָפּ די שולד. „אויב מען קאָן דעם וועלט קריג ניט אויסמיידן".

*

מלחמה־שטימונג אין צאַרסקאָיע־סעלאָ. דאָס, וואָס עסטערייך שווייגט, און בערלין רעדט ניט קיין קלאָרע דיבורים, האָט פאַרשטאַרקט די פּאָזיציע פון די גענעראַלן. סאַזאָנאָוו, וואָס זעט זיך איצט פאַרלאָזן, וויל שוין מער ניט זאַמען, און אַזוי ווי די גענעראַלן האָבן שוין געמאַכט זייערע הכנות, לאָזט ער מאָביליזירן די דרומדיקע און מזרחדיקע מיליטער־קרייזן: מאָסקווע, קיעוו, אדעס, קאַזאַן. די גענעראַלן זיינען אופגעדרודלט: נעכטן האָבן זיי שוין בא אַ דייטשן דאַמפּער צוגענומען דעם ראַדיאָ־אַפּאַראַט, היינט, אַז מען האָט זיך באַקלאָגט דערויף, ווידער אָפּגעגעבן.

אין דער דאָזיקער שטימונג קומט אָן א דעפּעשע פון קיסר, וואָס זינט דריי טעג האָט מען זי פּריוואַט געבעטן, אָבער זי איז ניט אָפּגעשיקט געוואָרן. נעכטן, אַז דער קיסר האָט געוואָלט פאַרקערעווען, און בעטמאַן האָט געוואָלט דערווייזן, אַז

רוסלאַנד איז שולדיק, האָט ער אונטערגעטראגן זיין האַר אַזאַ דעפּעשע מיט דער באַגרינדונג. דער קיסר ווענדט זיך אין איר צום צאַר מיט דער בקשה, ער זאָל מיט אים אין איינעם זען זיך אַריינצולייגן אין סכסוך, וואָרום זיי ביידע באַדאַרפן דאָך באַ־שטראפן מערדערס פון פירשטן.

איצט טרעפט גענעראל פאָן כעליוס דעם פירשט טרובעצ־קאָי, וואָס דינט באַם הויף. און יענער זאגט: גאָט צו דאַנקען, אַ טעלעגראם פון אייער קיסר! אָבער איך האָב מורא, אַז עס איז צו שפּעט!"

כעליוס: „מען וועט זיך, אויב אַזוי, ניט וואונדערן, אַז נאָך אייער מאָביליזאַציע וועט קומען די דייטשע מאָביליזאַציע".

טרובעצקאָי שטייט א דערשראָקענער און זאָגט, אז ער מוז פאָרן קיין פּעטערהאָף. דערוף פארצייכנט דער פיינהעריקער כע־ליוס זיין איינדרוק: „אַז מען האָט דאָ מאָביליזירט מחמת מורא פאַר קומענדיקע געשעענישן, הגם מען איז ניט אויסן געווען אָנ־צופאַלן, און איצט איז מען איבערשראָקן דערפאַר, וואָס מען האָט אָפּגעטאָן". אָט די פּסיכאָלאָגיש ריכטיקע מסקנא דערקלערט זיי־ער גוט די האַנדלונג פון די רוסן אין יענע טעג, אָן זיי צו באַשולדיקן, און זי האָט נאָך א גרעסערן באַטייט דערפאַר, וואָס זי שטאַמט פון אַ דייטשן גענעראל און דער דייטשער קיסר האָט זי באַשטעטיקט מיט זיין הערה: „ריכטיק, אַזוי איז דאָס". כעליוס געפינט שוין פארן אָנהייב פון דער מלחמה די פאָרטל פאר דער שרעק פון אלעמען, פארן לייכטזין פון די פירערס, וואָס לאזן אָנהייבן זיך א קריג, וואָס מען האָט אים געקאָנט אויסמיידן, א באַווייז, אַז עס מוז געשאַפן ווערן אַן אינס־טאַנץ, וואָס אייראָפּע זאָל קאָנען זיך ווענדן צו איר, ווען די מלוכה־מענער אירע וועלן ווידער אמאָל פארלירן די נערוון.

דעם 30־טן האָט מען נאָך געקאָנט איראָפּע ראַטעווען. אַלע גרויסע מלוכות האָבן מודה געווען, אַז עסטרייך האָט דאָס רעכט אָנצולערנען סערביען, צו אָקופּירן צייטווייליק טיילן פון איר, ווי אַ גאַראַנטיע, אַז זי וועט אויספירן די פאָדערונגען, ווי ווייט זיי רירן ניט אָן די סוּאווערעניטעט פון סערביען. בערכט־

האָלד, וואָס האָט דאָס צוגעזאָגט די קאַבינעטן, און אין דער אמתן האָט ער געוואָלט מאַכן אַ תל פון סערביען, האָט דערמיט געגעבן די קעגנער אין האַנט אַריין אַ מיטל צו כאַפּן עסטרייך. צוגלייך האָט ער געשמייכלט אין אַלע זייטן און אָפּגענאַרט די פאַרבינדעטע צוזאַמען מיטן שונא. סוף כל סוף ווערט אפילו בעטמאַן אין כעס און שרייבט דעם 29=טן אַזעלכע האַרבע דיבורים צו טשירשקי: „אלץ מער ווער איך פאַרחידושט איבער דער האַלטונג פון דער (ווינער) רעגירונג. אין פּעטערבורג דערקלערט זי, אַז זי איז טעריטאָריעל ניט פאַראינטערעסירט, אונז לאָזט זי גאָרנישט וויסן מכּח איר פּראָגראַם, רוים שפּייזט זי מיט פּוסטע דיבורים מכּח קאָמפּענסאַציע, אין לאָנדאָן גיט גראַף מענסדאָרף אַוועק בולגאַריען און אַלבאַניען שטיקער סערביען אַ מתּנה, זאָגט אַזוי פּונקט דעם היפּוך פון די פייערלעכע דערקלערונגען אין פּעטערבורג. פון אָט די דאָזיקע סתירות מוז איך אַרויסדרינגען, אַז... די דאָרטיקע רעגירונג טראָגט זיך אַרום מיט פּלענער, וואָס זי האַלט פאַר נויטיק זיי צו האַלטן בסוד פאַר אונז, כּדי זיכער צו זיין, אַז דייטשלאַנד וועט זי אונטערשטיצן אין אַלע פאַלן".

פון אָט דער סיסטעם פון דער ווינער אָפּנאַרעריי האָט די קריגס=פּאַרטיי אין רוסלאַנד גענומען ראיות צו ווירקן אף איר שוואַכן צאַר.

דער צאַר, וואָס איז אין מיטן דעם גאַנצן מלחמה=גערויש דער פרידלעכסטער מענטש אין דער וועלט, וויל זיך כאַפּן צוריק, פּונקט ווי דער קיסר; אַזוי ווי דאָס האַרץ וואָלט אים זאָגן, טעלעגראַפירט ער נאָך האַלבער נאַכט צו אים: „איך זע פאָראויס, אַז איך וועל זייער באַלד מוזן נאָכגעבן דעם דרוק, וואָס מען מאַכט אף מיר".

אַזוי איז דער מעכטיקסטער מאָנאַרך אין דער וועלט, דער לעצטער אַליינהערשער אין דער געשיכטע זיך מודה, אַז ער האָט קיין מאַכט ניט. און דער דייטשער קיסר, וואָס לאַכט איבער דער דאָזיקער שוואַכקייט — צי מערקט ער גאָר ניט, אַז ער אַליין געפינט זיך אין דער זעלביקער לאַגע? אין אָוונט

דעם זעלביקן טאָג האָט דער רוסישער צאַר אָנגעוויזן דעם קליגסטן אויסגאַנג: „עס וואָלט געווען ריכטיק, ווען מען גיט איבער די עסטרייך־סערבישע פראָבלעם אין האַגער טריבונאַל".

באַלד וועט זיך אויך דער קעניג פון ענגלאַנד אריינמישן אינם עלעקטרישן קרייז פון די טעלעגראַמעס, און מען וועט זען די דריי געקרוינטע קרובים, וואָס רופן זיך איינע די אַנדערע דזשאָרדזשי, ניקי און ווילי, ווי זיי שטייען ערב דער וועלט קאַטאַ־סטראָפע. און זייער סוף: יורשים פון אַנומלט מעכטיקע משפחות, איז דער איינער פון זיי אַנטלאָפן און דער צווייטער דערשאָסן אין א קעלער.

דעם 28־טן, אַז דער אונגאַר גייט ארויס פון סאַזאָנאָווס קאַבינעט, באַגעגנט ער אין וואַרט־צימער דעם פראַנצויז. יענער פרעגט:

— „האָט איר גינסטיקערע ידיעות פון ווין?"

„נימאָ קיין נייס. די ראָד דרייט זיך".

ווידער באַשולדיקט עמיצער אייראָפּע, אָן דאָס צו ווייסן.

דער אונגאַר גייט אוועק. עס קומט דער דייטש. דער פראַנצויז האַלט פאַר אים אַ רעדע פול מיט פראַזעס. דער דייטש ענטפערט:

— „איך רוף גאָט פאַר אַן עדות. דייטשלאַנד איז געזונגען פרידלעך, די געשיכטע וועט באַווייזן, אַז דאָס גוטע רעכט שטייט אַף אונזער זייט און אַז אונזער געוויסן האָט אונז נים וואָס אופצוואַרפן".

„האַלטן מיר דען שוין אַזוי ווייט, אַז מיר מוזן אָנקומען צו געשיכטע?"

„מיר קענען, מיר וועלן אונזער פאַרבינדעטן נים פאַר־לאָזן".

דער פראַנצויז לאָזט דעם דייטש אריין דעם ערשטן צום מיניסטער, און וואַרט־צימער זאָגט דער ענגלענדער צום פראַנצויז:

„די לאגע האָט זיך פארערגערט... איך בין מער ניט מסופק, אז רוסלאנד מישט זיך אריין. איך האָב אָקאָרשט געבעטן זיך בא סאַזאָנאָווען, ער זאָל ניט צולאָזן קיין מיליטערישע שריט, וואָס דייטשלאנד זאָל זיי קאָנען אָננעמען ווי אן אופרייצונג. מען מוז איבערלאָזן דער דייטשער רעגירונג די גאַנצע אחריות און די איניציאטיוו פון אָנפאַל. די ענגלישע עפנטלעכע מיינונג וועט נאָר דעמאָלט מאַכן שלום מיטן געדאַנק, אַז מען מוז נעמען אַן אָנ־טייל אין דער מלחמה, אויב עס וועט זיין אין גאנצן קלאָר, אז דייטשלאנד פאַלט אָן... איך באשווער אייך, רעדט איר אויך מיט סאַזאָנאָוון אין זעלביקן זין!"

צי זאָגט דער דאָזיקער ענגלענדער ניט ארויס היינט בא־טאָג די זעלביקע געדאנקען אין פעטערבורג, זאָגט ער זיי ניט אַרויס מיט די זעלביקע ווערטער, ווי היינט אין אָוונט דער דייטשער קאנצלער אין זיין טעלעגראם קיין ווין? די ראָלע פון אָנגעפאלענעם — דאס איז דער אידעאל פון אלע קריגערישע דיפלאָמאַטן אין איראָפּע! די דאָקטוירים האָבן נערוויז געמאכט איינער דעם צווייטן, זינט אכט יאָר און זינט אכט טאָג, איצט האָבן זיי אַלע דעם שלום אָפגעזאָגט דאָס לעבן און איצט גלעטן זיי נאָר ארום זייער דיאַגנאָז, בכדי זיי זאָלן אויסקומען גערעכט, בעת מען וועט דעם מת פאַלמעסן.

איצט גייט אריין דער פראנצויז דער לעצטער צו סאַזאָנאָוון. ער געפינט אים אופגערעגט, ווערט געוואָר פרטים און וואָרנט:

„באַ דער קלענסטער אומפאָרזיכטיקייט פון אייער זייט פטרן מיר די מיטווירקונג פון ענגלאנד!"

סאַזאָנאָוו: „דאָס ווייס איך. אָבער אונזער גענעראַל־שטאַב איז אומגעדולדיק, און מיר קומט אָן זייער שווער אים איינצו־האַלטן".

אין משך פון קומענדיקן טאָג האָט ווין ענדגילטיק זיך אָפּ־געזאָגט פון „שמועס". איצט וויל סאַזאָנאָוו זיין זיכער. איינעם נאָכן אנדערן נעמט ער אויף די אַמבאַסאַדאָרן, צוערשט דעם עסטרייכער. ער זאָגט צו אים:

„מיר וועלן היינט מילוויז מאָביליזירן. נאָר דאָס דאָזיקע מילימער איז ניט באַשטימט אָנצופאַלן אף אייך. זיי וועלן שטיין גרייט. מיר מוזן זיין געהיט, וואָרום עסטרייך האָט שוין אַ גאַנג פאָראויס און קאָן בכלל גיכער זיך מאָביליזירן".

דער אונגאר: „פונדעסטוועגן וועט דאָס מאַכן בא אונז דעם טיפסטן איינדרוק".

דער רוס באַרואיקט ווידער אַמאָל, בעת דעם דאָזיקן שמו־עס א טעלעפאָן: באָמבאַרדירט בעלגראד! פלוצים ווערט סאַזאָנאָוו ווי איבערגעביטן, ער רעדט שוין שארפע רייד:

„דער צאר איז גערעכט, איר ווילט נאָר מיט פאַרהאַנד־לונגען געווינען צייט און איר באָמבאַרדירט דערווייל אן אומבא־שיצטע שטאָט! וואָס ווילט איר דען נאָך איינעמען, אויב איר האָט שוין די הויפּטשטאָט? וואָס האָבן מיר נאָך צו שמועסן, אויב איר באַגייט זיך אזוי!"..

*

אַנטקעגן דעם דייטשן אַמבאַסאַדאָר איז סאַזאָנאָוו רואיקער ווי נעכטן. דער דייטש זאָגט: „אויב רוסלאנד וועט ווייטער מאָ־ביליזירן, ווען מיר אויך מוזן מאָביליזירן, און דעמאָלט וועט מען קוים קאָנען פאַרהאַלטן דעם אייראָפּייאישן קריג".

סאַזאָנאָוו: „איך וועל דאָס מעלדן זיין מאַיעסטעט".

נאָכן דייטש קומט דער ענגלענדער, און סאַזאָנאָוו רעדט מיט אים מכח גרייס פאָרשלאָג און עצהט אים צו איילן זיך.

אומעטום די זעלביקע יאָגעניש: די גענעראלן פון אייראָפּע טרייבן די מיניסטאָרן, זיי זאָלן אָנקומען גיכער צום ציל, ווי זייערע קאָנקורענטן; די מיניסטאָרן ווידער האַלטן איין די גענע־ראַלן פארן צוים, זיי זאָלן ניט אוועקלויפן, וואָרום ביידע מינים מאכטהאָבערס זיינען צוגלייך אי פערד אי רייטערס. דעם זיפּץ סאַזאָנאָווס, אז עס קומט אים אָן זייער שווער איינצוהאלטן זיין גענעראַל־שטאַב, האָט דער צאַר טעלעגראפירט צום קיסר. דער

קיסר האָט אים אויסבאהאלטן פאַר זײַן זױ, די פרעמיערן פון אלע פיר לענדער האָבן אים אפשר ארויסגעלאָזט אין איין צײַט. וואָרום איז א פערד צו לאנג געשטאנען אין שטאל, נעמט עס בריקעווען און זיך רײַסן פון שטאַל ארויס, ווי נאָר מען טוט דעם אָן צוים און זאָטל. אָבער וואָס גײט דאָס אַלץ אָן די רואיקע מענטשן אין דרויסן, וואָס ווילן ניט. מען זאָל זיי אריבער־פאָרן?

הײַנט באשטעטיקט דער פעטערבורגער קריגס־ראט: אָפיצי־עלע מאָבילִיזאַציע קעגן עסטרײַך, בשתיקהדיקער אָנהייב פון דער אַלגעמײַנער מאָבילִיזאַציע, ווײַל א טײלווײַזע איז „טעכניש ניט מעגלעך".

דאָ הייבט אָן דער קאָנפליקט, וואָס פריער האָט מען אים געקאָנט פאַנאַנדערנעמען מיטן שכל, ארײַנצוגליטשן זיך אין פסיכאָפאַטישקייט: פון הײַנט אָן קאָן נאָר דער פארטײאישער אונטערשײדן צווישן דעם פראָוואָצירנדיקן און פראָוואָצירטן אין אײראָפע. מיטן ווערטל טעכניש זײנען דעמאָלט אײנגעשראָקן גע־וואָרן די מיניסטאָרן, און איצט די היסטאָריקער...

*

תיכף לאָזט דער צאַר, וואָס באמת זיך שטענדיק, פונקט ווי דער קיסר, מבטל צו מאַכן די ווירקונג פון זײַנע ענערגישע החלטות, מעלדן דעם דײַטשן אַמבאַסאַדאָר, אַז דער באפעל וועגן מאָבילִיזאציע איז ניט קײן פײַנטלעכער אַקט קעגן דײַטשלאנד. דאָ שטעקט אפילו ניט קײן אינטריגע פון גענעראלן, דאָ וויל זיך נאָר דער קיסר באוואָרענען קעגן דער אײגענער שרעק; דער גענעראל ווענדט זיך ניט דירעקט צום אמבאסאדאָר און לאָזט בעטן צו זיך דעם דײַטשן מיליטער־אַטאַשע.

דער דײַטשער מאַיאָר, וואָס פלעגט שטענדיק קומען אף דער מינוט אין מונדיר און האָט גערעדט רוסיש, קומט הײַנט אָנגעטאָן ציוויל מיט אַ שעה צו שפעט און זאָגט פראנצויזיש:

„מיר ווייסן באַשטימט, איר האָט אָנגעהייבן אייער מאָביליזאַציע".

„מיין וואָרט פון א קאַוואַלער, אַז איר האָט אַ טעות".

„איך בין נים מסופק, אָבער מיר האָבן זיכערע באַווייזן".

„פאַרלאַנגט איר מיין ערן־וואָרט שריפטלעך?"

„ניין, א דאנק".

„בכן, חזר איך אייך איבער: אין דעם מאָמענט איז נאָך קיין מאַן און קיין איין פערד נים מאָביליזירט".

דער רום האַלט זיך פאָרמאַל באַרעכטיקט צום דאָזיקן ליגן, וואָרום ער האָט נאָך דעם צאַרס אוקאַז אין קעשענע (א שטאַב־אָפיצער, וואָס האָט אין א דערבייאיקן חדר אַלץ געהערט, באַשטעטיקט דאָס גאַנצע, נאָר מיט דער פיינער אָנמערקונג, אַז דער אוקאַז איז בשעת מעשה „געלעגן אפן טיש"). דער דאָזיקער פאַפּיר האָט געטראָגן אונטער ניקאָלאַיס נאָמען די חתימות פון דריי מיניסטאָרן, פון קריג, פון פלאָט און פון אינערן און האָט באַשטימט „אַלגעמיינע מאָביליזאַציע". דער בריטישער אַמבאַסאַדאָר אין בערלין האָט דעמאָלט באַשטעטיקט, „אַז בעת דער דייטשער קיסר האָט לויטן צאַרס בקשה געפּרואווט ווירקן אף ווין, האָט רוסלאַנד זיך מאָביליזירט". ריכטיקער וואָלט געווען צו זאָגן, אַז אין דער צייט ווען דער צאַר און דער קיסר האָבן ביידע געוואָלט אויסמיידן מאָביליזאַציע, האָבן יאַנושקעוויטש און מאָלטקע ביידע געאַרבעט פאַר דער מאָביליזאַציע. פונדעסטוועגן בלייבט אַ פאַקט, אַז רוסלאַנד האָט פריער פאַר די איבעריקע מאָביליזירט איר גאַנצע אימפּעריע.

אָבער נאָך אַלץ האָבן די רוסישע מיליטער־לייט נים געהאַט געזיגט: ווידער האָט ווילהעלם דער צווייטער זיי אריינגעשטעלט א פלעקל אין ראָד. אין אָווענט האָט דער צאַר געקראָגן אַ צווייטע טעלעגראַם פון קיסר, וואו ער איז ערב מיט זיין

וואָרט פאַרן שלום. אויב דער צאַר וועט אָפּשטעלן די מאָביליזאַציע, אונטערן איינפלוס פון זיין קראַנקער פרוי, וואָס הינטער איר איז געשטאַנען ראַספּוטין ווי אַ קעגנער פון דער מלחמה, האָט ער זיך געשפּירט גרינגער, ווייל ער האָט אין דער טעלעגראַם געהאַט א טוויז קעגן זיינע גענעראַלן. עלף באַנאַכט לאָזט ער זיך פאַרבינדן מיט זיין קריגס-מיניסטער, סוכאָמלינאָוו, אין גאַנצן אַריינגעטאָן אין דער מאָביליזיר-אַרבעט. הערט דורכן טעלעפאָן די שטים פון זיין האַר, וואָס לייענט אים פאָר די טעלעגראַם, אָבער ער שטעלט זיך ניט איין אָפּן צו געבן אַ באַפעל — מכח דעם זיינען פאַראַן צוויי נוסחאות — נאָר ער פרעגט:

„צי איז דען טאַקע ניט מעגלעך אָפּצושטעלן די מאָביליזאַציע?"

„ניט מעגלעך. אַ מאָביליזאַציע קאָן מען ניט איינהאַלטן און ווידער לאָזן, ווי א וואָגן... וויל אייער מאַיעסטעט נאָך אויסהערן די מעלדונג פונם שעף פון גענעראַל-שטאַב?"

אויסטערליש דייטלעך ווערט דאָ דער געדאַנק פון א קריגס-מיניסטער, וואָס פאַר אים איז די אומאָרדענונג פון א פאַר-האַלטענער מאָביליזאַציע ערגער פאַר א מלחמה; מיר וועלן באַלד די זעלביקע געפילן דערלעבן בא זיין דייטשן קאָלעגע. פיבערדיקע רגעים. אין א ווײַלע ארום קלינגט מען ווידער צו אים: יאַנושקעוויטש, שעף פון גענעראַל-שטאַב:

— א מוראדיקע זאַך! אָקאָרשט האָט דער צאַר מיר אָנגעקלונגען, מיר זאָלן די אַלגעמיינע מאָביליזאַציע פאַרקירצן אַף א טיילווייזער! איך האָב געענטפערט: טעכניש ניט מעגלעך. ער איז אָבער באַשטאַנען דערויף. דער דייטשער קיסר איז אים ערב מיט זיין ערן-וואָרט. וואָס זאָל איך טאָן?"

„טוט גאָרנישט!"

„גאָט צו דאַנקען!"

אָט אַזוי איז אין דער נאַכט פון 29 צום 30 יולי די גאַנצע רוסישע אימפּעריע געוואָרן מאָביליזירט.

דעם צווייטן פּאָרמיטאָג קומט דער דייטשער אַמבאַסאַדאָר צו סאַזאָנאָוון: אונטער וואָסערע תנאים וויל רוסלאַנד דעמאָביליזירן? אַ וויכוח. צום סוף שרייבט דער מיניסטער אויף אַ פּאַפּירל, וואָס מילדערט דעם אולטימאַטום. זי ווערט אָפּגעשיקט קיין בערלין. דאָרט אָבער האָט זי קיין ווירקונג ניט: דאָרט רעכנט מען איצט נאָר מיט צאָלן. דער מיניסטער פֿאָרט ארויס צו זיין האַר.

דעם צאַרס קאַבינעט אין פּעטערהאָף. גרויסע פֿענסטער אין ערשטן גאָרן, ברייטער אויסקוק אויפֿן פֿינישן אויסגוס. צוויי טישן מיט פּאַפּירן, עטלעכע קריגס-בילדער, לעדערנע שטולן, פּשוטקייט. אַלע טאָג קומט אַהער, ווי דער בייזער רוח, יאַנוש-קעוויטש, די רעכטע האַנט פֿונם ברוטאַלן גרויספֿירשט ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש. סאַזאָנאָוו קומט נאָר איין מאָל אין וואָך. היינט נאָכמיטאָג, עס איז דער 30-טער, שטייט ער פֿאַרן צאַר און לייענט אַ נייע דעפּעשע פֿון דייטשן קיסר: אויב רוסלאַנד מאָבי-ליזירט קעגן עסטרייך, קאָן ער ניט פֿאַרמיטלען. סאַזאָנאָוו לייגט אוועק די דעפּעשע אויפֿן שרייב-טיש:

„מיר קאָנען מער דעם קריג ניט אויסמיידן. דייטשלאַנד מאַכט זיך בפֿירוש ארויס פֿון צו פֿאַרמיטלען, זוכט נאָר צו גע-ווינען צייט. באַ אַזעלכע אומשטאַנדן מיין איך, אַז אייער מאַיע-סטעט באַדאַרף מער ניט זאַמען און ארויסלאָזן דעם באַפֿעל צו דער אַלגעמיינער מאָביליזאַציע“.

דער צאַר, בלייך, מיט פֿאַרשטיקטער שטים: „באַטראַכט זיך די אַחריות, וואָס איך נעם אויף זיך דורך אייער עצה! באַ-טראַכט זיך, אַז דאָ גייט וועגן שיקן טויזנטער און צענדליקער טויזנטער מענטשן אויף טויט!“

„ניט דער געוויסן פֿון אייער מאַיעסטעט און ניט מיין גע-וויסן וועלן זיך האָבן אויפֿצוּוואַרפֿן, אויב עס וועט אויסברעכן מלחמה. אייער מאַיעסטעט און די רעגירונג האָבן געטאָן אַלץ, וואָס עס לאָזט זיך נאָר, בכדי צו פֿאַרשפּאָרן דער וועלט דעם דאָזיקן נסיון. פֿון היינט אָן מוז מען קלערן נאָר וועגן דער

זיכערקייט פון דער אימפעריע. דער קריג וועט דאָך אויסברעכן אין דער שעה, וואָס דייטשלאַנד וועט באַשטימען".

"א גוטע שעה" האָט דער מיניסטער באַדאַרפט. אף צו פועלן באַם צאַר. צולעצט זאָגט דער צאַר אין אַ פעסטן טאָן: "בכן, סערגיי דמיטריעוויטש. טעלעפאָנירט דעם שעף פון גענע־ראַל־שטאַב, אַז איך גיב דעם באַפעל צו אַן אַלגעמיינער מאָבילי־זאַציע".

סאַזאָנאָוו פארנויגט זיך, גייט אַרײַן אין וועכטיבויל צום טעלעפאָן, גיט איבער יאַנושקעוויטשן דעם באַפעל. דערנאָך חתמעט דער צאַר דעם אוקאַז צום סענאַט. דער שעף פון גענע־ראַל־שטאַב, וואָס האָט מורא, טאָמער האָט נאָך דער קיסר חרטה, באַהאַלט זיך אויס דעם טאָג אין הסכם מיט סאַזאָנאָוון. צוגלייך אָבער זאָרגן ביידע דערפאַר, אַז דער סדר פון די מאָבי־ליזאַציעס זאָלן ווערן איבערגעגעבן קיין פאַריז און קיין לאָנדאָן פאַרדרייט און געפעלשט.

*

אַ טאָג פריער, איידער רוסלאַנד האָט זיך באַשלאָסן פאַר מלחמה, וואָרנט און סטראַשעט ענגלאַנד ווידער אַמאָל אין צוויי זייטן.

אָבער די עקשנות פון ווין האָט דעם ענגלישן קאַבינעט פאַרגרינגערט דעם אומבייט פון דער שטימונג, וואָס ער האָט נאָר טיילווייז געוואונשן זיך. גריי, וואָס איז פינף טעג ביינגע־שטאַנען דעם נסיון, צו פאַרגיכערן אפשר דורך דעם, וואָס ער וועט זיך אָפן שטעלן אף איין צד, דעם קריג, וואָס ער האָט גראָד דורכן דאָזיקן סטראַשען געוואָלט אָפהאַלטן, זעט איצטער די הצלה נאָר אין אָט דעם מסופקדיקן מיטל. אין דער זעלביקער שעה, ווען אין פעטערבורג ווייזט דער רוסישער גענעראַל אפן זינגער, בכדי צו געבן דעם דייטשן מאַיאָר זיין פאַלשן ערן־וואָרט, זאָגט אין לאָנדאָן דער ענגלישער מיניסטער צום דייטשן אַמבאַ־סאַדאָר:

„די לאנגע ווערט אלץ מער פארשארפט. ווין לאָזט ניט ריידן, מיר האָבן מיט אייך פארהאנדלט אין פריינטשאפטלעכן טאָן, פון זינט איר זייט דאָ. איך טאָר אייך אָבער ניט נארן. כל זמן דער קאָנפליקט איז באגרענעצט אף עסטרייך און רוס־לאנד, קאָנען מיר שטיין פון דער זייט. ווען אָבער אריינגעצויגן ווערן דייטשלאנד און פראנקרייך, דעמאָלט וועט ענגלאנד מוזן אף דער גיך אָננעמען באשלוסן".

— מער טאָר איך ניט זאָגן, טראכט גריי. אפשר גלויבן איצט די הערן אין בערלין. בכדי צו זיין אין גאַנצן זיכער, האָט ער מיט א שעה פריער אנגעזאָגט דעם פראנצויז קאַמבאָן וועגן דאָזיקן שריט, נאָר מוסיף געווען: „איר זאלט גארנישט דרינגען פון אונזער פלאָט־באַפעל! ענגלאַנד איז היינט לחלוטין ניט אין גאַנצן אפן צד פון פראנקרייך ווי אין ענין מאראקא, ווארום דע־מאָלט האָט אויסגעוויזן, אַז איר זייט אין א דירעקטער סכנה מצד דייטשלאַנד. ענגלאנד האָט קיין התחייבות ניט. דאָס מוז איך אייך איבערחזרן".

דעם זעלביקן אוונט ווערן געוואר די קאַבינעטן פון פאריז און פעטערבורג, פון בערלין און ווין, די דאָזיקע האַלטונג פון ענגלאַנד. בא זיין פארבינדעטן האָט גריי מיט זיין התראה גע־פועלט אין גאַנצן, באַם קעגנער האָט זיין סטראַשונעק נאָר האַלב געווירקט. פאריז, פעטערבורג און בערלין פילן זיך געווים אומזיכער, בכדי צו מאַכן האַלט; ווין אָבער בלייבט אין לייכטזי־ניקער עקשנות פעסט באַם באַשלוס אויסצונוצן אין גאַנצן דעם דייטשן בלאנקאָ־וועקסל.

*

אין בערלין האָט זיך די שטימונג פארפינסטערט. מען מערקט, עס ווערט ערנסט, רוסלאַנד מאָביליזירט. מען באמערקט ניט, אַז מען האָט אליין פארזאמט, גאָר דער כעס ווענדט זיך קעגן ווין.

מער פון אלעמען דערשרעקט זיך דער קיסר.

צי האָט ער דען ניט אומגעביטן זײַן האַלטונג? אַז ער לײקנט אײן באַריכט מכח דער שווערער אחריות, וואָס עסט־ רײַך האָט גענומען אַף זיך, פאַרשרײַבט ער דערבײַ. „דאָס איז דאָך די זאָרג, וואָס מיך האָט אָנגעפילט, אַז איך האָב איבערגע־ לײענט דעם סערבישן ענטפער". אַז עס גײט די רײד דאָרט מכח דער האָפענונג, „דער קיסר זאָל געבן עסטרײַך די גוטע עצה, ניט איבערצושפאַנען דעם בויגן", פאַרשרײַבט ער: „דאָס זײַנען פראַזעס, ארופצוואוואַרפן די אחריות אף מיר". און אף דער עצה, איבערצוגעבן דעם ענין דעם האגער טריבונאַל, האָט ער נאָר אײן וואָרט: „שטות!" אין דעם פּרט האָט ער פאר זיבן יאָר ניט גע־ ביטן זײַן מײנונג.

אין אוונט האַלט מען אָפּ קרוין־ראט אין פּאָטסדאַם, באַם טיש זיצן מיניסטאָרן און גענעראַלן: מען באַשליסט מאָביליזאַציע אפן פאַל פון דער אַלגעמײנער רוסישער מאָביליזאַציע, נאָר מען זאָגט דאָס נאָך ניט ארויס. דעם צאַרס וואונק קען האָג איגנאָ־ רירט מען, ווארום זײַן מאָביליזאַציע האָט דירעקט פאַרשפּאַרט דעם וועג אהינצו. נאָר וואָס געשעט מיט ענגלאַנד? גערולד. אין יענעם אוונט וועט בעטמאַן מאַכן זײַן מײַסטער־שטיק.

אין דער זעלביקער נאַכט קומט אָן פון ענגלאַנד די בפּי־ רושע התראה, וואָס מען האָט פריער דעם אַמבאַסאַדאָר ניט גע־ וואָלט גלויבן. טויט־שרעק! וואָס טוט מען? גײן צוריק! דער קיסר מוז האַסטיק נאָך א מאָל טעלעגראַפירן צום צאַר. נאָכמיטאָג גײט אָפּ די דעפּעשע, וואָס עצהט סטראַשענדיק צו שלום.

בעטמאַן פאַרלירט זיך. ער זוכט צו ראַטעווען, וואָס עס לאָזט זיך; ער טעלעגראַפירט צו זײַן ווינער אַמבאַסאַדאָר:

„מיר זײַנען אמת גרײט צו טאָן אונזער חוב לויטן בונד, מיר ווילן אָבער ניט, אַז ווין זאָל אונז לײכטזיניק און אָן צו קוקן אף אונזערע עצות ארײַנציען אין א וועלט־שׂרפה". הינטער דעם קלינגט מיט התראה ביסמאַרקס שטים: „אין דעם מאָמענט ווען מען איז אין ווין געקומען צו דער איבערצײַגונג, אַז צווישן דײַטשלאַנד און רוסלאַנד זײַנען אָפּגעבראָכן די בריקן, קומט דײַטשלאַנד ארײַן אין סכנה צו ווערן אין א געוויסן זין אָפּהענגיק

פון עסטרייך און צו ריזיקירן סוף כּל סוף בלוט און אייגגס פאר דער ווינער באַלקאַן־פּאָליטיק". דאָס האָט טאַקע פּאַסירט אין יולי 1914.

וואָלט דער קאַנצלער געהאַט אָפּגעשיקט די התראה טע־לעגראַם צו עסטרייך מיט פיר טעג פריער, וואלט איראָפּע גע־ווען געראַטעוועט. איצט האָט זי קיין באַטרעף מער ניט געהאַט.

וואָרום איצט האָבן די מיליטער־לייט גענומען די לייצעס אין אויסערן מיניסטעריום; אין משך פון פיר טעג וועלן זיי זיי שוין מער ניט ארויסלאָזן פון די הענט. די גענעראַלן טעלע־גראַפירן קיין ווין: מאָלטקע „גיט דרינגלעך אַן עצה" צו מאָבי־ליזירן תיכּף די גאַנצע אַרמיי: דאָס קלינגט ווי דער ערשטער דייטשער באַפעל. טויזנט אַנדערע וועלן קומען נאָך אים. בערכט־האָלד, אַז קאָנראַד האָט אים דעם 31־טן פאָרגעלייענט די צוויי־זייטיקע בערלינער דעפּעשן, רופט אויס: „דאָס איז א קונץ! ווער רעגירט: מאָלטקע אָדער בעטמאַן? איך האָב אייך געבעטן קו־מען, ווייל איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אַז דייטשלאַנד גייט צוריק, איצט האָב איך פון מאָסגיביקער דייטשער זייט די דער־קלערונג וואָס באַרואיקט". ערשט דערויף ווערט אין ווין באַ־שלאָסן צו בעטן בּא זיין מאַיעסטעט דעם באַפעל „צו אַן אַלגע־מיינער מאָבּיליזאַציע". דער אַלטער קיסר האָט דאָס געטאָן, אָבער ווי ווינציק ער האָט געהאָפט, וואָס ער האָט געפילט, באַ־ווייזט דאָס וואָרט, וואָס ער האָט אין יענע טעג געזאָגט צו קאָנראַד פאָן העצנדאָרף: „אויב עס איז באַשערט, די מאָנאַרכיע זאָל אונטערגיין, זאָל זי אונטערגיין כאָטש אף א פיינעם אופן!"

אין בערלין האָט אין אָוונט דער רעגירנדיקער גענעראַל פאָן מאָלטקע געהייסן דעם קאַנצלער מבטל זיין זיין סטראשונעק קעגן ווין: „זייט אזוי גוט די שליחות ניט אויסצופירן"; נאָר די געפּלאַנטע באַגרינדונג, „ווייל דער גענעראַל־שטאַב איז מודיע, אז (רוסלאַנדס) הכנות שטופן צו א גיכן אַנטשייד", האָט מען ניט מוסיף געווען. ווערדליק לערכענפעלד איז מודיע, האָט מאלטקע „שוין מיט חדשים צוריק געהאַט ארויסגעזאָגט זיין מיינונג, אז דער מאָמענט איז מיליטעריש אזוי גינסטיק, אַז אַזעלכער וועט זיך אַזוי

גיך ניט אומקערן״. איצט באַשטעטיקט א באַריכט פונם בייערישן מיליטער־פארשטייער אין בערלין, אַז מאָלטקע ווענדט אָן „זיין גאַנצע השפעה, אַז עס זאָל אויסגענוצט ווערן די זעלטן גינסטיקע לאַגע צו דער מלחמה; ער ווייזט אָן דערויף, אַז פראנקרייך איז מיליטעריש צעטומלט, אַז רוסלאַנד פילט זיך ניט זיכער; דערצו די גינסטיקע צייט פון יאָר, די תבואות כמעט אין גאַנצן אריינגעבראכט אין די שייערס, די אויסבילדונג פון די סאָלדאטן פאַרענדיקט״.

אָט דער באַריכט פון מיליטער־מאַן באווייזט, וואָס אזאַ גענעראַל טראכט: געגנוי די זעלביקע ווערטער, הגם זיי זיינען ניט פאַרשריבן געוואָרן, האָט אין דער זעלביקער שעה גערעדט יאַנושקעוויטש אין פעטערבורג און קאָנראַד אין ווין. דער פיינט ניט פעסט בא זיך, די תבואות אין שייער, די צייט גינסטיק פארן קריג. מאָדנע, ווי אָט די אַלע לייט האָבן זיך געוואוסט צו פאַרוואָרענען פאר א העלדן־טויט!

אַרום האַלבן טאָג האָבן אומבאַקאַנטע געגעבן א וואונק דעם אפיציעלן „לאקאל־אנצייגער״, ער זאָל מעלדן ווי א פאקט די מאָביליזאַציע, הגם זיי האָבן נאָך ניט געהאַט געפועלט באַם קיסר, ער זאָל דעם באפעל אונטערשרייבן. איינס אַזייגער זיינען אַרוים אין בערלין 100.000 עקסטרא־בלעטער. אלע דיפּלאמאטן טעלעגראפירן דאָס אהיים... יאַגאָוו טעלעפאָנירט צו די אַמבאַסאַדאָרן און לייקנט אָפּ. קיינער גלויבט אים ניט. חוץ דעם אין די פרעמדע הויפּט־שטעט קומט די הכחשה אָן אין עטלעכע שעה אַרום נאָך דער ידיעה. דער צאַר טעלעגראפירט ווידער און בעט פארמיטלען. דער קיסר פאַרנאָטירט: „דערפון קאָן קיין רייד ניט זיין! עס איז נאָר א מאַנעווער, בכדי אונז צו פארהאלטן און צו געווינען נאָך מער צייט. מיין שליחות איז אויס״.

מיין שליחות איז אויס. הערט מען די שטים פון זיינע גענעראַלן? דאָ איז ניטאָ קיינער, וואָס זאָל פּרואוון צו מאַכן פּאָליטיק, ד. ה. קלערן מיטן אַנדערנס געדאַנקען: צו פארגלייכן די לאַגע פונם שרעקעדיקן צאַר, וואָס זיינע מיליטער־פירער טרייבן אים צו מלחמה, מיט דער לאַגע פון דעם שרעקעדיקן

קיסר, וואָס ווערט געטריבן פון די זייניקע, און צו שטאַרקן מיט איין מעכטיקן וואָרט דעם קרובֿ! נאָכדעם ווי דער קיסר האָט אין משך פון 25 יאָר גערייצט אייראָפּע דורך זיינע רעדעס, און משך פון 25 טעג ניט געלאָזן רוען מיט זיין געטרייַשאַפט, אָן אליין צו וועלן מלחמה, דערזעט ער פּליצים זיין אמתן שונא און פּלאַצט סוף כּל סוף ארויס מיט אַזעלכע רייד, וואָס ער פאַרצייכנט זיי אפן פּעטערבורגער באַריכט. וואָס ער קריגט אין אָוונט:

„די באַרימטע ארומרינגלונג פון דייטשלאנד איז סוף כּל סוף טאַקע געוואָרן אַ פאַקט, ניט געקוקט אַף אַלע פּרוּוון פון אונזער פּאָליטיק... אַ גרויסאַרטיקער אופטו, וואָס דערוועקט באַוואונדערונג, אַפילו בּאַ דעם, וואָס גייט דורך דעם אונטער. עדוּאַרד VII איז נאָכן טויט שטאַרקער פאַר מיר, וואָס איך לעבּ!... און מיר האָבּן זיך אריינגעכאַפּט אין נעץ אין דער תמימותדיקער האָפענונג דערמיט צו באַרוּאיקן ענגלאנד!!! אַלע התראות, אַלע בּקשות פון מיין זייט זיינען געווען אוּמזיסט. איצט קומט דער ענגלישער אַזויגערופענער דאַנק דערפאַר! פון דער דילעמע פון דער געטרייַשאַפט צום בּונד מיטן בּכבודיקן אַלטן קיסר ווערט פאַר אונז געשאַפן די סיטואַציע, וואָס גיט ענגלאנד דעם געוואונשענעם אויסרייד, צו מאַכן פון אונז אַ תל... איצט מוז אָט די גאַנצע אינטריגע אָן רחמנות אופגעדעקט ווערן!! און אונזערע קאָנסולן אין טערקיי און אינדיען, אַגענטן א. אז. וו. מוזן אָנפייערן די גאַנצע מוחמדאַנישע וועלט צו אַ ווילדן אופשטאנד קעגן דעם דאָזיקן פאַרהאַסטן, ליגנערישן, געוויסנלויזן קרעמערפאָלק; ווארום אויבֿ מיר וועלן אויסגיין מיט בּלוט, דעמאָלט זאָל ענגלאנד כאָטש אָנווערן אינדיען".

ווי א וואסער=פאל שטראָמען ארויס עכטע געפילן, קרומע געדאנקען, אוּפגערעגטע אויסגעשרייען אין די דאָזיקע זאַצן, וואָס האָבּן געגעבּן די דייטשע לאָזונגען אין די נאָענטסטע יאָרן. ווי איינג — און דאָך וואָסער פייער פון נקמה, וואָס פאר א בּרענענדיקע שנאה האָט געשפּירט דער מאָנאַרך פון אַ מעכטיקער מלוכה צו דער צווייטער מלוכה נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט

געפילט, אַז דער ענגלישער קרוב האַלט פון אים ניט! אַז מען זעט, ווי ער הייבט אָן פונקט אזוי פעסימיסטיש ווי זיין פארבינדעטער אין ווין אן אונטערנעמונג, וואָס פון איר וואָלט ער זיך געקאָנט ארויסראטעווען דורך א פשוטן ניין, שטעלט זיך די קשיה: וואָס האָט אים סוף כל סוף געטריבן פאָרט זיך איינצושטעלן קעגן דעם אייגענעם פאָרגעפיל — די שנאה צו ענגלאַנד אָדער די שרעק פאר די גענעראלן?

*

אין דער דייטשער אַמבאַסאַדע אין ווין קומט אָן בעטמאַנס דרינגלעכער באַפעל, צו זען דורכצופירן דעם ענגלישן פאָרשלאָג. תיכף לאָזט זיך דער אַמבאַסאַדאָר מעלדן באם גראף בערכטהאָלד צו פרישטיק. נאָך איידער די בערלינער גענעראַלן באַווייזן דעם באַפעל צוריקצורופן. עס גייט. אמת, אין שעהן, עס גייט, אמת, אין דעם גורל פון אייראָפּע, אָבער דער אמבאסאדאָר ווערט דורך דעם בעל־הבית געצוואונגען פאָרצולייענען די דעפעשע ערשט נאָך פרישטיק; די דאָזיקע לייט פאַרלירן קיין מאָל ניט דעם אַפּעטיט. גראַף פאָרגאַטש, וואָס האָט אויך מיטגעגעסן, מאכט זיך נאטיצן. בערכטהאָלד שטייט „בלאס און שווייגעדיק“: גאָר אין לעצטן מאָמענט זעט ער, ווי זיין טייערער קריג שטייט אין סכנה! וואָס באַדאַרף מען קודם כל טאָן? פרעגט ער זיך. איבערטאָן זיך! וואָרום ער וויל פאָרן צום קיסר. דערווייל טענעט דער דייטש נאָך איין מיטן צווייטן גראף. יענער האַלט פארקערט, אַז מען מוז מאַכן די אַלגעמיינע מאָביליזאַציע, וואָס קאָנראד וויל היינט אין אָוונט פועלן באם קיסר. בערכטהאָלד ווערט „געריסן אהין און אַהער דורך פארשיידענע השפעות“, עס ווערט ציטירט טיסא. אין גאנצן קאָן מען זיך ניט ארויסמאכן און מען ווערט ערשט דעם צווייטן טאָג מוסכם אָנצונעמען פאָרמעל, אונטערן דרוק פון בערלין, גרייס פאָרשלאָג אין אַזאַ אויסגעקוועטשטן אַנטפער: מען איז מרוצה „צוצוטרעטן נעענטער“ צום ענגלישן פאָרשלאָג, אויב מען מעג בינתים ווייטער מארשירן אין סערביען אריין.

אָבער אַפילו אָט דעם דאָזיקן פּאַרשפּעקטיקטן, פּערטלדיקן הסכּם פאַרהאַלט גראַף בערכטהאָלד, ביז ער האָט מער ניט געקאָנט שאַדן: אין משך פון צוויי טעג האָט דער ענגלישער אַמבאַסאַדאָר אין בערלין עטלעכע מאָל זיך נאָכגעפרעגט אַפן ענטפער פון ווין. ערשט אין 24 שעה אַרום איז ער אָפּגעשיקט געוואָרן קיין בערלין, פון דאָרט קיין לאָנדאָן קיין מאָל נים. די גענעראַלן האָבן רעגירט. אָנשטאָט דעם איז אין ווין געוואָרן באַשלאָסן די אַלגעמיינע מאָביליזאַציע, מיט עטלעכע שעה שפּע־טער, ווי אין פּעטערבורג.

פונדעסטוועגן איז דאָס פאַרהעלטעניש צווישן די ציווילע באַאַמטע און די גענעראַלן אין בערלין און ווין געווען פאַרשיידן: אין בערלין, וואו די גענעראַלן זיינען געווען מער לייט, ווי די דיפּלאָמאַטן, האָבן רעגירט די גענעראַלן; אין ווין, וואו די מעשה איז געווען פאַרקערט, זיינען די געריבענע דיפּלאָמאַטן געווען ביכולת צו קאָמאַנדעווען איבער די גענעראַלן, אפילו אז דער קריג האָט זיך שוין געהאַט אָנגעהייבן. ווי אזוי זיי האָבן דאָס געטאָן, באַווייזט אַ טעלעגראַם, וואָס ווערט דאָ אַרויסגעטראָגן פון איר באַהעלטעניש און אויסגעשטעלט אַף לייטיש געלעכטער און גרויל. דעם 28־טן האָט דער גענעראַל פּאָטיאָרעק, וואָס איז אַרויסגעשיקט געוואָרן איינצונעמען סערביען און וועט שוין צו־וויינאַכט זיצן ווידער אַ צעקלאַפּטער אין ווין, געקראָגן אַ טעלעגראַם, אז „קלענערע געשלעגן מיט די סערבן זיינען געוואונשן, עס זיינען אָבער ניט כּדאי קיין גרעסערע אונטערנעמונגען, וואָס וואָלטן געקאָנט פירן צו מפּלות".

דאָס הייסט: אין הויפּטשטאָט זיצט אַ מיניסטער, וואָס האָט אויסגעקלערט אַ קריג, נאָר אַנדערע מעכטיקערע מיניסטאָרן שטערן אים, און עס שטייט פאַר אים די סכנה פון אַ קאָנ־פערענץ, וואָס זאָל מבטל זיין דעם קריג; ווייל ער דעריבער וואָס גיכער נעמען שיסן, בכדי די האַרמאַטן זאָלן מאַכן שווייגן די דיפּלאָמאַטן: לאָזט ער טעלעגראַפירן אַפן פראָנט: מאַרש פאָר־אויס! אָבער היות ווי ער לייגט ניט קיין גרויסן בטחון אַף זיינע גענעראַלן, איז ער מוסיף: אָבער נאָר ניט קיין „אונטערנעמונגען"

(אָן אײדל װאָרט פאַר שלאַכטן). װאָס בײַ זײ קאָן עפּעס טרעפן. נאָר עטלעכע װעצן אין דער לופט, בכדי ער זאָל קאָנען אָפּנאַרן אײראָפּע, און דער עיקר דעם בונד־חבר, אַז דער ענגלישער שריט איז געקומען „צו שפּעט“... נאָכדעם װי סערביען האָט אָנגעהײבן די געשלעגן“.

נאָר צופֿעליק האָט בערכטהאָלד געטאָן אַ טריט קײן פּעטערבורג: איצט האָט ער ערלױבט זײַן אַמבאַסאַדאָר אָנצוהײבן מיט סאַזאָנאָװן דעם „שמועס“ ד. ה. אַרומצורײדן דעם אולטימאַטום, אָבער ניט פֿאַרהאַנדלען איבער זײַן „באַרעכטיקונג“! פֿאַר װאָס האָט ער איצט געטאָן דאָס, װאָס ער האָט פינף טעג נאָכאַנאַנד ניט געװאָלט טאָן? איצט איז ער געװען זיכער, אַז די רוסן און די דײַטשן זײַנען צעקריגט; איצט האָט דער קלײנער מעטערניך געקאָנט פֿאַר עסטרײַך זיך לאָזן רײדן. די נאָענטסטע טעג האָבן דאָס באַװיזן.

*

אין בערלין איז געװאָרן צופֿעליק פּראָקלאַמירט דער „צושטאַנד פון קריגס־סכּנה“. דאָס איז אַ המצאה פון גענעראַלשטאַב, בכדי אין פֿאַל פון אַ קריג צו מאָביליזירן, אײדער די מאָביליזאַציע איז באַשטימט. די מיליטער־לײַט האָבן אַפּעלאָדירט צו דער פעסטער האַלטונג פון װין. עס איז אמת געװען באַקאַנט בערכטהאָלדס לעצטער טריט קײן פּעטערבורג, װאָס האָט דאָך באַדאַרפט אױטאָמאַטיש װירקן אױף פֿאַרבינדעטן, װאָרים עסטרײַך איז דאָך געװען צעקריגט מיט רוסלאַנד, ניט דײַטשלאַנד; אָבער די גענעראַלן האָבן רעגירט.

אַ שעה צײַט האָט דער ענגלישער אַמבאַסאַדאָר אײַנגעטענעט מיט הער פֿאָן יאַגאָװ, ער זאָל נאָך איצט אָננעמען גרײס פֿאָרשלאָג.

יאַגאָװ: „מיר האָבן געשטעלט צו רוסלאַנד אַן אולטימאַטום פון צװעלף שעה“.

גאָשען: „פאַר װאָס פֿאַרלאַנגט איר, אַז רוסלאַנד זאָל דעמאָביליזירן אױך אין דרום?“

יאַגאָוו: „בכדי זי זאָל ניט קאָנען האָבן דעם אויסרייד, אַז די גאַנצע מאָביליזאַציע איז געווענדט קעגן עסטרייך".

בערלינער שטימונג אין אויסערן־מיניסטעריום לויט גראַף לערכנפעלדס א פאַרקירצטן באַריכט:

„דעם דייטש־ענגלישן פאָרשלאָג האָט מען געקעגט אין זיין אָננעמען... מאָלטקע האָט שוין מיט חדשים צוריק דערקלערט, אַז די צייט איז אַזאַ גינסטיקע פאַרן קריג, אַז עס וועט זיך אַזוי גיך ניט אומקערן אַזעלכע. די סיבות: די דייטשע אַרטילעריע איז בעסער, פראַנקרייך און רוסלאַנד האָבן ניט קיין שווערע האַרמאַטן, די ביקסן פון דער דייטשער אינפאַנטעריע זיינען בעסער, די פראַנצויזישע קאַוואַלעריע איז גאָר שלעכט אויסגעבילדעט... די סאָציאַלדעמאָקראַטן האָבן געטאָן זייער חוב און דעמאָנסטרירט פאַר שלום, איצט האַלטן זיי זיך שטיל... דער קיסר איז נאָך א קליינעם ביסל אין דער שטימונג איצט זייער ערנסט און זייער רואיק".

אין פעטערבורג איז מען געווען פונקט אַזוי פעסט. דער דייטשער אַמבאַסאַדאָר פאָרט נאָכמיטאָג אַרויס קיין פעטערהאָף צום צאַר. ער זאָגט: „מיין פאַרלאַנג איז אָפן צו שילדערן אייער מאַיעסטעט דעם איינדרוק, וואָס עס מוז מאַכן אין דייטשלאַנד די אַלגעמיינע רוסישע מאָביליזאַציע. מען וועט זי אויפנעמען ניט נאָר ווי א סטראַשינעק און אַן אַרויספאָדערונג צו דייטשלאַנד, נייערט אויך ווי א באַליידיקונג פון דייטשן קיסר, וואָס זוכט נאָך אַלץ צו פאַרמיטלען".

דער צאַר הערט צו, „אָן אַרויסצואווייזן דורך אַ מינע, וואָס עס טוט זיך בא אים אין האַרצן"; דערנאָך זאָגט ער: „איז דאָס טאַקע אַזוי?"

פורטאַלעס: „דאָס איינציקע, וואָס וואָלט געקאָנט נאָך פאַרהאַלטן דעם קריג, איז צוריקצונעמען דעם באַפעל וועגן מאָביליזאַציע".

דער צאַר: „איר זייט אַליין געווען אַן אָפיצער און מוזט דעריבער וויסן, אַז אַזעלכע באַפעלן לאָזן זיך ניט אָפּהאַלטן איבער טעכנישע טעמים". דערויף זייזט ער אים א דעפּעשע און אַן

אָנגעהייבּענעם בּריוו צום דייטשן קיסר; ער האַלט זיך נאָך אַלץ ניט פאר באזיגט. וואָרום ער שיקט אָפּ א גענעראל: קיין בער־לין. דער דאָזיקער רוסישער שלום־גענעראל איז פונקט אזוי אָנ־געקומען אין בערלין, ווי בערכטהאָלדס תשובה, אַז ער נעמט אָן דעם ענגלישן פאָרשלאָג, איז אָנגעקומען קיין לאָנדאָן.

היות ווי דייטשלאנד האָט באַשטימט שלום אָדער מלחמה, געווענדט אָן דעם, צי רוסלאַנד שטעלט אָפּ די מאָביליזאַציע אָדער ניט, קומט אויס, אז עס איז געוואָרן קריג דערפאר, ווייל קיינער האָט ניט געקאָנט פאַרהאַלטן אַ מאָביליזאציע „אָן אַן אומגליק".

דעם צווייטן טאָג ארום האלבער נאכט האָט גראף פורטא־לעס איבערגעגעבן דעם דייטשן אולטימאטום. סאַזאנאוו פרעגט:

„פאר וואס איז פאר אייך ניט גענוג דעם צאַרס ערן־ווארט צו אייער קיסר?"

„ווייל עס איז גילטיק נאר, כּל זמן עס איז פאַראַן אַן אויסזיכט, אויסצוגלייכן דעם רוסיש־עסטרייכישן סיכסוך איבער סערביען. קאָנט איר מיר גאַראַנטירן, אז רוסלאנד איז מרוצה צו האַלטן שלום, אפילו ווען זי וועט זיך ניט צונויפקומען מיט עסטרייך?!

„אף דער דאזיקער פראגע קאן איך ניט ענטפערן יא".

„דעמאלט קאנט איר אונז ניט פארדיינקען, וואס מיר ווילן ניט דערלאזן, אז רוסלאנד זאל אונז איבעריאגן אין מאבי־ליזאַציע".

די דאזיקע נויטווענדיקייט באשטעטיקט דער סערבישער אַמבאַסאדאר, וואס האט אין דער זעלביקער צייט טעלעגראַפירט אהיים, „אז רוסלאַנד פאַרציט איצט די פארהאנדלונגען... בּכדי צו געווינען צייט צוליב דער קאנצענטרירונג פון איר ארמיי. אַז זי וועט זיין פארטיק, וועט זי דערקלערן קריג עסטרייך".

דאס איז אבער ניט געווען אין גאנצן ריכטיק. מיט עטלעכע שעה פריער האט סאַזאנאוו געהאט א זייער פריינט־שאפטלעכן שמועס מיטן אמבאסאדאר פון עסטרייך:

„מיר וועלן זיך ניט רירן, כל זמן עס גייט נאך א שמו־עס מיט ווין, בכדי זיך צונויפצורעדן, איבעריקנס האט איר די ערשטע מאביליזירט". דער אונגאר פראטעסטירט שטארק. סאזא־נאוו ענדיקט דעם וויכוח מיט דער מערקווירדיקער איראניע: „לאמיר אוועקלאזן די כראנאלאגיע!" דערנאך ריידן זיי איבער דעם אולטימאטום, פונקט ווי מיט פינף טעג פריער. צום סוף דערקלערט סאזאנאוו, אז עס איז אים א סך גרינגער גע־ווארן.

*

נאך איידער דער אולטימאטום איז איבערגעגעבן געווארן אין פעטערבורג, האט דער קיסר געהאלטן זיין ערשטע קריגס־רעדע פון בערלינער שלאס אראפ: ער האט גערעדט פון שווערד פון גאט און פון זיינע קעגנער.

דערווייל האט מען זיך געמאטערט מיט דער פארמאלער פראגע, ווי אזוי דערקלערט מען קריג. מען האט געשריבן גלייך צוויי קריגס־דערקלערונגען (איינע שוין אין פאראוים פאר פראנק־רייך). מען האט א סך געארבעט, דער פראנצויזישער נוסח זאל ארויסקומען גוט און געניי, ביז מען האט געפונען, אז מען דארף שרייבן, אז מען נעמט אן די ארויספאדערונג.

איינס אזייגער באטאג האט מען טעלעגראפירט דעם אמ־באסאדאר, אז פינף אזייגער זאל מען זי איבערגעבן דארט. צוויי אזייגער איז פלוצים אנגעקומען אין בערלין א נייע דעפעשע פון צאר. אבער דערווייל האט קיינער ניט געקלערט מכח טעלע־גראפירן דעם אמבאסאדאר, ער זאל פארהאלטן די קריגס־דער־קלערונג, הגם עס איז געווען דעם צארס פארשטאנדיקסטע דע־פעשע: „איך פארשטיי, אז דו ביסט געצוואונגען צו מאביליזירן, איך וואלט אבער וועלן פון דיר די זעלביקע גאראנטיע, וואס איך גיב דיר. דאס הייסט, אז די דאזיקע שריט באטייטן נאך ניט קיין מלחמה, און אז מיר וועלן ווייטער פארהאנדלען."

יאגאוו און צימערמאן פארן טאקע אין שלאס אריין, בכדי צו פארהאלטן די מאביליזאציע. הגם זיי פועלן דאס ניט, פונ־

דעסטוועגן בלײַבן זײ בײדע אף זײערע פּאָסטנס, אײנער צװײ יאָר דער צװײטער נאָך דרײ יאָר.

5 אזײגער נאָכמיטאָג קומען ארויסגעפלויגן פון שלאָס און אראָפּ אונטער די לינדן אויטאָס. אין זײ שטײען אָפיצערן, פאָכן מיט טיכלעך און שרײען דורך די קולאַקעס: מאָביליזאציע!! דער המון לויפט נאָך און שרײט און קוועלט.

נאָר באַם שלאָס גופא, באַם קיסר אונטער די אויגן גײט אַלץ צו פּרײסיש־רואיק. דער באַריכט זאָגט: „לויטן קיסרס באַ־פעל איז א װײלע נאָך פינף אזײגער ארויס א פּאָליציסט פונם טויער פון שלאָס און האָט געלאָזט וויסן אלע, וואָס האָבן גע־װאַרט, אַז עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו מאָביליזירן. דער המון איז שטאַרק גערירט און הײבט אָן זינגען די קירכן־ליד: „איצט דאַנקט אלע גאָט!"

*

דער אויסערן־מיניסטעריום האָט ניט נאָר צונויפגעשטעלט די קריגס־דערקלערונג אין פראַנצויזיש, נײערט אויך שיפרירט זי אין צװײ נוסחאות און איבערגעשיקט צום פּעטערבורגער אמבאַ־סאַדאָר; עס האָבן געקאָנט זײן צװײ פאַלן: אדער דער קעגנער װאַרפט אָפּ אדער ער שװײגט.

גראַף פּורטאַלעס לאָזט ניט איבערשרײבן די נאָטע אין צװײ נוסחאות באַזונדער, הגם דאָס וואָלט געדויערט איבעריקע פינף מינוטן. ער „האָט ניט קײן צײט" און שטעקט ארײן האַסטיק אין קעשענע די אָפּשיפרירטע דעפּעשע און פאָרט צו סאַ־זאָנאָװן.

„נאָך דרײ מאָל פרעגן, צי ער וויל מיר ניט געבן קײן ענטפער אף מײן לעצטן ארויסטרעט.... האָב איך אים פאָרגע־לײענט די אָנגעשריבענע דערקלערונג" און איבערגעלאָזן באַם פײנט דאָס פּאַפּיר. אַז ער איז אַוועק, לײענט דער רוס די דאָ־זיקע דײטשע קריגס־דערקלערונג אין צװײ נוסחאות: „היות ווי רוסלאַנד האָט ניט נאָכגעגעבן דער דאָזיקער פאָדערונג (האָט ניט געפונען פאר נויטיק צו געבן קײן ענטפער) און דורך אָט

דעם אָפּזאָג (דורך אַט דער האַלטונג) באַוויזן, אַז איר טועכץ איז געווענדט קעגן דייטשלאַנד, האָב איך דעם כבוד מודיע צו זיין אייער עקסעלענץ אין שליחות פון מיין רעגירונג אַט וואָס: זיין מאַיעסטעט דער קיסר, מיין געהויבענער מושל, נעמט אָן די אַרויספאָדערונג אין נאָמען פון דער אימפּעריע".

אַזאַ בּריה איז געווען גראַף פּורטאַלעס.

נאָך האַלבער נאַכט קומט פלוצים אָן צום צאַר אין פּע־טערבּורג א נייע דעפּעשע פון דייטשן קיסר, וואָס האָט נאָך אין לעצטן מאָמענט געוואָלט אָפּווענדן דעם קריג. די דעפּעשע איז אָפּגעגעבּן געוואָרן אין בּערלין דריי שעה נאָכן איבּערגעבּן די קריגס־דערקלערונג, און וואַרנט, די רוסן זאָלן ניט אַריבּערטרעטן דעם גרענעץ, ד. ה. בּעצם, אַז דער דייטשער קיסר איז מבטל די קריגס־דערקלערונג. אונטערגעשריבּן: ווילי.

א לעצטע האָפענונג כאַפּט זיך אויף בּאַם רוסישן קיסר. ער קלערט: — דאָס איז דאָך כמעט ווי גענומען צוריק די קריגס־דערקלערונג לכל הפחות, עס ווערט געשטעלט א תנאי! נעכטן האָבּ איך אוועקגעשיקט מיין אַדיוטאַנט קיין בּערלין! האַלט איך אָפּ דאָס מילימער בּאַם גרענעץ, קאָן מען נאָך אַלץ איבּער־קערן! תיכף טעלעפאָנירט ער צו סאַזאָנאָוון די דעפּעשע און הייסט אים וואָס גיכער זיך צונויפרעדן מיטן דייטשן אַמבּאַ־סאַדאָר.

עס איז אַרום פיר אַזייגער אינדערפרי. גראַף פּורטאַלעס האָט די גאַנצע נאַכט זיך געפּאַקט. אַז מען קלינגט אים אָן, מיינט ער, א רוח פון יענער וועלט רופט אים. ווי? איז דאָס טאַקע דער זעלבּיקער מיניסטער, וואָס ער האָט אים אָקאָרשט דערקלערט קריג? וואָס האָט דער צאַר געקראָגן? א נייע דעפּע־שע פון קיסר? גאָט מיינער! סאַזאָנאָוו בּאַשטעטיקט דייטלעך דעם טעקסט פון דער טעלעגראַם און די שעה, ווען זי איז אַרויסגע־שיקט געוואָרן, דערנאָך פרעגט ער:

„ווי זאָל איך צונויפבּינדן די דאָזיקע טעלעגראַם מיט אייער קריגס־דערקלערונג?"

נאָך אמאָל גנבעט זיך אריין דער שכל אין די קרייזן פון שוואכע אדער פאַרבּרעכערישע דיפּלאָמאַטן. דאָס לעצטע מאָל! וואָס וועט טאָן דער דייטשער גראף? וועט ער ניט אויסרופן אין טעלעפאָן: איך קום! און וועט פאָדערן א הוט און א קאַראָטע, אראָפּלויפן די טרעפּ, בכדי אין פינף מינוט ארום צו האלטן אין די הענט די טייערע דעפּעשע פון זיין האַר אדער לכל הפּחות אַ קאָפּיע פון איר?

גאָרנישט. ער איז אַ דיפּלאָמאַט, ד. ה. ער ווייס, וואָס עס געשיקט זיך צו טאָן, נאָכדעם ווי מען האָט דערקלערט קריג. און סאַזאָנאָוו הערט אין טעלעפאָן נאָר די דאָזיקע ווערטער (וואָס פורמאַלעס האָט אליין זיי פארצייכנט אין זיינע מעמוארן):

„איך באַדויער, וואָס איך קאָן דעריבער ניט געבן קיין דערקלערונג. אפשר איז די דאָזיקע טעלעגראם פון פריער, איידער די, וואָס אין איר האָט מען מיר אָנגעוויזן, אָפּצוגעבן די דערמאָנטע דערקלערונג. אין איבריקן מוז איך בעטן, זיך צו ווענדן צום אמעריקאַנישן אַמבּאַסאַדאָר, וואָס האָט איבערגענומען אונזערע אינטערעסן. אין פיר שעה ארום פאָרן מיר אָפּ“. און הייננט אויף דאָס טרייבל.

„אפשר“, „דערמאָנטע דערקלערונג“, „אין איבעריקן מוז איך בעטן“: קאַלטקייט, לייכטזין, דער ווילן צו מאכן זיך גרינגער: טיפּישע האַלטונג פון אן אייראָפּייאישן דיפּלאָמאַט. אָבער נאָך דעם פאַרלאָרענעם קריג ווערט דער הער גראַף ניט אויסגעלאַכט פון וועגן זיין „טאָפּעלער קריגס־דערקלערונג“ און ניט עס משפּט אים דאָס פאָלק, פאר וואָס ער האָט ניט אָנגענומען דעם קיסרס דעפּעשע.

עלפטער קאפּיטל.

די נייטראַלע.

די באַלקאַן־מלוכות זיינען אין אָנהייב געווען צו אָפּגעהיט, אַז זיי זאָלן זיך אָפן שטעלן אַף דעם אָדער יענעם צד. אַלע פינף זיינען די ערשטע חדשים אָדער יאָרן לאַנג געבליבן נייטראַל.

רומעניען איז באַהאַלטענערהייט געווען פאַרבונדן מיטן דרייבונד; אין דער פּראַקטיק האָט זיך אַרויסגעוויזן אין גיכן, אַז דער דאָזיקער פיר־בונד איז נאָר אַ צווייבונד. איין יאָר פאַר דער מלחמה, אַז דער עסטרייכישער אַמבאַסאַדאָר גראַף טשערנין האָט געגומען צורייִדן, מען זאָל פאַרלייגן דעם געהיימען בונד פאַרן פּאַרלאַמענט, האָט דער אַלטער קעניג זיך דערשראָקן אַף טויט. שוואַך, פּונקט ווי די איבעריקע מלכים פון אייראָפּע, אַ האָהענ־צאָלער, אַ מאַן פון אַ פּאָטיזירנדיקער פּרינצעסין, שטענדיק נעענטער צו די אָרנטלעכע פּויערים פון זיין שטאַם־פרעמדן לאַנד, איידער צו די באַלקאַנישע אַדוואָקאַטן, וואָס האָבן רעגירט איבער דעם: האָט קעניג קאַראָל צוגעלאָזן צום שיסל די פּאַרטייען איינע נאָך דער אַנדערער, און דערפאַר האָט ער שטאַרק מורא געהאַט פאַר אַן אָפענעם בונד.

און דאָך האָט מען געקאָנט צוציען אַפילו די ליבעראַלן, וואָס האָבן געצויגן צו פראַנקרייך, אויב מען זאָל זיי געווען אָפּ־געבן זיבנבירגן מיטן מיליאָן רומענער. וואָס זיינען עטלעכע יאָרהונדערטער געווען אונטערטעניק די מאַדיאַרן. די ליבעראַלן, וואָס האָבן זינט 1913 רעגירט אין רומעניען, האָבן אָנגעבאָטן אַ פאַרבינדונג מיט דער מאָנאַרכיע אין זין פון פראַנץ פערדינאַנד, אָבער טיסאַ האָט ניט געוואָלט. אויך דער אַלטער קיסר איז גע־ווען קעגן, דוקא ווייל זיין פלימעניק איז געווען פאַר. אַז ער איז דערהרגעט געוואָרן, איז מען געווען אין בוקאַרעשט שטאַרק אויפ־גערודערט: אַ פריינט פון רומעניען איז געפאַלן.

דער אולטימאַטום פון ווין צו סערביען האָט די דאָזיקע שטימונג אומגעביטן „אין עטלעכע שעה”. בשותפות מיט סערביען האָט מען אָקאָרשט געהאַט געזיגט, האָט מען עסטרייך דערקלערט פאַר משוגע. מען האָט געזען, אַז אין דער מלחמה, וואָס הייבט זיך אָן, וועט מען קאָנען פאַרווירקלעכן די תביעות אף זיבנבירגן גיכער ווי נייטראַלע, איידער ווי פאַרבינדעטע. דער באַלקאַנישער קעניג מיטן דייטשן הארץ האָט ניט געלאָזן דעם עסטרייכישן אַמבאַסאַדאָר דערלייענען דעם אולטימאַטום ביזן סוף, און האָט אויסגערופן אויסער זיך: „דאָס איז דאָך דער וועלט־קריג!” און

האָט באַדאַרפט אַ לאַנגע צייט, ביז ער איז פּאָליטיש געקומען צו זיך. אין זיין טאָג־בוך פאַרצייכנט ער: „עס איז ניט זיכער, אַז דער מאָרד איז צוגעגרייט געוואָרן אין בעלגראַד". ער האָט געפילט, אַז זיין געהיימער בונד איז געבליבן הייגנען אין אַ פוסטן חלל, און אַז דער עסטרייכער האָט אין עטלעכע טעג אַרום אים גענומען באַם וואָרט: ער מוז מיטגיין, ווייל אָפּגערעדט איז אָפּגערעדט. וואַרפט זיך דער קעניג ארוף מיט געוויין אויף זיין שרייבטיש און וויל זיך אַראָפּרייסן פון האַלז דעם פרייסישן הויכן אָרדן, וואָס ער טראָגט.

דערווייל טעלעגראַפירט דער דייטשער קיסר קיין בוקאַרעשט, „ווי אַ האָהענצאָלער", און סטראשעט כמעט. קרוין־ראָט. דער קעניג שלאָגט פאָר צו העלפן עסטרייך; נאָר איינער, פּעטער קאַרפּ, שטימט פאַר. אַלע איבעריקע האַלטן, אַז דער בונד איז ניט מחייב צוצושטיין, ווייל ווין איז אַרויסגעטראָטן אין בעלגראַד, ניט אָנגעפרעגט פריער באַ רומעניען. דער אמהער טעם אָבער, פאַר וואָס מען איז קעגן, איז אונגאַרן. וואָרום פאַר וואָס זאָלן זיי אַרויסהעלפן דעם דאָזיקן דם־שונא פון אַ צרה? דער קעניג פאַרזיכערט לכל הפחות, אַז עסטרייך באַראַף איר רומענישן גרענעץ ניט שיצן: „כל זמן איך בין קעניג, וועט רומעניען קיין מאָל ניט אַרויס אין מלחמה קעגן עסטרייך!"

אָבער בראַטיאַנו, דער פּרעמיער, געשטימט פראַנצויזיש, טראַכט באַ זיך, אַז אַלטע מענטשן קאָנען שטאַרבן, און באַשטעלט אַף יעדן פאַל נייע האַרמאַטן, פאַרשטייט זיך, באַ קרופּן.

*

בולגאַריען פילט זיך צוגעצויגן אפן צד פון דייטשלאַנד, מחמת איר שנאה צו די סערבן און איר פיינטשאַפט מיט די רוסן; זי וואָלט צוגעשטאַנען צום דרייבונד, ווען יענער וואָלט איר גאַראַנטירט די פאַרלאָרענע געביטן. פונדעסטוועגן וועט דאָס גע־דויערן אַ יאָר. איידער מען בינדט זיך. מאָנטענעגראָ ווידער, וואָס איז סערביש, נאָר זי האָט סערביען פיינט, שטעלט אָפּ אויף

גיך אירע קונצן: דער קעניג פון די שוואַרצע בערג האָט זינט
לאַנג געהאַט איינגעקויפט אין פּאַריז און אין ווין רוסישע פּאַפּירן,
און דערפאַר איילט ער זיך „מחמה ליידנשאַפט“ צו הילף זיינע
באַדריקטע ברידער, וואָס רוסלאַנד איז מיט זיי פאַרבונדן. צ״
מיינט ער אופצוהאַלטן די רוסישע פּאַפּירן דורך די נצחונות פון
זיין אַרמיי אָדער גלויבט ער אין די רוסישע פּאַפּירן און איז
צוליב זיי מקריב זיין אַרמיי? ער וועט פאַרלירן אי זיין געלט אי
דעם קריג און זיין לאַנד.

די קעניגין פון גריכנלאַנד איז אין יולי געווען אין בערלין
צו גאַסט בײַ איר ברודער, דעם קיסר. ער האָט געפאָדערט
גריכנלאַנד, זי זאָל צושטיין צום דרייבונד, זיך פאַרופן דערביי אויף
אַ טערקיש־בולגאַרישן בונד מיט דייטשלאַנד, וואָס איז נאָך ניט
געווען. קאָנסטאַנטין האָט זיך אָפּגעזאָגט צו שטיצן בולגאַריען,
זיין נעכטיקן שונא: „אין דעם פאַל וועל איך ניט שטיין אויפן צד
פון עסטרייך קעגן די סלאַוון, ווי עס שטייט אין טעלעגראַם פון
אייער מאַיעסטעט“.

דער קיסר איז אויסער זיך, אָבער היות ווי קאָמאַנדעווען
גייט דאָ ניט אָן, פּרואווט ער זאָגן מוסר: „איך באַטראַכט דאָס
פאַר זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז שוין דער אָנדענק פון דיין
פאָטער, וואָס איז געפאַלן דורך דער האַנט פון אַ מערדער, וועט
דיך אָפּהאַלטן פון צו שטעלן זיך אויפן צד פון די סערבישע
רוצחים“. אויב ניט, סטראַשעט ער אים מיט אָנפאַל פון די דריי
פאַרבינדעטע, צוגלייך ווערן איבערגעריסן די פּערזענלעכע באַ־
ציאונגען, הגם די שוועסטער איז נאָך אין בערלין. נאָר דער
קעניג דערשרעקט זיך ניט און טעלעגראַפירט, אַז ער בלייבט
נייטראַל.

אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל — פּונקט ווי אין לאָנדאָן און
וואַשינגטאָן — האָט דייטשלאַנד געהאַט גוטע פאַרטרעטערס:
נאָר וואַנגענהיים און ליכנאָווסקי האָבן אין יולי 1914 געוואָרנט
דעם צענטער. בערנסטאָרף האָט אין 1916 ניט מורא געהאַט
אפילו פאַר לודנדאָרפן, דעם דילעטאַנטישן דיקטאַטאָר. פאָן וואַנ־
גענהיים האָט זיך אַרויסגעזאָגט קעגן פאַרבינדן זיך מיט טערקיי.

אז בערלין איז צו אים צוגעשטאנען, ער זאָל שליסן א בונד מיט טערקיי, ענטפערט דער דאָזיקער מלוכה-מאַן: דער קריגס-מיניסטער האָט אים אפילו אָנגעבאָטן א בונד, ער האָט זיך אָבער דערפון אַרויסגעמאכט, און דערקלערט מיט צווינגענדיקע ראיות, פאר וואָס. דערויף שרייבט דער קיסר: „באַלבעריי. זאָל ער זי נאָר פארבינדן, דאָס איבעריקע וועט רעכט ווערן, זי באַט זיך דאָך אָן דירעקט!!!"

אָט די דאָזיקע נאָטיץ דעם קיסרס, וואָס איז פארצייכנט געוואָרן, נים צו פרעגן בא קיינעם און אָן א ישוב-הדעת, האָט באַשלאָסן די טערקישע פראַגע, ממש ווי אין לידוויג XIV צייטן. וואָנגענהיים האָט דאָס אָנגענומען ווי א באַפעל און האָט אָפּגע-שלאָסן קעגן זיין איבערצייגונג דעם בונד מיט טערקיי, וואָס האָט סוף כל סוף ביידע צדדים קיין גוטס נים געבראַכט.

דער בונד איז געוואָרן געשלאָסן אַף פיר יאָר. ווי דאָס האַרץ וואָלט זיי געזאָגט, אז אַף מער וועט בא ביידן קיין כוח נים קלעקן.

*

זינט יאָרן האָט איטאַליען געהערט צום דרייבונד נאָר אַף פאַרגעלטע פאַפּירן, וואָס זיינען געלעגן איינגעשלאָסן אין דריי איַזערנע שראַנק, פאר קיינעם נים באַוואוסט. מים רוסלאנד און פראנקרייך האָט זי געהאט זיך צונויפגערעדט; די שנאה פון דער נאַציע איז געווען געווענדט נאָר קעגן דער פאַרבינדעטער עסט-רייך. זי האָט דעריבער געמוזט זיין אין צווייען אָפּגעהיט. אויב זי האָט געוואָלט ארייַנציען די פארבינדעטע אין אירע אַוועַנטיו-רעס. און טאקע מיט א יאָר פריער האָט וויַן אָנגעפרעגט אין רוים, צי זי מעג קעמפן קעגן סערביען. דעמאָלט איז פון רוים אָנגעקומען דאָס זעלביקע „וועטאָ", ווי פון בערלין. סאַן-דזשוליאַנאָ, דער אלטער, אָפּגעהיטער פירער פון איטאַליען, האָט פונקט ווי דזשאָליטי געוואָרנט פאַר אָט דער „געפערלעכסטער אַוואַנ-טיורע".

— דאָס מאָל טוען מיר דאָס אַף דער אייגענער אחריות, האָבן זיך געקלערט די ווינער גראַפן. נאָר אַלע קונצן פון דער עסטרײַכישער דיפּלאָמאַטיע און אַלע אינסטרוקציעס צו די אַמבאַ־סאַדאָרן האָבן ניט געהאָלפן, און איידער דער אולטימאַטום איז נאָך געווען אָנגעשריבן, האָט שוין דער איטאַליענישער מיניסטער געקעמפּט קעגן אים און האָט דערקלערט דעם דײַטשן אַמבאַסאַ־דאָר, אַז לויט דער מיינונג פון די איטאַליענישע יוריסטן קאָן מען אַף קיין רעגירונג, ממילא אויך אַף דער סערבישער, ניט אַרופוואַרפן די שולד פאַר פּאָליטישער אַגיטאַציע. דערפאַר וועט איטאַליען ניט נעמען קיין אָנטייל, אויב עסטרײַך האָט בדעה אַרויסצוטרעטן קעגן סערביען. אויך דער דײַטשער מיניסטער האָט מודה געווען, אַז אין סערבישן קאָנפליקט איז דער בונד ניט מחייב איטאַליען צוצושטיין.

דער דײַטשער אַמבאַסאַדאָר אין רוים, הער פאָן פלאָטאָוו, אַ שוואַכער און קראַנקער מענטש, האָט פאַרשטאַנען דעם מצב און האָט פון אָנהייב אָן געוואָרנט. דער עסטרײַכישער אַמבאַסאַ־דאר, הער פאן מעריי, אויך א שלאפער מענטש, אבער אן עקשן און אַ פארבלענדטער, האט אפגעשטופט אַלצדינג, וואס וואלט געקאנט צוציען דעם פאַרבינדעטן. אַלע די סצענעס האבן זיך אפגעשפילט על פי רוב ניט אין רוים, נאר אין די בעדער, וואו מיניסטארן און דיפלאמאטן האבן זומער זיך אויסגערוט. אבער שטענדיק פלעגט זיך מאַכן אַזוי, אַז די מיניסטארן פלעגן אנט־לויפן קיין רוים, בעת זיי האבן מורא געהאט פאר א באזוך פון די אַמבאַסאַדארן, און אז די דיפלאמאטן פלעגן אנקומען אין רוים, פלעגן זיי שוין די מיניסטארן דארט ניט דערווישן.

אזוי איז געפלאצט דער פרואוו פון ווין צו זיין העפלעך באטש אין לעצטן מאָמענט: דער עסטרײַכער איז, ווי אין פילם, נאכגעלאפן אין אן אווטאמאביל דעם אויסערן־מיניסטער קיין רוים, בכדי אים באַקאַנט צו מאכן מיטן אולטימאטום צו סערביען מיט א טאג פריער פארן איבערגעבן. דער מיניסטער האט אים ניט געקאנט אופנעמען, איז אוועקגעפארן, דערנאך איז דער עסטריי־כער פאַרשלאַפט געווארן, און ערשט אפן אַנדערן טאג איז א

באַמטער פון דער אַמבאַסאַדע אָנגעקומען צום מיניסטער, וואָס האָט שוין לאַנג געוואוסט אַלצדינג.

פאַקטיש איז ניט געווען וואָס צו טאָן: ביידע, דער פרעמיער און דער אויסערן־מיניסטער, סאַלאַנדראַ און סאַן דזשוליאַנאָ, דער צווייטער אַן אַלטער גוטער פריינט פון דייטשלאַנד. דער ערשטער אַן אינטריגאַן, האָבן דערקלערט: איטאַליען איז נייטראַל, ווייל דער דרייבונד איז נאָר דעפענסיוו, אַף זיך צו פאַרטיידיקן, ווין איז אָבער קעגן בעלגראַד אָפענסיוו, זי פאַלט אָן; אגב, האָבן מיר לויטן אַרטיקל VII פון אָפּמאַך אַ רעכט אַף קאָמפּענסאַציע, ווען עסטרייך זאָל ווערן געשטאַרקט דורך איינעמען לאַנד אַפן באַלקאַן.

האָט די בערלינער רעגירונג גענומען אַרבעטן אַף אַלע כּלים, בכדי אַריינצוציען איטאַליען אין קריג, זי האָט גענומען טעגלעך מאָנען בא ווין, זי זאָל עפּעס צוזאָגן איטאַליען, בכדי זי זאָל אַרויסטרעטן. אָבער ווין האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַרעקשנט און טעמפּ. דער דייטש איז אַזוי אומגעדולדיק, אַז ער האָט גענומען אַף זיין אייגענער אחריות ריידן אין רוים מכּח וואַלאָנאַ, נאָר דאָרט האָט מען דאָס מיט ביטול אָפּגעוואָרפן. דער עסטרייכישער אַמבאַסאַדאָר אין רוים האָט געטענעט, אַז מען טאָר קיין זאַך ניט אָנבאָטן, וואָרום דאָס וועט נאָר פאַרגרעסערן די תּביעות, און האָט דערביי געבראַכט אַזאַ משל: „דאָס וואָלט געווען, ווי מען זאָגט צו אַ גוטן פריינט, וואָס איז אַריינגעפאַלן אין דונאַי: איך צי דיך ניט אַרויס; טאָמער אָבער קאַראַפּקעסטו זיך אַרויס מיט די אייגענע כּחות, מוזטו מיר געבן אַ פאַרגיטיקונג".

אַז הער פאָן מעריי האָט זיך אַריינגעוואָרפן אין ריינדיקן שטראָם פונם דאָזיקן משל, האָט אים קיינער פון דאָרט ניט אַרויסגעשלעפּט. ער האָט ניט באַמערקט, אַז עסטרייך האָט פאַרקערט מיטן אייגענעם ווילן זיך געהאַט אַריינגעוואָרפן אין דונאַי און איז געשוואומען קיין בעלגראַד מיט געשרייען: עס איז מיר וואויל אַ מחיה! אַזאַ ספּאָרט האָבן נאַטירלעך געקאָנט פאַרטראָגן נאָר די געטרייע דייטשן. הער פאָן מעריי איז אָבער אַזוי צו־

פרידן. אז ער בעט די ערלויבעניש צו זאָגן אין רוים: „אויב איטאַליען וועט ניט טאָן איר חוב אלס פאַרבינדעטע ביז לעצט, וועלן מיר זיך אויך אָפּזאָגן פון אונזערע התחייבותן און באַטראַכטן איטאַליען ווי אַרויסגעטראָטן פון דרייבונד".

צום שבח פון גראַף בערכטהאָלד מוז מען זאָגן, אז ער האָט ניט אָנגענומען דעם משונהדיקן פאָרשלאַג פון זיין אַמבאַסאַדאָר. ער האָט פאַרקערט מרמז געווען אף קאָמפּענסאַציעס, טאָמער וועט עסטרייך מיט דער הילף פון איטאַליען עפּעס איינ־נעמען אַפן באַלקאַן.

אָבער דער דאָזיקער שריט איז געווען פיל צו קליין און פיל צו שפּעט געטאָן. וואָרום בינתים איז ענגלאַנד אַריינגעטראָטן אין דער מלחמה, און מיט א קליינעם פלאָט און א נאָך קנאַפּערן שוץ פון די ברעגעס האָט איטאַליען זיך ניט געקאָנט אַריינלאָזן אין א קריג קעגן ענגלאַנד. סאַן דזשוליאַנאָ האָט, בכן, געפאָדערט משכנות פאַר זיין נייטראַליטעט. אַז ער האָט צולעצט דערמאָנט דאָס וואָרט טרענטינאָ, האָט הער פאָן מעריי אָפּגעהאַקט דעם שמועס מיט די ווערטער:

„אויב איך בין אין משך פון די יאָרן אין אונזערע וויכוחים געוואָרן אַמאָל שאַרף, ניט ווי דער שטייגער פון דיפּלאָמאַטן, פאַריכט איך איצט דעם דאָזיקן פעלער דורכדעם, וואָס איך ענטפער ניט מיט א גראָבקייט אף אייער ניט דערלאָזלעכע רייד".

מיט דעם דאָזיקן גרויסאַרטיקן זשעסט איז דער עסטרייכישער מלוכה־מאַן אַוועק פון איטאַליען און פריי געלאָזן איר דעם וועג זיך צו פאַרבינדן מיטן צד שכנגד.

און אַז קיסר ווילהעלם האָט געלייענט וויקטאָר עמנואלס דעפּעשע מיט די האַלבע דיבורים, האָט ער ניט נאָר אָנגעשריבן דערויף: „חוצפּה! זשוליק!", נייערט עס איז אים מיט אַמאָל ליכטיק געוואָרן אין מוח און ער פאַרצייכנט: „די פאַרבינדעטע פאַלן נאָך פאַרן קריג אַראָפּ ווי פאַרפוילטע עפּל! א פולקומע מפּלה פון דער דייטשער און אויך עסטרייכישער אויסווייניקסטער

דיפלאָמאַטיע. דאָס וואלט מען געקאָנט און געמוזט אויסמיידן". קיין מאָל האָט ווילהעלם דער צווייטער ניט געזען ריכטיקער און ניט געערדט אמתער.

*

אז אין בריסל איז געגאַנגען איבער די גאסן יענע גוואלדיקע מאַסע, וואָס זשאָרעס רעדע האָט געהאַט אָנגעפּייערט, און האָט געשריען: נידער דעם קריג! האָט דער דייטשער אמבאַסאדאָר געמאָלדן דאָס קיין בערלין מיט דער הוספה: „א רעדע וואָס איבערגעבן איר אינהאַלט איז ניט כדאי".

דער דאָזיקער הער פאָן בעלאָוו וועט מאָרגן קריגן צוגעשיקט דורך א קוריער א סודותפולן קאָנווערט מיטן באפעל צו עפענען אים, ווען ער וועט קריגן א טעלעגראַם. און אין דער אמתן האָבן די דייטשן ניט לאַנג געפּייניקט דעם פארמשפּטן מיט ספק. דאָס האַרץ האָט אים דאָס שוין לאַנג געזאָגט. זינט יאָרן איז די פירער פון בעלגיען געווען באוואוסט גראף פאָן שליפנס פּלאַן, דורכצומאַרשירן דורך בעלגיען, בכדי איינצונעמען פראנקרייך, די דייטשן אָבער האָבן דאָס שטענדיק געלייקנט.

מיט דריי יאָר צוריק האָט בעטמאַן דאָס אָפּגעלייקנט אין רייכסטאג, מיט פופצן חדשים פריער יאַגאָוו — אין דער קאָמיסיע, אָבער אַז דאָס בעלגישע קעניגלעכע פּאר פּאלק האָט באַזוכט בערלין, האָט ווילהעלם געמאַכט באם טיש אזאַ „וויציקע" באמערקונג מכח דעם ענין, אז דער מיניסטער האָט נאָך אפן וואָקזאַל געמוזט באמיען זיך צו פארווישן דעם איינדרוק באם איבערגעשראקענעם קעניג, און האט דאָס ניט געקאָנט. אָט די מעשה, צוגלייך דאָס, וואָס דייטשלאַנד האָט געבויט סטראטעגישע באַנען, אויך ידיעות פון פראנצויזישע אגענטן האָבן געהאַט אזוי געפעסטיקט דעם גלויבן אין דעם דאָזיקן דייטשן פּלאַן, אַז דער בריסעלער גענעראַל־שטאַב האָט אָפּגערעדט מיטן ברישישן מיליטער־אטאַשע מכח אַלע הכנות פאר אן ענגלישן קאָרפּוס, וואָס דאַרף אראפגעשיקט ווערן קיין בעלגיען בא אַ דייטשן אָנפאַל. קיין מיניסטאָרן האָבן ניט פארהאנדלט, אין די פּאפּירן שטייט

כסדר בפירוש: אויב די דײַטשן װעלן אָנפֿאַלן. דאָס, װאָס עס רעדט זיך דערבײַ ניט מכח אַן אָנפֿאַל מצד פֿראַנקרײַך, באַװײַזט גאָרנישט לטובֿת פֿראַנקרײַך, נאָר מער ניט, אַז אין בעלגיען האָט מען די פֿראַנצױזן געטרויט.

מיט צװײ דורות פֿריער איז דאָס געװען פֿאַרקערט. כּדי ניט צו דערלאָזן, אַז לואי פֿיליפּ זאָל אײַננעמען בעלגיען, האָט פּרײַסן פֿאַרגעשלאָגן די פֿיר גרױסע מלוכות, אַז מען זאָל גאַראַנטירן אײביקע נײַטראַליטעט פֿאַר בעלגיען, אַזױ װי פֿאַר דער שװײַץ, אַפֿן יסוד פֿון אָט דער נײַטראַליזירונג איז בעלגיען געװאָרן אױסגעבױט. צװישן אירע פֿינף קװאַטערס, װאָס זײַנען געשטאַנען בײַ בעלגיענס װיג, איז פּרײַסן בעצם געװען דער נאָענטסטער. דער דאָזיקער גאַראַנטיע־אָפּמאַך איז בעצם געװען אַ מוסטער פֿון מאָדערנער אײַניקונג פֿאַר די פֿעלקער פֿון אײראָפּע.

אָבער װאָס פֿאַר אַ באַטרעף האָט דער פֿײַעלעכסטער אָפּמאַך, בעת עס בײַט זיך דער אינטערעס — אַ שטיקל פּאַפּיר! אַזױ האָט געטראַכט נאַפּאָלעאָן III, װאָס האָט געװאָלט האָבן בעלגיען און האָט פֿאַרגעלײגט ביסמאַרקן די אָנערקענונג פֿון צפֿון־דײַטשן בונד, אױב ער װעט אים העלפֿן אײַננעמען בעלגיען. ביסמאַרק האָט זיך אָפּגעזאָגט און האָט באַהאַלטן די אומפּאָר־זיכטיקע פּאַפּירן פֿון פֿראַנקרײַך. און אַז ער איז אַרױס אין מלחמה, האָט ער זיי אַריבערגעשיקט קײן ענגלאַנד, װאָס איר נײַטראַליטעט האָט ער באַדאַרפֿט האָבן. בײַ סעדאַן װאָלט אַ טייל פֿון דער אַרומגערינגלטער אַרמײ זיך געקאָנט ראַטעװען קײן בעלגיען, נאָר דער גרענעץ איז געװען פֿאַרמאַכט, און נאַפּאָלעאָן האָט אָנגעװאָרן זײַן מלוכה, װײַל אים איז געשטאַנען אין װעג דאָס לאַנד, װאָס ער האָט געהאַט בדעה זיך אױסצופּוצן מיט זײַנע פֿענער.

אַז באַם אָנהײב פֿון יענעם קריג האָט דער בעלגישער אַמבאַסאַדאָר געבעטן, אַז פּרײַסן זאָל אַף דאָס נײַ באַשטעטיקן די נײַטראַליטעט, האָט ביסמאַרק ניט גערעדט מכח דעם שוץ פֿון די קלײנע פֿעלקער אָדער מכח אָפּמאַכן מיט שבֿועות, נאָר ער האָט געענטפֿערט די ניכטערע װערטער: „מיך װאונדערט,

אַז אַ מענטש מיט אייער שכל זאָל דאָס קאָנען קלערן אַף מיר. אַז איך וועל זײַן אַזאַ טיפּש, אַרײַנצוטרײַבן בעלגיען אין די אָרעמס פון פראַנקרײַך".

הײַנט איז דאָס געווען דער קלאָרער זין פונם פאַרמאַכטן בריוו צום דײַטשן אַמבאַסאַדאָר.

לאָנדאָן האָט אָנגעפרעגט גלײַכצײַטיק אין בערלין און אין פּאַריז מכח בעלגיען: פּאַריז האָט צוגעזאָגט צו האַלטן דעם אָפּמאַך, יאַגאָוו דאָט זיך אַרויסגעדרייט: ער וואָלט מיט זײַן ענט־פער אַרויסגעגעבן די דײַטשע סטראַטעגישע פּלענער. דער אַל־טער פירנעמער הער דאַווינײאָן, אויסערן־מיניסטער פון בעלגיען, שאָקלט צו מיט זײַן קאָפּ; זײַן אַלטער חשד באַשטעטיקט זיך. ער שיקט זײַנעם אַ מענטשן צום דײַטשן אַמבאַסאַדאָר, בכדי אים צוגעבן אַן אָנצוהערעניש. דער מענטש חזרט איבער פאַרן דײַטש די ענגלישע שאלה, די פראַנצויזישע תשובה, איז אויך מוסיף דערצו, אַז דער פראַנצויז וועט הײַנט פאַרעפנטלעכן דעם דאָזיקן באַשײד אָפיציעל אין דער בריסעלער פּרעסע. דערויף שפּאַרט זיך הער פאָן בעלאָוו אָן אָפּן לען פון זײַן שטול, קוקט אַרויף — לויט דעם באַריכט — מיט האַלב־צוגעמאַכטע אויגן אַף דער סטעליע און חזרט איבער פּינקטלעך ווי אַ פאָנאָגראַף אַלץ, וואָס ער האָט געהערט. דערנאָך לאָזט ער דאַנקען דעם מיניסטער, באָט אָן אַ ציגאַרעט, בכדי צו ענדיקן דעם אָפיציעלן טייל, און זאָגט אין אַ גאַנץ אַנדערן שמועס־טאָן:

„איך בין איבעריקנס פעסט איבערצײַגט, אַז בעלגיען האָט ניט וואָס מורא צו האָבן פאַר דײַטשלאַנד. מיר וועלן געוויס אָפּגעבן די זעלביקע דערקלערונג".

אין שלאָס, אין מיניסטעריום, אין דער הויפּטשטאָט איז מען צעטראָגן; דאָס גאַנצע לאַנד איז פול שרעק, ווי פאַר אַ געוויטער. דערשראָקן פרעגט מען זיך: ווי איז דאָס געווען מעג־לעך, וואָס מיר האָבן געלאָזט נאָך ליגן אַף יענער זײַט די פעסטונג־טײלן, וואָס מיר האָבן געהאַט באַשטעלט בײַ קרופּן און וואָס זײַנען שוין לאַנג געזען געליווערט. נאָר ווײַל אונזערע ערד־

ארבעטן זײַנען נאָך ניט געווען פאַרטיק? וואָס פאַר א דאָנ־קיכאָטעריי!

קעניג אַלבערט, שטיל, פאַרזיכטיק, קלוג, פון מוטערס צד א האָהענצאָלער, מיט אינטערעס פאַרן שיף־בוי, בערג־טוריסטיק, רייזן, קאָנגאָ, נטיה צו מאָדערנער קונסט, סען סאַנס, סעזאַר פראַנק; די קעניגין, שיין ווי א סך פירשטינס פון בײַערן, טאָכ־טער פון בכבודיקן הערצאָג קאַרל טעאָדאָר, וואָס איז געוואָרן א דאָקטאָר לויטן באַרוף און האָט פון רחמנות וועגן אויסגע־היילט טויזנטער אָרימע לײַט: באַ אָט דעם פאַרפאַלק, וואָס האָט דרײַ ביז פיר דורות פון דײַטשן יחוס, הערשט איידלקייט, איינגע־האַלטנקייט און יענע מישונג פון גאַלישער מיט דײַטשער קולטור, וואָס איז בכלל כאַראַקטעריסטיש פאַר דער געשיכטע און פאַר דער לאַגע פון לאַנד. איצט שרײַבט דער קעניג צום קיסר א זייער לאַיאַלן בריוו אויף דײַטש מיט „דו״, בכדי צו דערמאָנען אים אָן זײַנע פיל הבטחות.

אין דעם זעלביקן טאָג ווי נעכטן רעדט דער דײַטשער אַמבאַסאַדאָר דעם צווייטן טאָג צום מיניסטער, צו דער פרעסע. אום דרײַ באַווייזן זיך אין „סאָאַר״ זײַנע ווערטער. „דער דאַך פון אייערע שכנים וועט אפשר ברענען, אייער אייגן הויז וועט אָבער זיכער זײַן״.

ווען די דיפּלאָמאַטן ווערן פּאַטעטיש, טרעפט אַלע מאָל באַ זיי אן אומגליק. גאַנץ בריסעל האַלט זיך פאַרן דאָזיקן זאַץ. אין דרײַ שעה אַרום ווייס אים איטלעך קינד אינעם קליינעם לאַנד. צוגלײַך א ידיעה: דײַטשן זײַנען אַרײַנגעדרונגען אין לוקסעמבורג. בריסל אָטעמט אויף: איצטער באַדאַרפן זיי ניט אונזער פראַנט!

פלוצים, פאַרנאַכט צו, באַווײַזט זיך בעלאָוו ווידער אין מי־ניסטעריום. מיט דרײַ שעה צוריק האָט ער געקראָגן דעם באַ־פעל צו עפענען דעם סוד. ער לייענט און איז ניט נשתומם. מען האָט אים געהייסן זאָגן, אַז ער האָט דעם אולטימאַטום אקאַרשט געקראָגן. ער פאָרט אַריבער און גיט איבער זײַן נאָטע.

דער בעלגיער לייענט: הוות ווי מיר האָבן א באשטימטע ידיעה, אַז די פראנצויזן וועלן „אָן ספק" דורכמארשירן דורך בעלגיען צו דער מאס, און מיר האָבן מורא, טאָמער וועט בעל-גיען אליין ניט זיין בכח זיך אנטקעגנצושטעלן, בכן געפינט זיך דייטשלאַנד אין סכנה און מוז זיך באשיצן קעגן אנפאל, דעריבער מוז זי „אויך פון איר זייט אַרויסטרעטן אפן בעלגישן געביט". בלייבט דערביי בעלגיען אין גוטגינציקער נייטראליטעט, ווערט איר צוגעזאָגט לאַנד אפן חשבון פון פראנקרייך. אויב זי וועט זיך האַלטן פריינטשאפטלעך, וועט דייטשלאַנד צאָלן פאר אירע סאָלדאטן און דעקן יעדער שאָדן. טאָמער וועט זי זיין פיינט-לעך, וועט זיין קריג. אין פיר און צוואנציק שעה מוז זיין אַן ענטפער.

דער בעלגיער, וואס איז נאר נשתומם איבער דעם טאָן און דער באַגרינדונג, שווייגט; דערנאָך זאָגט ער מיט שטייגנדיקן ברוגז: „מיר האָבן זיך געריכט אף וואָס איר ווילט, נאָר ניט אף דאס, עקסעלענץ! דייטשלאַנד. וואס האָט געמאַכט דעם אנשטעל פון א גוטן פריינט, וויל אונז היינט אָנבינדן א מיאוסע ראָלע!"

דער מיניסטאָרן-ראט זאגט איינשטימיק ניין. אינאווגט און באַדערנאַכט דריי זיצונגען אין שלאָס ביז פיר אזייגער אינ-דערפרי: איינשטימיקער באשלוס זיך אנטקעגנצושטעלן. אין דער זעלביקער נאַכט האַלב צוויי קומט דער דייטשער אמבאסאדאר אין בריסעלער אויסערן-מיניסטעריום, בכדי צו לאָזן וויסן: פראנ-צויזישע פליערס האָבן געווארפן באָמבעס, קאַוואַלעריע איז ארי-בער דעם גרענעץ, גאָר אָן א קריגס-דערקלערונג!"

„וואו האָט דאָס געטראפן, עקסעלענץ?"

„אין דייטשלאנד, הער באראָן!"

„דעמאָלט ווייס איך ניט, פאַר וואס איר האָט זיך דאָס מטריח געווען צו קומען אַהער באַ-נאכט, כדי צו מעלדן דאָס אין בריסל".

„בכדי איר זאָלט ארויסדרינגען פון דעם דאָזיקן פארברעך קעגן פעלקער-רעכט, אַז פראנקרייך וועט טאָן נאָך אזעלכע מעשים".

די דאָזיקע גראָטעסקע נאַכט־סצענע איז געווען דער לעצ־טער אָפיציעלער אַרויסטרעט פונם דײַטשן אַמבאַסאַדאָר אין בריסל. א שעה שפּעטער קלינגט אָן דער פראַנצויז אין מיניסטעריום: „עס מיניען זיך ליכטלעך אין הימל! אָן ספק דײַטשע לופטשיפן!" דער פראַנצויז פיבערט: עס זײַנען שטערן, אָבער אַז זיי מיניען זיך, גלויבט איטלעכער אין דער דאָזיקער נאַכט. פראַנקרײַך באַט אָן באַוואָפנטע הילף. מען דאַנקט און בעט נאָר דיפּלאָמאַטישע הילף, בכדי אָפּצווענדן באם דײַטש יעטווידע אויסרײַד. מען טעלעגראַפירט אויך קיין ענגלאַנד און מען בעט — צו „אינטערווענירן".

דערווײַל איז 7 אַזייגער אינדערפרי אָפּגעלאָפן דער דײַטשער אולטימאַטום. ערשט מיט 23 שעה שפּעטער דערקלערט דער דײַטשער אַמבאַסאַדאָר, אַז דײַטשלאַנד וועט, „אויב עס וועט זײַן נויטיק, אַרויסטרעטן מיט געווער". מיט דרײַ שעה שפּעטער ווערן די ערשטע דײַטשע מיליטער־טײַלן באַשאָסן פון בעלגישע זשאַנדאַרמען בײַ געמעניך.

גלײַכצײַטיק קריגט דער דײַטשער אַמבאַסאַדאָר א נאָטע און זײַן האַר א טעלעגראַם: „איך האָב דעם כבוד צו לאָזן וויסן אײַער עקסעלענץ, אַז די קעניגלעכע רעגירונג קאָן פון הײַנט אָן מער ניט אָנערקענען אײַך דעם דיפּלאָמאַטישן כאַראַקטער און רײַסט איבער אַלע אָפיציעלע באַציאונגען". דער קעניג טעלעגראַ־פירט הײַנט צום קיסר, אין מוסטערהאַפטער האַלטונג:

„די פרײַנטשאַפטלעכע געפילן וואָס איך האָב אַרויס־געוויזן צו אײַער מאַיעסטעט און וואָס איר האָט מיר אָפּט פאַרזיכערט אין זיי... האָבן מיר ניט געלאָזט משער זײַן אפילו א מינוט, אַז אײַער מאַיעסטעט וועט אונדז צווינגען צום גרויזאַמען אַנטשייד, אויסצוקלײַבן פאַר די אויגן פון גאַנץ אײראָפּע צווישן מלחמה און שאַנד, צווישן געטרײַ־שאַפט און ביטול צו אונזערע אינטערנאַציאָנאַלע התחייבותן.

אלבערט."

צוועלפטער קאַפּיטל.

די וואָג־שאָל.

אין א זומפּ זיינען געוועזן אופגעשטעלט די בונדן פון דער אַלטער אייראָפּע. איטלעכער האָט געזוכט נאָר אריינצוציען דעם אַנדערן, געלאָקערט, צי וועט ער נאָר א טריט מאַן, וואו מען טאָר ניט, און דערנאָך באַלד געשריען גוואַלד: דער רויבער האָט פאַרטשעפּעט מיין גרענעץ! העלפט! די קריסטלעכע מאָראל האָט פאַרבאָטן איטלעכן אנפאַל, דערפאַר האָט מען שטענדיק געמוזט מאַכן דעם אנשטעל, אז מען פאַרטיידיקט זיך; בכדי מחייב צו זיין דעם פאַרבינדעטן, האָט איטלעכע גרופּע געוואַרט אפן אנ־פאַל פונם צד שכנגד.

אויך די פעלקער גופא, וואָס האָבן באַדאַרפט די מלחמות אויסקעמפן און אויסליידן, קודם כל די אונטערשטע קלאַסן, האָט מען געקאָנט אופּיועקן נאָר דורך דער איבערצייגונג, אַז מען פאַלט אף זיי אָן. בכן האָט איטלעכער געסטאַרעט זיך צו ברייני־גען דערצו, אַז דער צווייטער זאָל אָנפאַלן. אַזוי וואָלטן זיי גע־קאָנט האַלטן איינע די אַנדערע אונטער שאַך וואכן לאַנג, ביז עס וואָלט זיך אפשר אופגעכאַפּט בא וועמען דער שכל.

איז אָבער אַרויסגעשפּרונגען דער ווילן פון די גענעראַלן אין זייערע הויפּטשטאַטישע פּאַלאַצן און אריבער ווי א פונק צו די פאָדערשטע פּאָסטנס בא די גרענעצן, וואָס האָבן שוין קיין גע־דולד ניט געהאַט זיך איינצוהאַלטן. אומעטום זיינען אַרומגעגאַנ־גען פּאַטרולן צו 5, צו 20 מאַן, וואָס האָבן אַרומגענישטערט אַרום די גרענעצן, א טייל פון די „גרענעץ־אַריבערטרעטונגען". וואָס אף זיי האָבן זיך באַגרינדעט די קריגס־דערקלערונגען, האָבן געקאָנט זיין אמת; די וואָס זיינען געוועזן אויסגעקלערט, האָבן געקלונגען קרוב לאמת און האָבן אין א פּאָר שעה אַרום מאַקע געקאָנט ווערן אמת אויך. ס'איז ניט כדאי צו פּטרן די צייט בכדי אַרויס־צוקריגן פון די דאָקומענטן דעם אמת, יוער עס האָט אנגעהייבן, מחמת איטלעכער פון די צדדים האָט זיי שפּעטער צורעכטגע־מאַכט, בכדי צו באַווייזן זיין אייגענע אומשולד. וויכטיק איז אָבער

דער מיין פון די פירערם הינטן, דער לייכטזין פון די פּאָסטנס פון פּאָרנט און די באַהאַלטענע כוונות פון די אָפּמאַכן, וואָס ביידע האָבן דערוף זיך סומך געווען.

אַלע שטאַבן פון אייראָפּע האָבן איצט אויסגעקלערט אַריבערטרעטונגען פון גרענעץ, בכדי צו שטופּן די דיפּלאָמאַטן. פּונקט ווי בערכטהאָלד האָט אויסגעקלערט די סערבישע שיפן, וואָס האָבן געשאָסן אַפן עסטרייכישן מיליטער, אַזוי האָט דער דייטשער גענעראַל־שטאַב פאַרצייכנט אן אָנפאַל פון די רוסן בא יאָהאַניסבורג: „דערמיט האָט רוסלאַנד אָנגעהייבן דעם קריג קעגן אונז". האָבן די דיפּלאָמאַטן געהייסן שרייבן די צייטונגען. א פירער פון א קליינעם מיליטער־טייל איז טאַקע געווען אַריבער דעם גרענעץ, נים צו וויסן, אַז דייטשלאַנד האָט בינתים דער־קלערט קריג.

וויכטיקער איז געווען פאַר פראַנקרייך צו זיין די אָנגעפּאַ־לענע: נים נאָר די סאָציאַליסטן, נייערט אויך זייערע קעגנער, די באַנקירן, האָבן נים געהאַט בדעה צו גיין זיך שלאָגן פון צאַרס כבוד וועגן; חוץ דעם, האָט מען געמעגט רעכענען אַף ענגלאַנד נאָר אין דעם פאַל ווען דייטשלאַנד פאַלט אָן. איזוואָלס־קי, דער העלפער פון די פראַנצויזישע קריגס־מאַכערס, דערצײלט אין זיינע מעלדונגען, וואָס די רוסישע רעוואָלוציע האָט זיי שפּע־טער אויפגעדעקט, א סך סודות. דער פראַנצויזישער קריגס־מי־ניסטער זאָל האָבן ציניש אויסגעטייטשט דעם רוסישן מיליטער־אַטאַשע: „מיר קאָנען דאָך רואיק דערקלערן, אַז צוליב די העכס־טע אינטערעסן פון שלום זיינען מיר גרייט צו פאַרפּאַמעלעכן צייטווייליק די מאָביליזאַציע, אָבער דאָס באַדאַרף אונז נים שטערן צו מאַכן ווייטער אונזערע הכנות און אַפילו צו פאַרשטאַרקן זיי, אַבי מיר זאָלן נאָר קיין מאַסן־טראַנספּאָרטן נים דורכפירן". און אז די דייטשן קומען טאַקע, דעמאָלט טעלעגראַפירט איזוואָלסקי מיט שמחה צו זיין שעף:

„די דייטשן טרעטן אריבער אין קליינע אָפּטיילונגען דעם גרענעץ, דאָס וועט געבן דער רעגירונג די מעגלעכקייט צו דער־קלערן דעם פּאַרלאַמענט, אַז עס איז געמאַכט געוואָרן אַן אנפאַל

אַף פראַנקרייך, דער דייטשער אַריינמאַרש אין לוקסעמבורג ווערט דאָ באַטראַכט פאַר זייער גינסטיק, וואָרום ער וועט באַשטימט אַרויסרופן אַ פּראָטעסט מצד ענגלאַנד און אופוועקן זי צו מעשים. נאָך מער וועט ענגלאַנד דערפילן, אויב בעלגיען וועט ווערן פאַרטשעפּעט, און דערין גלויבט מען דאָ". א טייוולאָנישער דאָקומענט, וואָס אַנטפּלעקט דעם ציניזם פון יענע קרייזן פון אייראָפּע!

די דייטשן האָבן אין דעם פּרט קיין מזל ניט געהאַט: זיי האָבן דערציילט וועגן „פאַרשיידענע פּונקטן" וועגן פּרוּוון צו צעשטערן באַנען בײַ וועזעל, נאָכדעם אין ריינלאַנד; צוגלייך האָט מען געשמועסט וועגן בריוו-טויבן, וואָס זיינען בײַ באַזעל אַריבערגעפלויגן דעם גרענעץ, און אַף איבערגעטאָנע פראַנצויזישע אָפיצערן, וואָס זיינען בײַ וואַלבעק אַריבער דעם גרענעץ אין אויטאָס. באַזונדערס האָט מען אין די אויטאָס געזען א חטא; איינעם זאָל מען האָבן געכאַפּט, נאָר ער האָט זיך אַרויסגעריסן און איז אַנטלאָפן קיין האָלאַנד; אַזוי האָט מען געמאָלדן קיין לאָנדאָן. די מעשה מיט די באָמבעס, וואָס פראַנצויזישע פליערס זאָלן האָבן געוואָרפן אַף דער באַן-ליניע בײַ נירנבערג, האָט מען שפּעטער אָפּגעלייקנט. אין רוים האָט מען געמאָלדן מכח פראַנצויזישע דאָקטוירים, וואָס האָבן אָפּגעסמט ברונימער בײַ מעץ מיט כאָלערע-באַצילן. אין מיטן אָט דער מהומה און דער שרעק וואו מען האָט געזען הימל און ערד פול מיט שונאים, האָט נאָר דער פּאָליציי-דירעקטאָר אין שטוטגאַרט באַהאַלטן זיין הומאָר; ער האָט געמאָלדן: „וואָלקנס נעמט מען אָן פאַר פליערס, שטערן פאַר לופט-שיפן, וועלאָסיפעד-שטאַנגען פאַר באָמבעס."

אַן אַנדער וועג איז געשטאַנען אָפן. דורך דער העכסטער פאַרזיכטיקייט און דער איינזייטיקייט פון דער מאָביליזאַציע וואָלט מען געקאָנט שטאַרקן אין פאַריז די מעכטיקע שטימונג קעגן קריג. פראַנקרייך האָט די איינציקע צווישן די אַלע לענדער, וואָס זיינען געווען פאַרמישט אין סיכסוך, געהאַט אָפּגעצויגן איר מיליטער אַף 10 קילאָמעטער פון גרענעץ; דאָס איז געשען אונטערן דרוק פון די סאָציאַליסטן, אָבער עס האָט מער געהאַט מילי-

טערישע מאַטיוון. אבער דעם אריינטריט פון פראנקרייך אין קריג האָט מען געקאָנט נאָך פארהאַלטן.

*

אין פאריז האָט דער דייטשער אַמבאַסאדאר זיך באַגעגנט מיט דער ראלע פון א קוריער. מער ניט וואָס ער האָט די „באפוילענע נאָטעס" ניט איבערגעגעבן פארמאכטערהייט, אַף זיין אָפיציעלער פראגע מכח דער נייטראליטעט פון פראנקרייך האָט ער געקראגן דעם אפיציעלן ענטפער: זי וועט טאָן „לויט אירע אינטערעסן".

אפן צווייטן טאָג האָט וויוויאני באצייכנט די האלטונג פונם אַמבאַסאדאר פאר אויסערגעוויינטלעך און זיין פראגע ווי א סטראַשונעק, און האָט געווארט, צי יענער וועט איצט ניט פאָדערן זיינע פעסער. האָט יענער געזאָגט: „איך בין גרייט צו פארן".

דעם זעלביקן טאָג טעלעגראפירט קאמבאן פון בערלין קיין פאריז: היות ווי די טעלעגראפישע פארבינדונג מיט בערלין איז געשטערט, מוז ער ארויסטרעטן זעלבשטענדיק. ער האָט אבער בדעה ניט צו פארלאנגען זיינע פעסער, נאָר ער ווארט ביז מען וועט אים הייסן פאָרן. ביידע אמבאַסאדארן זיינען זיך באגאנגען לאָגיש לויט דער נאַטור פון זייערע בונדן: ביידע האָבן גע־וואָלט, מען זאָל זיי טרייבן, בכדי זיי זאָלן קענען שרייען גוואלד.

דערווייל גייט די מאָביליזאַציע, אין פאריז פון 3 מיט 40 מינוט, אין בערלין פון 5. אויך מכח דער דאָזיקער צייט האָט מען זיך שפעטער געאַמפערט. און איטלעכע נאַציע האָט געוואלט זיין די לעצטע. אָבער היות ווי אַלץ איז געווענדט אין די אי־נעווייניקסטע כחות, און ניט אין ווייזער פון זייגער, דעריבער מעג מען אויך דאָ דערקלערן מיט סאזאָנאָווס איראניע: „לאָזט צו רו די כראנאָלאָגיע!"

ווי דער דייטשער אמבאַסאדאר ווארט אזוי מיט געפאַקטע טשעמאָדאַנעס, פאלט אריין א בערלינער דעפעשע: א הפלאריקער

פאַרשלאָג פון דייטשלאַנד: אויב פראַנקרייך וועט בלייבן נייטראַל, דעמאָלט וועלן די דייטשן אַף איר ניט אָנפאַלן, אָבער פאַר אַן ערבות מוזן זיי פאַרנעמען די פעסטונגען טול און ווערדען. אויב דו זאָגסט מיר צו, אַז דו וועסט אַף מיר ניט אַנפאַלן, בעת איך שלאָג זיך אַרום מיט דיין גוטן פריינט, מוזטו מיר נאָך דערפאַר אוועקגעבן דיין ביקס.

דאָס דאָזיקע געוועט האָט נאָך אויסגעפעלט דעלקאַסע, וואָס האָט טאַקע באַלד איבערגענומען דאָס אויסערן־מיניסטעריום, ווי עס האָט אים געקומט אין אַ קריג מיט דייטשלאַנד.

צולעצט האָט דאָך איינער געמוזט מאַכן דעם ערשטן שריט, און דאָס איז געווען ניט מאָלטקע אָדער פּאָ, ניט קאַס־מעלנאָ אדער טירפּיץ. דאָס איז געווען אַ קליינער גענעראַל אין בערלין, וואס האָט גדאַרפט זיין דער שעף פון דער פּאָליצײ און האָט געטראָגן דעם גרויסאַרטיקן טיטל: אויבערקאָמאַנדיר אין די מאַרקן. ער האָט געלאָזט וויסן אין אויסערן ־ מיניסטעריום: „היות ווי עס איז זיכער באַוויזן געוואָרן, אַז די פראַנצויזן זיינען אַריבער דעם גרענעץ, בכן מוז מען אָננעמען קעגן דער פראַנ־צויזישער אַמבאַסאַדע און די פראַנצויזן אין בערלין די זעלביקע מיטלען, וואָס עס זיינען אָנגענומען געוואָרן קעגן דער רוסישער און קעגן די רוסן”. דעמאָלט האָט יאַגאָוו אַליין גענומען זיין רויטע פּען און האָט אַרופגעלייגט אַ רעזאָלוציע: „וואָס זיינען דאָס פאַר אַ מיטלען! מיר געפינען זיך נאָך ניט אין קריגס־צו־שטאַנד, די דיפּלאָמאַטן זיינען נאָך אַקרעדיטירט”.

וואָרום אויך די דאָזיקע קריגס־דערקלערונג איז שווער גע־ווען צונויפצושטעלן: אָנצוכאַפּן זיך פאַר דער אומקלאָרער תשובה פון פראַנקרייך האָט ניט געפּאַסט, האָט מען גענומען די מעשיות מיטן אַריבערגעטראָטענעם גרענעץ און מיט די נירנבערגער באָמ־בעס. דאָס האָט אַפילו דער געדולדיקער טעלעגראַף צווישן בער־לין און פּאַריז ניט געקאָנט אַריבערטראָגן, און אַז די דעפּעשע איז אָנגעקומען קיין פּאַריז, האָט מען זי ניט געקאָנט פאַנאַנ־דערקלייבן.

פונדעסטוועגן האָט הער פאַן שײן זיך אָנגעשטויסן, אז עס גייט מכח א קריגס=דערקלערונג, און ער האָט זי אויסגעבויט מיטן אייגענעם שכל. און נאָכמיטאָג האָט ער דערלאַנגט די דערקלערונג הער וויוויאַני; צווישן אַנדערע מאַטיוון האָבן אויך פיגורירט די נירנבערגער באָמבעס. וואָס קורץ, נאָכדעם ווי די דעפּעשע איז אָפּגעשיקט געוואָרן, האָט דער פראַנצויזישער פאַרשטייער אין מינכן אָפּגעלייקנט זייער עקסיסטענץ.

אויף אָט דעם משונהדיקן יסוד האָט זיך אָנגעהייבן דער „דייטש=פראַנצויזישער קריג".

*

נאָך אַלץ האָט בריטאַניע געהאַלטן די וואָגשאָל אין האַנט. אָבער די אויגן זיינען שוין בײַ איר ניט געווען פאַרבונדן, נאָר זיי האָבן ארויסגעלוגט מיט די שאַרפסטע גלעזער אין קאָנטינענט אַרײַן, בכדי אויסצוקוקן, וואו עס זיינען פאַראַן מער שאַנסן.

אין דייטשלאַנד האָבן די אַלטדײַטשן, לכל הפּחות אין ציוויל, געהאַט אַזעלכע פאַרשטעלונגען: „א קליינע דייטשע מיליטער=אָפּטיילונג איז גענוג, בכדי צו פאַרשטאָפּן דעם מויל די העלדן אַף יענער זייט קאַנאַל... נאָר א דיוויזיע באַדאַרפן מיר אַריבערוואַרפן, און ענגלאַנד איז געעקט." די בערלינער דיפּלאָמאַטן פון זייער זייט האָבן געהאַט אַזאַ געפיל: פאַלש, פול קנאה=שנאה, אָבער דאָך גאַנץ ווייט אין מיטן וואַסער און באַווייזט אפילו ניט צו קומען מיט די פּאָר טויזנט געדונגענע זעלנער, איידער מיר זיינען אין פּאַריז; און בכלל מענטשן, וואָס ווילן בײַ אַלץ פאַרדינען, און וועלן דערפאַר בלייבן נייטראַל. נאָך צולעצט, אַז גרײ האָט געלאָזט אָנזאָגן. אז ווין און פּעטערבורג מוזן וואָס גיכער דעמאָבליזירן, אַניט איז אַלץ פאַרפאַלן, מיינט צימערמאַן, אז ליכנאָווסקי וויל זיך נאָר זיכערן מיט זיינע התראות, בכדי ניט געשטרויכלט צו ווערן, אַזוי ווי פּורטאַלעס. און אין לעצטן מאָמענט ווערט ער ארויסשטעלן, אז די באַרואיקונג פון ענגלאַנד איז דאָס זיין אופטו, בכדי צו קריגן אין דעם קיסרס אויגן דעם פּנים פון

אַ גרויסן מלוכה=מאַן און צו ירשען בעטמאַנס שטול. ליכנאָווסקי, וואָס זיינע שונאים אין דער אמבאַסאַדע האָבן פאַנאַנדערגעטראָגן אַזעלכע רכילותן, האָט זיך דאָס דערוואוסט און האָט געזאָגט: „דאָס איז שטומס קויל!" סקעפּטישער זיינען געווען די גענע־ראַלן. שוין שליפן האָט זיי געלערנט, אַז מען מוז זיך רעכענען מיט ענגלאַנדס איינשטעל. דעם קיסר האָט די שנאה פאַרבלענדט די קורצזיכטיקע אויגן. היות ווי ער איז פּערזענלעך געווען פאַר־אינטערעסירט אין פלאָט און אין קאָלאָניעס, האָט ער שטענדיק געטראַכט, ווי אַזוי קומט מען דורך מיט דער דאָזיקער דינאַסטיע און היות ווי אַלע האָבן געהאַלטן, אַז אין ענגלאַנד קאָן מען אַלץ קויפן, בכן האָט מען אין פּאָטסדאַמער קרוינראַט דעם 29=טן גערעדט נאָר מכח דעם מקח. און מען האָט מיטגעגעבן דעם קאַנצלער פאַר די דאָזיקע „הענדלער" אַן אָנבאָט.

קריגערישער געשטימט האָט בעטמאַן זיך אומגעקערט אין אויטאָ קיין בערלין: עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו מאָביליזירן, אָבער זיך נאָך אָפּצוהאַלטן. בעטמאַן האָט אָבער אַליין געהאַט געשריבן, אַז „מאָביליזאַציע מוז ניט אַנדערש ציען נאָך זיך מלחמה". עס איז געווען שפּעט. ער האָט געהאַט פאַרבעטן צו זיך סער עדוואַרד גאָשן נאָך אױף 10 אַזייגער.

— וועט ער עס נאָך היינט אַרויסריידן, דאָס געגאַרטע וואָרט? האָט געטראַכט דער ענגלענדער, אַרופגייענדיק אויף דער הויכער טרעפּ צום קאַנצלער. נאָר וואָס האָט ער געמוזט הערן:

„מיר האָבן אייך געוואָלט מאַכן אַזאַ פאָרשלאָג פאַר דער ענגלישער נייטראַליטעט אין פאַל פון אַ קאָנפליקט".

— פּלוצים, באַנאַכט, אָן זאַנדירונג, און באַלד מיט אַ טאָפּל=פּונקט? טראַכט גאָשען.

„ערשטנס, וואָלטן מיר צוגעזאָגט, ניט צוצונעמען בײ פראַנקרייך קיין לאַנד, אין פאַל ווען מיר וועלן זיגן", האָט גע־זאָגט בעטמאַן.

„איז דאָס גילטיק אויך פאַר די קאָלאָניעס?"

„דאָס קאָן איך ניט צוזאָגן", האָט געזאָגט בעטמאַן אַ דער־שראָקענער, וואָרום דערפון איז גאָרנישט געשטאַנען אין פּאָטס=

דאַמער אָנבאָט. „צווייטנס, וואָלטן מיר געשווינט האָלאַנד, כּל זמן עס ווען דאָס טאָן די אַנדערע".

— איצט וועט ער מיר באַלד אָנבאָטן די אומבאַרירלעכ־קייט פון טיבעט, טראַכט גאָשען; נאָר בעטמאַן רעדט ווייטער:

„וואָס איז דריטנס שייך בעלגיען, וואָלט עס געווען אָפּ־געהאַנגען פון פראַנקרייך, צי דייטשלאַנד וואָלט געווען געצוווּנ־גען, דאָרט אַריינצומאַרשירן. בכל אופן וואָלטן מיר גאַראַנטירט די גאַנצקייט פון בעלגיען נאָך דער מלחמה, אויב זי וועט ניט פירן מלחמה קעגן אונז".

— אַ חלום, טראַכט גאָשען. דאָס קאָן בשום אופן ניט זיין דער קאַבינעט פון דייטשן קאַנצלער. נאָר ער טוט זיך אָן אַ כּוח און זאָגט: „איך גלויב ניט, אַז ענגלאַנד קאָן איצט געבן הבטחות. אָבער איך וועל אייער פאָרשלאָג איבערגעבן אין לאָנדאָן".

אין 36 שעה אַרום האָט דער ענגלענדער געבראַכט גרייס תשובה. אַז בעטמאַן הערט זי אויס, בלייבט ער שטיין אַ דער־שראָקענער, אָבער ער פּרוּווט ניט צולאָזן דערקענען זיין שרעק: „איך בין איצט פאַרוואָרפן מיט אַזוי פיל ערנסטע אַרבעט, אַזוי אַז איך מוז בעטן מיר צו דערלאַנגען די תשובה שריפט־לעך".

דער ענגלענדער האָט געהאַלטן די פראַגע מכּח ענגלאַנדס נייטראַליטעט פאַר ערנסט געננג, בכדי מיטצוברענגען די נאָטע; ער גייט און לאָזט זי איבער. ענגלאַנד זאָגט זיך אָפּ, ווייל פראַנקרייך קאָן ווערן אָפּגעשוואַכט, אפילו ווען זי זאָל ניט אָנ־ווערן קיין לאַנד: „באַזונדערס אָבער, ווייל אָט דער האַנדל מיט דייטשלאַנד אויפן חשבון פון פראַנקרייך באַטייט פאַר אונז אַ שאַנד, וואָס פון איר וועט ענגלאַנדס גוטער נאָמען קיין מאָל זיך ניט קאָנען אָפּוואַשן. דער העיר אימפּעריע־קאַנצלער פאַרלאַנגט ווייטער פון אונז, אַז מיר זאָלן זיך לאָזן אָפּהאַנדלען אַלע התחייבותן און אינטערעסן, וואָס מיר האָבן בנוגע דער נייטראַלי־טעט פון בעלגיען, דאָס איז אַן אָנמוטונג, וואָס מיר מוזן אָפּוואַרפן".

בעטמאַן דרייט דאָס בלאַט אַהין און אַהער. איז דאָס סוף כל סוף גאָר ניט געווען קיין מייסטער־שטיק?

*

טשערטשיל איז גליקלעך. אומעטום גייט ער אַרום אין לאָנדאָן מיטן דייטשן אָנבאָט. צי עס לוינט ניט פירן מלחמה מיט אַזעלכע מענטשן. נאָר אַלע היטן זיך נאָך אָנצונעמען אַ החלטה, וואָרום דער מאַן פון גאַס איז ניט קיין פריינט פון די סערבן און ניט קיין פריינט פון באַלקאַן, און די ליבעראַלע צייטונגען שרייבן נאָך אַלץ, אונז גייט דער עסק ניט אָן.

צו ללאָיד דזשאָרדזש זיינען שוין מיט עטלעכע טעג פאַר יענעם בערלינער אָנבאָט געקומען פירערס פונם גרויסן האַנדל און פון דער בערזע און האָבן געפאָדערט נייטראַליטעט אין נאָמען פון זייערע קרייזן: אפילו אַ זיגרייכע מלחמה וואָלט זיי בדלות געשטעלט. בלייבן זיי אָבער נייטראַל, ווערן זיי סוף כל סוף די באַנקירן פון אייראָפּע. אַז זיי זיינען אַוועק, האָט ללאָיד דזשאָרדזש ווידער גענומען טראַכטן פריינטלעכער וועגן די דייטשן און האָט גריי אויפסניי געשטאַרקט. אָבער איצט, נאָך בעטמאַנס אָנבאָט?

היות ווי גריי וואוינט איצט גראָד בײַ לאָרד האָלדיין, האָט מען געלייענט אין די בלעטער, אַז צו האָלדיין פאַרפאָרן איצט דיפּלאָמאַטן, בכן איז ער איצט דער בעל־דעה. אין דער אמתן האָט אַפילו קאַמבאָן, וואָס פלעגט צוויי מאָל אַ טאָג זיך מעלדן בײַ גרייען און, פּונקט ווי דער פּעטערבורגער, מאָנען בײַ אים ער זאָל אָננעמען אַ באַשלוס, ניט געקאָנט פּועלן.

„איז שוין געקומען דער מאָמענט?" פרעגט קאַמבאָן און דערשטיקט אין זיך אַ זיפץ.

„ער וועט קומען, ווען דייטשלאַנדס שטעלונג וועט זיין אינגאַנצן קלאָר", זאָגט גריי אומבאַשטימט און גייט אויף דער זיצונג פון קאַבינעט. היות ווי ער געפינט דאָרט קווינקלדיקע שטימונגען,

טעלעגראפירט ער פון דאָס ניי צו גאָשענען: „נאָר געווינען צייט, אַז קיינער זאָל ניט אָנהייבן זיך שלאגן". אין זיינע בעסטע רגעים גלויבט ער נאָך אין אלגעמיינעם שלום; ער סטאַרעט זיך אים אופצוהאלטן פאַר יעדער פרייז. וואָרום ער האָט פיינט מלחמה און האָט ליב ענגלאנד.

— פאר וואָס בין איך ניט געווען שטארקער, טראכט ער צייטנווייז. וואָס האָב איך פון אונזער יורידישער פרייהייט! מיר זיינען דאָך פאָרט מאָראַליש געבונדן! אף וואָס ער האָפט אין יענע טעג און פאַר וואָס ער האָט מורא, איז א שפאלטונג אין קאבינעט.

זיין אינעווייניקסטער אומרו וואקסט אין יענע טעג, ער דערקלערט אָפן זיין מאָרגעדיקן קעגנער, דעם אמבאסאַדאָר פון עסטרייך: „מען רעקאָמענדירט מיר צווי אנטקעגנדיקע וועגן: זיך צו שטעלן אָן טענות אפן צד פון רוסלאנד און פראנקרייך, און דורך דעם קאָן פארהאלטן ווערן דער קריג, אָדער צו דערקלערן ענגלאנד נייטראל בא אַלע אומשטאַנדן; דאָס אָבער וואָלט דאָך אויך ניט אָפגעהאלטן דעם קריג".

צוגלייך באמיט זיך דער דייטשער אַמבאַסאַדאָר צו דערגיין בא אים, דאָס גלייכן דער קיסר באַם קעניג, וואָס זיינען די תנאים, וואָס בא זיי וואָלטן זיי געקאָנט גאראַנטירן די נייטראלי־טעט פון פראַנקרייך, נאָר צו פעסט האָט שוין ארומגעכאפט די נעץ, און גערעכט איז פאלעאָלאָג, בעת ער שרייבט: „די צייט פון חשבונות, פון דיפּלאָמאטישע קונצן איז פאַרביי... ניטאָ קיין פערזענלעכע איניציאַטיוו, ניטאָ קיין מענטשלעכער ווילן, וואָס זאָל קאָנען זיך אַנטקעגנשטעלן קעגן דעם מעכאניזם פון די ארויס־געלאָזענע כחות, וואָס ווירקט שוין פון זיך". הגם פּואַנקאַרע טעלעגראַפירט קיין לאָנדאָן צום קעניג, זיי זאָלן זאַלבעדריט פאר־אייניקט ווירקן פארן שלום, און דער קעניג ענטפערט אים מיט זייער מאָראַלישע ווערטער, ווייסן דאָך ביידע, וואָס דאָס באטייט.

יאָ, אויב דייטשלאנד וואָלט דעמאָביליזירט, דעמאָלט וואָלט ענגלאנד געצוואונגען אירע גוטע פריינט צו טאָן דאָס נעמלעכע!

אָבער דערצו איז צו שפּעט אפילו ווען מען זאָל קאָנען פועלן באַם קיסר, ער זאָל זיך אָפּזאָגן פון טראָן, וואָלט אף מאָרגן זיין זון אין אויטאָ מיט פּויק און מוזיק אַריינגעפאָרן אין פּרישן, פריי־לעכן קריג.

שטיל קלינגען נאָך צוויי רופן פון יענער זייט קאַנאַל אין דעם קיסרס אויערן אריין:

„בעלגראַד איז געפאַלן, סערביען באַשטראָפט, פועלט איצט באַ עסטרייך, זי זאָל זיך אָפּשטעלן!.. נאָר אייער מאַיעסטעט קענען... גאָט זאָל זיין מיט אייער מאַיעסטעט איצט און שטענ־דיק. דעזי".

נאָך אַ פּריוואטמאַן, פּיינער און וואָגיקער. בעט פון קיסר עפּעס אַ פאָרשלאָג, וואָס ער וואָלט געקאָנט איבערגעבן דורך זיינע גוטע פריינט קיין פּעטערבורג און קיין ווין. דייזי איז די שיינע ענגלישע פירשטין פּלעס, דער צווייטער איז לאָרד ראָטשילד.

זי צוואַנציק יאָר אינגער פאַרן אַדרעסאַט. ער צוואנציק יאָר עלטער. זי עלעגאַנט און רייצנד. ער קלוג און מעכטיק. אזוי בעטן זיי זיך ווי גוטע פריינט. אומזיסט. דייזי לייגט דער קיסר אָן אַ זייט. אונטערן צווייטן שרייבט ער: „אָן אלטער, זייער פאַר־ערטער באַקאַנטער פון מיר!" דערוף צימערמאַנס נאָטיץ: „ענט־פּער אין נאָמען פון זיין מאַיעסטעט?" דערבײַ דער ענטפער: „היות ווי דער קאַבעל איז פאַרמאַכט, האָט דאָס קיין זין ניט. שטום".

הערט מען די שטימען פון דער ווילהעלמשטראַסע? כסדר ווערט טעלעגראַפירט פון בערלין קיין לאָנדאָן, ניט געקוקט דע־רוף וואָס דער קאַבעל איז כלומרשט פאַרמאַכט. אָבער דאָ איז נאָך געבליבן אַ לעצטע קליינע סכנה, אַז דער באַנקיר זאָל מיט זיין אידישן געלט אָפּטאָן אַ שפּיצל, ווי אַנומלט יעקב שיף די רוסן אין ניו־יאָרק; דעריבער: „האָט קיין זין ניט „שטום".

צולעצט ווערט דער ענגלישער קאַבינעט באַפרייט פון דער דאָזיקער שפּאַנונג דורך בעלגיען. אַז דייטשלאַנד וועט אָנפאַלן, האָבן טשערטשיל און קיטשענער שטענדיק געטענעט, צו בעלגיען

וועט זיך אַנטקעגנשטעלן, איז געווען א ספק: לויט אַ טראַדיציע פון יאָרהונדערטער האָט ענגלאנד געמוזט וועלן דאָס און אונטעשטיצן בעלגיעָ. האָט זי דען ניט זינט עדוואַרד דעם ערשטן פאַרטיידיקט דאָס דאָזיקע ברעג־לאנד קעגן שפּאַניען, בורבאָן און נאַפּאָלעאָן? קיין גרויסע מלוכה האָט ניט געטאָרט זיך אַריינכאַפּן אהער: דערפאר האָט מען דאָך געשאָנקען דעם, אייביקע נייטראַליטעט.

עס גייט ניט וועגן שוץ פונם שוואכן. די נייטראַליטעט פון לוקסעמבורג, וואָס ביסמארק האָט אמאָל געהאט פאָרגעשלאָגן, האָט ענגלאנד ניט געוואָלט גאַראַנטירן: דאָס איז צו ענגלאַנד ניט שייך. בעלגיען דוקא יאָ — דאָס רירט זי דירעקט אָן.

גלאַדסטאָן האָט אַנומלט געגעבן דעם באַווייז. א קעמפער פאר פעלקער־רעכט, א פאציפיסט, אַן עכטער ענגלענדער, גרייס פאָרגייער און מוסטער, האָט ער געשריבן אין יאָר 70, בעת ביסמאַרק האָט אים געלאָזט וויסן מכח נאַפּאָלעאָנס חשק איינצונעמען בעלגיען: „דאָס וואָלט פאר אונז געווען אוממיגלעך צוצוקוקן, ווי מען ברייגגט א קרבן פרייהייט און אומאָפּהענגיקייט״ און האָט געזאָגט דעם אמת אף זיין שטייגער, הגם ער האָט ניט איינגעשטעלט פאר די דאָזיקע אידעאַלן מער. וויפיל עס איז נויטיק, וואָרום צוגלייך האָט ער פאָרגעשלאָגן ביידע רעגירונגען א גאַראַנטיע פאר בעלגיען: ערשטנס צו זיכערן דאָס אינטערנאַציאָנאַלע רעכט, צווייטנס, צו זיכערן, אַז קיין איין קאָנטינענטאַלע מלוכה זאָל ניט אויסוואקסן צו גרויס: עכט ענגליש.

דאָס אַלץ האָט אין יענע טעג פאָרגעשוועבט פאַרן קאַבינעט, און אין די קומענדיקע יאָרן פון דער מלחמה פאר דער ענגלישער עפנטלעכקייט, וואָס האָט איר העכסטן אינטערעס פארמאַסקירט מאָראַליש און האָט מיט פקחותדיקן קוק אויסגעקליבן דעם פלאַג; וואָס ארום אים האָבן זיך צונויפגעקליבן אַלע פריינט פון יושר. מער פון אַלעמען האָט ללאָיד דזשאָרדזש יאָרן לאנג דורכגעפירט דעם דאָזיקן געדאַנק, אַז ענגלאַנד באַשיצט דעם יושר, אין גלענצנדע רעדעס און האָט געוואונען דעם געוויסן פון אייראָפּע, בכדי אים ווידער צו פאַרלירן אין ווערסאַל. ער האָט

קודם כּל געוואוסט, אז א רוב אין פּאַרלאַמענט אַליין איז ניט
גענוג צו פירן די מלחמה אין אזא לאנד, וואָס זיין אַרמײ איז
געווען צונויפגעשטעלט פון פריוויליקע, און וואָס זיינע קאלאניעס
אין די ווייטע ערד־טיילן זיינען געוואָרן זעלבשטענדיק און
קריטיש.

דערצו איז נאך צוגעקומען בײַ אים און בײַ טשערטשיל
דער נאטירלעכער פארלאנג צו בלייבן בײַ א מאַכט, וואס איז דורך
דער אירלענדישער פראגע געווען שטארק צעטרייסלט. נאר די
מלחמה האט געקאנט נאך אמאל אפשוואכן די קאנסערוואטיווע,
ווארום זיי זיינען דאך, ווי אומעטום די אַגראַריער און פּריצים,
געווען קריגס־גלוסטיקער ווי די ליבעראלע סוחרים און ארבעטער,
וואָס האָבן דא ווי אומעטום געוואלט שלום. וואלטן דעמאָלט די
ליבעראלן געזעסן אין דער אפּאָזיציע, און ניט אין דער רעגירונג,
וואלטן זיי אן שום ספק געהאט געבראכן דעם קריגס־ווילן פון
די קאנסערוואטיווע. איצט אבער האבן זיי זיך געפילט געשטארקט
דורך זייערע קעגנער.

און דאך איז גראד אין יענע טעג געווען אומבאשטימט
ניט נאר די האלטונג פון קאבינעט, נייערט אויך פון גריי גופא.
קעגן דעם פארוואורף פון מאַקיאַוועליזם וואלטן אים אין דער
געשיכטע געשיצט זיינע פיר פארשלאגן מכח פאַרמיטלונג, אַפילו
ווען מען וואלט ניט געקענט זיין כאראקטער, וואס איז פּונקט
דער היפּוך דערפון. אבער הגם ער האט ליב געהאט שלום, און
ענגלאנד האט קיין שום אינטערעס ניט געהאַט פאר מלחמה,
האט ער דאך געפילט, אַז ענגלאנדס כּבוד און זיין כּבוד איז
פארבונדן און משועבד צו די פאַרבינדעטע, און האָט זיך אריינ־
געפּלאָנטערט אין די לעצטע טעג אַלץ מער אין די רעזולטאטן
פון א בונד־פּאָליטיק, וואָס האָט זיך ניט געוואָלט לאָזן אָנרופן
מיטן דאָזיקן נאָמען. דעם 29־טן האָט ער פארשוויגן פארן
דייטשן אַמבאַסאַדאָר, וואָס ער האָט אים געגעבן אַזעלכע ערנסטע
התראות פאַר בערלין, אז ענגלאנד האלט פאַרזאמלט דעם פלאָט,
דאָס הייסט, אז מען האָט טיילווייז מאָביליזירט. דעם 30־טן האָט
ער נאָך א מאָל געפּרוּווט פאָרלייגן פארמיטלונג אין בערלין און

אין פּעטערבורג און האָט דאָס נעמלעכע געעצהט אין פּאריז.

אָבער דעם 31־טן האָט ער גענומען קווייקלען זיך, קענ־טיק, אז דאָס האָבן געווירקט צוויי דאָקומענטן, א בריוו און א מעמאָראנדום, וואָס ער האָט געקראָגן אין דעם זעלביקן טאָג פון זיינע צוויי מיטארבעטער, קראָו און ניקאָלסאָן. וואָס זיינען ביידע געווען אָנהייבער פון דער אנטאנטע; א באַזונדער גרויסן איינ־פלוס האָט געהאט קראָו, וואָס האָט געדינט אין אויסערן־מיני־סטעריום זינט 30 יאָר.

אין קאַבינעט האָט גריי געהאַט שוין פריער מרמז געווען, אז אויב ענגלאַנד בלייבט די גאַנצע צייט נייטראל, מוז ער דע־מיסיאנירן; אבער קיינער האָט נישט געוואוסט, צי אסקוויט וועט אפשר אננעמען זיין דעמיסיע, אין דעם פאל ווען דער צד שכנגד, וואס איז געווען גרופירט ארום טשערטשיל און ללאָיד דזשאָרדזש, וועט אויך מעלדן, אז ער דעמיסיאָנירט אין פאל פון נייטראליטעט. ווארום עס איז געווען א סכנה פאר א שפאלטונג אין קאַבינעט, אין די דריי מאָנאַרכיעס וואו די מושלים האָבן געהאַט די פולע סוווערענע דעה איבער מלחמה און שלום, זיינען בכלל נישט געווען אזעלכע פּראָבלעמען. און אין פּאריז האָט די קאָאַליציע זיך געהאַלטן פעסט; אין לאָנדאָן אָבער האָבן אין דער לעצטער וואָך פארן 4. אויגוסט געקעמפט צווישן אַנאַנד, מער אין דער שטיל ווי אפן, ביידע פליגלען פון די רעגירנדיקע לי־בעראלן, דערביי זעט עס אויס, אז בא איינע מיניסטאָרן האָט דער אויסקוק אפן שטול פונם מיניסטער־פרעזידענט פארשטעלט דעם אויסקוק אף אייראָפּע. אָבער דער געדאַנק, אַז ענגלאַנד זאָל גראד אין מאָמענט פון העכסטן קריזיס בלייבן פלוצים אן א קאַבינעט, ווייל די פארטיי וועט זיך שפאלטן אין צוויי גרופּעס, איז פאר איטלעכן ענגלישן פּאָליטיקער געווען כמעט אזוי שלעכט ווי דער קריג גופא. דערפאר האָט מען זיך נאָך געהאלטן אין איינעם; נאָך דעם 31־טן האָט דער קאַבינעט אָפּגעוואָרפן יעט־ווידע בינדונג און דערקלערט, אז נייטראליטעט איז דער איינ־

ציקער מיטל צו פאַרהאַלטן דעם פּולן חורבן פון אייראָפּייאישן קרעדיט; דאָס האָט געקאָנט „אין עצם" באַשטימען די האַלטונג פון ענגלאַנד.

א ציטערנדיקער שטייט קאַמבאָן און האָט מורא, אז אָט פאַרלירט ער דעם יאָרן לאַנג קונציק צוגעגרייטן שאַנס פאַר פראַנקרייך: אים איז צו מוט ווי מעפיסטאָ, וואָס א פּאָר מלאכים ווילן בא אים אַרויסכאַפּן פאַוסטס נשמה. וואָס צוליב איר האָט ער אַזוי לאַנג געדינט. נאָך מער, ער מוז אפילו רואיק אויסהערן פון גריי, אַז רוסלאַנד האָט פאַרשאַרפט דעם קריזיס „און דערוועקט דעם איינדרוק, אַז די דייטשע מאָביליזאַציע איז געווען געצוואונגען דורך דער רוסישער". (דאָס איז, אגב, א באַווייז פאַר רוסלאַנדס שולד). קאַמבאָן פון זיין זייט וואָרנט, אז ענגלאַנד זאָל ניט איבערחזרן דעם טעות פון 1870 ווען זי האָט צוגעלאָזן, אַז דייטשלאַנדס מאַכט זאָל אומגעהייער אויסוואַקסן". דעם 1-טן אַווגוסט איז, ניט געקוקט אַף דער קריגס-דערקלערונג, גריי לאַגע ניט געוואָרן פעסטער; פונדעסטוועגן וויל ער ניט מאַכן דייטשלאַנד קיין שום הבטחות, אפילו אויב זי וועט ניט אָנרירן בעלגיען. די דאָזיקע האַלטונג, הגם עס איז שוין בעצם געווען נאָך אַלעמען, וואָלט געקאָנט אַרופוואַרפן א געוויסע שולד אַף ענגלאַנד, אויב מאָלטקע אַליין וואָלט ניט מודה געווען, אַז אפילו די ענגלישע נייטראַליטעט וואָלט געווען צו טייער פאַר דער שוינונג פון בעלגיען, וואָרום דער אָנפאַל-קריג איז מעגלעך נאָר אַף דער ליניע פון בעלגיען".

אין דעם דאָזיקן לעצטן טאָג כאַפּט זיך גריי פאַר זיין לעצטן מיטל: ער שלאָגט פאָר, אַז דייטשלאַנד און פראַנקרייך זאָלן זיך אַוועקשטעלן באַוואָפנט איינס קעגן אַנדער בא די גרענעצן און ניט רירן זיך, דעמאָלט וועט ענגלאַנד ווי א גאַראַנט בלייבן נייטראַל. די דייטשן זיינען מסכים: זיי האָט דאָס אויסגעוויזן ווי א גוואַלדיקער גליק, וואָס אַנשטאָט צו פירן קריג אַף צוויי פראָנטן, וואָס פאַר דעם האָבן זיי שטענדיק מורא געהאַט, באַדאַרפן זיי איצט פירן קריג נאָר אַף איין פראָנט! אַז גריי לאָזט וויסן דעם דאָזיקן ענטפער קאַמבאַנען, איז ער קאַלט

מוסיף, אזוי ווי ער וואלט ניט געוואוסט, וואָס איז פראנקרייך מחויב לויטן בונד מיט רוסלאַנד: „אויב פראנקרייך קאָן דעם דאָזיקן פאָרשלאג ניט אויסנוצן, איז דאָס נאָר דערפאַר, וואָס זי איז געבונדן דורך א בונד, וואָס ענגלאַנד איז אין אים ניט באַטייליקט און זיינע באשטימונגען קען זי ניט".

דאָ הויבט זיך קאַמבאָן אויף צו א סצענע, וואָס איר גלייכן איז נאָך ניט געווען, ער רופט אויס: „די דאָזיקע בשורה קאָן איך אין פאַריז ניט אָנזאָגן! דאָס וועט ארויסרופן א מוראדיקן כעס! מיין פאָלק וועט זאָגן, איר האָט אין אונז געפעלשט!" צי קאָן גריי ברוגז זיין אף זיין גוטן פריינט? מוז ער אים אין הארצן ניט מוחל זיין פאר אופרעגונג? ער האָט אמת ניט אונטערגעשריבן קיין ענגלישן בלאַנקאָ-וועקסל, ווי ווילהעלם האָט דאָס געטאָן לטובת עסטרייך; אָבער זינט אכט יאר, באזונדערס זינט צוויי יאָר האָט ער אַלע מאָל כסדר געגעבן צו פארשטיין, אַז אין אַ שעה פון נויט וועלן מיר אייך ביישטיין. און איצט? „איצט קאָן דאָך דער דייטשער פלאָט אריינפארן אין קאַנאַל און אנפאלן אף אונזער אומבאַשיצטן ברעג!" טענעט קאַמבאָן.

„דאָס וואָלט בא אונז אומגעביטן די עפנטלעכע שטימונג", ענטפערט גריי.

דעם אנדער נאָכמיטאָג, דעם 2-טן, — קאַמבאָן האט געארבעט אף אלע כלים און האָט צו דער זיצונג פון מיניסטאַרן-קאבינעט געלאָזט צוטראָגן ידיעות וועגן דייטשע גרענעץ-אריבערטרעטונגען. — האָט גריי געפועלט, אַז דער קאבינעט זאָל גאַראנטירן דעם שוץ פון פראנצויזישן ברעג, אויב די דייטשן זאלן אף אים אנפאלן, אָבער אויב נאָר דער פארלאמענט וועט צושטימען; דאָרט אבער האָט שוין די אפּאזיציע געהאט דערקלערט. אז מען מוז זיך אריינמישן אין קריג. דער קאַבינעט האָט באַשלאָסן צו מאָבליזירן דעם גאנצן פלאָט, וואס אייערנעכטן האָט ער געהאַט דאָס אָפּגעוואָרפן, און טשערטשיל האָט דאָס נעכטן געהאַט אויסגעפירט אף דער אייגענער אחריות. קאַמבאָנס האָפענונג שטייגט: פיבעריש האָפט ער אפן אריינמאַרש פון די דייטשן אין בעלגיען, וואס אלע מבינים האָבן דערוף גערעכנט אין פאל

פון א קריג. בא א פרישטיק פון די געמעסיקטע מיניסטאָרן נאָך אָט דער זיצונג האָט מען געשמועסט, אז „דער קאַבינעט ווערט אָף א גאנץ דרײַעריש שטײַגער טריט פאר טריט ארײַנגעצויגן אין קריג לטובת פראנקרײַך”. און אז גריי שטעלט די באַשליסנ־דיקע פראגע צו דײַטשלאַנד און צו פראנקרײַך, צי ווען זײ שוינען בעלגיען, זאָגט דאָס צו נאָר קאמבאָן; ליכנאָווסקי קאָן לויטן באַפעל פון בערלין ניט געבן קײַן קלאָרע תשובה. אט דאָס האָט גריי באַדארפט האָבן אין יענעם מאָמענט, הגם פריער האָט ער דערפאר מורא געהאַט: איצטער האָט ער א פאָפולערן גרונט פארן אנטײל פון ענגלאַנד אין דער מלחמה, וואָס דער מענטש פון גאָס האָט אים געקאָנט פארשטײן!

שוין נעכטן האָבן חוץ דעם מוטיקן וויצע־מיניסטער טרע־וועליאן, דעמיסיאָנירט פיר מיטגלידער פון קאַבינעט, הגם די החלטה איז נאָך ניט געווען קײַן ענדגילטיקע. נאָר דער פארלאַ־מענט האָט ערשט געמוזט באַשליסן. צוויי פון זײ האָבן נאָך דעם בראָך פון דער בעלגישער נײַטראַליטעט צוריקגענומען זײער דע־מיסיע. עס זײַנען געבליבן נאָר צוויי מענטשן! וואָס האָבן פאר־געשטעלט צוויי וועלטן און צוויי לעבנס־קרײַזן: דער 76 יאָריקער שײַנער, פירנעמער פרעזידענט פון געהײמען־ראַט, לאָרד מארלי, וואָס איז אין גאַנצן ענגלאַנד געווען באַוואוסט אונטער נאָמען „ערלעכער דזשאָן”, טאַלענטירט ליטעראַריש און פאָליטיש! און דער ארבעטער־פירער דזשאָן בערנס: א ריז, וואָס מיט פופציק יאָר צוריק האָט ער א צען־יאָריק אינגל געדרײט און געשניטן ליכט. דערנאָך אליין פון זיך אויסגעוואַקסן, געוואָרן א סאָציאַליסט ווײַל מיל האָט אים ניט באַפרידיקט, געזעסן עטלעכע מאָל אין טורמע, און איצט, נאָכדעם ווי ער איז זעקס יאָר אָפגעווען מי־ניסטער, האָט ער דעמיסיאָנירט, בכדי אויסצודריקן דעם וועטאָ פון מעכטיקע טרעד־יוניאָנס קעגן דער מלחמה.

דאָס זײַנען געווען די אײנציקע מענטשן אין אײראָפּע פון די, וואָס זײַנען געשטאַנען בא דער מאַכט, וואָס האָבן זיך אָפּ־געזאָגט צו חתמען א דאָקומענט, וואָס אין זײַן אומרעכט זײַנען געווען איבערצײַגט צו עטלעכע מענטשן אין איטלעכן קאַבינעט,

אָבער זיי האָבן געשוויגן. דורך דעם, וואָס זיי האָבן זייער חתימה ניט געגעבן, דורך דעם וואָס זיי האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון דער מאכט. פארנעמען מאָרליי און בערנס אין דער געשיכטע א בכבודיקערן אָרט, ווי די קיסרים, מיניסטאָרן, גענעראַלן, וואָס האָבן געמיינט דורך די מלחמה־דעקרעטן צו פאַרפעסטיקן זייער מאכט און האָבן זי פאָרט אָנגעוואָרן. וואָרום נאָר צוויי מלוכה־מענער פון אייראָפּע, ללאָיד דזשאָרדזש און פּאַשיטש, זיינען גע־בליבן בײַ דער מאַכט די גאַנצע צייט פון דער מלחמה, וואָס זיי האָבן געחתמעט איר אָנהייב. און אויך די ביידע האָבן באַלד נאָכדעם פארלאָרן די מאכט.

דעם אַנדער טאָג זיינען פאַר דער זיצונג און בעת דער זיצונג פון פאַרלאַמענט אָנגעקומען איינע נאָך דער אנדערער קריגס־ידיעות: מיטאָג־צייט איז באוואוסט געוואָרן דער אריינמארש פון די דייטשן אין בעלגיען, בעת דער זיצונג איז באקאנט גע־וואָרן קעניג אַלבערטס דעפּעשע מיט דעם רוף נאָך הילף. דעם מיעוט האָט מען ניט געלאָזט ריידן, מאַקדאָנאַלד דער פירער פון די ראַדיקאַלן, האָט נאר געקאָנט ריידן אין פּאַרלאַמענט עט־לעכע ווערטער קעגן גריי; צוויי טעג שפּעטער האָט די לייבאָר־פּאַרטיי אָפּגעגעבן איר שטים קעגן קריג. דערמיט האָט זי גע־געבן א טוסטער, וואָס וועט אין דער געשיכטע לייגנער זיך האַלטן און גלאנצן, ווי די נעמען פון אלע שלאַכטן, וואָס זיינען אין יענער מלחמה געוואונען און פארלאָרן געוואָרן אף דער יבשה צי אפן ים.

צום ערשטן מאָל האָט מען געזען גריי אן אומרואיקן. ער האָט געוואָלט וואָס גיכער קומען צום וואָרט. ער האָט געשפּירט דעם וועלט־געשיכטלעכן באַטייט פון זיין רעדע. ער האָט געזיגט ניט ווייל זי איז געווען טאַקע א גוטע רעדע, נאָר ווייל זי אי־געווען די איינציקע רעדע אין אייראָפּע, וואו א פירער פון דערז אויסוויינקסטער פּאָליטיק האָט אָפן פאָרגעשטעלט די פארטרעטער פון פאָלק אַלע מאָטיוון פאַר און קעגן, אַלע אינטערעסן און גע־פילן, אופגעקלערט דעם גאנצן פּלאָנטער, כדי די מענטשן זאָלן קאָנען אָננעמען א באשלוס פריי לויט זייערע געפילן. אין די

דריי מאָנאַרכיעס האָט אין יענע טעג איין מענטש דערקלערט דריי ביז פינף מאָל קריג אָן יעטווידער קאָנטראָל, אינגאנצן זעלבשטענדיק, נאָכדעם ווי ער האָט זיך נאָר מיישב געווען מיט א פּאָר מענטשן. אין פראנקרייך און בעלגיען איז אמת די פראַגע געשטעלט געוואָרן, זי איז אָבער נאָר געווען אַ רעטאָרישע פראגע, וואָרום דער איין פּארלאמענט איז אויסגעהערט געוואָרן ערשט נאָך דער קריגס-דערקלערונג, און דער אנדערער האָט קיין ניין ניט געקאנט זאָגן. נאָר אין ענגלאנד האָט דער מיניסטער אויסגעמאָלט דאָס גאַנצע בילד פאר די מענער, וואָס טראָגן די אחריות:

„מיר האָבן ביז נעכטן ניט מער צוגעזאָגט, ווי דיפּלאָמאַטישע אונטערשטיצונג... איך האָב נאָר דערקלערט דעם פראנצויזישן און דייטשן אַמבאַסאַדאָר, אז די מיינונג פון ענגלאנד וועט מסתמא זיך שטעלן אפן צד פון פראנקרייך, אויב מען וועט איר אויפצווינגען א קריג. צונויפריידן פון מיליטער-לייט האָב איך שטענדיק ערלויבט נאָר מיטן תנאי, אז ביידע רעגירונגען זאלן בלייבן פריי, ווי א שטייגער בעת דעם מאַראָקאָ-קריזיס. אין יאָר 12 האבן מיר אונז געגעבן קעגנזייטיק באשטימטע דערקלערונגען, בכדי צו זיכערן די פרייהייט פון די רעגירונגען (ער לייענט פאר זיין בריוו-בייט מיט קאַמבאָן פון נאָוועמבער 1912)... פראנקרייך איז אריינגעצויגן געוואָרן אין דעם קאָנפליקט דורך איר בונדס-חבר פון איר כבוד וועגן. מיר זיינען מיט איר באַפריינדעט זינט לאנג, און ווי ווייט פריינטשאפט בריינגט מיט זיך התחייבותן, זאל איטלעכער פרעגן זיין אייגן הארץ און געפיל און לויט דעם אפשאצן די מאָס פון די התחייבותן.

מיין פערזענלעכע מיינונג איז די: דער פלאָט פון פראַנקרייך ליגט אין מיטללענדישן ים. דער צפון- און מערב-ברעג איז ניט באַשיצט. זאָל קומען אַ פרעמדער פלאָט און אָנפאַלן אַף די דאָזיקע ברעגעס, וואָלט ענגלאנד זיך באַדאַרפט רירן. פראַנקרייך, מיין איך, האָט דאָס רעכט צו וויסן, און צו וויסן דאָס באַלד, צי זי קאָן רעכענען אַף דער הילף פון ענגלאַנד. ווען עס וועט זיין אַן אָנפאַל אַף אירע צפון- און מערב-ברעגעס... באַ בעלגיען

זײַנען פּאַרכאַפּט אונזער כּבוד און אונזערע אינטערעסן לכּל הפּחות אַזוי שטאַרק, ווי אין יאָר 1870. מיר קענען אונזער הוב ניט אופנעמען גרינגער, ווי גלאַדסטאָן האָט דאָס געטאָן". (ער לייענט פאָר די ענטפערס פון בײַדע מלוכות און קעניג אַלבערטס רוף).

אויב עס גייט פאַרלאָרן די אומאָפּהייִנגיקייט פון בעלגיען, דעמאָלט איז אויך פאַרפאַלן די אומאָפּהייִנגיקייט פון האָלאַנד. באַ־קלערט זיך נאָר, וואָסערע בריטישע אינטערעסן עס זײַנען דאָ אײַנגעשטעלט, אויב מיר האַלטן זיך אָפּ אין אַזאַ קריזיס. צי וועט דאָס, וואָס מיר וואָלטן באַם סוף פון קריג אָפּגעשפּאָרט אין כּחות, זײַן גלײַכוועַרטיק מיט דעם, וואָס מיר וועלן פאַרלירן אין אַכטונג? בכלל גלויב איך ניט, אויב אַ גרויסע מלוכה, צי זי קעמפט אָדער זי בלײַבט נייטראַל, וועט צום סוף קאָנען אַרויס־ווײַזן איר גרעסערע מאַכט. מיר מיט אונזער מעכטיקן פלאָט, וועלן ניט קיין סך מער האָבן צו לײַדן, ווען מיר גייען מיט, ווי ווען מיר וואָלטן געבליבן פּאַסיוו. וואָרום אויף אַלע פאַלן וועלן מיר דורך אָט דער מלחמה מוזן שרעקלעך לײַדן. אונזער אויס־ווייניקסטער האַנדל וועט אופהערן, און אויך אין גינסטיקסטן פאַל ווילן מיר צום סוף ניט זײַן שטאַרק גענוג, בכדי צו מאַכן פאַר ניט געשען דאָס, וואָס קאָן געשען: אַז גאַנץ מערבֿ־אייראָפּע זאָל זיך פאַראייניקן קעגן אונז אונטער איין מאַכט... ווען דאָס לאַנד באַקלערט זיך, וואָס דאָ איז אײַנגעשטעלט, דעמאָלט, מיין איך, וועט עס שטיצן די רעגירונג אייניק און שטענדיק".

אין דער דאָזיקער רעדע איז אַלץ אָפּגעוואויגן, אָן שום גוזמאות, אַ ביסל פאַרשטעלט. מכּח דער הייליקייט פון אָפּמאַכן איז קיין וואָרט ניט געזאָגט. ענגלאַנד האָט געוואוסט, אַז אין אַלע קאַבינעטן שטייען פּאַפּיר־קערבֿ פאַר ניט־באַקוועמע אָפּמאַכן.

נאָך אָט דער רעדע פון ליבעראַלן מיניסטער, וואָס האָט גערעדט קעגן דער פּראָגראַם פון זײַן פּאַרטיי און קעגן זײַן האַרץ פאַר דער מלחמה, זײַנען זײַנע ליבעראַלע חברים געזעסן גע־דריקט און שווײַגנדיק, זײַנע קאָנסערוואַטיווע קעגנער אָבער האָבן

שטאַרק אַפּלאָדירט. וואָרום גרייס ווערטער האָבּן פאַרשווייגן זיין אינעווייניקסטן הויפּט־ציל, אין דערין ליגט אַ מין טראַגישער יושר קעגן זיין שוואכקייט.

ערשט אַסקוויט האָט דאָס ארויסגעזאָגט דעם 6־טן אווגוסט אין פאַרלאַמענט: „מיר קעמפן אין די איצטיקע טעג, ווען די מענטשהייט געפינט זיך אָפּטמאָלס אונטער גוואלד־הערשאַפט, פאַרן פּרינציפּ, אַז די קליינע נאַציעס זאָלן נישט דערשטיקט ווערן קעגן אינטערנאַציאָנאַלן יושר דורך א שטאַרקערער מאכט. איך האַלט, אַז קיין מאָל איז אַ נאַציע נישט אריינגעטראָטן אין א גרויסער מלחמה מיט א ריינערן געוויסן; וואָרום מיר קעמפן נישט פאַר פאַרגרעסערונג און נישט פאַר די אייגענע אינטערעסן, נייערט פאַר דער פאַרטיידיקונג פון פּרינציפּן, וואָס פון זיי איז אָפּגעהאנגען די ציוויליזאַציע פון דער וועלט“:

אַזוי האָט ענגלאנד אריינגעוואָרפן אין וואָגשאָל אירע אייזערנע, אירע זילבערנע קוילן און אויך די לופטיקע קוילן פון גייסט.

*

בעת עס זיינען געגאַנגען די דאָזיקע פאַרהאַנדלונגען צווישן בערלין און לאָנדאָן, האָט עס איין רגע אויסגעוויזן, אַז דער דייטש־פראנצויזישער קריג קאָן געשטערט ווערן דורך דער ענגלישער גאַראַנטיע. עס איז דאָ געווען אמת אַ פאַרדרייעניש, אָבער ווען מען קלייבט זיך גוט פאנאנדער, ווערט קלאָר די טבע פון יענער מיליטערישער מאַשין, וואָס קיינער, וואָס האָט זי אָנגעדרייט, קאָן זי שוין מער נישט אָפּשטעלן. די זעלביקע אימה פונם שעף פון רוסישן גענעראַל־שטאַב אין פּעטערבורג, בעת דער צאַר האָט געוואָלט זי ארויסנעמען פון זיינע הענט, איז אָנגעפאלן מיט צוויי טעג שפּעטער אף זיין דייטשן קאָלעגע אין בערלין.

נאָך יענער גוטער בשורה פון לאָנדאָן האָט דער קיסר געזאָגט צו מאָלטקע: „איצט מאַרשירן מיר מיט דער גאנצער ארמיי קיין מזרח!“

מאַלטקע: „דאָס איז ניט מעגלעך, מאַיעסטעט. דעם מאַרש פון אַ מיליאָנען־אַרמיי לאָזט זיך ניט אימפּראָוויזירן. אויב אייער מאַיעסטעט באַשטייט דערויף, צו פירן די גאַנצע אַרמיי קיין מזרח, וועט איר האָבן נאָר אַ המון באַוואָפנטע מענטשן אָן פּראָוויאַנט".

דער קיסר: „אייער פעטער וואָלט מיר געהאַט געגעבן אַן אַנדער ענטפער!"

מאַלטקע: „עס איז לחלוטין ניט מעגלעך צו מאַרשירן אַנדערש, ווי עס איז אָנגעמערקט אין פּלאַן: שטאַרק קיין מערב, שוואַך קיין מזרח".

דערויף טעלעגראַפירט דער קיסר צום קעניג פון ענגלאַנד: „מחמת טעכנישע טעמים מוז מיין מאָביליזאַציע, וואָס איז שוין היינט נאָכמיטאָג באַפוילן געוואָרן, גיין קיין מזרח און קיין מערב, ווי דאָס איז געווען צוגעגרייט. קיין באַפעל דאָס צו ביטן קאָן ניט געגעבן ווערן... איך האָף, אַז פראַנקרייך וועט ניט ווערן נערוויז". בכדי צו מילדערן דעם דאָזיקן סטראַשונעק, באַפעלט דער קיסר: „די 16־טע דיוויזיע אין טריר זאָל ניט גיין קיין לוקסעמבורג".

מאַלטקע, וואָס באַשרייבט די דאָזיקע סצענע, איז זיך מודה: „מיר איז געווען צו מוט, אַזוי ווי דאָס האַרץ וואָלט אין מיר צעבראָכן געוואָרן, ווידער אַ מאָל איז געווען אַ סכנה, אַז אונזער מאַרש זאָל צעפּלאָנטערט ווערן. געקומען אַהיים, בין איך געווען ווי צעבראָכן און האָב פאַרגאָסן טרערן פון יאוש... אַזוי בין איך געזעסן אין געדריקטער שטימונג אין מיין צימער, ביז מען האָט מיך אום 11 אַזייגער אין אָוונט ווידער גערופן צו זיין מאַיעסטעט". אויפקלערונג, אַ טעות, מלחמה קעגן פראַנקרייך, דער מאַרש ווי פאָראויסגעזען. מאַלטקע פאַרענדיקט: „איך האָב ניט געקאָנט אויס־מעקן דעם איינדרוק פון דער דאָזיקער איבערלעבעניש. עפּעס וואָס איז אין מיר געווען צעשטערט, וואָס מען האָט ווידער ניט געקאָנט אָפּבויען, זיכערקייט און בטחון זיינען געווען צע־טרייסלט".

די לאָגיק פון דער מאשין צעדריקט דעם קאָנסטרוקטאָר, זי האָט אים געמאכט פאַר איר שקלאַוו. יאַנושקעוויטש און מאָלט־קע, וואָס זייער גאַנצע נשמה איז אַ לעבן לאַנג געווען געווענדט אויף קריג, האָבן איבערגעלעבט זייער שרעקלעכסטן אויגנבליק, בשעת מען האָט געוואָלט אָפּשטעלן זייערע טייערע צאַצקעס אין דעם מאָמענט, ווען מען האָט זיי געלאָזן אין גאַנג. „עפּעס וואָס אין מיר איז געווען צעשטערט", שרייבט דער קריג־פירער, איידער ער הייבט אָן זיין צעשטער־אַרבעט.

דרייצענטער קאַפּיטל.

די אַפּגעגאַרטע.

וואו זיינען געבליבן די מאַסן? צי זיינען די גאַסן שוין גע־בליבן ליידיק, נאָכדעם ווי די מענער זיינען אַוועקגעטריבן געוואָרן צו די גרענעצן און די פרויען אין טרערן ארייגעטריבן אין די הייזער? צי קאָנען די געשרייען פון אָנמעכטיקע מיליאָנען ניט פאַרטויבן צען איינזאַמע, מעטאַלענע באַפעלן פון די עטלעכע מאַכטהאָבערס? צי האָט ניט דער שכל געווירקט צו שטאַרקן די קרבנות, כדי זיי זאָלן זיך אַרויסמאַכן פון זייערע שוחטים מיט שפּאָט אויף דער הייליקייט פון אַזעלכע מזבחות?

נאָך אַלץ רעשן די גאַסן. נאָך אַלץ גייען די קרבנות אַרום פאַר די סודותפולע פּאַלאַצן פון די כהנים און רופן אַרויף זייער ווילן צום לעבן סטראַשענדיק צו די הויכע פענסטער.

אָבער זיי האָבן שוין מער קיין פירערס ניט. אין פאַר־מאַכטע חדרים, ניט אַנדערש ווי די דיפּלאָמאַטן, זיצן די פירערס פון אַרבעטס־פאָלק בײַ טישן און באַקלערן שעהן לאַנג, וואָס צו טאָן, זייערע שטולן זיינען האַרטער, די ציגאַרן וועלוועלער, די מלבושים גרעבער. ניטאָ אויך די דינערס. וואָס מאַכן צו די טירן, אויך זיינען ניטאָ יענע קאַנצעלאַריסטן, וואָס זיצן מיט דער רעכ־טער פּלייצע איינגעבויגן איבער די פּאַפּירן. הגם עקסעלענץ קוקט

שוין לאנג אין אן אנדער זייט. אָבער זיי האָבן אויך סודות פארן המון, זיי זיינען שוין אויך געוואָרן כהנים. זי פילן שוין, אָבער זיי זאָגן נאָך ניט אויס. אַז מאָרגן אפשר וועלן זיי שוין מוזן שווייגן.

אפשר. נאָך האָפן זיי, און נאָר די שוואַכע צווישן זיי, וואָס זיינען מיד געוואָרן פון שטענדיקן זיין קעגן, וואָס האָבן פאר זייערע קינדער אָפּגעשפּאָרט אַ זיכערן מצב, זיי פירן שוין איצט אריבער צום נאַציאָנאַלן געדאַנק און וואָלטן וועלן גיין אַמאָל צו- זאַמען מיט דער מלוכה.

בערלין: „די פאַרזאַמלונג, וואָס איז צונויפגערופן אַף זונטאָג אין טרעפּטאָווער פּאַרק, איז געווענדט קעגן קריג. דערפאַר מוז מען באַ היינטיקע ערנסטע צייטן זי האלטן פאַר אַ סכנה פאַר דער עפנטלעכער זיכערקייט". ווי צו דעם, ווער עס הויבט אוף זיין שטים קעגן מלחמה; ער וואָלט נאָך געקאָנט ראַטעווען דעם שלום. אין 39 פאָלקס-פאַרזאַמלונגען האָבן דערנאָך די סאָציא- ליסטן געפּרואווט דערגרייכן אונטערן דאך דאָס, וואָס אונטערן פרייען הימל איז געווען פאַרבאָטן, אומזיסט. מיט צוויי טעג שפּעטער האָבן זיי געפּרואווט דאָס זעלביקע טאָן אין 17 פאַר- זאמלונגען. פּאָליציי האָט אַלע צעטריבן.

זי פילט זיך זיכער. זי לייענט דאָך דעם „פאָרווערטס" און זי ווייס, אַז ער בורטשעט נאָך, נאָר ער טרעט צוריק: „מיר וועלן די קלעמעדיקע געשעענישן איבערלעבן ניט מיט פאַטאַלי- סטישן גלייכגילט. מיר וועלן בלייבן געטריי אונזער פאָן, דורכגע- דרונגען מיט דער גרויסקייט פון אונזער קולטור-מיסיע, מיט מוראדיקער שאַרפקייט טרעפן די שטריינגע געזעצן פונם קריגס- רעכט די אַרבעטער-באַוועגונג. ניט באַקלערטע ארויסטרעטונגען, אומנוציקע און פאלש פארשטאַנענע קרבנות בריינגען שאָדן אין דעם מאָמענט ניט נאָר יעדן איינציקן, נייערט אונזער כלל-זאַך. מיר רופן צו אייך, איר זאָלט אָפּוואַרטן, ביז די צוקונפט וועט געהערן דעם סאָציאַליזם, וואָס פאַרבינדט די פעלקער".

דער סאָציאַלדעמאָקראַט האַפמאַן אין בייערישן לאַנדטאַג: „מיר שטייען דירעקט פאַר אַ היסטאָרישער געשעעניש, וואָס קאָן

איינשטעלן אין סכנה דעם גאַנצן קיום פון דער אימפּעריע און וועט אפשר פאָדערן איינצושטעלן דעם לעצטן מאַן אַף צו פאַר־טיידיקן דאָס פאָטערלאַנד. ווען דאָס דייטשע פאָלק זאָל אין עט־לעכע טעג אַרום גערופן ווערן צו געווער, וועלן אויך די סאָציאַל־דעמאָקראַטן פאַרטיידיקן דאָס פאָטערלאַנד".

אַז די פּאַרטיי האָט געגומען גיין צוריק, האָט זי געפּילט: פיר מיליאָן וויילער זיינען צו שוואַך פאַר א רעוואָלוציע, בכן מוז מען זיך אונטערגעבן. מיר וועלן פאָלגן. אָבער ניט אָן ווידערשטאַנד, מיר וועלן קיין מאָל אין פּאַרלאַמענט ניט באַוויליקן דאָס געלט פאַר דער גרויסער שחיטה. אונזער ברוגזדיק שווייגן וועט געבן צו פאַרשטיין אונזערע פיינטלעכע ברידער אַף יענער זייט גרענעץ, וואָס מיר פּילן. אַף להכעיס די אָפּיצערן וועלן מיר באַלד איינע די אַנדערע דריקן די הענט!

אזוי זיינען קענטיק אַנטשלאָסן דער רוב. נאָר ווינציק ריידן אין דער ערשטער באַראַטונג אַנדערש. קיין החלטה ווערט ניט אָנגענומען. א שליח מיוחד ווערט געשיקט קיין פּאַריז, בכדי ער זאָל זיך אָן עצה האַלטן מיט זשאָרעסן, וואָס האָט אייערנעכטן נאָך פעסט צוגעזאָגט דעם דייטש האַוז, אַז ער וועט זיך אַנט־קעגנשטעלן! דאָס בעסטע וואָלט געווען, ארויסצוזאָגן אַ גלייכן וועטאָ אין אַלע פּאַרלאַמענטן. דעם זעלביקן פאַרנאַכט פאָרט הער־מאַן מילער קיין פּאַריז, בכדי צו באַווייזן דעם געוויסן פון דייטש־לאַנד פאַרן קעגנער.

נאָר די דייטשע אַרבעטער זיינען געווען דייטשן, אמת־זינט דרייסיק יאָר האָט מען זיי געזידלט ווי באַנדיטן אָן אַ פאָטערלאַנד; אָבער זיי דערמאָנען זיך געדן אָן די צוויי יאָר ווען זיי האָבן געדינט. ווייטער איז פּאַראַן אַ געלעגנהייט ארויסצוציִען אַף אַ ווײלע פונם יאָך פון פאַבריק, פאַר די קינדער אין דער היים זאָרגט די מלוכה. סכנה? אזוי ווי עס קאָן ניט מאָרגן צע־שפּרונגען ווערן דער קעסל, און ניט איטלעכע קויל טרעפט! די פירער אָבער, וואָס ווייסן, וואָס די מאַסע קלערט. און ווייסן אויך, אַז זי איז צו שוואַך צו מאכן א רעוואָלוציע, פאַרענטפערן

זיך פאַר זייער געוויסן מיט איין וואָרט: דער בלוטיקער צאַר איז אונזער שונא!

בעטמאַן טוט ווי אַ דיפּלאָמאַט: איצט תיכּף פאַרעפנטלעכן דעם קיסרס שלום־דעפעשן, פאַרקערט אויסבאהאלטן אלצדינג. וואָס דורך דעם האָבן מיר אין משך פון פיר וואָכן געטריבן אין קריג אריין, ער באַהאַלט אויך דעם צאַרס פאָרשלאָג מכּח האַאַג! שטייט אוף! דערמאָנט זיך אָן אייער בעבעל. וואָס האָט געוואָלט קעמפן קעגן צאַר! מיר קעמפן פאר דער פרייהייט קעגן דער ווילד־הערשאַפט פון די באַרבאַרן!

וואָלטן נאָר דריי פונקטן פון דער אויסוויינִיקסטער אַקציע געווען אזוי פיין אַרומגעאַרבעט, ווי אָט די איינע אף אינעווייניק, מען וואָלט פאַרשפּאָרט דעם וועלט־קריג. דאָרטן האָט גאווה גע־טריבן צו לייכטזין, דאָ האָט שרעק געלערנט זיין אָפּגעהיט. ווע: עס גיט זיך איין ארויסצושטעלן דעם דאָזיקן קריג, ווי אַ קאַמף קעגן אַזיאַטישע האָרדעס, דעמאָלט וועט די רויטע פאָנע זיך מוזן באַהאַלטן; ס׳קאָן אפשר גאָר ארויסקומען א שפּאלטונג צווישן אירע קעמפער.

יאָ, שוין האָבן זיך געהערט חילוקי דעות.

דער „באַדישער פאָלקספריינד": „אין דער דאָזיקער מוראָ־דיק ערנסטער שעה מוזן שווייגן די פּאַרטיי־ליידנשאַפטן... די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָט געטאָן אַלצדינג, וואָס זי איז געווען ביכולת, כּדי אויסצומיידן דעם קריג, זי וואַרפט אָפּ יעדער אחריות דערפאַר, וואָס ער איז געקומען. איר פּאָליטיק איז ניט זינט נעכטן און אייערנעכטן, נייערט זינט צענדליקער יאָרן געווענדט דערויף, אויסצומיידן די מאוימדיקע קאַטאַסטראָפע".

די „כעמניצער פאָלקסשטימע": „אונז אַלעמען באַהערשט נאָר איין פראַגע: „ווילן מיר זיגן?:. קודם כל פילן מיר דעם חוב צו קעמפן קעגן דער רוסישער ווילד־הערשאפט. דייטשע פרויען און קינדער זאָלן ניט ווערן קרבנות פון רוסישער ווילד־חיהשקייט. וואָרום אויב עס וועט זיגן דער דרייפאַרבאַנד, וועט געוועלטיקן איבער דייטשלאנד ניט אַן ענגלישער גובערנאטאָר אָדער אַ פראנ־צויזישער רעפּובליקאנער, נייערט דער רוסישער צאַר... אונזערע

חברים וועלן ארויסגיין אין קאַמף ניט מיט הוראַ און ניט מיט שנאָה קעגן דעם רוסישן אַרבעטער, ניט מיט גאָט פאַרן קעניג, נאָר זיי זיינען פעסט בא זיך ניט צו לאָזן זיך אריבערשטייגן דורך קיין וואָרט־פּאַטריאָט און טאָן זייער חוב פאַרן פאָטערלאַנד".

די „עסענער אַרבעטער צייטונג": „אויב דאָס דאָזיקע לאַנד ווערט איצט באַדרויט מצד רוסלאַנד, וועלן די סאָציאַלדעמאָקראַטן ניט לאָזן קיינעם אריבערשטייגן זיי אין טאָן זייער חוב און אין גרייטקייט צו קרבנות. וואָרום דער קאַמף ווערט געפירט קעגן רוסישן בלוטיקן צאַריזם, דעם מיליאָנען־פאַכיקן פאַרברעכער קעגן פרייהייט און קולטור... נידער דעם צאַריזם! נידער די פעסטונג פון באַרבאַריזם! דאָס וועט זיין דער פּאַראָל".

שטיי אויף, דייטשער בערג־אַרבעטער! דו זאָלסט שיסן דיין ברודער פון דער שכנישער לאָטרינגער גרוב, וואָס אייערע ביידנס שאַכטעס גייען זיך אזוי נאָענט צונויף, אַז דו קאָנסט כמעט הערן דעם קלאַפּ פון זיין האַמער, אין גאָטס נאָמען און אפן קיסרס באפעל; אָבער טראַכטן זאָלסטו, בעת דו צילעוועסט, אַז דעם פיינט, וואָס דו הרגעסט, האָסטו ליב מיטן גאַנצן האַרצן, דעם קיסר, וואָס אים האָסטו געשוואָרן, האָסטו פיינט, אז דאָס געשעט בא דער מאַרנע נאָר צוליב דעם, כדי דער קיסר פון רוסלאַנד זאָל ניט קאָנען שענדן דיין טאָכטער, ווען ער ויעט ווערן דער האַר פון דייטשלאַנד! דער פלאָנטער איז פאַראַן, אָבער ער האָט נאָך אַלעמען ניט פאַרכאַפּט. „חשודיקע טויטער פון טיראַנען" רופט אָן די „לייפּציגער פאָלקסצייטונג" אירע ברידער, וואָרנט דערפאַר, מען זאָל ניט ציטירן איצט מאַרקס און בעבעל. וואָס האָבן דעמאָלט געוואָלט מלחמה קעגן רוסלאַנד. וואָרום „איצט שטיצן די זין פון יענע, וואָס זיינען געשטאַנען אף די באַריקאַדעס, די אַלטאַרן און די קרוינען, וואָס זייערע עלטערן און זיידעס האָבן זיי געמאכט ציטערן... ווער קאָן דאָס באהויפּטן, אז א מיטל־אייראָפּייאישע מלוכה, וואָס פירט מלחמה מיט רוסלאַנד, טראָגט היינט אַהין די רעוואָלוציע!... דער מיין פון דער

דײַטשער רעגירונג איז, אַרײַנצוטרײַבן די דײַטשע אַרבעטער אין מלחמה מיט רוסלאַנד דורך דער פּאַרופֿונג אויף אַ פֿאַרעלטערטער אידעאָלאָגיע. דער שווינדל איז קלאָר!״

אַפֿילו נאָך דער קריגס־דערקלערונג איראָניזירט דער „פֿאָרווערטס״ איבערן פּרוּוו אַרויסצושטעלן דעם דאָזיקן קריג ווי אַ סאָציאַליסטישע פֿאָדערונג און וואָרנט קודם־כּל, אַז די סאָציאַל־דעמאָקראַטן זאָלן ניט צושטימען אין רײַכסטאַג, וואָרום דעמאָלט קאָן דער צאַר זאָגן: „אָט די ידיעה דאַרף איך האָבן! איצט איז בײַ אונזער אייגענער רעוואָלוציע צעבראָכן דער רוקן־ביין! איצט קאָן איך אַרויסלאָזן די נאַציאָנאַלע חיה־רעה! איך בין געראַטעוועט!״

מאָרגן וועט דער „פֿאָרווערטס״ מוזן ריידן אַנדערש, וואָרום הײַנט איז די אַנטשיידונג. נאָר מיט צוויי טעג צוריק האָט דער פּאַרטיי־פֿאָרשטאַנד דערקלערט דעם קאַנצלער, אַז זיי מוזן אָפּוואַרפֿן די קרעדיטן. און הײַנט?

בײַ הונדערט מאַן זיצן זיי איצט אין פֿראַקציע־צימער. צוזאַמען מיט עכטע פֿאָלקס־מענטשן. בעלי־מלאכות, וואָס קלאַפּן צו מיטן פֿויסט אין טיש אַרײַן, ווען זיי זײַנען אויפֿגערעגט, צוזאַמען מיט רעוואָלוציאָנערן לויטן כאַראַקטער און לויט דער דערציאונג, זיצן דאָרט דאָקטוירים און אַדוואָקאַטן, וואָס האָבן פֿון אויסוויניק דעם פּנים פֿון בירגער, וואָס פֿון זיי שטאַמען זיי. די פֿאָרשטייער פֿון רוב שטייען אויף אַף דער זיצונג און זאָגן:

פֿונעם נײַעם ווײַסן בוך פֿון דער רעגירונג איז קענטיק, אַז רוסלאַנד האָט צוערשט מאָביליזירט. דערנאָך, ניט אָפּגעוואַרט אויף אונזער קריגס־דערקלערונג, איז זי אַריבער דעם גרענעץ. אויך אין מערבֿ שטייט דער פֿראַנצויז, לויטן אָפֿיציעלן באַריכט, שוין אַף דײַטשער ערד: דאָס איז, בכן, אַ פֿאַרטיידיקונגס־קריג! אין אַזאַ קריג טאָרן מיר ניט שטימען קעגן קרעדיטן, וואָס כּמעט אַ האַלבער פֿון זיי וועט פֿאַרניצט ווערן פֿאַר די פֿרויען און קינדער פֿון אָרימען פֿאָלק. היות ווי מיר, וואָס מיר זײַנען נאָר אַ פֿערטל פֿון אַלע דעפּוטאַטן, קאָנען דאָך די אַסיגנירונג פֿאַקטיש ניט שטערן, וועט אונזער אָפּוואַרפֿן מאַכן בײַ די מאַסן דעם

איינדריק, אַז די אינוואזיע און די מפּלה רירט אונז ניט אָן, אַז מיר זיינען אפשר צופרידן דערמיט. אף א גענעראל־שטרייק קאָן זיך איינשטעלן נאָר דער, וואָס איז שטארק גענוג איבערצונעמען די רעגירונג. אויב ניט, העלפט דער בירגער־קריג נאָר דעם שונא. אזוי רעדט די מערהייט.

דער בעסטער קאָפּ אין דער פארזאמלונג, קאוטסקי, איז פאר אָפּהאלטן זיך פון שטימען, אזוי ווי בעבעל אין יאָר 70. ער בלייבט אָבער איינער אליין.

וואָרום דער מיעוט אונטער האַזע, לעדעבור, ליבקנעכט האַלט, אַז מען קאָן זיך ניט פאַרופן אף יענע אַלטע צייטן, בעת אין רייכסטאַג זיינען געזעסן צוויי סאָציאַליסטן; היינט פארטרעטן 110 כמעט אַ דריטל פון פאָלק. דאָס ווייסע בוך קאָן זיין גע־פעלשט. פאַר וואָס זאָל היינט זאָגן דעם אמת אַ רעגירונג, וואָס מיר האָבן איר קיין מאָל ניט געטרויט? אונזער הסכמה, וואָס מיר זיינען די גרעסטע פּאַרטיי אין אייראָפּע, וועט אריינברענגען אַ מהומה אומעטום. דאָס קאָן מסתמא חרוב מאַכן דעם גאַנצן אינטערנאַציאָנאַל. טעלעגראמעס פון נעכטן און פון היינט, פון לאָנדאָן, פּאַריז, מילאַן, בריסל רופן אונז צו ווידערשטאנד. ווער עס אסיגנירט געלט, דער טראָגט די אחריות אויך פאר דער פירונג פון קריג און פאר די צילן פון קריג. זאָל זיך דער קאנצ־לער נאָך היינט מתחייב זיין ניט צו מאַכן קיין אַנעקסיעס. דאָס וועט ער זיך אָפּזאָגן, און דעמאָלט וועט פאר די מאסן זיין קלאָר, פאַר וואָס מיר וואַרפן אָפּ די קרעדיטן.

שעהן לאַנג גייט דער וויכוח. דער מיעוט באקלערט זיך צי זיי זאָלן ניט שטימען באַזונדער. אָבער זיי זאָגן זיך אָפּ דער־פון, כדי ניט אָפּצושוואַכן די פּאַרטיי: נאָך פּרואוון גלויביקע פון צוויי וועלטן צו בלייבן אונטער איין דאָגמע. אָפּשטימונג: 78 קעגן 14. האַזע, דער פאָרזיצער, פאָלגט דער דיסציפּלין און נעמט אף זיך איבערצולייענען אין רייכסטאַג אַ דעקלאַראַציע, וואָס ער האָט אַליין אָפּגעוואָרפן. נאָר איין זאַץ האָט דער מיעוט געפּועלט אריינצושטעלן: „ווי נאָר דער קריג ווערט אַ באַצווינג־קריג, וועלן מיר זיך קעגן אים ווענדן מיט די שאַרפסטע מיטלען". דער

לעצטער אויסגעשריי פון פּאַציפיסטישן געוויסן!: אַז מען באַווייזט אין אָוונט דעם קאַנצלער די דעקלאַראַציע, בעט ער, מען זאָל דעם תנאי פון דעם זאַץ אויסמעקן. עס איז א שמועס אונטער פיר אויגן. דער זאַץ אין דער פאָרם ווערט אויסגעמעקט.

אָט די דאָזיקע שטעלונג פון די דייטשע סאָציאַליסטן איז פאַר דער גאַנצער וועלט געקומען אזוי אומגעריכט, אז דער בוקאַרעשטער פּאַרטיי־אָרגאַן האָט נאָך אין א וואָך ארום באַצייכנט די דאָזיקע ידיעה פאַר א ליגן און האָט אויסגעלאַכט די ווינער אַרבעטער־צייטונג, וואָס האָט די דאָזיקע ידיעה געבראַכט פון בערלין, אַז זי איז געוואָרן א רעגירונגס־בלאַט.

ווין האָט נאָך פריער געמוזט נאָכגעבן. וואָרום די עסטרייכישע פּאַרטיי מיט איר מיליאָן ווייילער איז געווען אַ סך שוואַכער. דאָרט האָט די רעגירונג געמעגט רופן אָפיציעל די בירגער צו מסרן אַלעמען, ווער עס וועט ארויסווייזן אנטי־מלוכהשע געפילן. אין משך פון צוויי וואָכן האָבן די עסטרייכישע סאָציאַליסטן געקעמפט מיט היץ קעגן גראף בערכטהאָלדס פּראָוואָקאַציעס. היינט האָבן זיי געהערט „די אייזערנע שטים פון דער געשיכטע, דער פאַרהאַנג ווערט אויפגעהויבן פון דער עזותדיקער שפּיל פון דער צאַריסטישער פּאָליטיק". אָבער וואָס זיי פילן מיט אַן אמת, די פירער, קוקט אַפיר פון דעם איראָנישן זאַץ באַם סוף: „דאָס לעבן פאַרן צאַר — די גאַנצע קולטור־מענטשהייט פירט אויף די דאָזיקע אָפּערע ווי א בלוטיקע וועלט־גראָטעסק־שפּיל!" פונדעסטוועגן פאַרצייכנט די ווינער אַרבעטער־צייטונג דעם טאָג, ווען די סאָציאַליסטן אין בערלין האָבן געשטימט פאַר די קרעדיטן, „פאַר א טאָג פון דער שטאָלצסטער און גוואַלדיקסטער דערהויבונג פון דייטשן גייסט". און אזוי אין בודאַפּעשט און פּראָג, אין לעמבערג און אין קלאַגענפורט, בא אלע פעלקער פון עסטרייך.

*

די סיבה? די רעגירונגען פון אייראָפּע האָבן אָפּגענאַרט די פעלקער! אין דריי פון די פינף גרויסע קאַבינעטן לאָזט זיך דאָס באַווייזן לויט דאָקומענטן.

אין ענגלאַנד לאָזט די טראַדיציע ניט אָפּנאַרן, און אויך דער קאָנטראָל פון פּאַרלאַמענט איבער דער רעגירונג דערלאָזט ניט קיין גענאַר. די דאָקומענטן — די איינציקע, וואָס אַ רע־גירונג האָט ארויסגעגעבן מיטן גוטן ווילן, וואָרום אין די דריי מאָנאַרכיעס האָט עס געטאָן די רעוואָלוציע — האָבן דאָס באַ־שטעטיקט; כמעט אַלע פּרואוון, צו געפינען סתירות צווישן דעם בלויען בוך פון אווגוסט 1914 מיט דער דאָקומענטן־זאמלונג פון 1926, וואָס מען זאָל זיי קאָנען באַצייכענען פאַר פעלשונגען, האָבן זיך ניט איינגעגעבן. די ווינציק פארשיידנהייטן האָבן קיין באַטרעף ניט, אוודאי פעלן נאָך דאָקומענטן, אָבער נאָר ווינציק איז אויסגעלאָזט לטובת ענגלאַנד. אמת איז דאָך, אז גרייס פרייע פאַרבינדונג מיט פראנקרייך און רוסלאנד פון יאָר 1912 און 1914 איז געמאַכט געוואָרן אָן וויסן פון פּאַרלאַמענט. נאָך מער, א האַלבער קאַבינעט האָט דערפון ניט געוואוסט. דעם 4 אווגוסט האָט דער „מאַנטשעסטער גאַרדיאַן" געמעגט שרייבן: „סער עדוו־אַרד גרייס רעדע פון נעכטן פאַרנאַכט האָט אַנטפּלעקט, אז זינט יאָרן האָט ער געהאלטן בסוד דעם גאַנצן אמת". אויך האָט אין די קריזיס־טעג אַ טייל פון דער פּרעסע געדייצט דעם עולם דורך די מיאוסטע ליגנס איבער דייטשע אָנפאַלן און כוונות.

דאָס געלע־בוך פון פראַנקרייך לאָזט זיך נאָך ניט קאָנ־טראָלירן, אָבער מען קאָן דאָך אומדירעקט ארויסדרינגען, אַז עס זיינען פאַראַן פעלשונגען; שוין דאָס, וואָס מען האָט באַדאַרפט האָבן 4 חדשים, בכדי עס ארויסצוגעבן, איז השודיק. פראַנצויזישע פריינט פון אמת האָבן שוין 5 פעלשונגען ארויסגעקראָגן. אזוי האָט מען ניט דערציילט דעם פראַנצויזישן פאָלק, אַז די רעגי־רונג האָט געוואוסט מכח דער רוסישער אלגעמיינער מאָביליזאַציע. מען האָט אונטערגעשטראָכן די אייגענע ליבע צו שלום. דערווייז, אַז דייטשלאנד האָט געוואָלט קריג. נאָך צוויי נומערן זיינען אין גאנצן אויסגעקלערט פון קאָפּ, וואָס שפּעטער האָט פּואנקארע אומזיסט געסטאַרעט זיך זיי צו דערקלערן דורך דעם „סוד פון שיפר". וויטער זיינען פאַראַן באַווייזן, אַז דאָס דאָזיקע געלע בוך איז געפעלשט, אין דער עקספּערטיזע פון די צוויי פראַנצויזישע

געלערנטע יוריסטן לאַרנאָד, דעקאַן פון פאריזער יורידישן פאַקולטעט, און לאַפּראַדעל, דעם מומחה אין פעלקער־רעכט, וואָס האָבן פאַר אַן אָפיציעלער קאָמיסיע בעת די שלום־אונטערהאַנדלונגען באַוויזן, אַז „ווילהעלם דער צווייטער איז קרימינעל שולדיק", אויפן סמך פון א בריוו, וואָס ווילהעלם זאָל האָבן געשריבן צו פראַנץ יאָזעף: „מיין האַרץ באַגיסט זיך מיט בלוט, אָבער אַלצדינג מוז ווערן צעשטערט מיט פייער און שווערד, מענער, פרויען, קינדער און אַלטע לייט מוזן ווערן אויסגעקוילעט, מען טאָר ניט לאָזן שטיין קיין בוים און קיין הויז. מיט אָט די טעראָר־מעשים, וואָס זיי אַליין זיינען בכּח צו דערשלאָגן אַזאַ דעגענערירט פאָלק ווי די פראַנצויזן, וועט די מלחמה זיין געענדיקט אין צוויי חדשים. ווען איך זאָל זיך אָבער רעכענען מיט מענטשלעכע געפילן, קאָן זי זיך פאַרציען אויף יאָרן". עס איז באמת א חידוש, וואָס מיט אַזאַ מאַכעריי וואָס איז קעגן יעדער פּסיכאָלאָגיע, האָט מען געהאַט בדעה אָפּצונאַרן א גרויס פאָלק פון פּסיכאָלאָגן. אויך דער באַרימטער „אָפיציעלער און געהיימער מעמאָראַנדום מכּח דער פאַרשטאַרקונג פון דער דייטשער אַרמיי אין אַפּריל 1913", וואָס זאָל כּלומרשט זיין לודענדאָרפס אַרבעט, איז באַשיימפּערלעך געוועזן אויסגעקלערט.

די פעלשונגען פון דער רוסישער רעגירונג זיינען אויפגעדעקט געוואָרן דורך דער פּובליקאַציע פון די באָלשעוויקעס: אַנשטאָט 79 נומערן, וואָס זיינען פאַרעפנטלעכט געוואָרן דעם 7־טן אויגוסט 1914, זיינען דאָרט געוועזן אין דער אמתן 208. פון די דאָקומענטן, וואָס זיינען פּובליצירט געוואָרן באַם אָנהייב קריג, איז א פערטל אַן ערך פאַלסיפיצירט, בפרט די טעלעגראַמעס צווישן סאַזאָנאָוון אין פּעטערבורג און זיין אַמבאַסאַדאָר איזוואָלסקי אין פּאַריז. מען איז אויסן געוועזן אַרויסצושטעלן, אַז דייטשלאַנד האָט בפירוש ניט געוואָלט לאָקאַליזירן די מלחמה, נאָר דווקא זי צו מאַכן פאַר אַן אַלגעמיינער. ווייטער צו באַהאַלטן אַלצדינג, וואָס מען האָט געקאָנט אויסטייטשן אין דעם זין, אַז פראַנקרייך און רוסלאַנד האָבן געוואָלט מלחמה! די מעלדונגען מכּח די אייגענע

הכנות צום קריג זײנען געװען געמילדערט. װעגן עסטרײכס הכנות פארשאפט.

מער פון אלעמען האָט געלײגט גראף בערכטהאלד. ער האָט באדארפט האָבן א האלב יאָר, ביז ער האָט פארעפנטלעכט פאַר זײנע אונטערטאַנען 69 דאקומענטן; אין פיר יאר ארום האָט די רעװאלוציע פובליקירט 352, װי א „הוספה און מילואים". צװישן זײ געפינען זיך די װיכטיקסטע מקורים מכח דער פראגע װער איז שולדיק אין קריג. פון בערכטהאלדס 69 שטיק קאָן מען 9 ניט קאָנטראלירן, 12 האָט מען ניט געקאָנט פעלשן, װײל זײ זײנען געװען באװאוסט אויך די אנדערע מלוכות, 10 זײנען איבערגעגעבן געװארן ריכטיק, 38, דאָס הײסט צװײ דריטל פון די 57, װאָס מען האָט געקאָנט פעלשן, זײנען געװארן גע־פעלשט. מיר כאפן ארויס פון די פעלשונגען:

אויב אין נומער 6 האָט דער אמבאַסאַדאָר געשריבן, „אז דער מאָמענט איז א גינסטיקער (פארן קריג), און סײ די אי־נעװײניקסטע סיטואציע שטעלט פאר גינסטיקע תנאים און גע־לעגנהײטן — מסתמא די לעצטע אין אונזער התקופה", פעלט דער דאָזיקער בפירוש פראװאצירנדיקער זאץ אינגאנצן. דער אול־טימאטום און זײן פירוש זײנען דאַטירט מיט צװײ טעג פריער (פרגל. בערלין). אויב עס װערן איבערגעגעבן פון פאריז הער ביענװענים גינסטיקע באַמערקונגען פאר עסטרײך (נומ. 11), פעלט דאָרט דער אנטשײדנדיקער זאַץ. „אף דער פירונג פון דער אויסװײניקסטער פאליטיק האָט ער (דער יוסטיץ־מיניסטער) נאָ־טירלעך קײן שום השפעה ניט". אין נומ. 13 פעלט די התראה פון פראנצויזישן קאַבינעט פארן אולטימאטום אין רוסלאַנד. די ידיעה מכח דער סערבישער מאָביליזאציע װערט צונויפגעשטו־קעװעט אין אײנעם מיט דער מעלדונג װעגן איבעררײסן די בא־ציאונגען פון עטלעכע טעלעגראמעס (נומ: 23 און 24) אזױ, אז מען זאָל מײנען, אז די מאָביליזאציע אין סערביען האָט דאָס געבראכט עסטרײך דערצו, זי זאָל איבעררײסן די באציאונגען, בעת דער אמת איז געװען פארקערט. אין נומ. 28, א טעלע־

גראמע פון 26=טן אין פעטערבורג, איז אויסגעמעקט דער סוף: „האָב געהאט דעם איינדרוק, אַז מען איז שטאַרק נערוויז און פאַרזאָרגט. איך האַלט דעם פאַרלאַנג נאָך שלום פאַר אופריכ= טיק... גרונט=שטריך פון דער שטימונג: האפענונג אף דייטש= לאַנד און פארמיטלונג פון זיין מאַיעסטעט.

עטלעכע שלום=פארשלאגן פון סאזאָנאָוון, למשל פון 27=טן, אַז דער קעניג פון איטאַליען, ד. ה. דער פאַרבינדעטער פון קעגנער, זאָל פאַרמיטלען, זיינען און נומער 31 אויסגעמעקט. אויב בערכטהאלד האָט געגעבן רשות זיין אמבאַסאדאָר אין בער= לין צו דערקלערן, אַז ער „האָט ניט בדעה איינצונעמען טערי= טאָריעס". פעלט (נום. 32) די אַנטשיידנדיקע הוספה, „אָן זיך צו בינדן". אין נום. 38 זיינען אויסגעמעקט צוויי ערטער, וואָס באַווייזן סער עדוארדס גרייס שלום=שטימונגען. אין איין טעלע= גראַם קיין בערלין, נום. 42, איז אויסגעמעקט אן ארט, וואו עס איז געשטאַנען, אַז גענעראל קאָנראד פאַן העצענדאָרף האָט נאָך דעם 28=טן, דאָס הייסט, פאַר דער רוסישער מאָביליזאַציע, גע= פאָדערט, „אַז סיי עסטרייך=אונגאַרן און סיי דייטשלאַנד זאָלן תיכף אָננעמען געהעריקע מיטלען". בעת עס ווערט אינגאַנצן אַרויסגעוואָרפן די טעלעגראַם פון גראף סעגיעני פון 28=טן ווייל דאָרטן וואַרפט בערלין אָפּ די ענגלישע פאַרמיטלונג און שיקט זי נאָר פאָרמעל קיין ווין, ענטפערט בערכטהאלד אין זיין רויטן בוך פונקט דעם היפּוך דערפון. וואָס עס באַווייזט דער שפּעטער געפונענער דאָקומענט.

דערנאָך ווערט געפעלשט בעטמאַנס התראה פון 28=טן, מיט דער ידיעה וועגן דער ענגלישער דרויאונג (נום. 44). נום. 47 האָט 8 פעלשונגען: פון דער דאזיקער טעלעגראַמע פון דעם עסטרייכישן אמבאַסאַדאָר אין פעטערבורג איז אַרויסגעוואָרפן דיער אָרט, וואו עס שטייט מכח דער שווערער ווירקונג, וואָס די באַמבאַדירונג פון בעלגראַד האָט געמאַכט אף סאַזאָנאָוון, און די ידיעה, אַז די רוסיישע מאָביליזאַציע, וואָס איז דורכדעם אַרויסגע= רופן, האָט ניט קיין אגרעסיווע צוועקן. אין נום. 56 זיינען

אויסגעמעקט סאַזאָנאָווס דערקלערונגען, אַז מאָביליזאַציע באַטייט נאָך ניט מלחמה, און אַז דעם אַמבאַסאַדאָר איז געוואָרן גרינגער אויפן האַרצן נאָך אַט דעם ערנסטן שמועס.

די דייטשע רעגירונג האָט דעם 3-טן אויגוסט צוגעשטעלט דעם רייכסטאַג אַ מעמאָראַנדום פון 30 נומערן מיט 7 פאַנאַנגעוואָרפענע שטיק; אַז די רעוואָלוציע האָט אין יאָר 1919 אַרויסגעגעבן די אמתע „דייטשע דאָקומענטן", זיינען זיי געווען ביז צו יענעם טאָג 702. נעמען מיר נאָר די 30 געוויסע, און צו רעכענען די 7 פאַנאַנדערגעוואָרפענע נומערן, פאַלן קודם כּל אָפּ 7 שטיק, וואָס האָבן ניט געקאָנט ווערן פאַלסיפיצירט, ווייל זיי זיינען געווען באַוואוסט אויך די קעגנער. פון די 23 דאָקומענטן, וואָס מען האָט געקאָנט פעלשן, האָט די רעגירונג 18 געפעלשט. צווישן זיי געהערן אַ גאַנצע ריי צו אַזעלכע פונקטן, וואָס וואָלטן געקאָנט באַווייזן, אַז אויך דייטשלאַנד איז שולדיק אין דער מלחמה; עס איז בכן, קלאָר דער מיין צו באַהאַלטן דעם אמת פאַרן פאָלק. צווישן די פעלשונגען דערמאָנען מיר די וויכטיקסטע:

די הוספה 1, וואָס אַנטהאַלט אין זיך דעם צירקולאַר צו סערביען, איז אָפּגערוקט פונם 21-טן אויפן 23-טן, כּדי צו פאַרשטעלן, אַז די דייטשע רעגירונג האָט מסכּים געווען צום עסטרייכישן אולטימאַטום, וואָס זי זאָל אים האָבן געקראָגן ערשט גלייכצייטיק מיטן קעגנער, אַפילו נאָכדעם ווי זי האָט זיך מיט אים באַקענט. אין הוספה 18, דער טעלעגראַמע פונם פרייסישן גענעראַל פון פּעטערבורג דעם 30-טן יולי, איז אויסגעמעקט די אַנטשיידנדיקע פראַזע: „איך האָב דעם איינדרוק, אַז מען האָט דאָ מאָביליזירט מחמת מורא פאַר די קומענדיקע געשעענישן אָן אַגרעסיווע כוונות, און איצט איז מען דערשראָקן דערפון, וואָס מען האָט אָפּגעטאָן". אין הוספה 19 איז אויסגעמעקט אַ פאָרשלאָג, וואָס רוסלאַנד האָט דעם 31-טן געמאַכט אין בערלין, צו פאַרהאַנדלען. אין הוספה 24, דעם דייטשן אולטימאַטום צו רוסלאַנד, איז אויסגעמעקט אַ וויכטיקער זאַץ, וואָס פון אים איז

געווען געדרונגען, אַז רוסלאַנד האָט געגלויבט. אַז די דייטשע מאָביליזאַציע איז נאָר אַף דערווייל. פון דער הוספה 27, וויוויאַנים ענטפער אַפן אולטימאַטום, איז אויסגעמעקט זיין האָפענונג, אַז ענגלאַנד וועט פאַרמיטלען און אַז ביידע הויפּט־קעגנער וועלן זיך נאָך באַטראַכטן, בכדי עס זאָל מאַכן דעם איינדרוק, אַז ער זאָגט זיך אָפּ קאַטעגאָריש, און דערפאַר האָט דייטשלאַנד געמוזט דערקלערן קריג.

קודם כל פעלן אַלע פּאַפּירן קיין ווין און פון ווין, וואָס וואָלטן געקאָנט באַווייזן דייטשלאַנדס שולד! בכדי אָפּצונאַרן דאָס אייגענע פאָלק, האָבן די דייטשע דיפּלאָמאַטן פאַרשטאַנען קונציק אויסצומעקן זייערע אייגענע פעלערן, כמעט אַלע התראות פון די פרעמדע רעגירונגען, מכח בערכטהאָלדס פאַרברעך, מכח בעטמאַנס שוואַכקייט, ווילהעלמס בלאַנקאָ־אַקצעפּט, מכח גרייס וויטערדיקע פאַרמיטלונגען, האָט דער דייטשער לעזער אָדער רעדאַקטאָר גאָרנישט געטאָרט געוואָר ווערן. ווײַבאַלד מען האָט דעם אונטערטאַן באַוויזן נאָר דעם צאַרס ניט האַלטן וואָרט, סער עדוואַרדס פאַלשקייט, צי וויוויאַנים ניט וועלן נאָכגעבן, האָט דער מענטש פון גאַס, און אַפילו דער ליבעראַלער אָדער סאָציאַלדעמאָקראַטישער דעפּוטאַט זיך געמוזט זאָגן: מען איז אַף אונז אָנגעפאַלן ווי רוצחים! שטייט אויף צו באַשיצן דאָס פאָטערלאַנד! וואָלט די קייזערלעכע דייטשע רעגירונג פאַרעפנטלעכט כאָטש אַ טייל פון די געהעריקע דאָקומענטן דעם 3־טן אויגוסט, וואָלטן די דייטשע סאָציאַליסטן דעם 4־טן געשטימט אַלע קעגן די מלחמה־קרעדיטן, דאָס ריכטיק פאַרויסגעזען, האָט זי געפעלשט דאָס ווייסע בוך.

*

אין רוסלאַנד, דער צווייטער אַגרעסיווער מלוכה נאָך עסטרייך, האָבן די אַרבעטער גראַד ערב דער מלחמה, אַזוי ווי אַ מין פאָרגעפיל, גראַד אַרויסגעוויזן אַ ווידערשטאַנד, עס זאָלן האָבן

געשטרייקט 150.000 מאַן. אין מיטן יולי האָבן שוין געהאַט געשטייגט אין ביידע הויפּט־שטעט די מקחים פון די לעבנס־מיטלען אין דרייען, טראַמוויי, שיף־פאָרעריי איז געווען געשטערט, געווער־פאַבריקן פאַרמאַכט, אַף באַנען אָפּגעשטעלט די באַוועגונג, דראַטן צעריסן. אפילו דער אינערן־מיניסטער וואָס איז אַרום־גערינגלט מיט קריגס־העצער, זאָגט נאָך דעם 29־טן: „דער קריג קאָן בא אונז טיף אין דער פאָלקס־מאַסע קיין מאָל ניט ווערן פּאָפּולער“.

אָבער קיין אײן פּאַרטײ האָט ניט געטאָרט ריידן אָדער דרוקן. הכן טרעפט די מאָביליזאַציע פאַרשטיקט שווייגעדיקע אַר־בעטער, שטום שטייען זיי אין יענעם פרימאָרגן פאַר די רויטע צעטלעך, וואָס זענען אויס גיכער ווי אויפרופן צום שטרייק, איי־דער קייזערלעכע באַפעלן צו דער אַרמיי. דערנאָך טשעפּעט מען זיי צו קאַקאַרדעס צו די היטלען, איצט זיינען זיי געצייכנט. דאָס איבעריקע גייט שוין פון זיך אָדער איבער גוואַלד. אין די פאַבריקן שטילט מען איין אײנער דעם אַנדערן: פון קריג וועט קומען די רעוואָלוציע, דאָס זאָגט זיי דער אינסטינקט.

נאָר פאַראַן א פאַרזאַמלונגס־זאַל אין רוסלאַנד, וואָס איז ניט געשלאָסן, פאַר זיין טויער שלאָגן ניט קאָזאַקן אַן אַרבעטער וואָס קומט צו דאָרט. אין דער דומע, פאַר די יאָנישע זיילן, וואָס אין אירע לאָזשעס האָבן זיך צונויפגעשפּאַרט היינט הויף־לייט, מענטשן פון דער געזעלשאַפט, האָט נאָך די פּאַטריאָטישע און קריגס־גלוסטיקע רעדעס אויך א גראָער מענטש מיט א שטאָלענעם בליק געמעגט פאָדערן די פרייהייט פון דער טרי־בונע:

„מיר טאָרן ניט ריידן, ווי מיר ווילן, ווי אין אַנדערע לענדער, אָנשטאָט אַמניסטיע גיט די רעגירונג דאָס פאָלק נאָר שווערע שטייערן, פעסטיקט אייער גייסט, אַרבעטער און פּויערים, קלייבט אייערע כחות — און אַז איר וועט האָבן פאַרטיידיקט אייער לאַנד, באַפרייט דאָס! דאָס איז קערענסקי, וואָס רעדט

אַזוי, אויך ער שטימט פאר די קרעדיטן, אויך ער גלויבט, אַז רוסלאַנד איז דעפענסיוו, אָדער ער וויל דערין גלויבן. פונדעסט־וועגן אָפענע אופמונטערונג צו רעוואָלוציע! פון היינט אין דריי יאָר ארום וועט ער דאָ רעגירן; יענע אָבער, וואָס קוקן אריבער צו אים ברוגז פון הינטער די יאָנישע זיילן, וועלן פוילן אין די ווינקעלעך אָדער זיצן אין אויסלאַנד און בייסן די ליפן. נאָך שטאַרקער רעדט נאָך אים שוסטאָוו פאר די סאָציאַליסטן און באָלשעוויקעס: ער באוויליגט ניט די מלחמה־קרעדיטן: „אונזערע הערצער קלאפן אין איינעם מיט די הערצער פון אונזערע ברידער אין איראָפע. מיר האָבן ניט געקאָנט שטערן דעם דאָזיקן קריג פון די אימפעריעס, נאָר מיר ווילן אים ענדיקן. דאָס איז דאָס לעצטע שפיצל פון באַרבאַריזם. מיר פעלקער וועלן שליסן שלום, ניט איר, די הערן דיפּלאָמאַטן!"

מיר זיינען אין רוסלאַנד — און אָט דער טונקעלער, אופגערעגטער מענטש האָט ניט מורא, צו פאַרלירן זיין לעבן, ווי נאָר ער פארלאָזט דעם זאַל? ווער שטערט דעם גרויס־פירשט, אים אוועקצוהרגען? קלינגט אין איינציקע שטים אזעלכע פון די טריבונעס פון די פרייערע פעלקער?

פונדעסוועגן דערציילט אין עטלעכע טעג אַרום דער פּרע־זידענט פון דער דומע דעם פראנצויזישן אַמבאַסאַדאָר א ליגן: „דער קריג האָט פלוצים געמאַכט א סוף צו אונזערע אינעווי־ניקסטע מחלוקתן. אין אלע פארטייען פון דומע קלערט מען נאָר מכח מלחמה מיט דייטשלאַנד. דאָס רוסישע פאָלק האָט זינט 1812 ניט דורכגעמאַכט אזא פאטריאָטישע אופלעבונג ווי איצט".

*

אין ענגלאַנד, וואו די ליבעראלע רעגירונג האָט זיך גע־גליטשט אין קריג אריין, איז די סאָציאַליסטן געווען גרינגער. און די גאנצע לייבאר פארטיי האט באלד אין אָנהייב געשטימט

קעגן, די דאָזיקע פּאַרטיי מעג זיך באַרימען, אז זי האָט פאַרפאַסט דעם בעסטן מאַניפעסט אין איראָפּע. ניט קיין אויסרופן, נייערט אמתן, ניט קיין פּאַטאָס, נייערט שכל: א מייסטערשטיק!

„ארבעטער פון גרויס-בריטאַניע. איר האָט ניט קיין מחלוקת מיט די אַרבעטער פון איראָפּע. זיי האָבן ניט קיין מחלוקת מיט אייך. די הערשנדיקע קלאַסן האָבן זיך צעקריגט. מאַכט דאָס ניט פאַר אייער קריג. א מיליאָן סאָציאַליסטן פון עסטרייך האָבן פּראָטעסטירט, מיליאָנען אין דייטשלאַנד האָבן פּראָטעסטירט, פאַרלאָזט זיי ניט. פאַראייניקט זיך מיט די ארבעטער פון פראַנקרייך און פון רוסלאַנד און זאָגט דער רעגירונג, אויב איר דערקלערט קריג, דערקלערן מיר שלום. די פאָן פון אינטערנאַציאָנאַל ווייעט איבער אַלע פאָנעס. וואָס האָט איר צו געווינען פון קריג? צוואַנציק טויזנט ארבעטער זיינען דערשאָסן געוואָרן אין בורן-קריג. נאָך היינט צאָלט איר יעדער יאָר 12 מיליאָנען פונט צו שטיצן זייערע משפחות. אָבער דעם ארבעטער אין דרום-אפריקע איז איצטער ערגער ווי פריער. נאָר די רייכע מאַגנאַטן האָבן געוואונען... די הערשנדיקע קלאַסן ווילן ניט אליין שלאָגן זיך, זיי ווילן נאָר אייך רופן צו שלאָגן זיך... קיין רעגירונג קאָן ניט פירן קיין קריג, אויב דאָס פאָלק וויל שלום. זאָגט דאָס! מאַרשירט דורך די גאַסן און זאָגט דאָס. גייט אַף די פלעצער און מערק און זאָגט דאָס, זאָגט דאָס אומעטום... נידער די מלחמה!”

זיי האָבן דאָס געזאָגט אומעטום. צען טויזנט האָבן גערעשט זונטיק נאָכמיטאָג אפן טראַפאַלגער-פּלאַץ, מיט זייערע פאָנעס זיינען זיי זיך צונויפגעקומען, וואָרום קיינער האָט דאָ ניט געשטערט דעם מענטשן פון גאס צו זאָגן, וואָס ער וויל; קיינער האָט דער מאַסע ניט געשטערט אים צוצוהערן! פון גאַנץ איראָפּע האָט נאָר ענגלאנד אין יענע טעג ניט פאַרבאָטן קיין פאַרזאַמלונג, קיין רעדע, קיין צייטונג. עס האָט גערעגנט. דער זייל פארשווינדט אין נעפל. נעלסאָן אויבן אַף דעם דיינקמאָל איז נאָר

אַ שאָטן, און אָט דעם שאטן פונם קריגס־העלד ווילן זיי פאַר־טרייבן! דער אַלטער קייר האַרדי שטייט אף די שטאַפּלען און רעדט. דער המון שאָקלט צו און רופט, נאָר זיי בלייבן אלע געלאַסן ווי ענגלענדער.

נאָר אָט קומען ארוף דער גאַס עטלעכע הונדערט יונגע־לייטלעך. פראנצויזן זיינען צווישן זיי. מען הערט דאָס פון זייערע אויסרופן. אין רעגן פּאַטשן זיך די פלאַגן פון די לענדער, איצט זיינען דאָרט פאראן אפשר 600 מאַן. עטלעכע ווילן ריידן. די אַרבעטער לאָזן זיי נים. מען שלעפּט זיי אראָפּ פון די טרעפּ. אין דער צייט ווען די ארבעטער אַפּלאָדירן צו הענדערסאָנס רעזאָלוציע קעגן קריג, שרייען די קריג־רופערס פאַר דער דייט־שער אַמבאַסאַדע: נידער די פּרייסן! דערנאָך גייען זיי צום בו־קינגהעם־פּאַלאַץ, נאָר דער קעניג גייט נים צו צום פענסטער. וואָרום זיי שרייען איצט די מאַרסעליעזע.

אין א וואָך אַרום איז אלץ געווען פאַרענדערט. דער גרעסטער רוב פון די סאָציאַליסטן איז פאר צונויפקליבן פריי־ווילִיקע זעלנער. באַלד שטייען צו אפילו די פאַביער. און אַפילו די ראַדיקאַלסטע, די אומאפּהיינגיקע שטערן שוין נים זייערע מענטשן צו שטיצן דעם קריג. נאָר עטלעכע לאָזן זיך נים בויגן: "מיר קעמפן", האָט מאַקדאָנאַלד געשריבן אָפּנהאַרציק, "נים פאר דער אומאָפּהיינגיקייט פון בעלגיען, נאָר מיר קעמפן, ווייל די פּאָליטיק פון אויסערן־מיניסטעריום איז זינט א ריי יארן געווען אָריענטירט אַנטידייטש, און ווייל די דאזיקע פּאָליטיק איז גע־פירט געוואָרן פון א געהיימער דיפּלאָמאַטיע אונטער דעם שטאַנד־פּונקט צו שליסן בונדן, בכדי איינצוהאַלטן די גלייכוואָג אין איראָפּע".

אומגעביטן האָט זיך די שטימונג דערפאַר, וואָס די דייטשן זיינען אריין אין בעלגיען: איצט האָבן זיי זיך ווידער אמאָל דערפילט ווי די שומרים פון איראָפּע.

בריסל האָט געמוזט אָפּטרעטן.

נאָך האָבן אין די גאַסן אָפּגעהילכט די טריט פון די צענדליקער טויזנטער. נאָך האָט דער צירקוס זיך געדאמפט פון שטויב, רוף און אָטעם פון הייסן המון, וואָס צווישן אים האָט זשאָרעס אראָפּגערופן דעם שלום. נאָך שבת האָט דער „פּטרע־ראטיווער קאָמיטעט" גערופן אף מאנטאג מענער און פרויען צו א ריזן־דעמאָנסטראציע.

אָבער זונטאָג האָט מען אַלץ מבטל געווען. אין די דריי לעצטע טעג האָט זיך אף בעלגיען אָנגערוקט א שרעקלעכע צרה. וואַנדערוועלדע, וואָס איז דאָרט אין צירקוס געווען דער פּאָרזי־צער, איז איצט געוואָרן אן אַריינגייער אין מיניסטעריום. ער האָט זיין גרויסע פּאַרטיי פארבונדן פאר דער נאַציע און האָט אפילו באדארפט ווערן מיניסטער. און היינט אַרבעט ער אוים צוזאמען מיטן צענטראל־קאָמיטעט פון פּאַרטיי דעם מאניפעסט אף מאָרגן:

„מיר סאָציאַליסטן טראגן נים קיין אחריות! היינט איז די צרה דאָ, און אונז באַהערשט נאָר איין געדאַנק: באַלד אפשר װעט אונזער לאנד זיך מוזן באשיצן קעגן אינוואזיע. דעמאלט וועלן מיר קעמפן מיט גרעסערע היץ, ווייל מיר פארטיידיקן דעם קיום פון לאַנד קעגן מיליטערישן בארבאריזם... נאָר אויך אין שרעקלעכסטער לאַגע זאָלט איר נים פארגעסן, אז מיר געהערן צום אינטערנאציאָנאַל און בלייבן ברידערלעך און גוט, ווי ווייט דאָס לאָזט זיך פאראייניקן מיט דער פארטיידיקונג פון לאנד".

דעם צווייטן טאָג האָט דאָס פארטיי־בלאַט גערופן אפילו, עס זאָלן זיך פארשרייבן פרייוויליקע, ווארום בעסער צו שטארבן פאַרן געדאַנק פון מענטשלעכקייט, איידער זיך אונטערצוגעבן דעם געזעץ פון די הונען און וואנדאַלן!"

*

אין פּאַריז איז געלעגן דער אַנטשייד פון די מאַסן.

די דייטשע פּאַרטיי איז געווען די גרעסטע, אָבער זי איז

נאָך אַלץ, ווי מיט 40 יאָר צוריק, געשטאַנען לחלוטין פּײַנטלעך צו דער רעגירונג, און ווי ווײַט זי האָט גערופן צום גענעראַלשטרײַק, האָט זי געהאַט די ברירה נאָר צווישן קריג און בירגערקריג. אין פראַנקרײַך זײַנען שוין געווען אין דער רעגירונג סאָציאַליסטן, אמת אזעלכע, וואָס זײַנען פאַרבירגערלעכט געוואָרן: וויוויאַני דער פּרעמיער. מאַלווי דער יונגער אינערן־מיניסטער זײַנען אײערנעכטן נאָך געווען סאָציאַליסטן. אמת, מיט די לײַט פון דער „הימאַניטע" האָבן זיי זיך ארומגעקריגט, אָבער באַגעגענען באַגעגנט מען זיך. פּערזענלעך איז מען געבליבן גוטע פרײַנט; געזעלשאַפט, אַרמיי, אַדל קומען אין באַרירונג מיט די ראַדיקאַלע פירער, לייענען זײערע ביכער, די קולטורן גיסן זיך צונויף, דאָ איז קיינער ניט כשר און קיינער ניט פאַרשטויסן. דאָס האָט געהאַט רי פּעולה אין יענע טעג, אַז די פײַנטלעכע פירער האָבן געקאָנט זיך צונויפרײדן, און נאָר די עקסטרעמע פליגלען זײַנען געבליבן אָפּגעפרעמדט פון אנאנד.

אַז פּואַנקאַרע איז דאָנערשטאָג אָנגעקומען אין פּאַריז, האָבן אים באַגריסט אַפן וואַקזאַל ווי אַ זיגרײַכן מאַרשאַל אָפיצערן, אַדמיראַלן, דעפּוטאַטן, אַקאַדעמיקער, דיכטער. נאָר אין מיטן דעם דאָזיקן רעש האָט דער פּרעזידענט געזוכט מיט די אויגן די בליקן פון איזוואָלסקי און פון ענגלישן אַמבאַסאַדאָר, וואָס האָבן אים שווײַגנדיק געדריקט די האַנט. אַפן גאַס האָט דער המון אַרומגערינגלט דעם צפון־וואַקזאַל. בלומען, פאָנעס, אויסגעשרײַען, לידער. און אַן אַדמיראַל האָט אַראָפּגערופן פון קאַראַט צום באַגײַסטערטן עולם: האַלט זיך אײַן! פּאַראַן שעהן, ווען שווײַגן באַטײַט אַלץ! מיר זײַנען ניט קיין בעליבתים איבער דער השגחה, אָבער מײַן געפיל זאָגט מיר, אַז ווען די שעה וועט שלאָגן, וועט פראַנקרײַך זײַן גרייט!"

אַף מאָרגן באַ האַלבן טאָג איז אָנגעקומען זשאָרעס אַפן זעלביקן וואָקזאַל, אָן פּאַראַד. ער איז געקומען ניט פון צאַר, נאָר פון פאַרברידערטע פעלקער. בײדע פירערס האַלטן זיך אָן עצה מיט זײערע גוטע פרײַנט און מיט זײערע שונאים. זשאָרעס

נאָך פול מיט דער שכרות פון דער בריסעלער מאסע, נאָך דורכגעדרונגען מיטן צוזאג פון זיין דייטשן חבר. נאָך נעכטן האָט ער געשריבן אין א מאניפעסט: „די סאָציאַליסטישע פראקציע לאָזט וויסן אַלעמען, אַז פראַנקרייך אליין האָט צו שאַפן איבער פראנקרייך, אַז זי טאָר בשום אופן ניט אַריינגעפלאנטערט ווערן אין א מוראדיקן קאָנפליקט... דורך געהיימע אָפמאַכן און אומבאוואוסטע התחייבותן, און אז זי מוז האָבן די פולע פרייהייט צו טאָן וואס זי וויל, בכדי צו ווירקן אין איראָפּע פארן שלום... ווען אָבער רוסלאַנד וועט ניט נאָכגעבן, איז דאָס אונזער חוב צו דערקלערן: מיר ווייסן נאָר איין אָפּמאך, וואס פארבינדט אונז מיט דער מענטשהייט". — היינט איז ער פול זאָרג. וואָס וועט געשען? דאָ ריידן אויך די געטרייסטע וועגן דער מעגלעכקייט, אַז דייטשלאַנד זאָל אנפאלן?

אין זעקס ריזן-פארזאמלונגען אין פאריז, אין א סך שטעט פון דער פּראווינץ גיבן זיי דער מאסע דעם פּאַראָל: גענעראַל-שטרייק און שלום! נאָר אין איינגעהאַלטענע טענער שרייבט זשאָרעס זיין ארטיקל אף מאָרגן. דער וואָס איז געווען געדרוקט היינט פרי, האָט געשטאַמט נאָך פון בריסל און איז געווען פון פלוק פול גלויבן און פעסטקייט.

היינט אין אָוונט, צווישן די נייע דרויענדיקע דעפּעשן פון בערלין, אין דער איינגעהאַלטענער אופרעגונג פון פאריז, שרייבט ער צום ערשטן מאל וועגן דעם אנפאל פון דייטשלאנד, הגם ער האלט, אַז ער קאָן ניט געמאלט זיין. היינט ליגט ניט די סכנה אין די קאַבינעטן, זי ליגט אין אלעמענס נערוויזקייט, אין די פלוציםדיקע, פון שרעק געבאָרענע אימפולסן... דעריבער רו, קלאָרע קעפּ! אף זונטאָג זיינען אלע איינגעלאַדן צו א פארזאמלונג, וואו מען וועט אָננעמען באשלוסן. שטענדיקע אַקציע, וואכער געדאַנק: דאָס זיינען די אמת'ע היטערס פון שכל!" א באַשאָטנטע נשמה, וואָס האָט מורא זיך אונטערצוגעבן דער נויטווענדיקייט: נעכטן נאָך האָט זי געמאַכט צו שאַנד די פארברעכערס אומעטום, היינט עצהט זי רו, שטופּט אָפּ ענדגילטיקע

אַנטשיידן, פאַרשוויגט מעשה פּאָליטיקער דאָס. וואָס די מאַסע קלערט נאָך ניט וועגן דעם.

וואָרום אפן צווייטן טאָג, בעת דער אַרטיקל ווערט געלייענט, פאַרהאַנדלט זשאַרעס ווי אַ פּאָרשטייער פון זיין פּאַרטיי מיט דער רעגירונג מכח דער מעגלעכקייט צו ראַטעווען דעם שלום, דער גאַנג פון דעם שמועס קאָן מען נאָך היינט ניט קאָנטראָלירן, אָבער קענטיק, אַז ער האָט צוגעגרייט אַ הסכם.

פאַרוואָס?

פונקט ווי זיינע דייטשע חברים, פילט ער, אַז קעגן אַן אָנפאַל וויל אויך דער אַרבעטער שיצן זיך און די זייניקע. קודם כל וויל זשאָרעס זיין דערביי, בכדי צו קוקן די מיניסטאָרן אויף די פינגער, כדי זיי צו כאַפּן בײַ זייערע ליגנס, וואָס זיי גרייטן שוין צו אין דער פאָרם פון גרענעץ־איבערטרעטונגען, און היות ווי פאַר דער רעגירונג איז איצט זיין דערנענטערונג זייער וויכטיק, וועט ער אין געהעריקן מאָמענט קאָנען אויסרופן: איר ליגט! די דייטשן רירן ניט קיין פוס! איר ווילט נאָר אָפציען פון פאַרשאָלטענעם צאַר די האַלבע דייטשע מאַכט און פּראָוואָצירט זיי צוליב עלזאַס וועגן! פּרוּאוון נאָך, טראַכט ער, די דייטשע חברים אַרויסצוקריגן דורך פּיקחות, סטראַשונקעס און המצאות די סודות, וואָס אַ פאַרעלטערטע קאָנסטיטוציע באַהאַלט פאַר זיי, דעמאָלט קאָנען מיר אפשר פאָרט נאָך אָפּווענדן די צרה, וואָס רוקט זיך אָן!

קאָלט בלוט און קלאָרן קאָפּ! ער פילט, היינט איז דער אַנטשיידנדיקער טאָג פון זיין לעבן. ער לויפט צוריק פונם מיניסטעריום, וואָס איז קראַנק מיט קריג, צו דער פרידלעכער רעדאַקציע פון דער „הומאַניטע”: וואָס וועלן מיר מאָרגן זאָגן די מאַסן? ווי דערקלערן דאָס? עס קלינגט דאָס טעלעפאָן פון בריסל: אַ דייטשער חבר אונטערוועגס קיין פּאַריז. באַוועגונג, נייע האָפענונג!

שפּעט פּאַר־לאָזן זיי די רעדאַקציע, בכדי צו עסן וועטשע־

רע. זיי זעען ניט דעם יונגען מענטשן, וואָס וואַרט באַם טויער. ער אָבער זעט זיי יא און גייט זיי נאָך. ר׳ מאָנמאַרטר, קאפיי ד׳ קרואַסאַן. באַ זייער שטענדיקן טיש מיט דער אלטער סאָפע זיצן זיי צווישן די פענסטער. עס איז היים. די פענסטער זיינען אָפן. קיין ווינטל רירט זיך ניט. דאס פארהאנגל הייגנט אַראָפּ. זשאָרעס איז אויפגערעגט. ער וואַרט אפן דייטש מארגן פרי.

מיט אמאָל רוקט א האַנט אָפּ דאָס פארהאנגל, קיינער באַווייזט ניט צו זען, צוויי מאָל קנאַלט עס, אַלע שפרינגען אוף: נאָר זשאָרעס איז אנידערגעפאלן אף דער סאפע באם פענסטער. זיי לייגן דעם קרעפטיקן מענטשן אף צוויי קאפיי-טישלעך. מיט די הענט מאכט ער עפּעס א באוועגונג. רויט שטראָמט אַרויס פון זיין קאָפּ. אַ מינוט לאַנג זעט מען, ווי זשאָרעס מאַרך קלאַפּט פאר אַלעמען אין די אויגן. מען בינדט ארום סערוועטקעס ארום דעם געחלשטנס קאָפּ. דאָקטוירים. זיי שאקלען מיטן קאָפּ. אין פופצען מינוט אַרום איז ער טויט. אַז מען האָט דעם בלייכן, אויסגעבלוטיקטן מענטשן אָפּגעפירט אין א קאַראָט אהיים, האָבן טויזנטער זיך געשפאַרט אין גאַס. דער פאָטער פון פאָטערלאַנד. האָבן זיי אינסטיקטיוו געפילט. א סך וויינען. ארום האַלבער נאַכט הילכט וועגן דעם אין אלע גאַסן פון פאריז.

ווילען, דער מערדער שיעור ניט געלינטשט, א יונגער, בלאנדער, רואיקער סטודענט, בשום אופן ניט פאנאַטיש, ניט אין מאַנירן, ניט אין ווערטער, ניט אין לעבנס-שטייגער. א זון פון אַ קאַנצעלאַריסט, זאָגט אוים: „איך האָב געוואלט טויטן דעם קעגנער פון דריי-יאריקן מיליטער-דינסט. ער האָט צו פיל שאָדן אָנגעטאָן פראַנקרייך. איך האָב געוואלט שוין שיסן באַ דער טיר פון זיין צייטונג, נאָר איך האָב ניט געקאָנט רעכט". האָט ער ניט געקאָנט פארטראָגן דעם געלאַסענעם בליק פונם דאָזיקן גרויסן קאָפּ? א פארהאנג האָט אים איינגעגעבן מוט. ער האָט פארשטעלט פאר אים דעם פיינט פון פאָטערלאַנד.

„בירגער: א מוראדיקער מאָרד איז אָקאָרשט אפגעטאָן געוואָרן, זשאָרעס, דער גרויסער רעדנער, וואס האָט באַצירט די

מריבונע פון פראנקרייך, איז דערהרגעט געווארן. איך נעם אראָפּ מיין הוט באם קבר פונם דאָזיקן סאָציאַליסט, וואָס האָט גע־קעמפט פאר אזעלכע גרויסע זאכן, און וואָס האָט אין די דאָ־זיקע שווערע טעג געשטיצט די פּאַטריאָטישע האַלטונג פון דער רעגירונג אין זין פון שלום!" אזוי רופט עס אַראָפּ מיט גרויסע אותיות אַף יעדער ראָג גאַס אין פּאַריז. איז דאָס אן אופרוף פון דער פּאַרטיי? עס איז די רעגירונג גופא, מיט וויוויאַני בראש. מען קלערט מסתמא מכח דעם, אַז נאָך גאָר ניט לאַנג האָט דער טויטער געפונען פארן פּאָטערלאַנד אזעלכע ווערטער: „די נאַציע איז די שאַצקאַמער פונם מענטשלעכן זשעני און פּראָג־רעס, און עס וואָלט דעם פּראָלעטאַריאַט שלעכט אָנגעשטאַ־נען צו צעברעכן דעם דאָזיקן כלי יקר פון דער מענטשלעכער קולטור".

פּואנקאַרע, וואָס האָט מסתמא גרינגער אָפּגעאָטעמט איבער דעם גליקלעכן פּלי פון דער דאָזיקער קויל, דריקט אויס זיין צער אין א בריוו צו דער אלמנה. די פיינטלעכע צייטונגען שרייבן: „אַ פּאָליטישער פאַרברעכער, מיט גרויסע כשרונות. האָט ער שטענדיק גערעדט קעגן פראנקרייך. איצט אָבער, גראד אין דאָזיקן קריזיס, איז, ווייזט אויס, געווארן אין אים א פאַר־ענדערונג".

שפּירן זיי, אז זייער צייט איז געקומען? ער איז געפאַלן אין לעצטן יולי־אווגט: אַף מאָרגן האָט באַדאַרפט ווערן בא־שטימט דער גזר־דין פון אייראָפּע. מאָרגן האָט אויך באַדאַרפט קומען דער דייטש. אפשר איז אלץ געווען אָפּגעהאַנגען פון מאָרגנדיקן שמועס, וואָס דורך אים האָבן גלייך געשטימטע צווייי מיעוטים זיך באַדאַרפט שטאַרקן איינער דעם אנדערן, בכדי צו ווערן דער רוב. איצט אָדער קיין מאָל ניט איז אַלץ געווענדט אין דער געניאַלער קראַפט פון א פּערזענלעכקייט, וואָס האָט געקאָנט איינגעבן מוט די איבערשראָקענע גוטע פריינט און אריינאָגן שרעק אין די מוטיקע שונאים; דאָס וואלט געקאָנט אופטאָן אַ מענטש ווי דער, וואָס זיין טויט האָט באַקלאָגט אפילו אַ פיינטלעכע רעגירונג.

דער דאָזיקער מאָרד איז געשען אין פינף וואָכן אַרום, נאָכדעם ווי דער סערב האָט דערשאָסן דעם האַבסבורגער. צוויי יונגע נאַציאָנאַליסטן האָבן פון איבערצייגונג דורכגעשאָסן די פירערס, וואָס זיי האָבן זיי געהאַלטן פאַר שונאים פון זייער פאַטערלאַנד.

אָבער געדאַנק און איינרייִדעניש האָבן זיך אין זיי אויסגעמישט פאַרשיידן, ווי פאַרשיידן עס זיינען זייערע נעמען: פרינציפּ און ווילען, דער פרינציפּיעלער און דער מיאוסער. פרינצעפּס און וויליאַנוס: דער פירער און דער קנעכט. אָפּצוררייסן מיליאָנען אונטערדריקטע סלאווען פון אַ יאָרהונדערטער אַלטער קייט: אַ גרויסער ציל. מסופּקדיקער איז אין פלוק אופצוועקן די מלחמה קעגן דייטשלאַנד צוליב עלזאַס און לאָטרינגען, אַ געמישט לאַנד. בכדי אַנדערהאַלב מיליאָנען מענטשן זאָלן זיך אָפּשיידן פון 60 מיליאָן און זיך פאַרבינדן מיט 40 מיליאָן אַנדערע.

דער ערשטער שאָס האָט פריי געלאָזט די סטיכיע, דער צווייטער האָט אָפּגעשאַפּט דעם לעצטן שטער. אָבער פּרינציפּ איז געוואָרן אַ נאַציאָנאַלער העלד, בעת זיין קרבן איז פאַרגעסן. ווילען איז פאַרגעסן, אָבער אַלץ קלאָרער האָט זיך אַנטפּלעקט די לעבעדיקע קראַפט פון זיין קרבן, וואָס פון זיין בילד האָבן מיליאָנען אין אַלע שפּראַכן זיך געפּורעמט אַ סימבאָל פון פרייהייט.

דעם צווייטן טאָג, בעת דייטשלאַנד דערקלערט קריג אין פעטערבורג, בעת פיר לענדער מאַרשירן קעגן אַנאַנד אויף טויט און לעבן, זיצן די חברים פון טויטן זשאָרעס, וואָס איז נאָך ניט צו קבורה געבראַכט, אין אַ בעלגיער צוזאַמען מיטן דייטש אין דעם פּאַרטיי-צימער אין פראַנצויזישן פּאַרלאַמענט, וואָס זיינע קולוארן פלאַקערן פון שנאה צו דייטשלאַנד. זעקס גוטע פריינט פון די אונטערשטע שטאַנדן, וואָס געהערן צו דריי פיינטלעכע לענדער, האַלטן זיך אָן עצה, ווי אַזוי קאָן מען אָפּשטעלן דעם מאַרש פון די מיליאָנען-אַרמייען פון די קיסרים און מושלים. אַלע חשובע מענטשן, און גוט איז זייער ווילן, אָבער צעטומלט

שוין און פאַרלאָרן די האָפענונג: עס שפּריצט קיין פונק ניט אַרויס פון די נשמות. זיי מוזן זיך אונטערגעבן, וועגן גענעראַל־שטרייק רעדט מען שוין גאָר ניט, זיי פאַרהאַנדלען נאָר איבער די קרעדיטן, פאַר וואָס? איבער די ליגנס פון זייערע רעגירונגען, וואָס זיי מוזן זיי גלויבן.

דער דייטש פאַרזיכערט, אַז אין בערלין שטייט די פראַגע נאָר, צי אָפּוואַרפן, צי אָפּהאַלטן זיך. די פראַנצויזן דערקלערן, אַז וויבאַלד דייטשלאַנד פאַלט אָן, קאָן קיין איין פראַנצויז ניט אָפּזאָגן דאָס געלט, אַף צו ראַטעווען. דער געדאַנק, זיך אָפּצו־האַלטן סיי אין בערלין און סיי אין פּאַריז מיט איין און דער זעלביקער מאָטיווירונג, גייט ניט דורך, דער עיקר דערפאַר, ווייל עס האָט אופגעהערט דער טעלעגראַפישער פאַרקער. נאָך אָט דער ריכטיקער, אָבער טראַגיקאָמישער באַגרינדונג פאַרלאָזט דער דייטש פּאַריז בא פולער פרייהייט פאַר ביידע פּאַרטייען.

אין גרויסע פאַרזאַמלונגען דערקלערן דערנאָך די פירערס זייער נאַציאָנאַלע האַלטונג דורכדעם, וואָס די רעגירונג האָט בסדר געאַרבעט פאַר שלום. צוזאַמען מיט זייערע עלטער־זיידעס פון יאָר 1793 רופן זיי אויס ווי רעוואָלוציאָנערן: שלום די כאַ־לופּעס, קריג די פּאַלאַצן! אָבער זיי ענדיקן זייערע רעדעס ווי פראַנצויזן מיטן רוף: „פאַרן פאָטערלאַנד! פאַר דער רעפּובליק!" אַלע וועלן זיי זיך נעמען פאַר געווער, בכדי צו באַשיצן פראַנק־רייך קעגן דייטשלאַנד; ניט אַנדערש געשטימט ווי זייערע דייטשע ברידער, וואָס מיינען זיך צו שיצן פאַר רוסלאַנד. ניין, זיי זיינען ניט קיין אָפּנאַרערס, זיי זיינען אליין אפּגענאַרט. וואָרום פּונקט ווי דער רוסישער פּויער האָט גאָרנישט געהאַט צו דייטשלאַנד אַזוי האָט קיין דייטשער בירגער אָדער אַרבעטער גאָרנישט גע־קאָנט האָבן צו פראַנקרייך. אין ביידע לענדער האָבן אַ הייפל מענטשן אַריינגעפירט די נאַציע אין טעות, אַז אין מערב איז פאַראַן וואָס פיינט צו האָבן און וואָס איינצונעמען.

*

אין יענע טעג האָט אַ רומענער ריכטיק פאָרמולירט די לאַגע פון די מאַסן: סערבן, בעלגיער, פראַנצויזן, האָט ער גע־שריבן, מוזן פאַרטיידיקן זייער לאנד, אָבער אויך אלע איבעריקע האָבן נאָך דער קריגס־דערקלערונג קיין אנדער ברירה נים, ווי „ארויסצוגיין אין פעלד מיט אַ קללה קעגן קריג און מיט אַ שבועה צו קעמפן קעגן אים נאָכן שלום און צו זיין סאָלדאַטן מיט צעריסענע הערצער. די רעגירונגען האָבן נאָך דעם כח אונז טראַגיש צו צווינגען, אַז ברידער זאָלן שיסן אף ברידער".

פערצענטער קאפיטל.

די לאווינע.

עס ברענט. פונדערסטוועגן שלאָגט אין ערגעץ נים ארויס קיין ריינע פלאַם פון די קאַבינעטן: אפילו אין די לעצטע שעהן האָבן זיי זיך נים פאַרגונען אָפן די דאָזיקע שפיל פון שרעק און שנאה. וואָס זיי האָבן אופגעהעצט אין זייערע פעלקער. יאַגאָוו איז נים געווען סענטימענטאַל; געלאָזן אַלע ליגנס אָן אַ זייט, האָט ער געזאָגט צו גאָשען, דעם ענגלישן אַמבאַסאַדאָר, בעת יענער איז געקומען נעמען זיינע פעסער:

„מיר מוזן אריינמארשירן קיין פראנקרייך אפן גיכסטן און באקוועמסטן וועג... גיכקייט פון דער אַקציע איז דער גרויסער טרומף פון די דייטשן, דער כח פון די רוסן באשטייט אין דער צאָל פון די זעלנער".

מיט זשיל קאַמבאָן האָט ער געפירט אַ פלאַטאָנישן שמו־עס מכח די שרעקנס פון קריג, וואָס זיי ביידע וועלן אליין זיך נים באקענען מיט זיי. דער פראנצויז זאָגט: „ווען עס שטארבט אויס דער אלטער דור, און עס קומט אוף אַ נייער, וואָס גע־דיינקט נים די שרעקנס פון קריג און האָט חשק צו קריג, און דאָס טרעפט אַן ערך אַלע 40 יאָר. דעמאָלט ווערט די מענטש־הייט געשלאָגן מיט קריג. אזוי איז דער סדר העולם".

ווייניקער אָפּנהאַרציק רעדט אין זעלביקן פאַרנאַכט דער דייטשער קאַנצלער מיטן ענגלישן אַמבאַסאַדאָר: זעלטן האָט מען אָף ביידע זייטן געזאָגט אַזוי פּיל ליגן, ווי אין דער דאָזיקער היסטאָרישער שעה. בעטמאַן, וואָס האָט דורכאויס געוואָלט אויס־מיידן קריג און האָט איצט צושפּעט איינגעזעהן, ווי אַזוי זיין שוואכקייט האָט אים געבראכט די מפּלה, זאָגט מאָראַליש אופּגע־רעגט: „עס איז דאָך אַזוי ווי מען באַפאַלט פון הינטן עמיצן, וואָס קעמפט מיט צוויי קעגנער פאַר זיין לעבן!“

גאָשען: „מיר גייען אין קאַמף אָף לעבן און טויט, פאַר אונזער כבוד, וואָס מיר האָבן פייערלעך איינגעשטעלט פאַר דער נייטראַליטעט פון בעלגיען“.

בעטמאַן: „פאַר וואָסער פּרייז! נאָר איבער איין וואָרט: נייטראַליטעט, וואָס ווערט אָפט געבראָכן אין קריגסצייט, און איבער אַ שטיקל פּאַפּיר וועט ענגלאַנד קעמפן מיט אַ קרובישער נאַציע, וואָס האָט פאַרלאַנגט ניט מער ווי פריינטשאַפט! מיין גאַנצע פּאָליטיק פאַלט איין!“

דאָס דאָזיקע „שטיקל פּאַפּיר“ איז אין זיין ציניזם געוועזן עכטער ווי דעם ענגלענדערס פראַזעס מכח זיין כבוד. בכדי ניט צו ריידן וועגן ענגלאַנדס אינטערעסן אין בעלגיען, ווערט גאָשען איצט עסטעטיש: „דאָס איז דער דראַמאַטישער שפּיץ פון דער טראַגעדיע“, זאָגט ער, „די נאַציעס ווערן פאַנאַנדערגעריסן גראָד אין דעם מאָמענט, ווען זייערע באַציאונגען זיינען געוואָרן פריינט־לעכער און האַרציקער, ווי שוין לאַנג ניט“. ערשט באַם אוועק־גיין געפינט ער ווערטער צו באַצייכענען די גאַנצע מעשה ווי אַ קריג פון די קאַבינעטן: „צום באַדויערן האָט דער קריג אויסגע־בראָכן, ניט געקוקט אָף אונזערע באַמיאונגען אופצוהאַלטן דעם שלום צווישן רוסלאַנד און עסטרייך, און אונז געשטעלט פאַר אַ לאַגע, וואָס מיר... האָבן גאָר ניט געקאָנט אויסמיידן... דאָס צווינגט אונז פּלוצים צו שיידן זיך פון אונזערע ביז איצטיקע מיטאַרבעטער, קיינער באַדויערט דאָס ניט מער פאַר מיר“.

מיט אַזעלכע אַלגעמײנע פראַזעס פון באַדויערן האָבן דער פראַנצויז און דער ענגלענדער פאַרלאָזן בערלין.

*

גראַף בערכטהאָלד, וואָס האָט די שפּיל אָנגעהייבן, האָט בשום אופן קיין חשק ניט געהאַט זי דורכצופירן ביזן סוף. אַז ער האָט געזען, אַז צווישן בערלין און פּעטערבורג איז אַלץ אויס, האָט אים אויסגעוויזן, אַז עס איז געקומען די צייט אופּסניי צו בלייבן צווישן בײדע קאַבינעטן, ווי מעטערניכס אַ תלמיד האָט ער אָן שהיות זיך געשטעלט אויפן צד פון די רוסן! דעם לעצטן טאָג פון יולי, אַז דער דייטש-רוסישער קריג, וואָס בערכהאָלד האָט אים גורם געווען, איז געוואָרן אַ פאַקט, אין דער זעלביקער שעה האָט דער ווינער גראַף ווידער צום ערשטן מאָל איבער-געשמײכלט צו דער נעווא און האָט אָנגעהייבן פלוצים דעם „שמועס״. די זעלביקע פאַרהאַנדלונג, וואָס גרײ האָט אַ גאַנצע וואָך אומזיסט זיך געפּלײסט צו פּועלן, איצט ערשט האָט בערלין דערקענט די סכנה. „מיר האָבן פאַרגעסן״, שרייבט טירפּיץ, „צו פרעגן בײַ עסטרייך, צי זי וועט קעמפן מיט אונדז קעגן רוסלאַנד. מאָלטקע האָט צו מיר געזאָגט צו מיין שרעק, אַז אויב די עסטרייכער האַלטן זיך אָפּ, זײַנען מיר געצוואונגען צו שליסן שלום פאַר יעדער פּרייז״.

אויף אַזוי פיל גליקלעכער איז דער שונא איבער דער דאָזי-קער ווענדונג אין לאַגער פון די געטרײַע פרײַנט: נאָך אין לעצטן מאָמענט פּרוּווט מען צו צעשײדן ווין פון בערלין. דעם ערשטן טאָג, בעת דײַטשן און רוסן שיסן שוין איינע אויף די אַנדערע, שמועסט גראַף בערכטהאָלד, וואָס איז פּלוצים געוואָרן אַ רודף שלום, מיטן רוסישן אַמבאַסאַדאָר „אויף אַ פרײַנטשאַפט-לעכן שטייגער״ איבער רוסלאַנד. יענער באַקלאָגט זיך פאַר אים אויף דײַטשלאַנדס קריגס-גלוסט און ענדיקט דערמיט, אַז ער ווייס ניט, צוליב וואָס מען פירט קריג. בערכטהאָלד דערציילט אַליין,

אַז ער האָט ניט געפונען קיין וואָרט לטובת דייטשלאַנד, וואָס ער האָט זי געהאַט אַרייַנגעצויגן אין קריג, ניט אנטקעגן דעם רוס און ניט שפּעטער אנטקעגן דעם פראנצויזישן אַמבאַסאַדאָר, וואָס ער דערלויבט זיך צו באַקלאָגן אף קיסר ווילהעלם.

בינתים רעגנט מיט דעפּעשן פון בערלין קיין ווין: בערלין פאָדערט ענערגיש מיט פולן רעכט, עסטרייך זאָל אַרויסטרעטן קעגן רוסלאַנד. און די עסטרייכישע קריגס-דערקלערונג צו רוסלאַנד מאַכט טאַקע אין איר גראָטעסק פאַרפּלאָנטערטן אָפיציעלן סטיל דעם אייַנדרוק, אַז בערלין האָט דאָס געשטופּט ווין צו מלחמה.

נאָר פאַרוואָס צערייסן מיט פראַנקרייך? פאַרוואָס מיט ענגלאַנד, וואָס איז מיט איר קולטור און געשעפטן געווען אַזוי לאַנג היימיש אין ווין? שוין ליגן טויזנטער דייטשע הרוגים אף די שלאַכט-פעלדער און פוילן צוליב דעם דערהרגעטן האַבסבורגערס כבוד וועגן: גראַף בערכטהאָלד נעמט אויף אַלע טאָג העפלעך דעם שונא פון זיין פאַרבינדעטן. אַ שאָד, וואָס די פראנצויזן נעמען אַזוי ערנסט זייער פּאָליטיק: זיי ווילן דורכאויס אייַנרייסן מיט ווין, הגם מען קאָן לחלוטין ניט געפינען קיין גרונט דערצו! אַ וואָך נאָכן אָנהייב פון דער מלחמה מיט דייטשלאַנד פרעגט דער פראנצויז אָן אין ווין, צי עסטרייך האָט געשיקט מיליטער קיין עלזאַס. בערכטהאָלד לייקנט שטיין און ביין. ווי קאָן מען דאָס אף אים אויסקלערן אַזאַ זאַך! די דייטשן אָבער, וואָס ווילן, אַז דער פאַרבינדעטער זאָל אויך אַרייַנגעצויגן ווערן אין מערבדיקן קריג, פאַרשפּרייטן איצט ידיעות אין נייטראַלן אויסלאַנד, אַז זיי קעמפן כמעט אומעטום „זייט בא זייט מיט עסטרייך“. איצט הייבט דער אַלטער הער דימען אין ווין אַלץ מער אָן צו מאָנען: ווידער שטעלט ער זיין פראַגע, מען באַרואיקט אים נאָך אַמאָל, ביז ער קאָנסטאַטירט קורץ, אַז עסטרייכיש מיליטער איז געשיקט געוואָרן קיין מערב, און בעט זיינע פּעסער. אין אויסערן-מיניסטעריום באַדויערט מען שטאַרק. נאָר דער בירגער-מייסטער פון ווין טראַכט זיך: אויב די דאָזיקע פראנצויזן ווילן דווקא שיסן אף

אונז, וועט ער זיי אָקאָרשט ווייזן, וואָס ער קאָן, און דעם זעלביקן אָוונט איז ער מכריז ומודיע פון באַלקאָן פון ראָטהויז אַראָפּ: „אין פּאַריז איז רעוואָלוציע! דער פּרעזידענט דערהרגעט!"

דערווייל זיצט נאָך דער ענגלישער אַמבאַסאַדאָר רוּאיק אין חין, דער עסטרייכישער אין לאָנדאָן. בשעת פירשט ליכנאָווסקי פאָרט אָפּ פון לאָנדאָן, באַגלייט אים דער פאַרבינדעטער אַמבאַסאַדאָר צום באַן אַרויס און דערקלערט אים אין צופרידענער שטימונג, אַז ער האָפט צו בלייבן. און ער בלייבט טאַקע נאָך ניין טעג, אָבער ער טאָר ניט שיקן קיין שיפרירטע טעלעגראַמעס. ער שמועסט כסדר מיט גריי, צי מען קאָן זיך ניט ווי עס איז צונויפריידן.

„וואָלט ניט געווען בעסער אויסצומיידן די מלחמה צווישן אונז?" פרעגט גראַף מענסדאָרף. „וואָלט ניט געווען גלייך, ווען צוויי מלוכות, צו איינער פון איטלעכער גרופּע, זאָלן בלייבן אין קאָנטאַקט מיט אַנאַנד?" און אַז די פּרעסע פאָדערט פון אים, ער זאָל סוף כל סוף אַוועקפאָרן, זאָגט צו אים גריי, דער שונא: „איך האָף, איר שפּירט זיך ניט באַליידיקט".

לאָרד ראָזבערי באַזוכט אים נאָך אין דער אַמבאַסאַדע, באַקלאָגט זיך פאַרן דאָזיקן עסטרייכער איבער דעם רוסישן פאַרבינדעטן און זאָגט נביאות, אַז ענגלאַנד וועט אין דער דאָזיקער שפּיל העלפן דעם צאַר צו פאַרכאַפּן די ממשלה איבער דער וועלט. גלייכצייטיק לאָזט בערלין ניט צו רו דעם גראַף בערכטהאָלד: די דייטשע שיפן אין מיטללענדישן ים מוזן האָבן די עסטרייכישע הילף קעגן ענגלישן פלאָט. נאָך אַמאָל פּרוּווט דער פירנעמער פאַרבינדעטער זיך אַרויסצומאַכן, ביז עס קומט אָן פון בערלין אַן אולטימאַטום: „עס מוז דערקלערט ווערן קריג קעגן ענגלאַנד אין משך פון 5 טעג, שפּעטסטנס דעם 12־טן אויגוסט".

סאַראַ פיינלעכע ענערגיע די דאָזיקע פּרייסן האָבן דאָס! טראַכט בערכטהאָלד און האָפט נאָך אַלץ אויף אַ קליינעם אויסוועג.

אָבער אז עס קומט דער 12־טער, באפרייען אים די העפלעכע ענגלענדער פון זיינע ספקות: זיי שיקן דעם גראף מענסדאָרף אהיים.

דעם צווייטן פרימאָרגן — עס איז דער 13־טער אווגוסט, און דייטשלאנד, וואָס איז אריין אין קריג, ווי עסטרייכס סעקונדאנט, האָט שוין געקעמפט אין משך פון צוויי וואָכן מיט גוואלדיקע אָנווערן, — ערשט דעמאָלט איז געקומען דער ענגלישער אַמבאַסאַדאָר צו גראַף בערכטהאָלד זיך געזעגענען, און צווישן די דיפּלאָמאַטן האט זיך פאַרקניפּט אן איידעלער שמועס מיט באַדויערן און ווינשעניַשן און כבוד אָפּגעבן, ווי עס פּאַסט זיך פאַר הויכע לייט. די דיפּלאָמאטן פארזיכערן איינע די אַנדערע, אַז זייערע הערשערס, דער קיסר און דער קעניג, בלייבן איינער דעם אנדערן גוטע פריינט ווי געווען.

אָבער דעם צווייטן טאָג שוין האָבן עסטרייכישע און ענגלישע מאַטראָסן אין מיטללענדישן ים זיך געשאָסן טויט איינער די אנדערע אונטער די פאָנען פון זייערע מושלים, וואָס האָבן איינע די אנדערע הויך געשאצט. מיליאָנען מענטשן זיינען געצוואונגען געוואָרן פון זייערע עלטסטע פון היינט אָן פיינט צו האָבן איינע די אנדערע, און דער גרעסטער טייל פון זיי האָבן געמיינט, אַז זיי מוזן טאַקע פיינט האָבן. נאָך אין צענדליקער יאָרן ארום וועט די דאָזיקע שנאה, וואָס פארברעכערס האָבן זי אויסגעקלערט, לעבן ווייטער אין די קינדער פון יענע קעמפערס. אין משך פון פיר יאָר זעצט מען אריין אין תפיסה ווי א בוגד אימלעכן, וואָס שיקט א גרוס א זון אָדער אַ פאָטער אפן שונאס זייט. אָבער די קיסרים און מלכים פון גאָטס גענאָד לאָזן זיך קעגנזייטיק פארזיכערן דורך זייערע משרתים, אז זיי באַדויערן פון האַרצן דעם סכסוך, און ווינשן איינער דעם אנדערן הצלחה.

פארצייטן פלעגן די מלכים ארויסרייטן בראש פון זייערע געדונגענע זעלנערס און פלעגן טאַקע אליין זיך שלאָגן אויך; היינט צווינגען זיי זייערע פרידלעכע אונטערטאנען זיך פיינט צו האָבן, טרייבן זיי אריין אין די טראַנשייען. אָבער זיי האַלטן נים

פאַר „ריטערלעך״ צו שיסן אף די הויפּט קוואַרטירן, דאָס הייסט, אַז פון מיליאָנען שווינען זיי נאָר זייערס גלייכן.

צוויי וואָכן שפּעטער, אז בריסל איז שוין געשטאַנען אונטער דייטשער פאַרוואַלטונג, האָט עסטרייך ליידער קיין אנדער ברירה ניט געהאַט, ווי אויך צו טאָן דעם לעצטן שריט: זי האָט סוף כל סוף דערקלערט קריג בעלגיען.

בעת די לעצטע שמועסן האָט מען לויט אָפיציעלע באַריכטן פינף מאָל געוויינט: קעניג קאַראָל פון רומעניען האט פארגאָסן פאַר גראַף טשערנין אין די אויגן אופריכטיקע טרערן פון אן איידעלן און יושרדיקן האַרץ, וואָס איז געווען פארקלעמט, ווייל עס איז קיין אויסוועג ניט געווען. פּאַשיטש האָט געוויינט אין ניש טרערן פון פרייד פארן רוסישן פאָרשטייער — דאָס איז פאַרשטענדלעך. גאָשען האָט געוויינט באַם געזעגענען זיך מיט בעטמאַנען. סאַזאָנאָוו און פּורטאַלעס האָבן אופגעוואָרפן איינער דעם אַנדערן די טרערן, וואָס זיי זאָלן האָבן פארגאסן. היות אָט די אַלע טרערן זיינען פאַרצייכנט נאָר אין די באריכטן פון קעגנער, מעג מען דרינגען, אַז בא דיפּלאָמאטן איז ניט אָנגענומען צו וויינען איבערן אומגליק פון די נאַציעס, וואָס מען טראָגט די אחריות פאר זייער גורל; פיינער איז, צו לאָזן וויינען די בירגער. נאָר דאָס שטייט ניט אין בוך פון דער געשיכטע.

*

פון דער הייך פון די מלכים און מיניסטאָרן איז פון אומזיכערע הענט געוואָרפן געוואָרן א שטיין, אָט קייקלט ער זיך, אָט וואַקסט ער אויס אַפן וועג אַראָפּ מיט ווילדער גיכקייט: אַ לאַווינע: אין משך פון די דאָזיקע ערשטע טעג קלייבן אלע רעגירונגען נחת פון זייער נצחון. זיי האָבן איינגענומען די מאַסן אין די הויפּט שטעט פון אייראָפּע פארטרויען, שרייען די אָפּגענאַרטע, רייסן זיך אין קריג.

אין ווין איז די באַגייסטערונג אָפּגעלאָפן אין פאַרבאַהאַלטענע וואַלצער־טאַקטן. מען האָט די מאַסן אָרגאַניזירט צו יום־טוב־

פאַראַדן אונטערן שוץ פון די פייערלעשערס, אין איינגעלערנטע כאָרן האָט געקלונגען דער פרינץ=אייזשען=מאַרש דורך דעם גאַנצן רינג ביז צום ראטהויז; דאָרט האָבן פון באלקאָן אראפּ געוואונקען דאַמען אין עלעגאנטע זומער=קליידער; אַלץ איז געווען שיין, אַלץ לעבעדיק, אַלץ אַראנזשירט. דאָ האָט געפעלט א צענטער: דעם קיסר האָט מען ניט געזען, דער נייעם יורש עצר האָט קיינער ניט געקאָנט, דער רוב מיניסטאָרן האָבן זינט צענדליקער יאָרן געלעבט באהאַלטן הינטער א וואלקן, בכן האָט דאָס פאלק אפּן אייגענעם, פאַנטאַסטישן שטייגער געמוזט אָפּריכטן דעם גרויסן יום=טוב. שוין דעם 5 אווגוסט האָט מען ביידע פאַרבינדעטע קיסרים פאָרגעשטעלט אף דער בינע אין לעבעדיקע בילדער. ווין האָט מיט איר מוזיקאַלישער שטים געפּייערט דעם אנהייב פון דער מלחמה אין די גארטן לאקאַלן מיט באזונדערע לידער, זי האָט אויסגעוויזן ווי א יום=טובדיקע שטאָט.

אין בערלין, אויב עס זיינען נאָך געווען וואָסערע פאָרגע=פילן פון א שווערן אומגליק, זיינען זיי פון די אלגעמיינע גע=שרייען דערשטיקט געוואָרן. איבער דעם ערנסט פון די מאסן האָבן די פּראָזשעקטאָרס פון נאַציאָנאַליזם געוואָרפן א העלע שיין. דער איינגעלערנטער זעלנער=גייסט האָט אַלעמען געגעבן א מאַרש=ריטמוס, וואָס האָט „איטלעך פרייסיש הארץ געלאָזט שלאָגן העכער".

דעם 1=טן אווגוסט נאָכמיטאָג, אַז אונטער די לינדן האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט גראע שווערע משא=אויטאָס, אז יונגע לייט, גראָ און שמוציק אין ארבעט=בלוזעס האָבן די עקסטרא=אויסגאַבעס פון די צייטונגען ניט איינציקווייז געטיילט, נאָר געוואָרפן גאַנצע פעקלעך אף דער גאַס, האָבן די מענטשן אַרויפגעשריען צו זיי מיט גדולה, אזוי ווי זיי וואלטן געקומען מיט א בשורה פון נצחונות, און די פאַפּירן, נאָך פייכט, זיינען געוויארפן געווארן פון האַנט צו האַנט. אין אָזונט האָבן צענדליקער טויזנטער מארשירט צום שלאָס, זיי האָבן געוואלט זען דעם קיסר. ער האָט גערעדט פון באַלקאָן אַראָפּ: „איך קען מער ניט קיין פאַרטייען, איך קען

נאָר דײַטשן!״ א גרויסאַרטיקער געדאַנק, װאָס איז געבאָרן צו זײַן א געפליגלט וואָרט. און דעמאָלט נאָך באַשאָנקען מיט א קראַפּט, אז דאָס פאָלק האָט דערין געגלויבט. דאָס שלאָס האָט די בערלינער געגעבן יענעם צענטער. וואָס האָט די ווינער געפעלט. די פּרינצן, וואָס זײַנען געפאָרן אין זײערע אויטאָס איבער די גאַסן, בעטמאַן האָלוועג, דער קאַנצלער. וואָס האָט אין א רעדע געהאַט די העזה צו דערמאָנען ביסמארקן. זיי האָבן כסדר געשמײכלט. יא. אַלץ האָט געהאַט דעם פּנים פון א יום־טוב נאָך א נצחון. נאָר דער קיסר איז געוויען ערנסט.

בערלין איז געשטאַנען אונטער דער מאַכט פון די גענעראַלן. אַז סעגיעני האָט אין לעצטן מאָמענט געפּרואווט ריידן קעגן דעם אריינמאַרש אין בעלגיען, האָט ער געקראָגן אין אויסערן־מיניסטעריום דעם קלאַסיש־פּרייסישן ענטפער: „איצט האָבן די מיליטער־לײַט דאָס וואָרט, און קיינער טאָר זיך ניט מישן״. מאָלטקע האָט דיקטירט די פּאָליטישע דעפּעשן פון אויסערן־מיניסטעריום, אַזוי ווי זײַנע אונטערגעגעבענע האָבן אים אײַנגערעדט. ניט דער מלוכה־מאַן האָט געפירט, נאָר די געדאַנקען פון עפּעס אַ פּולקאָווניק זײַנען געוואָרן צו דער הויך־פּאָליטישער שטים פון דער אימפּעריע. דער גענעראַל־שטאַב האָט באַפוילן:

„מיר טאָרן ניט נעמען בעלגיען מיט א גרינגען אויסרייד. אין דעם דאָזיקן קריג גייט עס פאַר דײַטשלאַנד ניט נאָר אפּצוהיטן איר גאַנצע עקסיסטענץ ווי א מלוכה. נייערט אויך אָפּ צו באַשיצן און אויפצוהאַלטן די גערמאַנישע קולטור קעגן דער סלאַווישער אומקולטור״. א נאָטע מיט דעם אינהאַלט זאָל אָפּגעשיקט ווערן ניט שיפרירט קיין לאָנדאָן, „ווײַל דאָס וועט אונז ניט שאָדן, אויב די דאָזיקע נאָטע וועט אַדאַנק איר ניט־שיפרירטער פאָרם באַוואוסט ווערן אויך אָנדערשוואו״. און באמת האָט מען די דאָזיקע נאָטע, א ביסל איבערגעאַנדערשט, אָפּגעשיקט אין אָפענער ענגלישער שפּראַך ווי אַן אינסטרוקציע קיין לאָנדאָן. דאָס האָט אָבער דײַטשלאַנד נאָר שאָדן געבראַכט. וואָרום דורך דעם האָט זיך די אָפיציעלע גאווה אָפּן אַרויסגעשטעלט צום ערשטן

מאָל פאַר דער פיינטלעכער וועלט. און מען האָט דאָס אָנגעוו־
מען ווי דער געפיל פון דער נאַציע, וואס איז ווי א גאַנצע גע־
ווען געשטימט פונקט אזוי פרידלעך ווי אירע שכנים.

דעם צווייטן טאָג זיינען שוין די פּאָליטישע חלומות פון גענעראל־שטאַב געפלויגן ארום דעם כדור הארץ: מאָלטקע צו בעטמאַנען: „דער אופשטאַנד אין פוילן איז אָנגעהייבן... אונזער מיליטער ווערט באַגריסט כמעט ווי גוטע פריינט... די שטימונג פון אַמעריקע איז פאַר דייטשלאַנד... דאָרט איז מען אין כעס איבער דעם שענדלעכן אופן, ווי מען איז זיך באַגאַנגען קעגן אונז... זייער וויכטיק איז דער אופשטאַנד אין עגיפּטן, אינדיען, אפן קאַווקאַז. דורך דעם אפמאַך מיט טערקיי וועט דער אויסערן־מיניסטעריום זיין אין שטאַנד... אופצווועקן דעם פאַנאַטיזם פון איסלאם". ניין, דאָס איז ניט קיין פּאַראָדיע, אזוי שטייט דאָס אין די דאָקומענטן.

יאגאָוו איז אינגאַנצן פארשוואונדן צווישן די מיליטערישע געשטאַלטן. אין גלענצנדע גרופּעס האָט מען זיך צונויפגעקליבן אין ווייסן זאל פון שלאָס, ניט ארום דעם טראָן, וואָס איז גע־שטאַנען אין איינזאַמער פּראַכט צווישן די גרויסע פענסטער נאָר אָפּגערוקט פון אים. צווישן די הויכע געשטאַלטן אין פעלד־גראָ גייט זיך ארום דער דייטשער אויסערן־מיניסטער פאַוואָליע פון גרופּע צו גרופּע, אַרויסגערוקט פאַראויס זיינע שמאָלע אקסלען, שטעלט זיך אָפּ א ווײַלע, האָרכט זיך איין, שאָקלט צו מיטן קאָפּ, זוכט קענטיק אומעטום אינפאָרמאַציע, בעת אז בעצם האָט ער דאָס באַדאַרפט זיין דער צענטער פון אלע פראגעס. ביסמאַרקס גייסט איז ניט געווען צו געפינען, און ערשט א סך שפּעטער האָט מען געקאָנט פארשטיין דאָס, וואָס עס האָט פאָרמולירט דער פּקח באַלין: „מען האָט ניט באַדאַרפט זיין קיין ביס־מאַרק, בכדי ניט צו דערלאָזן די דאָזיקע נאַרישסטע פון אלע מלחמות". דער קיסר האָט געשליידערט זיין קללה קעגן דער זינדיקער וועלט: „די וועלט איז געווען אן עדות, ווי מיר זיינען אין דעם אימפּעט און פלאַנטער פון די לעצטע יאָרן געשטאַנען

די ערשטע, כּכדי צו פאַרהיטן די פעלקער פון אייראָפּע פאַר אַ קריג צווישן די גרויסע מלוכות... געצוואונגען זיך צו באַשיצן קעגן אַנפאַל, מיט אַ ריינעם געוויסן און אַ ריינער האַנט נעמען מיר זיך פאַרן שווערד". זיכער האָט ער שוין געהאַט פאַרגעסן, אַז יענעם 5־טן יולי האָט ער צוגעזאָגט די עסטרייכער הילף אין זייער אַוואַנטיורע אָן שום תנאים. געוויס פילט ער זיך גערעכט און לאָזט אַרויס זיין אויפרוף צו דער וועלט פון טיפן האַרצן. אַזוי איז געווען זיין כאַראַקטער.

צוויי שעה שפּעטער, נאָך מיטאָג דערקלערט דער קאַנצלער דעם רייכסטאָג, פון וואַנען עס נעמט זיך דער קאָנפליקט. ער לאָזט אָבער אויס די וויכטיקסטע פאַקטאָרן. מיטן בעלגישן ענין מיינט ער פאַרטיק צו ווערן אויפן בעסטן אופן, דורכדעם וואָס ער האָט געמאַכט דעם אַנשטעל פון אויפריכטיקייט. מכּח דעם דאָזיקן מאַרש דורך בעלגיען, וואָס איז זינט צוואַנציק יאָר געווען דער באַזיס פון די דייטשע פּלענער, זאָגט בעטמאַן: „מיר זיינען געצוואונגען זיך צו באַשיצן, און אין פאַל פון נויט איז אַלץ מותר... פראַנקרייך האָט געקאָנט וואַרטן!... דאָס אומרעכט, וואָס מיר טוען דערמיט, וועלן מיר סטאַרען זיך צו פאַריכטן, ווי נאָר אונזער מיליטערישער ציל וועט זיין דערגרייכט. ווער עס געפינט זיך אין אַזאַ סכּנה ווי מיר, און קעמפט פאַר זיינע העכסטע אינטערעסן, דער מוז נאָר טראַכטן, ווי אַזוי זיך דורכצושלאָגן". דאָס איז געווען די ריכטיקע מוזיק: דער רייכסטאָג האָט געדונערט פון בייפאַל, גאַנץ דייטשלאַנד האָט אָנגענומען די נייע דאָגמע, די יוריסטן און די פּאַסטאָרן האָבן זי באַשטעטיקט; פּראָפעסאָר קאָלער האָט באַוויזן יורידיש, פאַרוואָס בעת אַ נויט איז אַלץ מותר, און דער פּאַסטאָר טראַוב האָט געשריבן: „דורך דעם וואָס דער קאַנצלער האָט מודה געווען אונזער אומרעכט, איז עס געוואָרן צו אַ רעכט". נאָר די ראַדיקאַלסטע עלעמענטן אין הויז האָבן געפילט אַ קאַלטן שוידער איבערן לייב, ווי האָבן געפילט, אַז דער דאָזיקער געדאַנק וועט מאָרגן שפּאַלטן די וועלט אויף צוויי מחנות. מיט קאַלטער שׂנאה, ווי אַ פאַרמשפּטער האָט האַזע, דער דייטשער פירער פון די סאָציאַליסטן געגעבן

זײַן הסכּמה צו די קרעדיטן אין נאָמען פון פיר מיליאָנען דײַט־
שע אַרבעטער. איטלעכער זאַץ אין זײַן רעדע האָט פאַרמשפּט
דעם קריג, וואָס פאַר אים האָט ער אַסיגנירט געלט.

„...אין האַרציקן הסכם מיט אונזערע פראַנצויזישע ברידער.
מיר טראַכטן איצט וועגן די מוטערס, וואָס מוזן אָפּגעבן זײַערע
זין, וועגן די פרויען און קינדער... מיר פילן אונדז איינס מיטן
אינטערנאַציאָנאַל, וואָס האָט אַלע מאָל אָנערקענט דאָס רעכט
פון יעדער פאָלק אויף נאַציאָנאַלער זעלבשטענדיקייט, און פאַר־
משפּטן איטלעכן באַצווינג־קריג. מיר פאָדערן, אַז די מלחמה זאָל
תּיכּף ווערן פאַרענדיקט, ווי עס וועט דערגרייכט ווערן דער ציל
פון דער זיכערונג, און ווען די קעגנער וועלן זײַן גרייט צו
מאַכן שלום".

די יונקערס, פון דער רעכטער זײַט, שיקן די דאָזיקע רוימע
געזעלשאַפט צו אַלדי רוחות: אפילו הײַנט מוזן זײ דרעשן זײ־
ערע פראַזעס. נאָר וואָס געשעט? איינער אַ מענטש מיט בולט
ערנסטע שטריכן שטופּט זיך צו דער טריבונע. הגם מער קיין
רעדנער זײַנען ניט געווען פאַראויסגעזען, דאָס איז קאַרל ליב־
קנעכט. אַזוי ווי זײַן מוטיקער פאָטער האָט אין משך פון צענד־
ליקער יאָרן געקעמפט אויפן זעלביקן אָרט, מיט מוט פון איינ־
זאַמען נביא. וואָס האַרבט זיך צו נאָר צו זײַן אינעווייניקסטער
שטים, שטעלט ער זיך איין: איינער אַנטקעגן 60 מיליאָן! אָבער
דער הער פּרעזידענט שאָקלט זײַן לאַנגע גראָע באָרד און וויל
ניט געבן דאָס וואָרט דעם געפערלעכן מענטשן. היות זײ אַלע
פאַרטייען האָבן זיך געאייניקט, גיט זיך אויך ליבקנעכט אונטער
און שטימט פאַר די 5 מיליאַרדן. בײַ דער אָפּשטימונג פון ווײַ־
טערדיקע קרעדיטן, האָבן 6 געשטימט מיט ניין, דערנאָך
שוין 32.

*

אין דער זעלביקער שעה, ווען בעטמאַן און דער קיסר
האָבן פאַרטיידיקט דײַטשלאַנד פאַר גאָט און פאַר דער געשיכטע,

האָט וויוויאַני, דער פראַנצויזישער פּרעמיער פאָרגעלייענט אין
פּאַרלאַמענט פאַר 400 דעפּוטאַטן די ווענדונג פונם פּרעזידענט:
„פראַנקרייך איז געוואָרן דער קרבן פון אַן אָנפאַל, וואָס זיין
גלייכן איז נים געווען ...דער דאָזיקער אָנפאַל, וואָס לאָזט זיך
מיט גאָרנישט נים פאַרענטפערן, האָט זיך אָנגעהייבן אָן קריגס=
דערקלערונג דערמיט..., וואָס אונזער גרענעץ איז אריבערגעטראָטן
געוואָרן אין מער ווי פופצן ערטער. מען איז אָנגעפאלן אף
בעלגיען און לוקסעמבורג, פראַנקרייך. וואָס איז אומגערעכט ארויס=
געפאָדערט געוואָרן, האָט די מלחמה נים געוואָלט; זי האָט גע=
טאָן אלץ, בכדי זי אָפּצואווענדן. די פרייהייטס=רעכט פון אייראָפּע,
וואָס פראַנקרייך און אירע פריינט און פאַרבינדעטע פילן זיך מיט
שטאָלץ פאר זייערע פארטיידיקער, שטייען אין סכנה",

נאָר איינער אינם דאָזיקן גרויסן הויז פילט זיך מער גע=
רירט פאַר אַלעמען. די אפּלאָדיסמענטן גייען אים נים אָן, זיין
אופרעגונג איז צו טיף. דאָס איז דער רוס מיטן קאָפּ פון א פּאַשאַ.
דאָס איז דער מענטש, וואָס האָט אין יענע טעג געזאָגט: „דאָס
איז מיין קריג!" דאָס איז איזוואָלסקי, דער רוסישער אַמבאַסאַדאָר
אין פּאריז. ער האָט דעם טאָג אָנגערופן „דער שטאָלצסטער טאָג
פון מיין לעבן". און האָט געזאָגט צום שפּאַנישן אַמבאַסאַדאָר:
„פיר יאָר אף מיין פּאָסטן זיינען געווען גענוג, בכדי צו דער=
גרייכן מיין ציל".

אָבער נאָר אין רוסלאַנד פאַרשטייט מען פאָרצושטעלן
אזעלכע מאָמענטן, „ווי עס געהער צו זיין". אייערנעכטן נאָכמיטאָג,
אין דער זעלביקער שעה, זיינען געפאָרן די גרויסארטיקע קאראָטן
איבער נעווסקי, דערנאָך דורך די טויערן פון ווינטער=פּאלאץ.
5000 מענטשן, די ערשטע אין לאנד, האָבן באלד אָנגעפילט די
געאָרגיעווסקי גאַלעריע, אלץ האָט געשטראלט ווי צו א גרויסן
יום=טוב, און דאָך האָבן אַלע געשוויגן. אין זייערע הויף=קליידער
בלישטשען די דאמען, זייער צירונג פינקלט. שטום קומט אריין
דער הויף, נעבן אַלטאַר, אין מיטן פון זאל. מיט ציטערנדיקע
ליפּן, די אויגן אראָפּגעלאָזט, דערבייַ מיט שטאָלץ אופגעהויבענעם

קאָפּ: אזוי באווייזט זיך די שיינע קיסרינע. אפילו דער צאַר זעט אויס ווי אַ סימבאָל. לאַנג זינגען די גלחים זייערע תפלות. שוויי־גענדיק הערט צו דער צאַר.

דערנאָך לייענט דער אלטער גאָרעמיקין דעם מאניפעסט, גענוי ווי אין בערלין און פּאַריז: „מען איז אָף אונז אָנגעפאַלן״. אופּסניי ווערט גאָט אָנגערופן פאַר אַן עדות. איצט הויבט זיך אויף דער צאַר, לייגט ארויף די האַנט אויף אַ ביבל און הייבט אָן פּאַוואָליע: „אָפיצערן פון מיין גוואַרדיע! אין אייך באַגריס איך מייַן אַרמיי און בענטש זי! איך שווער אַ הייליקע שבועה, ניט צו מאַכן קיין שלום, כּל זמן איין אײנציקער שונא וועט שטיין אויף רוסישער ערד״. אזוי האָט אויך גערעדט דער ראָמאַנאָוו מיט הונדערט יאָר צוריק, איצט נעמט דער קיסר ארום דעם פראַנצויזישן אַמ־באַסאַדאָר. פון דרויסן הערט מען די געשרייען פון גאַס. דער צאַר גייט ארויס אויפן באַלקאָן.

הונדערטער טויזנטער האָבן זיי זיך צונויפגעקליבן, מיט זייערע הייליקע סימבאָלן, מיט פענער, מיט בילדער פון צאַר. אין יענעם אויגנבליק, אַז זיי דערקענען אים ווי אַ גאָטהייט, לאָזן זיך הונדערט טויזנט מענטשן מיט אַ מאָל אַראָפּ אַף די קני, יאָ, דאָס איז דער לעצטער קיסר אין דער וועלט, וואָרום די מענטשן פאַלן פאַר אים אַף דער ערד ווי מיט טויזנט יאָר צוריק. ער אליין, ווי ער וואָלט שוועבן איבער דער מאַסע, זעט אויס ווי דער אמתער הערשער איבער לייב און לעבן פון די מיליאָנען, דורך גאָטס גענאָד.

און דאָך איז דאָס געווען די זעלביקע מאַסע, וואָס מיט ניין יאָר צוריק איז זי געקומען אַהער צום זעלביקן אָרט, אונטער דער אָנפירונג פון אַ גלח, כּדי אויסצובעטן פרייהייט באַם פּאָטערל צאַר. דעמאָלט זיינען געקומען קאָזאַקן מיט קרומע שאַבלעס און קורצע ביקסלעך איבער דער מאַסע, האָבן צעטראָטן און צעשאָסן אַלעמען, ווער עס האָט ניט געוואָלט אַוועקגיין. אויך היינט זיינען פאַראַן צעבונטעוועטע הערצער צווישן די וואָס קניען. זיי זינגען

דעם הימן פאַרן צאַר. אָבער זיי פילן, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל. און בעת זיי גלויבן נאָך אַף דער העלפט אין זייַן געט־לעכקייט, פּלאַנעווען זיי שוין אין קאָפּ נקמה. שוין דעמאָלט האָט לענין געשריבן פון אויסלאַנד: אַז דייטשלאַנד איז שולדיק אין דער מלחמה ניט מער, ווי אירע פרייַנט!

דאָס וואונדערלעכסטע אָבער האָט זיך אָפּגעשפּילט אין לאָנדאָן. גאַנצע טעג האָט מען ניט געזען קיין גליקלעכן פּנים אַף די גאסן, אין די באַנען: ניט קיין צאָרן ניט קיין שנאה האָט מען אין ערגעץ ניט געקאָנט מערקן, נאָר צעטראָגענע מענטשן האָבן געקוקט אַף די גרינע און רויטע פּלאַקאַטן, וואָס האָבן דעם באַנק־יום־טוב פאַרלייַנגערט אַף פיר טעג: מלחמה! טויזנטער בלאסע, איבערגעשראָקענע פּנימער האָבן זיך באַוויזן אין דער געגנט פון דער בערזע; ווייל עס איז געשען, וואָס מען האָט ניט געגלויבט: צום ערשטן מאָל זינט צענדליקער יאָרן איז די לאָנדאָנער בערזע געבליבן געשלאָסן. אין לאָנדאָן איז דער מענטש פון פאָלק געווען ווינציקער צוגעגרייט און דערפאַר מער איבער־געשראָקן, ווי ערגעץ אפן קאָנטינענט.

דעם 4־טן אויגוסט האָט פּלוצים אַלץ זיך איבערגעביטן: אַז עס איז געוואָרן דערקלערט קריג, איז אַלץ געוואָרן ארומגע־כאַפּט מיט איין געדאַנק. דער בירגער־קריג אין אירלאַנד איז גע־ווען אויס, פון נעכטן אַף הייַנט. אומזיסט האָבן די סאָציאַליסטי־שע גרופּעס נאָך איצט געשאָטן מאַניפעסטן און אויפרופן, אין משך פון צוויי טעג האָבן א מיליאָן פּלאַקאַטן דערציילט מכח הונדערט אויסגעטראַכטע דייטשע עוולות. באַלד האָבן די סופראַ־זשיסטינס פאַרקערעוועט נאָך דער אַלגעמיינער שטימונג. דייטשן, נאָך נעכטן גוטע קונדן, האָט מען הייַנט געכאַפּט און גע־שלאָגן.

אין א בלויען זומער־הימל ארויף האָט זיך געהויבן דער נעלסאָן־דיינקמאָל. מיט אַ פּאָר טעג צוריק האָט זיך דאָ געקליבן אַ פּאַציפיסטישע דעמאָנסטראַציע פון ארבעטער. וואָס שטראָמט דאָ איצטער ארום דעם דאָזיקן זייל. וואָס פיר לייבן טוען אים

היטן, אַזוי ווי זיי וואָלטן וועלן שרעקן דעם המון אין דער ווייטן? דורך דער הייסער נאַכט גייען פּראָצעסיעס פון אינגלעך, דערנאָך ווידער בירגער אין הויפנס און קאָלאָנעס, זיי מאַרשירן פון דאַנען צום אואַיט־האָל און צום פּאַרלאַמענט. אַלע רופן: נידער דער קיסר! די דייטשן! משוגענע ידיעות וועגן מעשים וואָס ניט געשטויגן ניט געפלויגן ווערן פאַרשפּרייט אין די בלעטער, וואָס דערשיינען פון שעה צו שעה, און לויפן פון מויל צו מויל. „ריול בריטאַניאַ" הילכט אַרויף צו די זעלביקע שטערן, וואָס אין דער זעלביקער שעה קלינגט צו זיי אַרויף „דייטשלאַנד, דייטשלאַנד איבער אַלעס", „לאַ ליבערטע! לאַ פראַנס!", „גאָט, היט דעם צאַר!" און „גאָט האַלט אויף, גאָט באַשיץ". אין די הויפּט־שטעט פון אייראָפּע ווערן אין דער זעלביקער שעה אַרויפגעזונגען צום הימל די פּאָפּולערע לידער, וואָס דורך זיי ווילן אויפגערעגטע הערצער זיך באַרואיקן מיט גאָט, מיט גערעכטיקייט און מיט האַרמאַטן.

אין אַלץ אַן איינגערן קרייז דרייט זיך דער המון אַרום דעם נעלסאָן־זייל. פלאַגן ווייען, אָבער נאָר פון צוויי מינים, וואָרום אַ רוסישן פלאַג קאָן מען אין ענגלאַנד אין דעם מאָמענט ניט קריגן, די אַמבאַסאַדע מוז אירע פלאַגן אַליין האָבן. אַף די שטיינערנע לייבן רייטן איצט דערוואַקסענע מענטשן, מען דערלאַנגט זיי ביר. עס ווערן אַרויסגעשריען אָן אַ שיעור מאָל הוראַ אַף ענגלאַנד און אַפן זיגרייכן קריג, עס שפּילט אַריין אַ האַרמאָניקע, אַ שאָטישע דודע קוויטשעט אַריין.

איצט קומט צו פאָרן אַ קאַראָט מיט פרויען. זיי בלייבן שטיין, די מאַנסבילן אַפן דיינקמאָל פירן די פרויען אַרויף. דאָס זיינען פראַנצויזינס מיט אַ חשודיקן יחוס. איצט טאַנצן זיי קאַנקאַן אונטערן שפּיל פון דער האַרמאָניקע. דאָס איז דער חתונה־טאַנץ פון דער אַנטאַנטע: וויוו לאַ פראַנס! לעבן זאָל דאָס לאַנד, וואָס קעגן דעם האָט מען יאָרהונדערטער לאַנג געקעמפט! דאַמען אין עלעגאַנטע טואַלעטן קומען פון די קלובן און טעאַטערס מיט זייערע באַגלייטערס, איטלעך פורוואַרג פאַרהאַלט מען. די

דאמען בלייבן שטיין אין די קאַראָטן, די קאוואלערן גייען ארויס און חברן זיך מיטן המון, פון די קאַראָטן שימערירן ארויס ווייסע העלזיגר מיט די טייערע שטיינער, נאַקעטע הענט ווינקען אריבער צו יענע גאַסן־מיידלעך, וואָס טאנצן צו פוסנס דעם ענגלישן ים־העלד דעם קריגס־טאַנץ. אזוי זעט אויס אין דער אמתן דער גראָטעסקער בונד פון די קלאסן און שטאנדן, וואָס וועגן דעם האָט מען עטלעכע וואָכן געדעדט אין אייראָפּע.

*

אזוי איז געווען אייראָפּע דעם 4־טן אווגוסט. ליגן און לייכטזין, ליידנשאַפט און שרעק פון דרייסיק דיפּלאָמאַטן, פירשטן און גענעראלן האָבן געמאכט פרידלעכע מיליאָנען אין משך פון פיר יאָר פאר רוצחים, גזלנים און אונטערצינדערס פון מלוכה וועגן, בכדי איבערצולאָזן צום סוף דעם ערד־טייל אַ פאַרגרעבטן, אַ פאַרסמטן, אַ פאַראָרימטן. קיין איין פאָלק האָט גאָר נישט גע־וואונען, אלע האָבן אָנגעוואָרן, וואָס צענדליקער יאָרן קאָנען נים איינבריינגען. א פרעמדער קאָנטינענט איז געוואָרן דער קרעדיטאָר פון אונזערן. שנאה און פארביטערונג האָט ארומגעכאפּט די פעל־קער, וואָס האָבן פריער קאָנקורירט אין שלום.

די וואָס זיינען שולדיק דערין בלייבן פריי און נים בא־שטראָפט. פון אלעמען האָט נאָר סוכאָמלינאָוו געקראָגן א שטראָף. טורמע. דאָס פאָלק האָט דערהרגעט די צוויי, וואָס האָבן צו־ערשט געוואָלט אויסמיידן דעם קריג, דעם צאַר און גראַף טיסאַ. דעם לעצטן, ווייל ער האָט נים געוואָלט אנטלויפן; אויך גראַף שטירגק, וואָס האָט נים געהערט צו די גרויסע העצערס. אלע איבעריקע פירערס פון אייראָפּע, וואָס זיינען פערזענלעך שולדיק, האָבן זייער לעבן ארויסגעראטעוועט פון דער קאַטאַסטראָפע, מחמת זיי זיינען אנטלאָפן געוואָרן אָדער די פעלקער האָבן זיי פאַרשווינט. קיין איינער פון זיי, חוץ טיסאַ, האָט זיין לעבן אין שלאַכט נים איינגעשטעלט. קיין איינעם פון די אַלע נעמען, וואָס האָבן אונטערגעשריבן די קריגס־דערקלערונגען פון אייראָפּע, גע־

זען אָדער ניט געזען, געפינט מען ניט אין א רשימה פון די געפאלענע, דער גרויספירשט ניקאָלאַי און איזוואָלסקי, בערכט־האָלד, בעטמאן און קיסר ווילהעלם, יאַנושקעוויטש און מאָלטקע לעבן אָדער האָבן געלעבט רואיק ווייטער, הגם זיי אלע, חוץ מאלטקע, האבן אריבערגעלעבט דעם קריג. קיין איינציקער פון די באזיגטע איז ניט געשטאַנען פאַר א מלוכה־געריכט. דער מערדער פון ערצהערצאג איז געווארן געפייניקט צו טויט, דער מערדער פון זשארעס איז געבליבן פריי.

אבער דאס פאלק פון אייראפע האט באצאלט דעם חשבון מיט ניין מיליאן הרוגים.

פארלאג „ביכער פאר אלעמען“ ריגע

דער פארלאג האט ארויסגעגעבן דעם וועלט־באריםטן ראָ־מאן פון אידישן לעבן:

„יוד־זיס“

פון דעם אידיש־דייטשן שריפטשטעלער **ליאן פייכטוואנגער.**

ס'זיינען שוין דערשינען אלע פיר ביכער.

„געלט און מאכט“ (יוד־זיס 1. טייל) אידיש: מ. ראזומני.

„אידן“ (יוד־זיס 2. טייל) אידיש: מ. ראזומני, אונטער דער רעדאקציע און מיט א נאכווארט פון ז. קאלמאנאוויטש.

„דער הערצאג“ (יוד־זיס 3. טייל) אידיש: ז. קאלמאנאוויטש.

„טויט־שטראף“ (יוד־זיס 4. טייל) אידיש: ז. קאלמאנאוויטש.

די אלע 4 ביכער זיינען געדרוקט אף גוטע ווייסע פאפיר און ארויסגעגעבן מיט פארביקע קונסט הילעס.

דער פרייז פון יעדן בוך איז 1 לאט. פאר אויסלאנד 35 אמעריק. צענט.

„יוד־זיס“ איז דורך דער גאנצער וועלט־קריטיק אנער־קענט פאר איינעם פון די בעסטע און אינטערעסאנטסטע ביכער, וואס זיינען אנגעשריבן אין משך פון די לעצטע יארן.

דער ראמאן „יוד־זיס“ איז דורכגעפלאכטן מיט אן אויסער־געוויינטלעך אינטערעסאנטער און שפאנענדער האנדלונג.

„די פרוי פון אונזער ביינקשאפט"

ראמאן פון באוואוסטן אידיש־דייטשן מחבר **מאקס בראד.**

אידיש: ז. קאלמאנאוויטש.

דער גאנצער קאנפליקט פון אט דעם ראמאן קאנצענטרירט זיך אויסערלעך אף דעם קאמף צווישן צוויי מענער צוליב א פרוי.

דאס גאנצע ווערק שטיצט זיך אף אן אינטריגע. א פאר־וויקלטע קרימינעלע אינטריגע, וואס מיר טרעפן איצט זעלטן אין א מאדערנעם ראמאן — עס איז א בוך פון גרויסער וועלט אנטוישונג. —.

פון „ליטער. בלעטער" 31 №

פרייז—1 לאט, פאר אויסלאנד 35 אמעריק, צענט.

מארק ראזומני.

דאס לאנד פון טויזנט געשטאלטן

(א נסיעה איבער נארוועגיען)

פרייז 80 סאנטים, פאר אויסלאנד 30 אמעריק, צענט.

פארלאג „ביכער פאר אלעמען" ריגע

ס'זיינען שוין דערשינען די ערשטע צוויי ביכער פון דעם באַרימטן ראמאן פון **יאראסלאוו האשעק**

„דער בראווער סאלדאט שווייק אין דער וועלט־מלחמה"

דער דאזיקער ראמאן האט ארויסגערופן א גרויסן אינטערעס צווישן דעם לייענער עולם פון גאנץ איראפע. דער ראמאן איז איבערזעצט אף אלע אייראפייאישע שפראכן און איז זיך פאנאנדערגעגאנגען אין מיליאנען עקזעמפלארן.

אין דעם ראמאן זיינען געשילדערט די אוואנטיורעס פון אַ מאָדערנעם דאן קיכאָט.

פרייז פון יעדן בוך—1 לאט, פאר אויסלאַנד 35 אמעריק. צענט.

אינגיכן דערשיינט:

ש. אָרניץ.

„אלץ צוליב קאריערע"

(ראמאן) אידיש. מ. קיטאי.

א מערקווירדיקע געשיכטע פון אן אָרעמען אידישן אינגל אין אמעריקע, וואס האט דערגרייכט א הויכע שטופע אין לעבן, זיך ניט אפשטעלנדיק פאר קיין שום זאך. א בולטער בילד פונם אידישן לעבן־שטייגער אין אמעריקע, ווי בכלל א באשולדיקונגס־אקט דער אמעריקאנער ווירקלעכקייט.

Emils Ludvigs

JULIJS 1914. g.

Izdevniecība

„Grāmata priekš visiem"

Rīgā, Brīvības ielā 7. Tālrunis 31057.